

Κ. Γ. ΚΟΥΡΤΙΔΟΥ

ΙΑΤΡΟΥ ΕΝ ΣΟΥΦΛΙΩ

ΤΑ
"ΑΠΑΝΤΑ,"

ΗΤΟΙ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ

ΚΑΙ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΙ

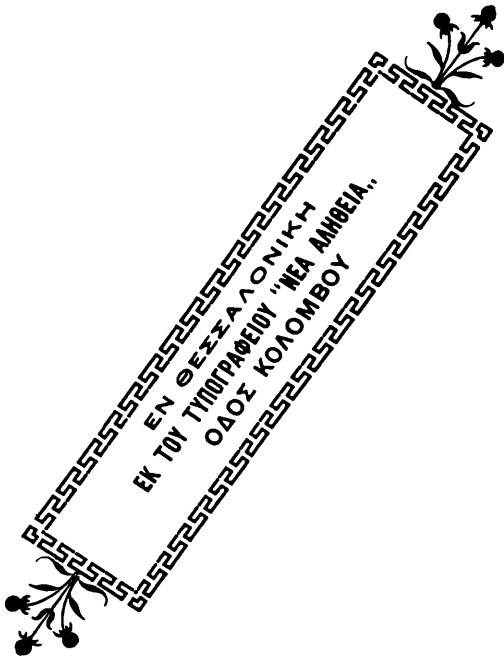
ΕΚΔΑΪΚΕΥΜΕΝΑΙ

Γ. Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΓΓΗΣ

ΚΑΝΙΣ

ΤΟΜΟΣ Β'.

1912

ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚῃ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ "ΝΕΑ ΑΜΘΕΙΑ".
ΟΔΟΣ ΚΟΛΟΜΒΟΥ

ΤΩ ΦΙΛΟΜΟΥΣΩ ΠΡΟΣΤΑΤΗ
ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
Κ. Κ. ΑΘΑΝΑΣΙΩ ΚΟΥΣΚΟΥΡΑ
ΪΔΡΥΤΗ ΤΗΣ “ΝΕΑΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ,,
ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΜΕΤ’ ΑΓΑΠΗΣ ΚΑΙ ΤΙΜΗΣ

ΑΝΑΤΙΘΗΜΙ

Κ. Γ. ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

«Πολλά ψευδή καὶ ποτηρὰ δόγματα
λανθάνομεν εὐνοίᾳ καὶ πίστει τῇ πρὸς
τοὺς λέγοντας ἐκδεχόμενοι.»

(ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ)

Φίλτατε Κωνσταντῖνε,

Εἰς τὴν πρῶτον τόμον τοῦ βιβλίου σου, τοῦ ὁποῦ οὐ παρῶν εἶνε ὁ δεῦτερος, ἔχεις χαράξει μερικὰς γραμμὰς ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν παρὰ τὸ Σουφλίον Βυζαντιακὴν Μονὴν τῆς Δαδιᾶς. Τὰς γραμμὰς ἐκείνας ἀλέγνωσα ἅτᾳ καὶ δις καὶ πολλακίς μετ' αὐξούσης πάντοτε εὐχαριστήσεως καὶ συγκινήσεως ἑρᾶς, ἔγι μόνον διότι αἱ γραμμαὶ σου ἐκείναι εἶνε καλλιτεχνικαί, ἔχι μόνον διότι ἐνθυμίζουσι μίαν ἀλγεινοτάτην τῆς ἐθνικῆς μας ἱστορίας περιόδον, «**τοὺς δύσχειμέρους καὶ πικροὺς χρόνους, καθ' οὓς ἡ Μονὴ Δαδιᾶς ἐτήρησεν ἀσπίλους καὶ λευκὰς τὰς ἱστορικὰς παραδόσεις τῆς,**» ὡς προσφῶς γράφεις, ἀλλὰ πρὸ παντὸς διότι ἐγὼ ἀναγινώσκων τὰ μεταξὺ τῶν γραμμῶν καὶ φερόμενος διὰ τῶν πετρῶν τῆς φαντασίας εἰς τοὺς πρὸ τῆς 29 Μαρτίου τοῦ 1453 χρόνους ἐπλανώμεν, μυσταγωγούσης τῆς Κλειούς, ἀλλὰ τὰ δώματα τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου παλατίου τῆς θρυμνωτάτης τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας περιόδου. Ἐν τῷ παρισινῷ Μουσείῳ τῶν Ἀπομάρων, ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν **Τροπαίων καὶ Θριάμβων**, περιέσωσεν εὐλαδῶς ἡ γαλατικὴ φιλοπατρία πάντ' ὅσα κειμήλια συνδέονται πρὸς τὴν βίον καὶ τὴν πολιτείαν καὶ τὰ κατερθώματα τοῦ δαιμονίου Κορσικανοῦ. Διατ'· Διατ' ἑλιτιάδες προσκυνητῶν συναγέρονται καθ' ἡμέραν πρὸ τοῦ πύλου ἢ τοῦ μανδύου τοῦ μεγάλου

αὐτοκρατόροισι; Οὐχὶ βεβαίως διὰ τὴν ὀχυράτωσιν τὴν ὑφασματῆ τὴν χρυσὴν τῆς βασιλικῆς ἀμφιέσεως, ἀλλὰ διότι θεωμένοι τὰ λείψανα ἐκείνα παρωχημένων χρόνων ἀναπολοῦσι τὴν δεδόξα-
σμένην ἐποχὴν, καθ' ἣν τὸ Γαλλικὸν ἔθνος ὑπὸ καθήγεμόνα τὸν ἰσόθεον στρατηγὰν ἐμεγαλύνθη καὶ ἐμεγαλοῦργησεν ὅσον οὐ-
δὲν ἄλλο τῶν ἐπὶ γῆς ἔθνων. Τῶν Βυζαντινῶν ἡμῶν αὐτοκρατό-
ρων δὲν περιεσώθησαν ἀτυχῶς τὰ ἀετοφόρα πέδιλα, οὐδ' ἡ ἑλο-
σηρικὴ βασιλείος ἀλουργίς. Πλὴν ἀλλ' ὅμως παραμένουσι ποῦ
μὲν ἡραιομένηνα, ποῦ δὲ καὶ ἀκέραια πάμπολλα τὰ Βυζαντιακὰ
κτίσματα, τὰ διεργούμενα μετ' ἰσῆς εὐγλωττίας τοὺς θριαμβοῦς
καὶ τὰς δυσπραγίας, τὰς χαρὰς καὶ τὰς οὐδυνας τῶν πεπιτημέ-
νων ἐκείνων πατέρων, ὧν τὴν ψυχὴν συνεχίνουν αὐτὰ ταῦτα τὰ
αἰσθήματα τὰ συγκινοῦντα τὰ μύχια τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, ὧν
τὰ χεῖλη ἐλάλουν αὐτὴν ταύτην τὴν χρυσὴν γλῶσσαν, ἣν λα-
λοῦσι τὰ χεῖλη τὰ ἡμέτερα.

Ἴδου διατὶ συγχαναγινώσκω τὰς γραμμαῖς, ἃς ἀφιέρωσες εἰς
τὴν Μονὴν τῆς Δαδιάς, πρὸ τῆς ἱερᾶς τραπέζης τῆς ὁποίας ὁ
**ἠγούμενος ἐμνημόνευε τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ τοῦ Τι-
μισκῆ καὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ.** Τίς οἶδεν ἔαν τὸ μαρμαρό-
στρωτον τοῦτο δάπεδον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡμεῖς ἀγνώστως βαδίζομεν
σήμερον, δὲν ἐσαρώθῃ ὑπὸ τῆς χρυσῆς εἰργασμένης ἀλουργίδος
εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως, ἔαν ἡ ἀγιογραφία αὕτη τῆς Ὑ-
περμάχου Στρατηγοῦ, πρὸ τῆς ὁποίας ἡμεῖς γονυκλιναῖς προσευ-
χόμεθα καὶ τὴν ὁποίαν ἔκτοτε διαρκῶς φωτίζει τὸ τριμοσδύνον
φῶς τῆς ἀνεσπέρου κανθῆλας, δὲν εἶνε αὕτη ἐκείνη ἡ ἀγιο-
γραφία τῆς Θεομήτορος, πρὸ τῆς ὁποίας προστηχῆθησαν τὰ
χεῖλη Αὐγούστας, «ἥς τὸ κάλλος λόγῳ τε φράσαι ἰνδάλαματι
τὴν ἀπομιμῆσθαι, ἀνθρώπῳ γε ἔντι, ἀμήχανά ἐστιν», ὡς λέγει
ὁ διπρόσωπος Προκόπιος.

ὦ! οἱ Βυζαντιακοὶ χρόνοι! Πόσον ὀλίγον τοὺς γνωρίζομεν!
Ἐκ τῶν περιόδων, εἰς τὰς ὁποίας διαιρεῖται ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν

ὁ μακραίων βίος τοῦ μεγάλου ἔθνους, εἰς τὸ ὅποιον ἠὲ δόκησε τὸ Θεῖον ν' ἀνήκωμεν, ἀξιολογωτάτη εἶνε ἢ ἐπὶ χίλια καὶ διακόσια ἔτη διαρκέσασα Βυζαντιακὴ περίοδος. Ἀτυχῶς ὅμως ἡ ἥκιστα μελετηθεῖσα καὶ ἥκιστα κατὰ συνέπειαν γνωστὴ εἰς ἡμᾶς εἶνε ἀκριβῶς ἡ περίοδος αὕτη. Μελετῶμεν μετὰ περισσοτέρας στοργῆς τὴν πρώτην περίοδον τοῦ ἱστορικοῦ βίου τοῦ ἔθνους ἡμῶν, τὴν περίοδον ἐκείνην, ἐν ἣ ἀνέτειλε κατὰ πρῶτον τὸ δαιμόνιον Ἑλληνικὸν πνεῦμα καὶ ὑπὲς τῆς εὐμενείας τῶν Ὀλυμπίων εὐνοηθὲν ἐφώτισε καὶ ἐθέρμανε τὴν οἰκουμένην—παρημελήσαμεν δὲ τὴν περίοδον ἐκείνην, καθ' ἣν ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ὑπὸ μυρίων πολέμων διωγθεὶς καὶ μυριοτρόπως δοκιμασθεὶς ἀπεδέχθη ὅμως πανσθενῆς εἰς πολιτειακὴν συγκρότησιν καὶ ἀφομοίωσιν τοῦ ἀτέρμονος κράτους, ὅπερ παραλαβὸν βάρβαρον, ἀπολίτιστον καὶ ὑπὸ τὰ Ῥωμαϊκὰ σκῆπτρα τελοῦ ἐξπολίτισε καὶ ἐξημέρωσε καὶ ἐξελλήτισεν οὕτω τὴν ὄψιν καὶ τὴν ἐσωτέραν ὑπέστασιν, ὥστε ὁ παρὰ τὴν πυλῆν τοῦ Ῥωμανοῦ μαχόμενος Κωνσταντῖνος ὁ Β΄. παρακελευόμενος τοὺς ἀγωνιζομένους στρατιώτας εἰς τὴν ὑστάτην ὑπὲρ τῆς πόλεως θυσίαν **Ἑλληνας** αὐτοὺς προσεφώνει.

Παρημελήθη λοιπόν, ὡς δὲν ἔπρεπεν, ἡ περίοδος αὕτη τῆς περιπετειώδους ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ ἐν πολλοῖς μένει βαθυτάτα κενυρῶμενη ὑπὸ τὸν πέπλον τοῦ ἀγνώστου. Ἀλλὰ καὶ ἐν οἷς σημείοις εἶδε τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ἐν πλείστοις παρημενηνέθη καὶ παρεχαραχθη ὑπὸ ἐπιπολαίων ἐρευνητῶν εἴτε ἐξ ἀμαθείας, εἴτε καὶ ἐξ ὀπισθοβούλου προθέσεως· εἰς τρόπον ὥστε, ἐνῶ εἶνε τὸ τιμιώτατον καὶ λαμπρότατον τμήμα τοῦ ἔθνικου τῶν Ἑλλήνων βίου, ἐνομιζέτο μέχρι τῆς χλῆς ἀκόμη ὡς περίοδος ἀποσυνθέσεως, καταπτώσεως, ἐλβεϊνότητος καὶ αὐτόχρημα βαρβαρότητος.

Ἄλλ' οὐδὲν κρυπτόν, ὃ οὐ μὴ φανερόν γενίσκεται. Ἐπέστη ὁ καιρὸς τῆς ἀνορθώσεως τοῦ ἀδοκῆτου ἱστορικοῦ ἀδικήματος· αἱ

δι' ἀμερὸν ἡμέρας μελέται καὶ ἔρευναι ἀκράτου καὶ ἀδελφότητων τῆς Κλεισῆς ἱεροφάντων ἀποδεικνύουσι τὴν σήμερον, ὅτι ἡ Βυζαντιακὴ τῆς καθόλου Ἑλληνικῆς ἱστορίας περίοδος καὶ ἡ συγκρίτων ἐπιπέσει ἐμεγαλοῦργησε μετὰ τῆς χριστιανικῆς ἢ Ἑλληνικῆς ἰδέας, εἶνε τὸ εὐκλείστερον τμήμα, ὁ τιμαλφύστερος οἶον εἰπεῖν λαμπραδύμας οὐχὶ πλέον τῆς ἑλληνικῆς μόνον, ἀλλὰ τῆς παγκοσμίου ἱστορίας. Ἄλλ' ἵνα μὴ νομισθῇ ὅτι ὑπὸ ἐθνικῆς φιλοτιμίας ἐλαυνόμενος περιαιτολογῶ καὶ αὐτοθαυμάζομαι, ὅτι ἀγορεύω pro domo sua, ἄς παραδώσω τὸν λόγον εἰς ξένον πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν λόγιον: «Μέχρι τῶν τελευταίων, λίγαι, χρόνων ἡ ἱστορία ἐδέχθη ἀδικος πρὸς τὸ Βυζάντιον. Πολὺ ἀνεπαρκῶς ἐξετέθη ποῖαν μεγαλοφυῶν ἐνέκλειον τὰ ὑψηλὰ ἐκείνα δι' ἐπάλλεων ὠχυρωμένα τεύχη, τὰ ἐξωραϊζόμενα διὰ στοίχου κυπαρίσσω, αἵτινες ὑπερφάνως τὰ περιθέουσιν. Εἷς ἐκ τῶν πρώτων ὁ Courajod ἀπέδειξεν ὅτι ἡ αἰσθητικὴ τῆς Ἀναγεννήσεως ἦλθεν ἐκ τοῦ Βοσπόρου μετὰ τῶν Ἑλλήνων, οὐ; ἐδώξαν ἐκ τῆς πατρίδος τῶν αἰ ἐπιδρομῆ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Τούρκων. Τὴν σήμερον διδάσκεται ὅτι ἡ Μαυριτανικὴ τέχνη τῆς Γρεναδῆς εἶνε αὐτὴ αὐτὴ ἢ τῆς Βυζαντιακῆς Συρίας, μόλις που ἀλλοιωθεῖσα ὑπὸ τῆς ἀντιλήψεως τῶν Ἐμιρῶν. Ὁ περίπυστος Ἀραβὶς λόγιος Ἀβερροῦς ἐπῆρξεν ἀ-λοῦς μεταφραστῆς τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει μεγάλως τιμωμένων Ἀλεξανδρινῶν ἐπιστημῶν. Αἱ ὑπὸ τοῦς θελοῦς τῆς Ἀγίας Σοφίας ἢ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων συζητηθεῖσαι πολυθρύλλητοι αἰρέσεις περιέχουσιν ἐν σπέρματι, ὑπὸ τὴν ὀρθόδοξον συμβολικὴν, τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Σπινόζα, τοῦ Καίσιου καὶ τοῦ Ἐγγέλου. Ὅτι κατὰ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα Πορτογάλλοι Ἰησουῆται εἰσδύσαντες εἰς τὸ Πεκίνον ἠθέλησαν νὰ ἰδρύσωσι Καθολικὴν ἐκκλησίαν, οἱ Μανδαρίνοι ἀντέταξαν ἔτι πρὸ πολλοῦ ἤδη ὑψώθη αὐτόθι Ἑλληνικὸς καθολικὸς νάξος. Διὰ μίσου τῆς Ἀσίας, ἀπὸ τῆς Συριακῆς ἀκτῆς μέχρι τοῦ Περσικῆ, οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τοῦ ἕκτου ἤδη αἰ-

ὠνος ὠδήγουν καρπαβάνια ζητοῦντες μεταξωτὰ ὑφάσματα, κοσμήματα καὶ ὀρειγάλκινα σκεύη. Οἱ ἐρευνηταὶ τῆς σήμερον ἀνεύρσκουσι τὰ ἔγνη τῶν μακρῶν ἐκείνων ἐμπορικῶν σταθμῶν, πλέσθ' ὅσας δηλονότι παραλλαγὰς τῆς Χριστιανικῆς ἀγιογραφίας, ἐν Θ.β.π., ἐπὶ τῶν ὁδῶν τῶν διατρυνοσῶν τὴν ἔρημον τοῦ Γοθῆ. Ὁ Τζιγγίς Χάν καὶ ὁ Ταμερλάνος ὤφειλον τὰς μεγάλας κατακτήσεις των εἰς τὴν βοήθειαν τῶν Βυζαντινῶν μηχανικῶν, οἵτινες διεύθυνον τὰς πολιορκίας. Ἕλληνες στρατηγοὶ ἐδίδασκον εἰς τὰς μογγολικὰς στρατιάς τὴν ἐκ τῶν ὀπισθεῖν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν Σαραζίνων τῶν ἀπειλούντων τοὺς Βυζαντινοὺς βασιλεῖς. Ἐκ τῶν παρεπιγεμάτων τούτων οἱ Τοῦρκοι ἀπέκομισαν διδάγματα, ὁδηγήσαντα αὐτοὺς μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Βιέννης. Δὲν ὁλ' ἐπαρκέσῃ ὁ χρόνος εἰς τὴν πειραθησόμενον νὰ διηγηθῆ τὰς πείχνας, τὰς ἐπιστήμας, τὴν φιλοσοφίαν, αἵτινες ἐξέβηρον ἐκ τοῦ Βυζαντινοῦ πνεύματος. Τὰ πρῶτα ἔργα τοῦ Giotto φαίνονται καθαρὰ ἀπομιμήσεις τῶν ἀγιογραφῶν, αἵτινες κοσμοῦσι τοὺς τοίχους τῶν Ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν. Ἐν Παδοῦῃ οἱ ἄγγελοι τῆς **Τελευταίας Κρίσεως** εἰσὶ χειροῦβειμ Ἑλληνικῶν εἰκόνων. Ὁ Σίμων Βουέ, διδάσκαλος τοῦ Λενότρ, ἐγνώρισεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τοὺς κήπους τῶν Ἑλλήνων Αὐτοκρατόρων, διατηρηθέντας ἐν μέρει ὑπὸ τῶν Σουλτάνων. Οἱ ἐψαλιδισμένοι πύξοι τῶν Βερσαλλιῶν εἰσιν ἀπομιμήσεις τῶν ἀρχαίων ἐκείνων προτύπων. Οὕτω ἢ τοῦ ἡμετέρου δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος αἰσθητικὴ προήλοι σχεδὸν ἐκ τῶν ἐξιταλιστικῶν Βυζαντιακῶν ἰδεῶν, τῶν ἐνθρονισθισῶν ὑπὸ τῶν Μεδίκων ἐν τῇ αὐτῇ τῶν Βαλειςίων. Τὸ κλασικὸν ἡμῶν πνεῦμα ὀφείλομεν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν Κομνηνῶν. Οἱ δὲ φίλοι ἡμῶν Ῥώσσοι ὀφείλουσι τὴν ἐνότητά των, τὴν ὀρησκίαν των καὶ τὰ ἔθη των εἰς τὴν Μακεδονικὴν δυναστείαν Λέοντος τοῦ Σοφοῦ. Ἄπαντα ἢ καθολικὴ, ὀρθόδοξος ἢ μαυριτανικὴ Τέχνη, ἄπαντα ἢ διοικητικὴ ἢ δικαιολογικὴ ἐπιστήμη, ὑφ' ἧς διέπεται Εὐρώπη καὶ Ἀμερικὴ, ἄπαντα ἢ λει-

τούργικῆ λαμπρότης, ὀλόκληρος ἢ ὑπὲ τῶν Σουλτάνων οἰκαιοποιηθεῖσα Ἑλληνικὴ διπλωματικὴ τέχνη, ἅτασα ἢ ὑπὲ τῆς Ῥωσικῆς Αὐτοκρατορίας διαιωνιζομένη, παράδοσις, ὀλόκληρον τὸ ὑπὲ τῶν ἀνθρώπων « Ἀναγέννησις » κληθὲν πνεῦμα, τὸ μεταποιῆσαν μὲν τὰς γαίλικὰς ἰδέας, ἐμπνεῦσαι δὲ τὸν Μιχαὴλ Ἄγγελον, τὸν Βύτσι, τὸν Montaigne, τὸν Κορνῆλιον, τὸν Ρακίναν, οἵτινες ἦσαν ποιηταί, οἷους ἐφαντάσθη τοὺς ποιητὰς Ἄννα ἢ Κομνηνὴ ἐν τῷ πρὸς τὸ Χρυσοῦν Κέρας νεύοντι παλατίῳ τοῦ Βουκολέοντος—πάντα ταῦτα ἀπέρρευσαν ἐκ τοῦ Ἑλληνο-ῤωμαϊκοῦ δαιμονίου.»

Ταῦτα, μετὰ ἄλλων, γράφει μετ' ἀνυποκρίτου ἐνθουσιασμοῦ, ἀλλὰ καὶ μετ' ἐπιγνώσεως ξένος Γαλάτης λόγιος περὶ τῆς ἐπὶ μακρότατον διάστημα χρόνου ἀδίκως προπηλακισθείσης Βυζαντιακῆς ἱστορίας, περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς πολιτείας, τῆς ἐπιστήμης καὶ τέχνης καὶ τοῦ καθόλου πολιτισμοῦ τῶν πανσέπτων ἀμέσων ἡμῶν προπατόρων ἐκείνων, οἵτινες, ὡς εἶπον ἄνωτέρω, ἐλάλουν αὐτὴν τὴν Οὐμασίαν γλῶσσαι, ἣν λαλοῦμεν ἡμεῖς σήμερον, οἵτινες ἐθερμαίνοντο ὑπ' αὐτῶν τούτων τῶν αἰσθημάτων, τὰ ὅποια θερμαίνουσι τὰς ψυχὰς τὰς ἡμετέρας.

Κατόπιν τούτων πρόκειται αὐτονόητον, ὅτι καθήκον ἡμῶν ἰερὸν εἶνε ἡ ἐνδελεχὴς μελέτη καὶ ἔρευνα τῆς περιδόξου υπερχιλιετοῦς ἱστορίας τῶν Βυζαντινῶν προπατόρων ἡμῶν. Οἱ λόγοι αὐτῶν καὶ αἱ πράξεις, αἱ ἐλπίδες καὶ οἱ πόθοι, αἱ χαρὰι καὶ αἱ λύπαι, αἱ μεταπτώσεις καὶ αἱ περιπέτειαι, οἱ θρίαμβοι καὶ αἱ ἤτται, συνελόντι εἰπεῖν ἅπας ὁ πολυσχιδῆς αὐτῶν πολιτισμὸς καὶ ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ κοινωνικὴ ῥύθμισις, ἅπας αὐτῶν ὁ πολυδάδαλος δημόσιός τε καὶ ἰδιωτικὸς βίος πρέπει νὰ καταστῇ περιφλήθητον ἡμῶν ἀσχόλημα καὶ ἐντρυφήμα, διότι ἐκ τῆς τοιαύτης ἀνὰ τὸ ἰερὸν τῶν Βυζαντινῶν προπατόρων μυσταγωγίας θέλομεν ἀποκομίσαι πολυτιμότερα καὶ ὠφελιμότερα διδάγματα. Παλαιὰ εἶνε πλέον ἢ ἀλήθεια ὅτι ἡ μετὰ προγόνων, οὕς γεραί-

ρει ἡ ἱστορία, πνευματικὴ ἀναστροφή καὶ ἡ μελέτη τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων αὐτῶν διδάσκει ἅμα καὶ φρονιματίζει, παρηγορεῖ ἅμα καὶ ἐνθουσιάζει καὶ ζωογονεῖ. Δι' ἡμᾶς μάλιστα, ὧν ὁ ἐθνικὸς βίος ὄριστα ὡς περὶ περιπετειώδης, ὧν αἱ ἐφεξῆς ἡμέραι προμηγύονται οὐχ ἥττον πολυπλάγκτοι, ἡ σπουδὴ καὶ ἡ γνῶσις τοῦ οὐχὶ πολὺ ἀπέχοντος παρελθόντος θὰ χρησιμεύσῃ ὡς εἰλικρινῆς σύμβουλος καὶ ἐδηγὸς ἀσφαλῆς διὰ τὴν περαιτέρω ῥύθμισιν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν σταδιοδρομίας.

Αἱ τρεῖς σελίδες, ἃς ἀφιέρωσες ἄλλοτε εἰς τὴν Βυζαντιακὴν Μοῆν τῆς Δαδιδᾶς, μοι παρέσχον τὸ ἐνδύσιμον, ἵνα γράψω τὰς ἀνωτέρω γραμμὰς. Εἶνε λοιπὸν αἱ γραμμαὶ αὗται κατ' ἀκριβοδικαίαν κατανομὴν τοῦ ἐκάστῳ ἀνήκοντος, πλήρης ἰδιοκτησίας καὶ δύνασαι—ἐὰν τοῦτο εὐαρμοστῆ— νὰ τὰς χρησιμοποιήσῃς ὡς πρόλογον τοῦ καλοῦ σου βιβλίου.

Ἐν Ἀδριανούπολει τῇ 10 Νοεμβρίου 1911

Καὶ πάλιν μετὰ πολλῆς ἀγάπης
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΗΜ. ΘΕΟΦΙΛΙΔΗΣ

Ο ΠΑΡΑΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΟΠΗΤΑΣ

Ενθυμούμαι ακόμη πολύ καλά την ιστορίαν αὐτήν, διότι εἶνε πολύ φυσικὸν νὰ ἐνθυμῆται κανεὶς περισσότερον τὴν δυστυχίαν. Εἶνε πλασμένοι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ νόμοι τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ νομίζω—ὑστερα ἀπὸ τόσα πολλὰ χρόνια—δτι βλέπω ἀκόμα ἔμπρὸς στὰ μάτια μου τὸν κ. Ἄνδρέα τὸν γραμματικόν, καθὼς τὸν ὠνόμαζον ὅλοι εἰς τὴν γειτονειά μας καὶ τὴν κακόμοιρον γυναϊκά του, ἡ ὁποία κάθε βράδι τὸ καλοκαῖρι τὸν ἐπερίμενεν εἰς τὴν ἐξώπορτα, πολλάκις ἔως τὰ μεσάνυκτα, μὲ ἀγωνίαν πότε θὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ σπητάκι του τὸ καθαρὸ καὶ τὸν χειμῶνα κρυμμένη ὀπίσω εἰς τὸ σκοτεινὸ παραθυράκι εἶχε κολλημένο τὸ ἄγρυπνο καὶ ὑγρὸ μάτι της στὸν δρόμον ἀπὸ φόβον καὶ συγκίνησιν, μήπως ἐπιστρέφων ὁ κ. Ἄνδρέας μὲ τὸ κεφάλι παρατραμμένο χάσῃ τὰ βήματά του μέσα στὰ χιόνια καὶ πάθῃ καμμίαν πνευμονίαν δυνατήν.

Ἡ λύπη καὶ ἡ ἀγωνία, ἀχώριστοι τῆς πικρᾶς εἰμαρμένης συντροφοί, δὲν τὴν ἄφιναν νὰ κοιμηθῆ. Ἄλλως τε αἱ φρικτότεροι στερήσεις—εἶνε παρατηρημένον τοῦτο εἶνε στοιγεῖα, τὰ ὁποῖα δημιουργοῦν τὰ ἀγνότερα αἰσθήματα εἰς τὰς ἀληθεῖς γυναῖκας, ὅσαι αἰσθάνονται πραγματικὴν καὶ ζωντανὴν τὴν ἀποστολὴν των μέσα εἰς τὴν οἰκογένειαν. Τὰ δάκρυα ποτίζουν τὸν κλάδον τῆς ἀρετῆς τῆς ἐγκαταλελειμμένης συζύγου καὶ ἡ πικρία τῶν στερήσεων αὐξάνει εἰς τὰς δοκιμασίας τὴν λατρείαν τῆς σιωπηλῆς ἀφοσιώσεως τῆς περιφρονημένης γυναϊκός.

Ἐνθυμούμαι ἀκόμη πολύ καλά τὴν τελευταίαν ἐκείνην νύκτα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀπέθνησκε τὸ ἔτος καὶ φορτωμένον τὰς πελωρίας περγαμηνάς του—εἰς τὰς ὁποίας ἦσαν γραμμένα αἱ τύχαι τῆς ἀνθρωπότητος—ἐσίγῃ εἰς τὴν ἄβυσσον τῆς αἰωνιότητος, διὰ νὰ ἔξαφανιοθῆ εἰς τὸ ἀχόρτατον στόμα τοῦ Κρόνου. Οἱ ἄνθρωποι, μικροὶ καὶ μεγάλοι, εἰς τοὺς δρόμους καὶ τὰ κατάφωτα σπήτια ἔψαλλον μὲ τρελλὰς φωνάς καὶ ἀκρατήτους ἐκδηλώσεις χαρᾶς ἀσβέ-

στου και παιδικῆς τὸν ἐπικήδειον τοῦ περασμένου χρόνου ὡσὸν νὰ εἶχον καμμίαν ἔγγραφον ὑπόσχεσιν ἀπὸ τὸν Πλάστιγν, ὅτι θὰ περάσουν καλύτερα μὲ τὸ νέον ἔτος!

Τί τρέλλα, Παναγία μου, τί πανηγύρια, τί θόρυβος αἰελειώτος! Τί γέλοια, τί χαρά, τί συγκίνησις!

Σὲ κάθε σπῆτι ἐπάνω στὸ τραπέζι καὶ μία Βασιλόπητα μωροδάτη, ζεστή, ἀφράτη καὶ καλοζυμωμένη ἔκρουπεν εἰς τοὺς εὐώδεις κόλπους της τὸν παρᾶν καὶ ἔσφιγγε μὲ ζηλοτυπίαν φιλαργύρου εἰς τὰς γλυκείας πτυχάς της τὴν ἐλπίδα τοῦ κοριτσιοῦ, τὸ χαμόγελο τῆς νοικοκυράς, τὴν ἀνακούφισιν τοῦ νοικοκύρη, τὸν ἀλαλαγμὸν τοῦ παιδιοῦ ἢ τὴν ἔγκαρτέρησιν τοῦ παλληκαριοῦ, τὸ ὁποῖον καθ' ὄλην τὴν ἡμέραν σπάνει τὰ πόδια του καὶ μουδιάζει τὰ χέρια του, διὰ νὰ προικίσῃ τὴν ἀδελφοῦλα του, νὰ γηροκομήσῃ τὸν πατέρα του; νὰ κάμῃ τὸ θέλημα τῆς μητέρας του, τῆς δόποιας κάθε λόγος εἶνε γραμμὴ τοῦ ἱερωτοῦ Ἐγγελοῦ, ἕνα ταμίον τῆς Μωσαϊκῆς Διακείτου, κάθε νεῦμά της μία διαταγὴ ἐνσφραγιστος καὶ αὐστηρά.

Σὲ ποιὸν θὰ πέσῃ ὁ παρᾶς; Ποῖος θὰ εἶνε ὁ ἐκλεκτὸς τοῦ σπητιοῦ; Σὲ ποιὸν θὰ συγκεντρωθοῦν ἐφέτος αἱ ἐλπίδες; Ποῖος θὰ εἶνε ὁ Ἰωσήφ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θὰ φορέσῃ τὴν πορφύραν τῆς οἰκογενειακῆς στοργῆς; Ποῖος θὰ πηδήσῃ εὐτυχῆς ἀπὸ τὸ πρωτοχρονιάτικο ἐκεῖνο τραπέζι, εἰς τὸ ὁποῖον δεσμεύεται ἡ μοῖρα τῶν ψυχῶν καὶ ἀνοίγει ἡ τύχη ἑνός, τὸν ὁποῖον θὰ εὐνοήσῃ ὁ παρᾶς;

Ἐπλησίαζε νὰ ἐξημερώσῃ ἡ πρωτοχρονιά.

Ἐπλησίαζε νὰ πλανηθῇ εἰς τοὺς δρόμους; ἡ αὐγὴ ἐκεῖνη, τὴν ὁποῖαν ὅλοι χαιρετοῦν μὲ ἐλπίδας καὶ ὄνειρα!

Εἰς τοὺς στενοὺς δρόμους τῆς πόλεως ἐπλανᾶτο ἀκόμη ἡ σκιὰ τῆς νυκτός. Ἡ σελήνη μόλις ἐρώτιζεν ἀμυδρῶς τὴν στέγην τῶν οἰκιῶν. Ὁ δίσκος τῆς ἡμέρας δὲν ἠδύνατο νὰ φανῇ καὶ τὰ ὑπερήφανα τόξα τοῦ οὐρανοῦ ἦσαν κρυμμένα εἰς τὰς νιφάδας τῆς χιόνος, ἢ ὁποῖα μαλακὴ καὶ μεγάλη ἐπιπτε κάτω τόσον πυκνῆ, ὥστε ἐντὸς μιᾶς ὥρας ἐσκεπάσθησαν οἱ δρόμοι.

Αἱ εὐσεβεῖς γερόντισσαι, διὰ νὰ μὴ χάσουν τὸν ὄρθρον εἰς μίαν

τοιαύτην μεγαλόχαρη εορτήν, ἔβγαιναν ἀπὸ τὰς γωνίας τῶν δρόμων μὲ σεμνότητα καὶ διηυθύνοντο μὲ τόσην παγωνιά εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ν' ἀνάψουν τὸ κερί των στὸν «Ἁϊ Βασιλεῖ. Ποῦ μένει πλέον ὁ ὕπνος στὰ μάτια τῆς γερόντισσας, ὅταν ὁ κρᾶχτης ἔχη ὥρα τοῦ ἐκτύπησε κάθε πόρτα τῆς ἐνορίας του καὶ ἐφώνηξε «καιρὸς τῆς Ἐκκλησίας, χριστιανοί»;

Τὰ μικρὰ παιδάκια ἀπὸ ἓνα ἓνα μαζεύονται στὰ παράμερα τοῦ δρόμου, κρατοῦν στὰ χέρια των τὰ ἀνθισμένα κλωνάρια τῆς κρᾶνιας, φρυσθὲν τὰ δακτυλάκια των τὰ παγωμένα καὶ μελανά, διὰ νὰ μὴ κρυόνουν καὶ κτυποῦν τὰ πόδια των κατὰ γῆς, διὰ νὰ ζεσταθοῦν. Σὲ ποῖον νὰ ἔπεσε ὁ παρᾶς; Ποῖος στὸ σπῆτι εἶχε τύχη; Δὲν τὰ μέλλει καὶ τόσον πολὺ, διότι εἰξεύρουν καλά, ὅτι ὑπάρχουν ἄλλοι τοῦ φροντίζουν νὰ φέρουν στὸ σπῆτι τὸ ψωμί καὶ τὰ κάρβουνα.

Στὸ μυαλό των πλανᾶται ὁ λογαριασμὸς τῆς Πρωτοχρονιάς. Ἄνυπομονοῦν πότε θὰ τελειώσῃ ἡ ἐκκλησία, πότε θὰ γυρίσουν νὰ ψάλλουν τὰ σοῦρβα καὶ νὰ συνάξουν τὰ δῶρά των. Πρῶτα πρῶτα στὸ νουνό, ὁ ὁποῖος θὰ κρεμάσῃ τὸ φλωράκι στὸ κλωνάρι τῆς κρᾶνιας, ὕστερα στὰ συγγενικά καὶ φιλικὰ σπῆτια, ὅπου θὰ πάρουν τὰ γροσάκια μὲ τὴν ἐπιφθόν:

«Σοῦρβα, σοῦρβα καὶ τοῦ χρόνου
τ' Ἁϊ Βασιλειοῦ κ' εἰς χρόνους πολλούς!»

Μόνον στὸ σπῆτι τοῦ κυρ Ἄνδρέα τοῦ γραμματικοῦ δὲν ἀκούεται καμμία φωνή, μόνον ἐκεῖ δὲν ὑπῆγε νὰ κατοικήσῃ ἐκείνην τὴν αὐγὴν ἢ χαρά. Ἡ γυναῖκά του κάθεται ἀκόμη εἰς τὸ παράθυρον ὠχρὰ καὶ καταβεβλημένη καὶ τὸν περιμένει νὰ ἔλθῃ. Ἐκεῖ ἐξημερώθηκε ἡ κακομοίρα! Τὰ μικρὰ παιδάκια τῆς, σιωπηλὰ καὶ ζαρωμένα κοτὰ στὴν θερμάστραν, ἀνακατόνουν τὴν στάκτην, διὰ νὰ ζεσταθοῦν. Ἄ! Ὅποιος νομίζει, ὅτι τὰ παιδάκια δὲν ἐννοοῦν τὴν πίκραν τοῦ χύνεται ἀπὸ τὸ κορμί τῆς μητρός των καὶ τὴν στενοχωρίαν τοῦ θερίζει τὰ σπλάγχνα τῆς, δὲν ξεύρει τίποτε ἀκόμη εἰς τὸν κόσμον!

Τὸ μεγαλύτερο κορίτσι τῆς προσποιεῖται, ὅτι ἐργάζεται καὶ ὄπις βλέμμα ἀνήσυχο στὴν μητέρα τῆς, ἡ ὁποία ἐσηκώθη ἐπὶ τέλους

ἀπὸ τὴν γωνίαν τοῦ παραθύρου καὶ διηυθύνθη πρὸς τὸ μικρὸν εἰκονοστάσιόν της.

Τέτοια μέρα νὰ λησμονήσουν τὴν κανδήλαν!

Τὴ μεγάλη ἄμαρτία νὰ μὴ καίη ἡ κανδήλα!

Τὴν ἤναψε. Ἐκαμε τὸν σταυρόν της μὲ εὐλάβειαν, ἐνῶ μεγάλα δάκρυα ἐπλημμύρισαν τὸ ὄχρον πρόσωπόν της. Τί νὰ εἶπε ἄραγε εἰς τὴν προσευχὴν της;

— Μητέρα, τὴν ἔκοψες τὴν Βασιλόπητα; Σὲ ποιόναν ἔπεσε ὁ παρᾶς; ἐφώναξε τὸ μικρότερό της.

— Στὸν πατέρα, παιδί μου, ἀπήντησε μὲ λυγμούς, τοὺς ὁποίους κατέπινε δυσκόλως, ἐνῶ ἠσθάνετο, ὅτι κατέπινε τὴν λάβαν τοῦ Βεζουβίου.

— Μὰ ποῦ εἶνε ὁ πατέρας; Γιὰτί δὲν ἔρχεται σήμερα νὰ μᾶς δώσῃ τὸ δῶρόν μας; Δὲν ἐξύπνησε ἀκόμα;

— Τόρα θὰ ἔλθῃ, παιδί μου, τόρα θὰ ἔλθῃ!

Καὶ πράγματι ἤρχετο ὁ κύρ Ἄνδρέας μὲ κλονισμένα βήματα. Μόλις κατῶρθωσε νὰ εὔρη τὴν θύραν, τὴν ὁποίαν ἐκτύπησε δυνατά. Ἡ σύζυγός του, ἀδύνατος ὡς σκιά κινουμένη, ἔτρεξε ν'ἀνοίξῃ, ἀφοῦ προηγουμένως ἐφρόντισε νὰ στείλῃ μὲ τὴν κόρην της τὰ μικρὰ παιδιά εἰς τὸ ἐπάνω δωμάτιον, διὰ νὰ μὴ ἀντιληφθοῦν τὰ χάλια τοῦ πατρὸς των.

Ὁ κύρ Ἄνδρέας ἐμβῆκε εἰς τὸ δωμάτιον μόλις στεκόμενος πτὰ πόδια του. Ἡ κανδήλα, ἓνα τεμάχιον τῆς εὐμενείας τῆς Θείας Προνοίας ἐνθρονισμένον εἰς τὴν σκοτεινὴν γωνίαν, ἔρριπτε τὸ ἀγνὸν καὶ λευκὸν φῶς της μὲ τὸ ὅποιον ἤρχετο εἰς ἀμίλλαν εὐσεβῆ ἢ καθαριότητος τῆς συνειδήσεως τῆς γυναικὸς του. Καὶ τί ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον ἀγιώτερον καὶ ὑψηλότερον τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἀφοσιώσεως τῆς συζύγου;

Ἡ κανδήλα ἔμεινε ἡ μόνη της παρηγορία εἰς τὴν σκληρὰν ἐκείνην ἐγκατάλειψιν, ἦτο ὁ φᾶρος μέσα εἰς τὴν τρικυμίαν ἐκείνην, κατὰ τὴν ὁποίαν συνετριβή εἰς τεμάχια ἡ οἰκογενειακὴ της εὐτυχία. Τὸ φῶς ἐκεῖνο τῆς πίστεως ᾠδήγησε τὰς σκέψεις εἰς τὰ λευκὰ ὄνειρα, μὲ τὰ ὁποῖα τρέφεται ἐν τῇ δυστυχίᾳ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα.

Ἐκεῖνος ἐμβῆκε εἰς τὸ δωμάτιον μὲ μᾶτιν προσιμένα ἀπὸ τὸ κατηραμένον ποτόν, καταδόκκινα ἀπὸ τὴν ἀγρυπνίαν καὶ ἄγρια ἀπὸ τὰς συγκινήσεις τοῦ παιγνιδίου.

Παράδοξος καὶ τυφλὴ εἰμαρμένη, ἡ ὁποῖα υλοθάνεται συγκινήσεις καὶ δεσμεύεται εἰς τὴν μεθυστικὴν γοητείαν καὶ τοὺς ματαίους πόθους τῆς πρασίνης τραπέζης, ὅπου κτηνωδῶς ἐξεργεῖται τὸ ψωμί τῶν παιδιῶν καὶ ἡ τιμὴ τῆς συζύγου!

Ὁ κύριος Ἀνδρέας ἤρχισε νὰ περιφέρεται εἰς τὸ δωμάτιον ὡς τραυματισμένος ταῦρος καὶ ἐν τῇ μανίᾳ του ἀνέτρεψε τὴν τράπεζαν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὡς μόνον ἀντικείμενον εὐρίσκετο ἡ ἱερὰ Σύνοψις, τὸ προσφιλὲς ἐγκόλπιον τῆς τωλαιπώρου συζύγου του. Τὰ ἄλλα ἐπιπλα εἶχον πωληθῆ σιγὰ σιγὰ διὰ τὰ χρεὴ τοῦ υλοχρεοῦ ποτοῦ καὶ τοῦ παιγνιδίου.

Ἦ ζέστη τοῦ δωματίου ἐκτύπησε στὸ μυαλό του καὶ δὲν ἐγνώριζε πλέον οὔτε τί ἔκαμνε, οὔτε τί ἔλεγε.

— Τὰ χρήματά μου! τὰ χρήματά μου! ἐκραιγάζε. Σὺ τὰ πῆρες, κατηραμένη, σὺ τὰ ἔκλεπες!

— Ἐλα, καϋμένη Ἀνδρέα μου, ἡσύχασε, σὲ παρακαλῶ γιὰ τὴν ἀγάπη τῶν παιδιῶν μας, ἡσύχασε, κἀθησθαι. Τί γλύκα καταλαβαίνεις στὸ κατηραμένο ποτὸ καὶ τὸ ἄτιμο παιγνίδι ποῦ σ' ἀφαιροῦν καὶ σοῦ κλέπτουν τὸ ψωμί τῶν παιδιῶν σου;

— Τὰ χρήματά μου, σοῦ λέγω, τὸ μηνιάτικό μου, ποῦ πῆρα ψές, τὰ χρήματά μου ἢ θὰ σὲ φάγω ζωντανή!

— Καλέ μου Ἀνδρέα, ἡσύχασε, σὲ ἀκούει ὅλη ἡ γειτονειά.... ἔχομε καὶ κορίτσι γιὰ παντρειά σιγὰ σιγὰ. Θὰ σὲ ἀκούσουν καὶ τὰ παιδιὰ, ἡσύχασε, σὲ παρακαλῶ στὸ στεφάνι μας. Θὰ ξενοδουλέψω πάλι μὲ τὴν Οὐρανία μας, θὰ ζήσωμε κι' αὐτὸν τὸν μῆνα. Μὴ σὲ μέλει! Ἐφέτος θ' ἀνοίξῃ ἡ τύχη μας. Ξέρεις, ἔλοισα τὴν Βασιλόπητα, ὁ πικρὰς ἔπεσε σὲ σένα, Ἀνδρέα μου!

— Τὰ χρήματά μου ἢ...

Δὲν ἔτελείωσε τὸν λόγον του. Ἐλαβεν εἰς τὰς τρεμούσας χεῖράς του μίαν καθέλλαν καὶ ὡσὰν κτήνος ὄρμησε πρὸς τὸ εἰκονοστάσιον.

— Γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Παναγίας, Ἀνδρέα, σεβάσου τὴν κανδήλαν, μὴ ἐγγίσης τὴν κανδήλαν...!

Δὲν ἐπρόφθασε ἡ δυστυχὴς νὰ τὸν κρατήσῃ. Ἐκεῖνος ἐγράβηξε τὴν κανδήλαν μὲ ὀρμὴν ἀγρίαν ὡς θύελλα καὶ τὴν ἐπέταξε εἰς τὴν

γωνίαν, ἐνῶ ἡ μάρτυς ἔρριψε μίαν κραυγὴν ἀλελπιστικὴν καὶ ἔπεσε λιπόθυμος κατὰ γῆς.

Τὰ παιδιά ἔτρεξαν τότε ὅλα κάτω φοβισμένα, ἤνοιξαν τὴν θύραν τοῦ δωματίου καὶ κατατρομαγμένα ἐρρίφθησαν ὀλόγυρα εἰς τὴν ἀναίσθητον μητέρα των. Δὲν εἶχον ἀντιληφθῆ ἀκόμη τὴν παρουσίαν τοῦ πατρός των.

Ὁ κὶρ Ἀνδρέας μὲ τὸ ἀνοιγμα τῆς θύρας ἐδροσίσθη. Ὁ καπνὸς τῆς μέθης διελίθη ἀμέσως καὶ συῆλθε. Πάραυτα ἐνόησε τὴν ἀθλίαν καὶ κακοῦργον διαγωγὴν του. Ναί, ἡ ἀμαρτωλὴ συνείδησις, ἡ ὀλισθήσασα ψυχὴ ἔχει, φαίνεται, τὴν ιδιότητα νὰ ταφῆ ἐπὶ ὅλν καιρὸν μέσα εἰς τὰς συγκινήσεις καὶ τὰς ταλαιπωρίας τῆς ἀθλιότητος διὰ νὰ ἐγριπισθῆ καὶ σηκωθῆ πλῖον καθαρά, περισσότερον ἀγνὴ καὶ ἄσπιλος.

Ἐσηκώθη καὶ ἔλαλει ὡσάν παιδίον, ἐνῶ τὰ μικρὰ παιδάκια του ἐφώναζον: «Πατέρα, πατέρα, ξέρεις, ὁ παρᾶς ἐφέτος ἔπεσε σὲ σένα, πατέρα!»

— Ἀσπασία μου, Ἀσπασία, χρυσὴ μου γυναῖκα, εἶπε τότε μὲ ἀκράτητον συγκίνησιν, ἔλα ἐδῶ, ἔλα στὰς ἀγκάλας μου, ἔλα ἐδῶ! Κόρη μου, Οὐρανίτσα μου, θὰ εἶσαι πλέον εὐτυχῆς. Παιδιά μου κακομοιριασμένα, ἔλατε ὅλα κοντὰ μου νὰ σᾶς φιλήσω. Ἄναψε Ἀσπασία, τὴν κανδήλα, ἄναψε τὸ εὐράνιο φῶς, νὰ φωτισθῆ τὸ σπῆτι μας. Παιδιά μου, πύρτε τὰ σῆρβὰ σας νὰ πᾶτε στὴ νουνά σας νὰ σᾶς εὐχηθῆ. Ἀπὸ τότε θὰ εἶσθε ὅλα χαρούμενα. Κάθε βράδν θὰ διαβάζωμε μαζὺ τὰ μαθήματά σας καὶ θὰ παίζουμε ὅλοι στὸ σπῆτι μὲ χιτὰ καὶ μὲ τραγοῦδια.

Ἡ καρδιά τῆς γυναικὸς μένει πάντοτε ἀνοικτὴ διὰ τὸν μετανοοῦντα σύζυγον. Ἡ ὀδύνη, ἡ ὁποία εἶχε ναρκώσει τὰ μέλη τῆς Ἀσπασίας, ἔφυγε πλεον αὐτοστιγμεί, ἤνοιξε λοιπὸν μὲ λαχτᾶρα τὰς ἀγκάλας τῆς καὶ ἠσπάσθη τὸν Ἀνδρέαν τῆς. Ἦναψε ἀμέσως τὴν κανδήλαν καὶ γονυπετῆς ἠψαχρίσθησε τὸν Θεόν.

Ὁ Ἀνδρέας τὴν ἐμιμήθη καὶ γονυπετῆς ἐφώνηξε:

— «Ἀσπασία μου, φέρε τὸν παρᾶν τῆς Βασιλόπτηας νὰ τὸν κολλήσω μόνος μου στὴν εἰκόνα. Ἀπὸ τότε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς θὰ

προσλολληθῶ στήν οἰκογένειάν μου. Δέν θά πίνω πλέον, οὔτε θ
παίξω ποτέ!

Ἡ εὐτυχία ἔστισεν ἔκτοτε τήν λευκὴν σημαίαν της εἰς τὸ σπῆτι
ἐκεῖνο. Τὴν συμβολίζει ὁ παρᾶς τῆς Βασιλόπητας, ὁ ὁποῖος μένει
κολλημένος εἰς τὴν εἰκόνα.

ΤΟ ΦΘΙΝΟΠΩΡΟΝ

«Φυσᾷ τ'ἀγέρι τὸ ψυχρό, σέρνει σ'τῆ γῆ τὰ φύλλα,
βογγᾷ δ' ἔνεμος ἐκεῖ, ποῦψαλλ' ἢ Φιλομήλα,
τρέμουνε τὰ κλαδιὰ γυμνά, ὁ οὐρανὸς τὰ βλέπει,
ἀπλόνεται σ'τὴν ὄψι του χλωμὴ τοῦ πόνου σκέπη,
κ' ἀργοσταλάζει δάκρυα σιάνθη τὰ πεθαμένα.

Πόσοι ὡσὰν τὸν οὐρανὸ δὲν κλαῖν τὰ περασμένα!»

Σάμος

ΕΛΕΝΗ Σ. ΣΒΟΡΩΝΟΥ.

Τὸ φθινόπωρον προχωρεῖ, κυριαρχεῖ πλέον. Τὸ δάχτυλον τὸ ἀντιλαμβάνεται κανεὶς ἀπὸ τὰ φύλλα ποῦ πίπουν κατὰ γῆς καὶ ἐπισπεύδουν τὸ βῆμά των, διὰ νὰ ταφοῦν νεκρὰ μέσα εἰς τὰς ψυχρὰς χαράδρας ἢ νὰ σκορπισθοῦν εἰς τὸ ἀπέραντον χάος. Τὰ δένδρα γυμνώνονται καὶ εἰς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς ἀπλόνεται ἢ θλιβερὰ μονοτονία καὶ ἢ κατῆφεια. Ὁ Αἴολος ἀνοίγει τοὺς ἀσκούς του καὶ καταδιώκει τὰ φύλλα, τοὺς τρυφεροὺς φίλους τοῦ Ζεφύρου.

Καὶ πίπτουν τὰ τρυφερὰ φύλλα τότε, ποῦ κατὰ τὰς τελευταίας σιγμὰς των λαμβάνουν τόσην ποιήσιν καὶ τόσα χρώματα, ποῦ ἐνδύονται τόσας καλειδοσκοπικὰς ἀποχρώσεις καὶ παρουσιάζουν ἓνα πένθιμον μεγαλεῖον, ὡσὰν νὰ ὁμοιάζουν κανένα ἄμοιρον νέον φθισικόν, ποῦ γράφει ἐμπνευσμένα ποιήματα κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς σβυνούσης ζωῆς του, ὡσὰν τὴν λαμπάδα πῦρ δίδει τὴν τελευταίαν φαινήν λάμπιν της, ὅταν πάυση πλέον νὰ ζῆ.

Τί πικρὰ ἀντίθεσις καὶ τί φοβερὰ εἰρωνεία, ἀλήθεια! Τὴν

ἄνοιξιν τὰ φύλλα στολίζουσι τὰ δένδρα, τότε φθινόπωρον πίπτουσι, διὰ τὸ σκεπάζουσι ὡς σάβανον τὴν κοιμωμένην φύσιν. Ὅσον ὥραϊα εἶνε τὰ χρωματιστὰ ἄνθη κατὰ τὴν ἄνοιξιν, ἄλλο τόσον θανάσιμα καὶ ποικιλόχρωμα εἶνε τὰ φύλλα τοῦ φθινοπώρου ποῦ τρεμουλιάζουσι καὶ πίπτουσι εἰς τὴν γῆν. Καὶ ὅμως ἐνῶ τὰ ἄνθη τῆς ἀνοίξεως τέρπουσι μὲ τὰ χρώματά των, τὰ χρωματισμένα τοῦ φθινοπώρου φύλλα θλίβουσι τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου.

Μὲ τὸ φυλλορρόημα τῶν δένδρων ἀρχίζει πλέον ἢ φοικιτὴ πάλιν τῆς πρασίνης ζωῆς κατὰ τοῦ ἀμειλίχτου θανάτου. Ἡ ἀγωνία τῆς καταστροφῆς διατρέχει τὴν ἀπέραντον φύσιν καὶ τὴν μονοτονίαν αὐτῆς διασχίζει ἢ πικρὰ λύπη καὶ ἢ μελαγχολία.

Εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου θὰ ὀμιλῇ εἰς τὸ ἐξῆς τὸ ψυχρὸν μεγαλεῖον τῆς ἐρημώσεως, τῆς ὁποίας ἢ νεκρολογία θὰ εἶνε ἢ μαύρη σιγή.

Ἡ ἡχώ, ἢ γνησία τοῦ δάσους; θυγάτηρ, θὰ κοιμᾶται λιπόθυμος παρὰ τὸν κορμὸν τῆς γηραιᾶς δρυὸς καὶ παγωμένη θὰ καταπίνῃ τὴν λάλον φωνὴν τῆς.

Ὁ τρελλὸς λυρισμὸς τῶν ὠδικῶν πτηνῶν θὰ παύσῃ καὶ μόνον ὁ ψυχρὸς κρωγμὸς τοῦ ἀηδοῦς καὶ πονηροῦ κόρακος θὰ διαπερᾶ τὸ δάσος, ὡς ἀνούσιος καρχασιμὸς ἡλιθίου πλουσίου ἐν μέσῳ κηδείας.

Ὁ σπῖνος θὰ κρύψῃ τὸ ἀφελὲς κελάδημά του εἰς τὰ καμμένα τῆς βάτου φύλλα καὶ ἢ γλυκύφθογγος ἀηδὼν θὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν χλωρὸν φράκτεν τῆς, διὰ τὸ πλανηθῆ ὡσὰν κοινὸς ἐπαίτης εἰς τοὺς ἐρήμους ἀγρούς.

Τὸ ῥυάκιον δὲν θὰ κελαροῦσθαι πλέον, δὲν θὰ φιλῇ μὲ λαχάραν τὰ κλαδάκια τῆς ἰτέας ποῦ γέρουσι διὰ τὸ δροσιθοῦν,

ἀλλὰ μονότονο καὶ θλιμμένο θὰ καταβαίνει τὸν δρόμον τοῦ, διὰ τὰ ἀποθάνῃ κι' αὐτὸ εἰς τὸν στρόβιλον τῶν κυμάτων.

Τὰ δένδρα θὰ τανύουν τὰ μαῦρα καὶ ξηρὰ κλαδιά των πρὸς τὸν χαλύβδινον καὶ ἀπειλητικὸν οὐρανὸν καὶ θὰ γυρνοῦν τὸ πρόσωπον μὲ φρίκην εἰς τὰ ἀδιάκοπα κτυπήματα τοῦ σκνυθροποῦ στερεώματος.

Τὰ λουλούδια θὰ μαρανθοῦν ἀπὸ τὸ καυστικὸν καὶ ἄχαρι φίλημα τοῦ βορρᾶ καὶ θὰ σκορπίσουν ὄχι πλέον ἄρωμα, ἀλλὰ χυμὸν ὀδύνης φαρμακερᾶς εἰς τὰ σουφρωμένα πέταλά των.

Μόνον ὁ μαῦρος κισσὸς—σωστὸ παράσιτο—θὰ παραμείνῃ μὲ πείσμα κολλημένος ὑψηλά, πράσινος καὶ ἀειθαλῆς καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς φρικτῆς νέκρας θὰ ῥοφᾷ μὲ πικρὰν εἰρωνείαν τὰς παγωμένας καὶ ἀναιμικὰς φλέβας τῆς ὑψικορῦφου λεύκης.

Οἱ μυστηριώδεις νόμοι τῆς καταστροφῆς θὰ τεθοῦν εἰς ἐνέργειαν, ὡσὰν δημοπρασία ἀμείλικτος ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν σιδηροῦ χωροφύλακος. Ποῖος πλέον πρὸ τῶν φρικτῶν τούτων ἐρειπίων θὰ ὑπολογίση μίαν ἀναπαραγωγὴν καὶ παλιγγενεσίαν; Τοῦ αἰωνίου δράματος ἡ βαθμιαία λύσις. Ἡ ζωὴ συντρίβεται εἰς ἓνα ἀγῶνα θλιβερόν, εἰς ἓνα ἀνάθεμα πικρόν, τὸ ὁποῖον ἐκπνέει εἰς τὸν βογγητὸν τοῦ βορρᾶ.

Ἢ Ὅλα τὰ χρώματα τῆς ζωῆς εὐρίσκονται χωρὶς κίνησιν, χωρὶς σφυγμὸν καὶ ἀναπνοὴν ριχμένα εἰς μίαν χαράδραν σκοτεινὴν καὶ ψυχρὰν ὡς ἄχρηστον φεῦ! ὕλικὸν καὶ ἀνίκανον νὰ γεννήσουν μίαν ὠραίαν καὶ θέλγουσαν ζωγραφίαν. Ποῖος δὲν αισθάνεται τὴν βαθεῖαν ἀνάγκην νὰ λυπηθῇ τὴν ἀπογυμνουμένην βασίλισσαν, ποῖος δὲν θὰ κλαύσῃ τὴν φθίνουσαν ζωὴν, ἓνα μαγευτικὸν μεγαλεῖον, τὸ ὁποῖον καταρρέει μὲ τόσον ἀπελπιστικὸν θροῦν;

Καὶ ὁμως τί θλιβερά μονοτονία θὰ ἐβασίλευεν, ἂν ἔμεναν εἰς τὸν κόσμον ὄλα στερεοτύπως τὰ ἴδια! Μοὶ φαίνεται, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ νεότης μὲ τὰ κάλλη καὶ τὰ θέληγτρα τῆς θὰ ἐπέρ-
 να ἀπαρατήρητος, ἂν ἔμενεν ἀεθελῆς καὶ δὲν συναδύετο μὲ
 γῆρας. Συνεχῆς καὶ ἀνόθευτος χαρὰ καὶ γέλως ἄσβεστος θὰ
 ἦτο κἄτι τι ἀφύσικον καὶ παράξενον καὶ ἴσως ἐχαρακτηρίζετο
 ὡς περιφρόνησις πρὸς τοὺς νόμους τοῦ σύμπαντος, τὸ ὅποιον
 ἐγεννήθη μὲ πάλην ἀδιάκοπον καὶ καταστροφίς· διότι πρὸ
 τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου ὑπῆρχε τὸ μαῦρον καὶ ἀχρωμί-
 τιστον χάος καὶ πρὸ τῆς βασιλείας τοῦ Ὀλυμπίου Ἰεχωβά
 προηγήθη τὸ κατακύλισμα καὶ ἡ ἐρήμωσις τῶν Τιτάνων!

Ἡ ποικιλία καὶ ἡ μεταβολὴ εἶνε νόμοι τῆς φύσεως ὄχι
 μόνον ἀπαραίτητοι, χρήσιμοι καὶ τερπνοί, ἀλλὰ καὶ τῆς ζω-
 ῆς ἀναπόσπαστοι καὶ ἀναγκαῖαι συνδηκαί. Ἡ φύσις δὲν ἀλλίω-
 σει νόμους, ἡ δὲ μεταμόρφωσις τῶν ὄντων ἐφωράθη πάντοτε
 ὅρος φυσικός, αἰώνιος καὶ ἀναλλοίωτος.

Ὑπὸ τὰ ξηρὰ φύλλα ἀναδίδει καὶ τὸ ἀνηβάσκει πράσινον
 χόρτον καὶ ἐκθρῶσκον ἀμέσως οἱ ὀφθαλμοί, πρῶτον μὲν νὰ ἐξ-
 πνήσουν εἰς τὴν χλιαρὰν νοτίδα τῆς ἀνοίξεως καὶ νὰ ὀρμήσουν
 εἰς τὰς τουφεράς ἀγκάλας τῆς ζωῆς. Τὸ φύλλον ἀποθνήσκει
 καὶ πίπτει, ἀλλὰ διὰ νὰ γεννηθῇ καὶ βλαστῆσῃ ὡς χόρτον.
 Τὴν ποίησιν καὶ τὸν χρωματισμὸν τῶν φύλλων θὰ διαδεχθῇ
 ἡ ἀπλότης καὶ ἡ δευσερότης τοῦ χόρτου, ὡς μία εὐμενῆς
 προσπάθεια διὰ νὰ μὴ κοπῇ τὸ νῆμα τῆς ζωῆς. Εἰς τὴν
 τραγικὴν σκυνθροπότητα, ἡ ὁποία τότε χύνεται ἐπὶ τῆς ἐπι-
 φανείας τῆς γῆς, θὰ παραμείνουν μερικὰ ἔγνη πρασίνης ζω-
 ῆς, τὰ ὁποία θὰ ὀδηγήσουν αὐτὴν πάλιν, ὡς σιενὴ ἀτραπός,
 εἰς τὴν εὐρεΐαν καὶ ἀρωματικὴν πλατεῖαν τῆς ἀνοίξεως.

Διότι οὐδὲν ἐν τῇ ὕλῃ ἀπόλλυται. Οὔτε τὸ ἐλάχιστον μῶρι-
 ον χάνεται, ἀλλὰ μεταβάλλει μόνον τίτλον ζωῆς, θέμα ὑπάρ-
 ξεως. Τοῦτο ἀνέγραψεν ἡ φωτισμένη διάνοια τῶν φυσιοδιφῶν

ὡς μίαν φωτεινὴν ἐπιγραφὴν ἐπὶ τοῦ ἀπεράντου μετώπου τοῦ σύμπαντος καὶ τοῦτο πρέπει ν' ἀποτελέσῃ τὴν παρηγορίαν τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τὰ ἀτενίσξῃ μετὰ πεποιδήσεως πρὸς τὴν αἰωνιότητα.

Ἡ ζωὴ μεταβιβάζεται ὡς μία ἀλληλεγγύη κληρονομικὴ, ὡς μία τάσις φυσικὴ ὑπενθυμίζουσα τὴν αἰωνίαν ἀφετηρίαν, τὴν μεγάλην ἀρχὴν τῆς ἀτέρμονος ὑπάρξεως, ἣ ὅποια ἐποχεῖται θριαμβευτικῶς εἰς τὸ ἄπειρον καὶ μᾶς περιμένει εἰς τὰς αἰθερίους ἀναδιπλώσεις, ὅπου ἔστησε τὸν θρόνον της. Ὁ βίος μας ἐδῶ εἶνε παροδικὸς μὲ φθινόπωρον καὶ χειμῶνα, μὲ γῆρας καὶ θάνατον. Μετὰ τὸ γῆρας ὁ θάνατος, καθὼς μετὰ τὸ φθινόπωρον ὁ χειμῶν!

Ὁ ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΚΑΝΔΗΛΑΝΑΠΤΗΣ

ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ

Μαρά τὸ νοτιοδυτικὸν μέρος τοῦ ἀρχαίου ἄστεως τοῦ Ἀδρια-
ναοῦ, παρὰ τὰ εἰσόδια τοῦ ἀρχαίου τείχους, τὸ ὅποιον διήρ-
χετο πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο πλησίον τῆς γηραιᾶς κτίτης καὶ τοῦ κου-
ρασμένου βεΐθρου τοῦ Τόνου, ἐνδὸς ἐκ τῶν τριῶν βραχιόνων τοῦ
Ἐδρου, ἐκτείνεται καὶ ἀναπαύεται ἡ συνοικία τοῦ Προδρόμου Ἰω-
άννου λαβοῦσα τὴν ἐπωνυμίαν τῆς, καθὼς καὶ ἄλλαι συνοικίαι
τοῦ ἄστεως, ἐκ τοῦ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Βαπτιστοῦ τιμωμένου ναοῦ. Ἡ
συνοικία αὕτη τοῦτο ἔχει τὸ ἰδιόζον, ὅτι κατοικεῖται ὑπὸ πτωχῶν
ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ἐργατικῶν τάξεων, τῶν οἰκοκυραίων δηλα-
δὴ ἐκεῖνων, οἱ ὁποῖοι εἰς τὴν παρ' ἡμῖν κοινωνίαν ἀποτελοῦσιν
ὄλως ἰδιαίτερον τύπον, διακρινόμενον διὰ τὰς ἀπλᾶς τοῦ βίου συν-
θήκας, τὴν στενότητα τῶν ἡθῶν καὶ τὰ συγκεκριμένα ἔθιμα, ὡς
καὶ τὴν ἀπλότητα τῶν οἰκογενειακῶν παραδόσεων.

Ἡ συνοικία τοῦ Προδρόμου Ἰωάννου ἔχει τύπον ἐξαίρετικὸν ἐν
τῇ πόλει τοῦ Ἀδριανου. Οἱ δρόμοι τῆς εἶνε σκολιώτατοι καὶ τόσον
στενοί, ὥστε εἰς πολλὰ σήμεια οἱ γείτονες θανατιζόμενοι ὁ εἰς παρὰ
τοῦ ἄλλου διάφορα ἀντικείμενα τὰ λαμβάνουν κατ' εὐθείαν ἀπὸ
τοῦ παραθύρου! Δένδρον ἐν τῇ ἀύλῃ οἰκίας τινὸς εἶνε φαινόμενον
σπανιώτατον. Ἡ συνοικία καθ' ὄλον σχεδὸν τὸ ἔτος εἶνε σκοτεινή,
εἰς τὰς περισσοτέρας δὲ οἰκίας ποτὲ δὲν εἰσέρχεται ἡλιακὴ ἀκτίς.
Εἰς μυστικισμὸς ἀνέσπερος εἶνε ζωγραφισμένος εἰς τὸ σκυθρωπὸν
τῆς συνοικίας πρόσωπον καὶ ἡ φυσιογνωμία τῆς, ἐνδεδυμένη τὰς
παραδόσεις καὶ τὰ θαύματα, τὰ ὅποια διηγοῦνται εἰς τὰς σκοτεινὰς
γωνίας τῶν οἰκιῶν τὰ γράβια περὶ τοῦ Βαπτιστοῦ, καθίσταται εἰς
τὴν φαντασίαν τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρησκολήπτων κατοίκων τῆς μάλ-
λον μυστηριώδους καὶ τρόπον τινὰ χωρισμένη τῶν ἄλλων συνοικιῶν.

Εἰς τοῦτο δὲ συντελεῖ καὶ ἡ ἐκκλησία, ἡ ὁποία εἶνε γνωστὴ ἀπλῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα «τοῦ Προδρόμου» ἢ «Βαθῆς "Αἰ—Γιάννης» δικαιολογοῦσα τὴν ὀνομασίαν τῆς ταύτης πληρέστατα, διότι εἶνε μᾶλλον κατακλιβῆ ἡ ἐκκλησία καὶ μαρτυροῦσα τὴν πικρίαν τῶν δυσχεμερῶν καὶ ἀτελευτήτων αἰῶνων τῆς δουλείας. Πότε ἐκτίσθη ὁ ναὸς οὗτος, δὲν εἶνε γνωστόν, φαίνεται ἕμως ὅτι εἶνε ὁ ἀρχαιότερος τῶν ἐν Ἀδριανουπόλει σφριζομένων, ἐν πιττεύσωμεν—καὶ διατί ὄχι;—τὴν παράδοσιν, καθ' ἣν ὁ Βαθῆς "Αἰ—Γιάννης ἐκτίσθη κατὰ τοὺς πικροτέρους καὶ φανατικωτέρους χρόνους τῆς τυραννίας ὑπὸ τὴν γῆν, διὰ νὰ μὴ φαίνεται καὶ σκανδαλίζεται ἡ συνειδήσις τῶν κατακτητῶν. Διὰ νὰ εἰσέλθῃ τις εἰς τὴν ἐκκλησίαν, πρέπει νὰ καταβῆ ἀρκετὰ σκαλίχια ἔξωθεν δὲ καὶ τὰ παιδία ἀκόμη φθάνουσι τὰ κεραμίδια τῆς. Διηγῶνται μάλιστα αἱ γραῖαι—κατὰ παράδοσιν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν—ὅτι ἡ ἐκκλησία ἐκτίζετο μόνον κατὰ τὴν νύκτα καὶ οἱ εὐσεβεῖς ἐργάται: «ἔδεναν εἰς τὰ σκεπάρνια των βαμβάκι, διὰ νὰ μὴ ἀκούωνται, ὅταν ἐκάρφωναν!» Τοιοῦτους πικροὺς χρόνους δουλείας ἐπέρασαν οἱ δυστυχεῖς ῥαγιάδες τῆς πρώτης ἐν τῇ Εὐρώπῃ πρωτεύουσις τῶν Τούρκων!

Ὁ Βαθῆς "Αἰ—Γιάννης φαίνεται ὅτι εἶχεν ἀνέκαθεν τὸ ἐξαίρετικὸν προνόμιον νὰ ὑπηρετῆται ἀπὸ ἰδιαιτέρους καὶ ἰδιορρύθμους τύπους, ἀπὸ λευίτας, ψάλτας, ἐπιτρόπους καὶ νεωκόρους, οἱ ὁποῖοι καὶ μακρόθεν διεκρίνοντο, ὅτι ἦσαν προσκεκολλημένοι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ λιτοῦ, ἰδιορρύθμου καὶ αὐστηροῦ προφήτου τῆς ἐρήμου, τοῦ ὁποῖου ἡ εἰκὼν ἐπιβλητικὴ καὶ ἀποκαλυπτικὴ ἵσταται εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν τοῦ ναοῦ ἀγιάζουσα καὶ εὐλογοῦσα τὸ ὕδωρ τοῦ κάτωθεν αὐτῆς εὐρισκομένου μικροῦ ἀγιάσματος, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου χεῖρ εὐσεβῆς καὶ φωτισμένη ἐχάραξε τὸ Βυζαντινὸν ἔκεινο: «**νοῦσον ανομιματα μη μοναν οψιν**», τὸ ὁποῖον, ὡς γνωστόν, καὶ ἀντιστρόφως ἀναγνωσκόμενον σημαίνει τὸ ἴδιον.

Εἰς τὴν ἱερὰν διακονίαν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Προδρόμου ἐτάχθη

καὶ ὑπηρέτησεν ἐπὶ τρεῖς ὁλοκλήρους γενεάς ὁ ἀοιδίμος Παπαγεώργης ὁ Καρωώτης, ἀνὴρ σεθιάσιμος μὲ μακρὰν καὶ κατάλευκον γενειάδα, ὅστις ἔζησεν ἑκατὸν ὀκτὼ ὁλόκληρα ἔτη καὶ ἠτύχησε νὰ εὐλογήσῃ εἰς τοὺς ἀθραμιαίους κόλπους του, ὡς ὁ Συμεών, τριτέγγονα, ἀφῶ μετὰ τὸ ἐνενηκοστὸν ἔτος ἔθγαλε καὶ ἐκ τρίτου τοὺς προσθίους δόντας του.

Ὁ Μπεχτζῆς Παπαγεώργης, μετὰ τούτων σχεδόν, εἶχε φωνὴν Στέντορος καὶ ἑκαυχᾶτο δι, διαν ἔλεγε τὸ Εὐαγγέλιον, τὸν ἤκουεν ὀλη ἡ ἐνορία καὶ ἀπὸ τὰ σπήτια των. "Ὅταν ἐπαρνίζετο τὰ μεσάνυκτα—κᾶποιος γείτων του ἐμέτρησέ ποτε δι, ἐπαρνίσθη ἐξήντα φορὰς κατὰ σειράν—διὰ νὰ μὴ ἀνησυχῆ καὶ ἐξυπνᾷ ἡ πολύτιμος παπαδιά του, ἔθγα:εν εἰς τὸν δρόμον καὶ ἐσήκωνεν εἰς τὸ πόδι ὀλην τὴν γει:τονεά. Ἐγὼ τοῦλάχιστον τὸν ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη τὸν κατὰμαυρον—διότι: ἔγινεν παπᾶς ἀπὸ ἀγροφύλαξ—ἐκείνον ἱερέα, ὁ ὁποῖος δὲν εἰμποροῦσε ποτὲ νὰ λησμονήσῃ τὴν παλαιὰν τέχνην του καὶ πωλλάκις μᾶς ἐκυνήγει εἰς τὸν δρόμον, χωρὶς νὰ κάμωμεν τίποτε, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ μὴ ἀπομάθῃ «τὸ μπεχτζηλῆκι του». "Ὅταν ἔπινε τὸ κρασάκι του—καὶ ἔπινεν ὁ εὐλογημένος πολὺ—ἐκτύπα τὰ χεῖλη του ἐπι:δεικτικῶς καὶ ἐφώναζε «καὶ οἶνος εὐφροαίνει καρδίαν ἀνθρώπου» τόσον δυνατὰ, ὥστε πωλλάκις αἱ ὑπηρέτριαὶ καὶ αἱ οἰκοκυραὶ ἔχανον τὸν δίσκον ἀπὸ τὰ χέρια των. "Ὅταν ἔψαλλεν ἀγιασμὸν εἰς κανένα σπητι καὶ ἤρχετο εἰς τὴν περικοπὴν τοῦ Εὐαγγελίου: «Ἐνταῦθα ἴστατο πλῆθος πολὺ ἀσθενῶν, χωλῶν, ξηρῶν, τυφλῶν κτλ.» ἐτάραττε τὴν κεφαλὴν του ὡσάν ὑψιθρεμέτης Ζεὺς, ἔδειχνε τὰ μεγάλα καὶ κεχλιμαρένια δόντια του καὶ περιεχύνετο ἀπὸ ἰδρώα, ὡσάν νὰ εὐρίσκετο εἰς τὴν θέσιν Σίμωνος τοῦ Κυρηναίου, τὸν ὁποῖον εἶχον ἀγγαρεύσει. Αἱ γυναῖκες ἀπέδιδον τὸν ἰδρῶτα «εἰς τὸ μεράκι του νὰ τὰ πῆ ὀλα ἔνα ἔνα καθαρά», ἀλλ' ὁ μακαρίτης ἰδρωνε, διότι πρὸ τοῦ ἀγιασμοῦ ἔπινε ἀρκετὸ βροῦμι, τὸ ὁποῖον κατ' ἀνάγκην ἤθελε διέξωδον, ὡς ὁ πλεονάζων ἀτμὸς ὀρμᾷ πρὸς τὴν ἀσφαλιστικὴν δεκλίδα τῆς ἀτμομηχανῆς.

Ὁ μακαρίτης Παπαγεωργῆς συνειργάσθη μαζύ του πωλλά χρο-

να. Ἦσαν πολλὸ ἀγαπημένοι· συνάδελφοι καὶ τοὺς εὗρισκε κανεῖς πάντοτε καὶ σχεδὸν καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν συνδιαλεγόμενος μαζί εἰς τὸ ἀρχοντατοῦκι. Τὸ πρῶτ' μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν ἐχωρίζοντο ὀλίγον· καὶ ὁ μὲν Παπαγεώργης ἐπήγαγεν εἰς τὸ γωνιαῖον ἀχτάρικο, διὰ ν' ἀναπαυθῆ καὶ ἐνδυναμώσῃ τὸ καρμὶ τοῦ μὲ καμμιὰ δεκαριὰ ποτηράκια ἀθλίου ρουμιῦ Μεγάρη, ὁ δὲ Παπαγρηγόρης, πελώριος ὡς ὀδοστρωτήρ καὶ παχὺς ὡτὸν βρέλι, διηυθύνετο εἰς τὸν ἀντιρρυνὸν φῦρνον, διὰ νὰ τσακίσῃ τὴν πεῖνάν τοῦ μὲ ὀλίγον μπουρέκι, ζηλατῆ μὲ μιά καὶ μιστὴ ἕως δύο ὀκάδες.

Ἡ μεγαλυτέρα εὐτυχία τοῦ Παπαγρηγόρη ἦτο νὰ ἔχη βάπτισιν ἢ ἀγιασμὸν εἰς κανένα σπῆτι εὐκατάστατον. Εἰσήρχετο ἕκαστὸ μὲ ὕψος θριαμβευτικόν, μὲ φυτογωνμίαν ἀλ. θοῦς κατακτητοῦ. Τὰ εἶχε τακτοποιήσει πολὺ καλῶς μὲ τοὺς ἐνωρίτας τοῦ. Δὲν ἤθελε πληρωμὴν ἐν τριούτῃ περιπτώσει. Μετὰ τὸν ἀγιασμὸν εἶχε τὴν ἀπαίτησιν νὰ τῷ φέρουν μπουρέκι καὶ καμμιὰ πενηνταριὰ ἀπὸ τὰ περιώνυμα μικίκια· μετὰ τὴν βάπτισιν ὅμως ἤθελε χωρὶς ἄλλο καὶ τραπέζι. Καὶ τότε δὲν ἔτρωγε σχεδὸν ἀφ' ἐσπέρας, διὰ νὰ εἶνε ἡσυχὸς τὸ στομάχι τοῦ τὴν ἄλλην ἡμέραν. Καὶ τί νομίζετε ὅτι ἔτρωγε; Διὰ νὰ χροτάσῃ ὁ Παπαγρηγόρης, ἔπρεπε νὰ χαλάσῃ τὸ ἰσχύγιον ἐνὸς τοῦλάχιστον μηνὸς μικροῦ τινος νοικοῦρη. Καὶ φαντασθῆτε τὸν Σαρδανάπαλον νὰ εὗρισκῆται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Προδρόμου, ὅστις ἔτρεφετο μόνον μὲ ἀκρίδας καὶ ἄγριον μέλι!

Ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη τοὺς καυχάδες, τοὺς ὀποιούς ἤκουον, ὅταν ἤμην μικρὸ παιδί, διὰ νὰ προσκληθῆ ἢ ὄχι ὁ Παπαγρηγόρης νὰ κάμῃ ἀγιασμὸν κάθ' ἑκαστὴν πρωτομηνιά. Ὁ μακαρίτης πατέρας μου ἐρωθεῖτο—καὶ δ:καίως—τὴν φουερὰν ἀφαιμάξιν τοῦ βλαντιῦ τοῦ, ἐνῶ ἡμεῖς οἱ μικροὶ ἀδελφοὶ ἤμεθα πλήρεις χαρῆς, διότι θὰ ἀνέταλε καὶ δι' ἡμᾶς ἀπολαυτικὴ ἢ θριαμβευτικὴ καὶ πανηγυρικὴ εἰσοδος τοῦ παμφάγου ἐκεῖνου παπᾶ εἰς τὸ σπῆτί μας μὲ τὸ καϊμάκι, τὰ μπουρέκια, τὰ μικίκια, τὸν παραγεμιστὸν κούρκον, τὰ μακαρόνια, τὸ πιλάφι εἰς τὸν μεγαλήτερον τέντζερε, τὰ τηγανητὰ ψάρια καὶ πωλιά, τὸς κερπέδες καὶ ντολμάδες, τὰ τυριά καὶ κασέρια, σαρδέλλες καὶ σπητικὸ χαλθᾶ κτλ. κτλ. Εἶχεν ὅμως καὶ τὸ

καλὸ τοῦ ὁ εὐλογημένου, διότι δὲν ἤθελε καὶ πολὺ κρατὶ καὶ ἤρκει-
το εἰς τὸ ἐκλεκτὸ νερὸ τοῦ Δεμερδαίου. Ἡ μακαρίτιστα μητέρα μου
τὰ ἔχανε εἰς κάθε τραπέζι πρὸ θᾶ ἔρωγεν ὁ δάσκαλος. Ἀπὸ
τὸν πολὺν κόπον τῆς ἔπρεπε ἄρρωσθήσῃ δύο τρεῖς ἡμέρας. Ἡ
μόνη μεμφυμορία τῆς, τὴν ὀπίαν ἤκουσά ποτε ἀπὸ τὸ στόμα τῆς,
ἦτο:

«Ὁ Θεὸς νὰ σὲ φυλάῃ,
ὅταν ὁ Παπαγρηγόρης πεινάῃ!»

Πάντοτε ἦτο βιαστικῆς καὶ τοῦτο διὰ νὰ ἀπυτελειώσῃ τοῦς ἀγία-
σμούς τοῦ καὶ φάγη κατόπιν εἰς τὸ καλῦτερον σπῆτι. Μόλις εἰσῆρ-
χετο εἰς τὸ σπῆτι, ἤρχιζεν ἀναμῆξ νὰ ψάλλῃ τὸν ἀγιασμὸν καὶ νὰ
ἔρωτᾷ ταυτοχρόνως!

Σῶσον, Κύριε	—Καλημέρα, κοκόνα Μαριγώ!
τὸν λαόν σου	—τί κάμνεις, κοκόνα Μαριγώ;
καὶ εὐλόγησον	—Τί κάμνει ὁ κύρ Γεώργης;
τὴν κληρονομίαν σου	—τί κάμνουν τὰ παιδιά;
νίκας τοῖς βασιλεῦσι	—τὸ καϊμάκι εἶνε ἔτοιμο;
κατὰ βαρβάρων	—πόσο μπουρέκι πήρατε;
δωρούμενος	—τὰ μικίγια εἶνε καλοψημένα;
καὶ τὸ σὸν φυλάττων	—ὁ κεφῆς νὰ γίνῃ μὲ γάλα!
διὰ τοῦ σταυροῦ σου πλιτεύμα	—Καλημέρα σας!

Δεξιὸς ψάλλτης τῆς ἐκκλησίας τοῦ Προδρόμου ἐπὶ μίαν καὶ ἡμί-
σειαν γενεὰν ἐξημέτισεν ὁ κύρ Γεώργης. Ὑψηλός, γιγαντώσμως
καὶ εὐρύστερνος ἔτρεπε μεγάλην ἀδυναμίαν εἰς τὸν ποιητικὸν χυ-
μὸν τοῦ Νῶε, εἰς τὸν ὀπίον πρὸ πάντων ἐχρεώσται τὸ ζωηρὸν καὶ
κατακόκκινον χρῶμά του. Ἐστέκετο εἰς τὸ ἀναλόγιον μὲ ὕψος
Ῥωμαίου συγκλητικοῦ καὶ ἐκαμάρονε καθὼς αἱ συμπεθέρκει μὲ τὰ
φακίόλια των εἰς τὸν χορὸν, ὅστις ἀνάφτει εἰς τὸν γάμον μετὰ τὸ
μετρούκτιον. Ἐπιανε τὸ χειρουργικὸν πάντοτε πολὺ ὑψηλά, ἐπιγίγε-
το εἰς δυσθεώρητα φωνητικὰ ὕψη, ἐφρῦσκανε ὡτὸν καλοθρεμμένους
Χριστογεννηάτικος κοῦρκος καὶ εἰς τὸ τέλος τὸ παρέδιδεν εἰς τὸν

ἀριστερὸν ψάλτην τῶσιν χαμηλά, ὥστε ὁ δυστυχῆς δορυφόρος του τὰ ἔχανεν. Ἐὶ δταν ἤρχοντο αἱ μεγάλα: ἐορταὶ ἢ ἐτελεῖτο ἐπιμνημόσυνός τις τελετὴ τοῦ εὐλογημένου ἔσναφίου «τῶν γεμενεζζήδων, ἀραϊζζήδων, κυβαζζήτων ἢ ἀμπαζζήδων», ὁ κύρ Γεώργης ἦτο εἰς τὸ στο:χειὸν του. Ἐψαλλε τὰ ἐκλεκτότερα τεμάχια τῶν περιωνύμων καὶ μεγάλων μουσ:κοδιδασκάλων. Εἰς τὴν δοξαολογίαν μάλιστα Δαν:ήλ τοῦ Πρώτοψάλτου— τὸ φόρτε του—ἐγένετο κατακόκκινος σὺν παπαρούνα. Ὁ φουκαρᾶς Στοιμίτης, ὁ ἀριστερὸς ψάλτης, ὑψηλός, ἰσχνός—καὶ ποῖος ἀριστερὸς ψάλτης, ἔταν ἔχη δεξιὸν ὑψίφωνον ἀπέταντι: του, δὲν κατινιτᾶ ἰσχνός;—καὶ ἀδύνατος, ἐπὶ ξύλου κρεμύμενος, τὸν παρηκολούθει μὲ ἀγωνίαν καὶ εἶχε πετιχθῆ τὸ καρύδι του ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ ἴσα. Μετὰ τὴν λειτουργίαν ὁμως ὁ κύρ Γεώργης τὸν ἀπεζημίωσε μὲ μερικὰ ποτηράκια ἀθλίου βρυσίου ἢ τὸν ἐπίλεσε κατὰ τὰς ἐορτάς, διότι: ὁ κύρ Γεώργης ἦτο εὐπορος καὶ ἔψαλλεν ὄχι ἐκ χρηματικῆς ἀνάγκης, ἀλλ' ἀπὸ ψύχωσιν ἢ ἀπὸ κακὸ μερόκι.

Ἄλλ' ἢ κατ' ἐξοχήν προσωπικότης τῆς ἐκκλησίας μας ἦτο ὁ Χαδζήμπιμπας. Εἰς τὴν ἀνήλιον τοῦ Προδρόμου ἐνορίαν, εἰς τὸν σκοτεινὸν λαδύρινθον αὐτῆς γυνὴ ἠλικιωμένη ἔδωκεν εἰς φῶς ἀρτιγέννητον, τοῦ ὀπαίου ἢ ὀγκώδης κεφαλῆ ἦτο ἴση καὶ μεγαλυτέρα ἴσως τοῦ λοιποῦ σώματος. Οἱ πόδες ἦσαν μικροὶ καὶ λεπτοί. Ἡ εὐσεβὴς ἐνοριτίσσα δὲν εἶχεν γεννήσει ἀπὸ εἰκασταείας καὶ τὸ ἔκτρισμα τοῦτο διελαλήθη ὡς θαῦμα τοῦ Προδρόμου. Ἡ Ἐλισάβετ τῆς ἐνορίας ἀπ:έρωσε τὸ παιδίον εἰς τὸν Πρόδρομον Ἰωάννην, διὰ νὰ τὸν ὑπηρετήσῃ, ἂν ἐπιζήσῃ. Τὸ παιδίον κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη του ἦτο ἀτροφικὸν καὶ εἶχε μαρπὴν γεροντικὴν. Τὰ πρῶτα βήματά του ἔκαμε κατὰ τὸ ἔθδομον μύλις ἔτος του καὶ τότε ἐτόλμησε νὰ ἐξέλθῃ τῆς ἀλλῆς καὶ νὰ τὸ κτυπήσῃ ὁ ἥλιος. Ἐτυχε νὰ εἶνε ἡ ἐποχὴ τῶν διακοπῶν καὶ τὰ παιζόντα παιδιά, ἅμα τὸν εἶδον, ἐξεπλάγησαν, τὸν περιεργάσθησαν μετ' ἄκρας περιεργείας καὶ ἡ πρώτη

δουλειά των ἦτο νὰ τὸν ἐπνομάσουν. Ὅλα ἔγιναν ἀνάδοχοι καὶ ἐπὶ τέλους τῷ ἐκόλλησαν τὸ ἐπώνυμον **Χαδζήμπαμπας**.

Κατὰ τὸ δέκατον τέταρτον ἔτος ὁ Χαδζής ηὔριχησε νὰ κοσμηθῇ μὲ τοὺς πρώτους προσθίους δόνοντας. Ἐξεπαδεύθη ὀλίγον εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Ἀγίου Νικολάου καὶ ἔγκριτέλιπον ἔνωρις τὰ βάρβαρα τῆς σχολῆς μὴ δυνάμενος ν' ἀνεχθῇ τοὺς προπηλακισμοὺς καὶ ἐξευτελισμοὺς τῶν μικρῶν συμμαθητῶν του. Κατὰ τὸ εἰκοστὸν τέταρτον ἔτος μόλις ἐφαίνεται δώδεκα ἔτων. Εἶχεν ὁμως παχύνει πρὸς καὶ περιπατῶν ἐφαίνεται ὡς πιθάρ: κινούμενον. Οἱ πόδες του ἦσαν ἐλαττωματικοὶ καὶ κοντοὶ καὶ ἐσχημάτιζον εἰς τὰ γόνατα γωνίαν ὀρθήν. Ἄλλ' ὁ ραιδοσκελὴς Ἐσκιμῶς, ὁ κοντοὸς Χαδζής ἀπέκτισε δύναμιν τεραστίαν καὶ ἤρχισε νὰ δεικνύηται: ἀπειλητικὸς πρὸς τοὺς προπηλακιστὰς του. Ἡ φύσις του ἀφυπνίσθη ἀργά, ἀλλὰ μὲ ὀρμὴν καὶ ἰσχύον ἀξιόθαύμαστον. Τότε ἀκριθῶς ἐξεπληρώθη ἡ μόνη καὶ διακαὴς ἐπιθυμία του. Δωρίσθη βροθὸς τοῦ κανδηλιανάπτου τῆς ἐκκλησίας Προδρόμου καὶ ἔλαβε μόνος του πομπώδη τίλον, ἐξετύπωσε μάλιστα καὶ ἐπισκεπήρη: α ὡς ἔξης:

M. X.

δεύτερος κανδηλιανάπτης τοῦ ἱεροῦ Ἐκκλησίας
τοῦ τιμίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ.

Ἡ εἰμαρμένη περρυστέτα: ἐν τῷ κόσμῳ μὲ πολλὰς καὶ ποικίλας μορρὰς, Οἱ νόμοι: τῆς φύσεως εἶνε σιδηροὶ καὶ ἀλύγιστοι: καὶ δυσκόλως δύναται: τις νὰ τοὺς ἀπορρήγῃ. Ὁ Χατζήμπαμπας ἤθελε παρραδεχθῇ μὲ φιλοταρ:κὴν ἀπίθειαν καὶ ἡρεμίαν τὴν σκληρὰν τύχην του, ἐὰν τὸν ἄφρονον ἦσυχον. Ἐπὶ τέλους εἶχε καὶ πλεονεκτήματα, διότι ἡ φύσις τῷ ἐφάνη μὲν μητρον:α εἰς τὸ ἀνάστημα, ἐδείχθη ὁμως θαψιλὴς καὶ ἀξιόλογος μήτηρ εἰς ἄλλα. Τὰ παιδία ὁμως τῆς ἐνορίας τὸν ἐπειράζον ἀκταπαύστως καὶ τὸν κατέστησαν καχίποπτον, ὀργίλον καὶ κακοπο:όν. Φύσει: ἄλλως τε εἰς τὸν ἐλαττωματικὸν ὀργανισμὸν κοιμῶνται: τὰ στο:χεῖα τῶν κακῶν διαθέ-

σων και ένστίκτων και διὰ τούτο ἔλοι: οἱ ἀνάπηροι γίνονται θυμώδεις, ὀρηκτικοὶ και μυχθηροί. Τὸ μίσος κοιμάται, εἰπεν ὁ Οὐγκώ, εἰς τὸν πυθμένα τῆς πείνης· εἰς τὸν ἐλαττωματικὸν δὲ και ἀνάπηρον ὀργανισμόν κοιμάται και ζαρώνει: τὸ κατὰ τῶν ἀρτιμελῶν και ὑγιῶν μίσος και περιμένει: ἓνα μυκτηρισμὸν ἢ πικρὸν προπηλακισμόν, διὰ νὰ ἐκπύσῃ και χύσῃ τὴν χολήν του.

Μία λύπη ὀδυνηρὰ ἐθέριζε τὴν ἄμοιρη καρδιά του και ἐπλανᾶτο πάντοτε εἰς ἓνα μυτικισμόν θλιβερόν. Διὰ τὸν Χαδζῆν ὁ βίος ἦτο μία πένθος ἐποποιία. Ὅσακις καθ' ὄδον τὸν ἔβλεπον αἱ γυναῖκες ἢ τὰ παιδιὰ και ἔχαμωγέλων εἰρωνικῶς, μία πλημμύρα ὀδύνης πικρῆς και μίσους ἀκρατήτου ὄρμα ἐκ τῆς ψυχῆς του εἰς τοὺς ἀπλανεῖς ὀφθαλμούς του. Καὶ θμως ἐζάρωνε μέσα εἰς ἓνα βαθὺν και ὑπόκωφον γογγυσμὸν και ἐπὶ τοῦ μυστηριώδους μετώπου και τῶν ὑγρῶν ὀφθαλμῶν του ἐφαίνετο ἀνγινωσκόμενη και σπινθηρίζουσα ἢ σπραγίς τῆς ἐγκατερετήσεως, τὴν ὀπείαν εἶχεν ἐξ ἰδιοσυγκρασίας. Ἰῶς και νὰ ἐκληρονόμησε τὴν ὑπομονὴν ἀπὸ τὴν Θερίν μητέρα του, διότι κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ζωῆς του ἡ μάνα του τὸν ἔτρεφεν ὡς ἐπὶ τὸ π' εἰστον μὲ γάλα ὄνειον.

Ἀρ' ἔτσι θμως διωρίσθη δεύτερος κανδηλανάπτης εἰς τὸν Βαθὸν ἈΓΓιάννην, ὁ Χατζῆς ἤλλαξε περπατησιά. Μία φύχωσης ἀλλόκοτος τὸν κατέλαθε και καθήμενος εἰς τὸ κατώφλιον τῆς ἐκκλησίας ἐρρέμβαζεν ἐπὶ ὄρας μακράς. Εἰς πειρασμοὺς ἰσχυροὺς και ἀκαταγώνιστος τὸν ἐκυρίευσε, πειρασμός, εἰς τὸν ὅποιον διακρίνονται πάντοτε οἱ κουτσοί, οἱ καμπούρηδες και οἱ τυφλοί. Μία θέρμη κυνισμοῦ διέτρεχε τὰς φλέβας του και ἠσθάνετο ἓνα ὀργανισμόν καυστικών εἰς τὸ κορμί και τὰ νεῦρά του, θπως ὁ θερμὸς σίδηρος ρεῖει εἰς τοὺς σωλήνας τοῦ ἐργασταρίου. Καὶ σιγὰ-σιγὰ ὁ Χαδζῆς κατήντησε τὸ φθιγγερὸν τῶν καρσιῶν και ἐν γένει: τῆς γειτονίας, ἤρχισε δὲ νὰ ἐπιθετικῶς κατ' ἀρχὰς μὲν δειλὰ, ἔπειτα δὲ φανερὰ κατὰ τῶν δουλικῶν, τὰ ὀπεία δὲν ἠδύνατο νὰ κρατηθοῦν ἄμα τὸν ἔβλεπον και

ἐξέσπανον εἰς γέλωτα βεδι:ατμένον καὶ νευρικόν. Τὸ αἶσθημα τοῦτο τὸν κατεκυρίευσεν ὀσημέραι: περισσότερον, εἶχε μάλιστα τὸν ἀνόητον ἐγωΐσμον νὰ πιστεύῃ, δι: τὰ καρδία: ἀνταπεκρίνοντο εἰς τὸν διάπυρον ἔρωτά του. Ἡ ἀφροσύνη καὶ ἡ προσκόλλησις εἰς μ' ἕνα ἰδέαν γενναῖ ἠδονὴν ἢ προξενεὶ λύπην· μένος ἔρος δὲν ὑπάρχει. Ὁ Χαδζής ἦτο εὐτυχὴς ἐν τῇ πλάνῃ του, μὲ τὰ ὄνειροπολήματά του, εἰς τὰ ὁποῖα ἐμέθευεν. Ἀλλὰ πῶς ποτε ἠξυνήθη νὰ καταταγάσῃ τὴν φωνὴν τῆς καρδίας του ;

Ἐπήγαυε τακτικὰ εἰς τὴν βρύσιν τοῦ Ἀράπη, ἔπει ὕδρεύοντο τὰ δουλικὰ τὰ βράδου-δράδου, διὰ νὰ σβύσῃ τὴν φλόγα τῆς καρδίας του. Φεῦ ! ὁ εὐτυχὴς ἔμενε πάντοτε διψασμένως ! Ἦ βρύσις ἐτραγωδοῦσε δι: αὐτὸν ὡτάν Νερσίδα καὶ τὸ γλυκὺ ψιθύρισμά της ἦτο ἡ ἠχώ τῶν διηγῆσεων καὶ παραμυθίων, μὲ τὰ ὁποῖα τὸν ἐνανούριζεν ἄλλοτε ἡ μάνα του. Εἰς τὴν βρύσιν ἕνα κρυφὸ χαμόγελο τῶν δουλικῶν, εἰς τὸν δρόμον ἕνα πύρινον βλέμμα μιᾶς ἀφηρημένης οἰκουραῆς τὸν ἐτρέλλαινον καὶ αἱ ἀκτίνες τῆς συγκεχυμένης καὶ οἰστηλάτου φαντασίας του συνεχωνεύοντο εἰς μίαν ψύχωσιν ἔρωτος θερμοῦ καὶ σφοδροῦ, ὅστις τὸν ἠλέκτριζε καὶ εἰς τὸν ἀν:σφόδρον ἐγκέφαλόν του περιεστρέφετο—ὡς ταινία κινηματογράφου—στεροτύπως πάντοτε τὸ ἰνδαλμα καὶ ἡ ἀκτινοβολοῦσα εἰκὼν τῆς Μαρίας, τοῦ χαριτωμένου ἐκείνου δουλικοῦ, τὸ ὁποῖον ἀφράτ: καὶ παχουλό, χιονάτο καὶ ὄροσερό, ἀκάθεκτον καὶ ζωηρὸν ἔτρεχε νὰ σβύσῃ, τὴν φλόγα τῆς καρδίας του εἰς τὴν βρύσιν τοῦ Ἀράπη καὶ λησμονήσῃ τὴν θερμὴν ἀγάπην, τὴν ὁποῖαν ἔτρεφε πρὸς τὸν ἀγαπητικὸν τοῦ χωρίου της.

Τί τὸν ἐμελλε τὸν Χατζήμαμπαν ; Ἀδι:άφορον δι: αὐτὸν. Αὐτὴ δὲν ἐγέλα δι: ἄλλον, ἐγέλα δι: αὐτὸν, αὐτὸν ἠγάπα ! Ἐπὶ ὥρας ἐπέκετο ἀπέναντι: τῆς οἰκίας της καὶ — ὡτάν τὴν θετὴν μητέρα του — ἐμύριζε τὴν ὀπλὴν τοῦ χαριτωμένου παδὸς της ἢ ἀνέλυεν ἐν τῇ φαντασίᾳ του τοὺς κανονικοὺς χαρακτήρας τοῦ προσώπου της καὶ τὰς στραγγύλας γραμμὰς τοῦ κορμιοῦ της. Ἐπὶ τέλους ἔμως ἐνόησε τὴν πλάνην του, δι:ὅτι ἕνα βράδου ἡ Μαρία τὸν ἐξίβρισε δεινῶς καὶ τὸν ἀπέπεμψε καθῶς· ὡς ἐκ περι:στῶ δὲ ἔρριψεν ἐπάνω

του τὰ σάπια κρομμύδια τῆς ἀλλῆς τῆς. Ἦτο πλέον φανερόν ὅτι ἡ κόρη δὲν τὸν ἠγάπα καὶ ὁ Χαδζῆς ἔπεσεν ἄρρωστος καὶ εἰς τὸ παρακλήρημά του — παραλήρημα ἀνάμικτον θερμῆς καὶ ἔρωτος — προσεπάθει· νὰ συλλάβῃ τὴν φεύγουσαν μορφήν τῆς κακῆς Μαρίας του. Τοῦ κίκου ἡ μητέρα του ἐπεχείρησε νὰ τὸν παρηγορήσῃ· τοῦ κίκου ἔκαμε μίγνια, διὰ νὰ δεσμεύσῃ τὰ θέληγητρα τῆς χαριτωμένης κόρης πρὸς τὸν ἠρειπωμένον Σάτυρον.

Ἐπέρασαν ἕκτοτε ἡμέραι πολλάι. Ὁ Χαδζῆς δὲν ἀπηλίσθη ἀκόμη. Ἐνεθυμήθη τὸν προστάτην του Πρόδρομον Ἰωάννην. Καθ' ἐκάστην λοιπὸν μετὰ τὴν λειτουργίαν ἐστέκετο ἀπέναντι τῆς εἰκόνας τοῦ ἀστηροῦ Βαπτιστοῦ καὶ τὸν παρεκάλει· νὰ λυγίσῃ τὴν σιδηρᾶν γνῶμην τοῦ ἀνενδότου καὶ ἀθάδου δουλικοῦ, τὸ ὅποιον ἐτόλμησε νὰ περιφρονήσῃ ἕνα κανδηλανάπτην. Καὶ καθὼς οἱ κακοῦργοι τῆς Καλαθρίας ἀναθέτουν τὸ μχαῖρι των πρὸ τῆς εἰκόνας τῆς Παναγίας, διὰ νὰ τὸ εὐλογήσῃ καὶ ἐπιτύχουν εἰς τὰ καταχθόνια σχέδιατων, οὕτω καὶ ὁ Χαδζῆς παρεκάλει τὸν Πρόδρομον νὰ ἐξευμενίσῃ τὴν ἀπλαγχον κόρην.

Μίαν ἡμέραν ὁ Παπαδημήτριος — ὁ ἔφημέριος τῆς ἐνορίας μας — εἶχε μείνει ἄργα εἰς τὸ ἱερόν μετὰ τὴν λειτουργίαν. Ὁ Χαδζῆ-μπαμπας δὲν εἶχεν ἀντιληφθῆ τὴν παρουσίαν του, διότι ἦτο ἀπησχολημένος εἰς τὰ καθήκοντά του ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Ὁ Παπαδημήτριος εἶχε προσκληθῆ ἄφ' ἐσπέρας εἰς τὴν κυρίαν τῆς Μαρίας καὶ παρεκλήθη θερμῶς ὅπως κἀμῃ δριμείας παρατηρήσεις εἰς τὸν Χαδζῆ-μπαμπα, διὰ νὰ παύσῃ ἐνοχλῶν καὶ ἀσχολούμενος περὶ τῆς Μαρίας. Ὁ Χαδζῆς εἶχε τελειώσει τὸ σκοῦπισμα τῆς ἐκκλησίας, ἐκαθάρισε τὰ στασίδια, ἔσθυσεν ὄλας τὰς κανδήλας καὶ ἀφῆκε τιμητικῶς νὰ καίῃ μόνον ἡ κανδήλα τοῦ Προδρόμου, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξαιρετικῶς εἶχε ρίψει περιττότερον ἔλαιον. Ἦθελε νὰ ἐνισχύσῃ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ τραφερότητι τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Βαπτιστοῦ πρὸς

αὐτόν: Εἶχε βγάλει τὸ φόρεμά του καὶ ἐφόρει τὰ σουτὰ του ἐξ εὐλαβείας πρὸς τὸν προστάτην του.

Ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς συνήθους παρακλητικῆς. Ὁ πυρετὸς τοῦ ἔρωτος ἀνέβη εἰς τὴν κεφαλὴν του, ἐνεπνεύσθη ἀπὸ τὰς πρὸς τὸν Βαπτιστὴν ἐκδουλεύσεις του, ὕψωσε τὴν φωνὴν του περισσότερον τοῦ συνήθους καὶ ἤρχισε νὰ ἐξομολογῆται μὲ λαχτάρια τὸν πόνον του διὰ τὴν ἀπονιὰ τοῦ δουλικοῦ καὶ νὰ παρακαλῆ τὸν Ἅγιον Ἰωάννην νὰ λυγίσῃ τὴν γνώμην του. Ἐνεπνεύσθη ἀπὸ τὴν θέρμην τοῦ αἰσθηματός του καὶ μὲ φωνὴν, τὴν ὁποίαν ἔσυρεν ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τῆς ψυχῆς του, ἐφώναξεν :

— Ἄ! Γιάννη μου, Πρόδρομε, σ' ἐδούλεψα πιστὰ τόσα χρόνια. Μαλάκωσε τῇ σκληρῇ καρδίᾳ τῆς Μαρίας καὶ φώτισέ την ἀ μὲ πᾶρῃ !

Ὁ Παπαδημήτριος ἐπέκετο ἀκριβῶς ὀπισθεν τῆς εἰκόνας τοῦ Προδρόμου καὶ, ἄμα ἤκουσε τὴν ἐξομολόγησιν τοῦ Χαδζῆ, ἐκράτησε τὴν ἀναπνοὴν του, ἤλλαξε καὶ ἐχόνδρυνε τὴν φωνὴν του καὶ μὲ ὕψος ἐμπνευσμένον καὶ θρησκευτικὸν ἀπαντᾷ :

— Ἡ Μαρία γιὰ τὰ δικά σου τὰ μούτρα εἶνε !!!

Κεραυνὸς ἔπεσεν ἐπάνω εἰς τὸν Χαδζήμπαμπαν. Τὰ γόνατά του ἐλύθησαν· κρύως ἰδρῶς τὸν περιέλουσεν. Ἀφῆκε τὰ σουτὰ του ἀπὸ τὸν τρόμον του καὶ μὲ πέντε βήματα εὐρέθη τρέμων καὶ ὠχρὸς εἰς τὸ παγκάρι. Ἐπνίγετο εἰς τὴν ἀπελπισίαν καὶ τὸν φόβον του. Τετέλεσται ! Τὰ ὄνειρά του κατέρρεον πλέον καὶ διελύοντο, ἀφοῦ καὶ ὁ Πρόδρομος Ἰωάννης, καθὼς ἐφαντάζετο, ἀπεδοκίμαζε τὰ χρυσᾶ σχέδιά του. Ἄλλ' ἐν τῷ φόβῳ αὐτοῦ καὶ τῇ ἀπελπισίᾳ ἡ αὐθάδεια καὶ ἡ τόλμη του ηὔξησαν. Ἐρριψε πλέον τὴν περὶ τῶν ὄλων κῦδον. Ἐστράφη λοιπὸν μὲ μᾶτις βουρκωμένα πρὸς τὴν σκληρὰν καὶ λιθίνην τοῦ Προδρόμου εἰκόνα καὶ μὲ λύσσαν τραυματισθεῖσης γαλῆς ἐφώναξε :

— Καὶ σένα γι' αὐτὴ τὴν γλώσσά σου τὴν πικρὴν σοῦ ἔκοψαν τὸ κεφάλι !!

Ὁ Χαδζήμπαμπας ἀφῆκε πλέον ἔκτοτε τὸ ὑπόρρημά του ἀπὸ

τὸν Βαθὸν "Αἰ-Γιάννην. Ἐπεδόθη εἰς ἄλλο ἐπάγγελμα. Θὰ τὸ
μαντεύσητε ἄρά γε ; Ἐγίνε ἐπὶ τινα καιρὸν μεσίτης δουλικῶν !
Ἡ πίκρα ὄμως τῆς Μαρίας, τὴν ὁποίαν δὲν κατώρθωσε νὰ λη-
σμονήσῃ, τὸν κατέβηλεν, ὑπέσκαψε τὴν υἰείαν του καὶ τὸ ἄμοιρο
κορμί του κοιμᾶται πλέον εἰς τὸ νεκροταφεῖον τοῦ Ἰλδριμιῖου.
Ταλαίπωρος Χαδζήμπαμπας !

ριμένει λοιπὸν σιωπηλὸν καὶ μετριόφρον νὰ περάσῃ ἢ ἀνοιξίς καὶ τὸ θέρος, διὰ νὰ γονιμοποιηθῇ καὶ ζήσῃ, διὰ νὰ προσαρμοσθῇ εἰς τοὺς ὄρους τοῦ φθινοπώρου. Ὁ νόμος τῆς προσαρμογῆς τὸ ἀναδεικνύει εἰς τὰς κακουχίας τοῦ φθινοπώρου καὶ ὅταν ὅλα πλέον καταρρεύσουν, τὸ χρυσάνθεμον ἀρχίζει τὸν γλυκὺν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἀκριβῶς τὸ χρυσάνθεμον δὲν εἶνε κοινὸν ἄνθος. Εἶνε σπάνιον καὶ μοναδικόν, εἶνε τόσον ἀγαπητὸν καὶ συνεκέντρωσε τόσην ἀγάπην καὶ ἐξαιρετικὴν περιποίησιν περὶ ἐαυτό.

Ποῖοι νόμοι ἄγνωστοι εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀντίληψιν διοικοῦν τὸν ἀπέραντον φυτικὸν κόσμον, ὥστε ν' ἀποθνήσκουν ὅλα τὰ ἄνθη, διὰ νὰ ἀρχίσῃ τὸ χρυσάνθεμον τὴν ζωὴν του; Διὰ τί οἱ μικροσκοπικοὶ καὶ διαφανεῖς ἴστοι τοῦ ἐνὸς ζητοῦν τὴν ἠλιακὴν θαλασσορῆν, ὡς ἀπαραίτητον συνθήκην, διὰ νὰ ροφήσουν ἀπὸ τὸ χῶμα τῆς γῆς τὴν ζωὴν, ἐνῶ τὰ χρυσάνθεμα περιφρονοῦν τὴν τεραστίαν δύναμιν τοῦ λογίου Ἀπόλλωνος, τὴν ἀποφεύγουν ζαρωμένα καὶ ὁμοῦν νὰ ἀρπάσουν τὸ νῆμα τῆς ζωῆς μέσα εἰς τὰς ἀπειλὰς τοῦ ἀγρίου βορρᾶ, εἰς τὴν χλιαρὰν τῆς βροχῆς ὑγρασίαν ἢ τὴν νεκρὰν τοῦ πάγου ἐπίψαυσιν ;

Φεῦ! πόσον ἄγνωστοι εἶνε ἀκόμη οἱ κοινοὶ νόμοι τῆς ζωῆς! Ὁ,τι βοηθεῖ τὸ ἓνα, καταστρέφει τὸ ἄλλο καὶ ὅ,τι εἶνε εὐμένες εἰς τὸ πρῶτον, εἶνε ἐπικίνδυνον εἰς τὸ ἄλλο. Τὸ ρόδον θέλει τὰς ἡλιολούστους ἡμέρας τοῦ Μαΐου καὶ τὴν γελαστὴν εὐμένειάν των· τὸ χρυσάνθεμον ἀδιαφορεῖ διὰ τὴν σκυθρωπότητα τοῦ Νοεμβρίου, τὴν ζητεῖ μάλιστα.

Ἡ φυτικὴ ζωὴ παρσυσιάζει εἰς κάθε βῆμα καὶ εἰς πᾶσαν σκέψιν μας προβλήματα εἰς τὰ ὁποῖα δυσκόλως θὰ κατορθώσῃ τις νὰ ἐμβαθύνῃ. Ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια θὰ πλανᾶται μοιραίως εἰς ἀγόνους συλλογισμοὺς καὶ ματαίως θὰ πειροᾶται νὰ διαβῇ τὸ λευκὸν κατώφλιον τῆς ἀληθοῦς γνώσεως καὶ εἰσδύσῃ εἰς τὸ χάος τῶν νόμων, οἱ ὁποῖοι φαίνεται ὅτι κυβερνοῦν τὸν κόσμον κατ' ἀπόλυτον ἔξιν. Πόσον ἄγνωστοι εἶνε οἱ ὄροι, οἱ ὁποῖοι περιβάλλουν τὰ πράγματα

καὶ παρουσιάζονται πρὸ τοῦ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ ἡμῶν ὡς αἰνίγματα, ἀρνούμενα ἐπιμόνως νὰ δώσουν τὴν ἐξήγησιν τῆς ὄντοτος αὐτῶν!

Καθὼς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἑπτὰ πόλεις ἤριζον περὶ τοῦ Ὀμήρου, οὕτω καὶ διὰ τὰ χρυσάνθεμα, τὸ μοναδικὸν τοῦ φθινοπώρου ἄνθος, προβάλλουν μὲ πείσμα αἱ ἀξιώσεις τῆς ἰθαγενείας. Ἄλλὰ τοῦτο δὲν ἔχει καθόλου προτιμήσεις καί, προκειμένου περὶ τῶν μέσων τῆς ζωῆς του, δεικνύει τόσῃν μετριοφροσύνην, ὥστε δὲν ἔχει ἀνάγκην ἰδιαιτέρων ὄρων γεωγραφικῶν καὶ ἀνθεῖ εἰς τὰ περισσότερα κλίματα, ὡσὰν νὰ εἶνε καμμία ἀγρία καὶ κοινὴ πτέρις, τὴν ὁποίαν δὲν ἔστησεν, οὔτε ἐδρόσισέ ποτε ἀνθρωπίνῃ μέριμνα καὶ προσοχῇ. Καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὰ χρυσάνθεμα ἔχουν τόσῃν δημοτικότητα.

Καὶ ὄχι μόνον αἱ περὶ ἰθαγενείας ἀξιώσεις περισφίγγουν τὴν σεμνὴν τῶν χρυσανθέμων μορφὴν, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἀκόμη ἄνθη, τὰ ὁποῖα ἀνήκουν εἰς ἄλλας ταπεινάς οἰκογενείας τοῦ φυτικοῦ κόσμου, προσεκολλήθησαν αὐτόκλητα καὶ ἐνεγράφησαν εἰς τὰς εὐγενεῖς δέλτους τῶν χρυσανθέμων, μόνον καὶ μόνον διότι ἔτυχε νὰ ἔχουν κοινά τινα καὶ ἐπουσιώδη πρὸς αὐτὰ γινώρισματα. Ὁ ἐγωῖσμός, βλέπετε, ἐπήδησεν ἀπὸ τὸν ἀνθρωπον εἰς τὰς τάξεις τῶν φυτῶν. Τί δὲν κατορθώνει, ὡς τόσον, ἡ ἀλμυρὰ γειτονία τοῦ ἀνθρώπου! Τῶν πλουσίων καὶ δῆθεν εὐγενῶν πάντες φιλοτιμοῦνται νὰ φαίνωνται γινώριμοι καὶ συγγενεῖς, ὅσον ἀπομεμακρυσμένου καὶ ἄν εἶνε.

Πλὴν ἐνῶ ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἀκόμη ἐιολιτογραφήθησαν τὰ χρυσάνθεμα εἰς τὰς χλοεράς περγαμηνάς τῆς Ἑλληνικῆς Χλωρίδος καὶ κατέλαβον τιμητικὴν θέσιν εἰς τὴν πρᾶσινῃν βίβλον της, ἡ ἐπίσημος φυτολογία χωρὶς συζητήσεις παρεδέχθη τὸ πιστοποιητικὸν τῆς ἑλληνικῆς ἰθαγενείας των καὶ ὁ πολὺς τῆς ἀρχαιότητος βοτανικός Διοσκουρίδης μᾶς ἐγνώρισε τὰ χρυσάνθεμα, αἱ Ἰνδίαὶ καὶ ἡ Σινική, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἡ χώρα τοῦ Ἀνατέλλοντος Ἥλιου μὲ τὰς ἀνταυγείας της προβάλλει εἰς τὸ μέσον ὡς γνησίᾳ πατρίδι τοῦ πολυτίμου φυτοῦ. Καὶ δὲν ὑπάρχει καμμία ἀμφιβολία, ὅτι ἀπὸ τῆν

μαγευτικὴν τῶν Ἰαπώνων πατρίδα μετεφυτεύθησαν εἰς τὴν χώραν
μας τὰ ὠραιότερα καὶ ἐκλεκτότερα εἶδη τῶν χρυσαυθῆμων, ἀπὸ τὴν
ἠρωϊκὴν ἐκείνην χώραν, ὅπου κυριολεκτικῶς λατρεύονται τὰ ἄνθη,
ὅσον οὐδαμοῦ.

Πλὴν ὁποθενδήποτε καὶ ἂν ἦλθον, πάντοτε παραμένει ἡ γλυκεῖα
καὶ ἐπαγωγὸς ἐντύπωσις, ὅτι τὰ χρυσάνθεμα κατὰ τὸ φθινόπωρον
τέρπουν τόσον, ὅσον καὶ τὰ ρόδα τοῦ Μαΐου. Εἶνε μάλιστα πολὺν
ἀγαπητότερα καὶ ἀπὸ τοῦ Μαΐου τὰ τριαντάφυλλα καὶ εἰς αὐτὰ εὐ-
ρίσκεται τόση μαγεία καὶ ποίησις, ὅση τοῦλάχιστον κατὰ φυσικὸν
καὶ εὐεξήγητον λόγον προσκολλᾶται ἀνόθευτος προσοχὴ καὶ λα-
χτᾶρα ἀπὸ τοῦς γηράσαντας γονεῖς εἰς τὸ τελευταῖον παιδί των !

ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΗΣ ΔΙΑΙΤΗΣ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Α΄.

Ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τῆς ὑγιεινῆς τῆς διαίτης — τὸ ὁποῖον ἐδη-
μοσιεύθη ἤδη ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῶν « Ἀπάντων » — εἶνε
μελέτη ἀφορώσα τὴν ἐπίδειξιν τῶν πολλῶν εὐεργετημάτων τῆς
φυτοφαγίας, ἥτις οὐ μόνον εἶνε τροφή φυσική, εὐπόριστος
καὶ ὀρεπτική, ἀλλὰ καὶ τῶν παθῶν κατασταλτικὴ καὶ ὄρος ἀναγ-
καϊότατος τοῦ νὰ ζῆ τις ἐν ὑγείᾳ, ψυχικῇ γαλήνῃ καὶ εὐτυχίᾳ.
Ἀποτελεῖ λοιπὸν τὴν θεμελιώδη ἔννοιαν τῆς φυτοφαγίας καὶ λι-
τῆς διαίτης.

Τὸ δευτέρον μέρος εἶνε γενικώτερον καὶ ἐν συνόψει δύναται νὰ
θεωρηθῆ ὡς πραγματευόμενον περὶ τῶν συνθηκῶν τῆς τέ-
χνης τοῦ ζῆν καὶ τῶν καθαρῶν ὄρων τῆς βιολο-
γίας.

« Πᾶσα γνῶσις καὶ προαίρεσις, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, ἀγαθοῦ
τινος ὀρέγεται. » Κατὰ ταῦτα ἡ μελέτη τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἀτό-
μου πρέπει νὰ θεωρηθῆ ἢ σπουδαιότερα πασῶν τῶν λοιπῶν γνώ-
σεων, διότι ἀναφερομένη κατ' οὐσίαν εἰς τὸ *Γνωθὶ Σαυτὸν*
τῶν ἀρχαίων περιχέει μεγάλην ἀξίαν, ὡς δίδουσα ὠρισμένον
σκοπὸν εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον. Καὶ πράγματι αἱ ὠφελιμώτερα
γνώσεις εἶναι ὅσαι ἀναφέρονται ἀμέσως εἰς τὸ ἄνθρωπον, ἐνδιαφίρου-
σιν αὐτὸ ὅπως καλονίσῃ δι' αὐτῶν τὸν βίον του καὶ δύναται νὰ
ὀδηγήσῃ τὸν ἀνθρώπου εἰς τὴν ζωὴν καὶ ἐπιδράσωσιν εὐεργε-
τικῶς ἐπ' αὐτοῦ. Ἰπάρχουσι λοιπὸν γνώσεις ἔχουσαι μεγάλην

καὶ ἑξαιρετικὴν σημασίαν καὶ σπουδαιότητα τοιαῦται δὲ κατὰ πρῶτιστον λόγον εἶνε αἱ βιολογικαί. Κατ' ἀνάγκην δὲ προηγῶνται αὐταὶ τῶν λοιπῶν, διότι κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ βίου τὸ ἀναγκαῖον προηγεῖται τοῦ ὠφελίμου ἐν παντὶ ἢ τὸ ἀναγκαῖον συμπίπτει καθόλου μετὰ τοῦ ὠφελίμου καὶ δὲν ἔχουσιν ὅρια διακριμμένα καὶ χαρακτῆρας ἰδίους ἐν τῇ βιολογίᾳ. Αὕτη εἶνε ἡ μόνη καὶ πραγματικὴ γνῶσις, ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται ἡ τέγνη τοῦ ζῆν.

Ἐκάστη μηχανή, ὅσον καὶ ἀνθεωρηθῆ ἀπλῆ, προϋποθέτει διδασκαλίαν διὰ τὴν χειρισμὸν τῆς. Τὸ ν' ἀποφεύγη τις λοιπὸν τὴν μελέτην τῶν νόμων, καθ' οὓς πρέπει νὰ διατηρῆ τὸ σῶμα ἐν ἰσορροπίᾳ, εἶνε ἀρνησις τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ ἀτόμου, εἶναι ἄρσις τῶν στοιχειωδῶστερων βιολογικῶν ὄρων. Τὸ σκέπτεσθαι, τὸ ἰσχυρῶς, περὶ τῶν φυσικῶν ὄρων τῆς ζωῆς καὶ περὶ τῆς ἐξυρίσεως τῶν εὐνοικωτέρων καὶ καταλληλοτέρων συνθηκῶν τοῦ βίου εἶνε ὑποχρῶσις ἐξῆς καὶ καθήκον ἐπιβεβλημένον. Ἡ τέγνη τοῦ ζῆν ἀπαιτεῖ ἄλλως τε ἐργασίαν προπαρασκευαστικὴν, διδασκαλίαν θεωρητικὴν καὶ φωτίζουσαν τὸ ζήτημα τοῦτο, περιλαμβάνει δὲ αὐτὴν τὴν **φυσικὴν ἀγωγὴν**.

Ἄλλὰ τίς ὁ σκοπὸς τῆς φυσικῆς ἀγωγῆς ;

Σκοπὸς τῆς φυσικῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς ὑγιεινῆς διαίτης, ἥτις ἀπορρέει ἐξ αὐτῆς, εἶνε νὰ παρασκευάσῃ εἰς τὴν ἀνθρώπινον βίον τέλειον σωματικῶς καὶ ψυχικῶς. Ἡ μελέτη τῆς φυσικῆς ἀγωγῆς ἐνέχει πολλὴν ἀξίαν καὶ εἶνε ἀνυπολογίστου χρησιμότητος, διότι ὑποδεικνύει εἰς τὸ ἄτομον τὰ ἐνδότερα καὶ οὐσιωδέστερα στοιχεῖα τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς σωματικῆς τελειότητος, ἥτις εἶνε ὁ τελικὸς τοῦ ἀνθρώπου σκοπός, πρὸς τὴν ὁποῖον ὀφείλει νὰ βαδίζῃ ἀδιστακτικῶς μετὰ φρονήσεως καὶ λογικῆς. Καὶ εἰς τοῦτο ἀποβλέπει ἡ πραγματεῖα αὕτη, νὰ ὑποδείξῃ ἀπλῶς καὶ εἰλικρινῶς τοὺς βιολογικοὺς ὄρους, καθ' οὓς πρέπει νὰ κανονίζονται ἐν γένει ὁ βίος καὶ τὰ κατ' αὐτόν.

«Τὸ οὐσιῶδες σημεῖον τῆς τέχνης τοῦ ζῆν, λέγει ὁ Γερμανὸς φιλόσοφος Φεουχτερλέβεν, εἶνε καθόλου τὸ νὰ ἔχη τις πάντοτε ἀκριβῆ γνώσιν ἑαυτοῦ, χωρὶς νὰ παρατηρῇ ἑαυτὸν μὲ λεπτολογία, νὰ διατηρῇ γαλήνην τινὰ ἀναλλοίωτον ἐν τῷ μέσῳ τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς, τὸ νὰ ὑποφίρη τὴν προσβολὴν τῶν ἐξωτερικῶν δυνάμεων καὶ τὸ νὰ μένη πάντοτε ὁ ἴδιος ἀναμέσον τῶν μεταβολῶν. Ὅστις ἔφλασεν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, οὗτος εἶνε τὸ πᾶν δι' ἑαυτὸν, διδάσκαλος, φίλος, ἐχθρός, προστατής.»

Δὲν ὑπάρχει πράγματι οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι ἡ ἀκριβὴς γνώσις ἑαυτοῦ θὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἕκαστον ν' ἀγαπήσῃ τὴν ζωὴν ἢ ἐκτίμησις τῶν πραγματικῶν θελγῆτρων τῆς ζωῆς θὰ προσδώσῃ σημασίαν ἰδιάζουσαν εἰς αὐτήν, ὅπως κατανοηθῇ ὅτι ἡ ὑγεία καὶ οἱ καθαροὶ χαρακτῆρες αὐτῆς καὶ τῆς εὐρωστίας εἶνε πράγματι τὸ πολυτιμότερον ἐπὶ γῆς ἀγαθόν. Πρὶν ἢ ὑποταγῇ τις εἰς τοὺς νόμους τῆς ὑγιεινῆς, ὀφείλει ἐν πρώτοις νὰ κατανοήσῃ καὶ ἐκμάθῃ αὐτούς.

Ὁ Φιλῆμων ἐρωτηθεὶς ποτε παρὰ φίλου ποῖαν θεωρεῖ ὑπερτάτην ἐν τῷ κόσμῳ εὐδαιμονίαν, εἶπεν :

«*Αἰτῶ ὑγείαν πρῶτον, εἰτ' εὐπραξίαν,
τρίτον δὲ χαίρειν, εἰτ' ὀφείλειν οὐδέν.*»

Ἡ εὐπραγία λοιπόν, ἡ εὐδαιμονία καὶ ἡ χαρὰ εἶνε συμπεράσματα γνήσια, εἶνε ἀπόρροια καθαρὰ τῆς ὑγείας, ἥτις προϊσταται πανταχοῦ. Ἐν αὐτῇ καὶ μόνῃ ὑπάρχει ἡ τελεία εὐδαιμονία, διαρκοῦσα καθ' ὅλον τὸν βίον. Ἡ ὑγεία, τὸ κάλλος καὶ ἡ εὐεξία πρέπει νὰ θεωρῶνται κατὰ τὸν Πλάτωνα ἀρετῆ, καθὼς ἡ νόσος καὶ αἱ καχεξίαι ὡς κακία. Ἡ ὑγεία εἶνε κατάστασις τοῦ σώματος κατὰ φύσιν καὶ ὅταν τὸ σῶμα ἀποκαθίσταται κατὰ φύσιν καὶ προσαρμοζέται εἰς αὐτήν, ἡ ψυχὴ λαμβάνει ἕξεις τιμιωτέρας καὶ εὐγενεστέρας καὶ ἀποκτᾷ σωφροσύνην καὶ δικαιοσύνην μετὰ φρονήσεως, τὸ δὲ σῶμα ἰσχύει, κάλλος καὶ ὑγείαν.

Εἰς τὸν εὐδαίμονα ὑπάρχει τὸ εὖ ζῆν καὶ τὸ εὖ πράττειν, δι-

ὅτι κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην «σχεδὸν εὐζωΐα τις εἴρηται καὶ εὐπραξία. Εὐδαιμονία ἐστὶν εὐ ζῆν καὶ εὐ πράττειν». "Ὅστις δέ, κατὰ τὸν εὐφύεστατον Σαμοσατέα, κατορθώσῃ νὰ συλλάβῃ ἐν ἑαυτῷ καὶ κανονίσῃ τὴν ἀξία τῆς ὑγείας, οὗτος εἶνε πράγματι εὐδαίμων. Μόνον ἐν τῇ ἀρετῇ εὐρίσκεται ἡ ἰσχὺς τοῦ σώματος καὶ ἡ ὑγεία. Ὁρθῶς ἄρα καὶ δικαίως αἱ διάφοροι φιλοσοφικαὶ σχολαὶ τῆς ἀρχαιότητος ἔθιγκαν σκοπὸν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου τὸ ἀγαθὸν καὶ τὴν ἐκ τούτου ἀπορρέουσαν εὐδαιμονίαν καὶ ἀπῆρτησαν κατ' ἀνάγκην ἀνατόφρευκτον καὶ ἀπαραίτητον τὴν σωφροσύνην καὶ ἀρετὴν ὡς χρησιμώτατά τοῦ βίου γνωρίσματα, διότι μόνον ὁ κατ' ἀρετὴν βίος εἶνε καὶ εὐδαίμων. Ἡ εὐτυχία καὶ ἡ εὐδαιμονία εἶνε ἡ ἐτισφράγις τῶν σοφῶν τούτων διατάξεων, αἵτινες ἔχουσι κῦρος ἀναμφισβήτητον καὶ αἰώνιον.

Εὐδαίμων ὅμως βίος δὲν εἶνε μόνον ὁ σώφρων καὶ ἐνάρετος, ὁ κατ' ἀρετὴν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ὁ «μετὰ σπουδῆς καὶ οὐκ ἐν παιδιᾷ» κατὰ τὸν Στάγειρίτην φιλόσοφον· διὰ τοῦτο πρέπει νὰ μελετηθῶσι καλῶς καὶ μετὰ σπουδαιότητος ὅλαι αἱ συνθήκαι τῆς εὐμελοῦς ἀγωγῆς, ἀφοῦ ἡ ἐπιρροή, τῇ ὁποίᾳ ἀσκήσῃ ἡ ὑγεία ἐπὶ τοῦ βίου, εἶνε ἀνωτέρα παιτὸς ὑπολογισμοῦ καὶ εἶνε ἐπιρροή βελτίαν, οὐσιώδης καὶ πραγματικὴ καὶ οὐχὶ μυστηριώδης καὶ φανταστικὴ. Ἡ εὐδαιμονία ἐπεφυλάχθη μετ' εὐμένειας ζηλοτύπου μόνον εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ εἰς οὐδὲν ἄλλο τῶν λοιπῶν ὄντων, διότι ταῦτα δὲν κοινωνοῦσι πρὸς τὴν Θεωρίαν καὶ δὲν ἔχουσι βίον ψυχικόν. Δικαίως ὅθεν ἡ εὐδαιμονία ἐχαρκτηρίσθη ὡς Θεωρία. Ἀλλὰ καὶ ἡ Θεωρία μόνον δὲν ἀρκεῖ, διότι ἡ φύσις καὶ ὁ ὀργανισμὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶνε αὐτάρκης πρὸς τὴν Θεωρίαν, ἀλλὰ πρέπει καὶ τὸ σῶμα νὰ ὑγιαίνῃ καὶ νὰ ὑπάρχῃ ἡ κατάλληλος τροφή καὶ ἡ λοιπὴ Θεραπεία τῶν ἀναγκῶν αὐτοῦ.

Καὶ πράγματι ἀφοῦ μόνον ἐν τῇ ὑγείᾳ, ὀφείλει νὰ ἀναζητήσῃ τις τὴν εὐτυχίαν, τὴν φαιδρότητα, ἀγαθότητα καὶ ἰκανότητα

τοῦ ζῆν, πρέπει νὰ μελετήσῃ καλῶς τὰ κατ' αὐτήν. Ἐὰ προ-
βλήματα τῆς ζωῆς δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ παρέλθωσιν ἀνευ συζυ-
τήσεως καὶ ἐρεῦνης καὶ τὸ θέμα τοῦτο ὑπῆρξεν ἀνεκαθὲν σπου-
δαιότατον, ἐσχολιάσθη δὲ ποικιλοτρόπως ὑπὸ τῆς γρηαιᾶς ἀρ-
χαϊότητος μέχρι τῶν νεωτέρων ὑγιεινολόγων. Οἱ νόμοι τῆς φύ-
σεως, οἱ κανόνες τῆς διαίτης καὶ ἡ τέχνη τοῦ ζῆν, ὅσον, καὶ ἂν
θεωρῶνται ἀπλᾶ ζητήματα, πρέπει νὰ μελετηθῶσι καλῶς καὶ
ἀνάγκη νὰ μορφωθῇ τις ἐν αὐτοῖς, διὰ νὰ μὴ πλανᾶται εἰς
φαντασιοληξίαις. "Ὅσον καὶ ἂν ἀρέσκηται ὁ ἄνθρωπος ν' ἀπατᾶ
ἑαυτὸν, μόνον εἰς ἐκείνους, οἱ ἑποῖοι τυγχάνουσιν ἀμύητοι καὶ
τῶν στοιχειωδεστέρων ὄρων τῆς ζωῆς, ἐπιτρέπεται νὰ παραβαί-
νωσι τούτους. Ἡ ἀγνοια τῆς τέχνης τοῦ ζῆν παρασύρει τὸν ἄν-
θρωπον εἰς ἕξεις ἀνοήτους καὶ βλαβεράς.

"Ὅ,τι ἀρμόζει εἰς ἕκαστον, ὅ,τι ἀπλῶς ὠφελεῖ, τοῦτο πρέπει
καὶ νὰ θεωρῆται ἀγαθόν, διότι τὸ ἀγαθὸν δὲν κατοικεῖ ποτὲ ἐν
τῇ ἡδονῇ. "Ὅ,τι ἀρμόζει εἰς τὴν φύσιν ἐκάστου, τοῦτο καὶ ἐξο-
χον εἶνε καὶ ἡδιστόν. Εἰς τὴν ἄνθρωπον ἀρμόζει ὁ ψυχικ'ς καὶ
θεωρητικὸς βίος, ἐπομένως τοῦτο εἶνε τὸ ἀπολαυστικώτερον καὶ
ἀσφαλέστερον ἀγαθόν. Ὁ τοιοῦτος εἶνε καὶ εὐδᾶμων. Ὁλόκλη-
ρος λοιπὸν ὁ βίος πρέπει νὰ διέρχεται ἐν σωφροσύνῃ καὶ ἀρετῇ
καὶ ἐν τῷ βάλει ταύτης δέον νὰ εὐρίσκη ὁ ἄνθρωπος τὸ ἀγαθὸν
ἀποφεύγων τὰ φαινομενικὰ ἀγαθὰ.

Β'.

"Ἐχομεν εἶπει εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς ὑγιεινῆς τῆς διαίτης,
ἔτι ἡ ἀρχαία φιλοσοφία σκοπὸν τοῦ βίου ἐθεώρησε τὸν ψυχικὸν
βίον, νὰ ζῆ δηλαδή ὁ ἄνθρωπος κατὰ νοῦν καὶ ν' ἀποφεύ-
γη κατὰ τὸ ἐνὶν τὰς φροντίδας τοῦ σώματος, ὅπως μὴ δεσμεύη-
ται ἡ ψυχὴ εἰς τὴν ἀποστολήν τῆς. Αἱ τοῦ σώματος ἐλλείπειαι
φροντίδες καὶ μέριμναι ἐξαντλοῦσι τὰς ψυχικὰς δυνάμεις καὶ

τὸς σωματικὰς καὶ πρέπει ν' ἀπορρίπτονται, ὅταν ἀποβλέπωσι μόνον πρὸς τέρψιν καὶ ἡδονήν. Οὐτε ἡ ἡδονὴ ἄλλως τε γεννᾷ τὸ ἀγαθόν, οὔτε ποτὲ τὸ ἀγαθὸν περιέχει ἡδονήν. Πρὸ παντὸς λοιπὸν πρέπει νὰ προφυλάσσῃται τις ἀπὸ τὴν ἡδονήν καὶ τὴν ἡδυπάθειαν. Εἶνε δὲ ἀποδεδειγμένον, ὅτι μόνον εἰς τὰ πλήθη ἐξήσχησεν ἡ ἡδονὴ γοργεῖαν καὶ ἐδίσμευσεν αὐτὰ εἰς τὸ ἀπατηλὸν ἄρμα τῆς, ὅπως σύρη ταῦτα ἀγεληδὸν καὶ κατασυντρέψῃ εἰς τὸ χάος τοῦ βασιλείου τῆς.

Πᾶσα νεοστρά κατὰστασις προέρχεται ὠρισμένως ἀπὸ ἐσωτερικῆν τινα κατὰστασιν τοῦ ὀργανισμοῦ ἢ ἐξωτερικῆν αἰτίαν, ἣτις πηγάζει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς ἡδονῆς. Αὕτη προξενεῖ καὶ τὴν ἐσωτερικῆν κατὰστασιν διὰ τροποποιήσεως τῆς ἐνδοτέρας φύσεως τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἡ ἡδονὴ καὶ ἡ περὶ ταύτην ὑπερβολὴ ἐθεωρήθη ἀνέκαθεν ἀκολασία, τῆς ὁποίας τὰ ἀποτελέσματα εἶνε γνωστά. Εἶνε δὲ πολὺ ὑψηλότερον, καθὼς λέγει ὁ Λουκιανός, νὰ ἐπιδιώκῃ τις καὶ προτιμᾷ τὴν ἀρετὴν ἢ τὴν ἡδονήν. Τοιοῦτοτρόπως ὁ ἐνάρετος εἶνε πάντοτε σεμνὸς καὶ τρόπον τινὰ θεοπρεπὴς καὶ ἐν τῷ προσώπῳ του ἐπιδεικνύει καὶ φανερόντι κοσμιότητα πολλήν, γινώσκει δὲ καλῶς ν' ἀμελήῃ μὲν τὰ πολλὰ καὶ ποικίλα, ἐκλέγῃ δὲ μόνον τὰ χρειώδη καὶ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀπαραίτητα. Οὕτω δὲ ζῆ σφρόνως καὶ ἡσύχως. Ψυχὴ ἀγαθὴ διὰ τῆς ἀρετῆς καὶ ἀγαθότητός τῆς παρασκευάζει καὶ πλάττει καὶ σῶμα ὠραῖον. Ἐπιθυμῶν τις καὶ ἐπιδιώκων πολλὰς ἡδονὰς καὶ ἀπολαύσεις καθίσταται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐμμανὴς ἐν τῷ βίῳ του ἐνεκα τῆς συνεχοῦς ἀπολαύσεως, νευρικός καὶ ἀκατάστατος, ὡς ἀποτέλεσμα δὲ τῆς τοιαύτης πολιτείας καὶ ἀγωγῆς θὰ ἔχη στενοχωρίας καὶ λύπας, ἀλίαν καὶ δυσθυμίαν, τὴν ψυχὴν νοσοῦσαν καὶ ἄφρονα, διότι αἱ ὑπερβάλλουσαι ἡδοναὶ καὶ λύπαι τοποθετοῦσιν ἐν τῇ ψυχῇ ἀσφαλῶς καὶ τὰς μεγαλυτέρας νόσους. « Πᾶν τὸ πολὺ τῇ φύσει πολέμιον, τὸ δὲ κατ' ὀλίγον ἀσφαλές » (Ἰπποκρ. ἀφορ. να') λέγει ὁ μέγας ἰατροδιάσκαλος Ἰππο-

κράτης, « ἡδονὴ δὲ ἀένναος οὐκ ἔστιν ἡδονή » ὁ ἀρχαῖος φιλόσοφος.

Ἡ ἡδονὴ διαφθείρει, διαστρέφει καὶ καταστρέφει τὸ σῶμα καὶ παρεκκλίνει αὐτὸ ἀπὸ τῶν συνήθεις βιολογικοῦς καὶ φυσιολογικοῦς ὁρῶν προξενούσα μεγάλας ἀνωμαλίας ἐν τῷ ὀργανισμῷ. Πᾶσα ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τῶν συνήθεις τῆς διαίτης ὁρῶν, ἀπὸ τὰ ἀπλᾶ στοιχεῖα τῆς στοιχειώδους φειδοῦς τῶν σωματικῶν δυνάμεων καὶ τῆς καθόλου οἰκονομίας βλάπτει πολὺ, ἐνῶ τούναντίον ἡ ψυχρὰ ἄρνησις τῶν προβληματικῶν τέρψεων καὶ ἡ ἀποφυγὴ αὐτῶν εἶνε ἀσπίς προφυλάττουσα καὶ σκέπουσα τὴν ἀνθρωπὸν ἀπὸ πάσης νοσηρᾶς προσβολῆς. Ἡ ἀκόλασις ὡς σταθῆρὴν ἀποτέλεσμα θὰ φέρῃ νοσήματα, ἐνῶ ἡ ἀπλότης ἢ γυνήσῃ εἰς μὲν τὴν ψυχὴν σωφροσύνην, εἰς δὲ τὸ σῶμα ὑγίαν. Ἐν τῇ εὐτελείᾳ καὶ ἀπλότητι ἐνυπάρχει πάντοτε μεγαλυτέρα δόσις ἀρετῆς, ἐν δὲ τῇ πολυτελείᾳ καὶ ποικιλίᾳ ἐγωϊσμὸς καὶ ἐξευτελισμὸς καὶ σῶμα νοσηρόν, τὸ ὁποῖον ἕνεκα τῶν συνεχῶν ἀπολαύσεων κατατᾶ εὐπρόσβλητον καὶ μία μικρὰ ροπὴ ἐξωθεν καταρρίπτει αὐτὸ καὶ τὸ καθιστᾶ ἐπιρρεπὲς εἰς τὸ νὰ ὑποφέρῃ ἢ, ὡς λέγει προσφυῶς ὁ Πλάτων, « ἐὰν ὀλίγον παρεκβῆ τῆς τεταγμένης διαίτης, νοσεῖ πολὺ καὶ σφοδρῶς ». Ἐνίοτε μάλιστα καὶ ἀνεῦ ἐξωτερικῆς τινος βίας ἢ αἰτίας « στασιαζεῖ αὐτὸ ἑαυτῷ », ὅταν δὲν ὑπάρχῃ καμμία τάξις ἐν τῷ βίῳ, ἀλλὰ μεταχειρίζεται τις συνεχῶς βίον ἀκόλαστον καὶ ἐλεύθερον.

Ἡ σωφροσύνη εἶνε τὸ ἀπαραίτητον τῆς ζωῆς ἐφόδιον καὶ δι' αὐτῆς χαράσσεται ὁ βίος ἡσυχος καὶ ὁμαλός, ὡσπερ θάλλουσα πεδιάς. Μόνον διὰ ταύτης δύναται τις νὰ ζήσῃ μὲν καθόλου βίον ἡρεμον καὶ εὐτυχῆ, ἐλπίσῃ δὲ γῆρας ὑγιεινὸν καὶ ἀχμαῖον, ὁποῖον ἀκριβῶς ἀφῆκαν ἡμῖν ὡς ὑπογραμμὸν ὅλοι ἀνεξαίρετως οἱ φιλόσοφοι τῆς γῆραιας ἀρχαιότητος, οἵτινες ἐπεμελοῦντο διὰ κανονικῆς διαίτης τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν καὶ ἐφθانون πάντες μὲ πλήρη ὑγίαν καὶ ἀρτίας δυνάμεως εἰς γῆρας μακρότατον.

Δημόναξ, ὁ Κύπριος φιλόσοφος καὶ εὐθυμολόγος, ἔζησεν ἔτη περίπου ἑκατὸν ἄλυπος καὶ ἄνοσος οὐδένα ποτὲ κατὰ τὸν χαρίεντα βίον τοῦ ἐνοχλήσας οὔτε ζητήσας τι παρ' οὐδενός, χρησιμοποιοῦν μόνον ἀφειδῶς τὰ πνευματικὰ αὐτοῦ ἐφόδια πρὸς ὠφέλειαν τῶν συγγρόνων του. Ἐξετάζων φιλοσοφικῶς τὰ κατὰ τὸν ἀνθρώπινον βίον εὗρισκεν ὅλα γελοῖα, ταπεινά καὶ ἀβέβαια, διὸ ἐπέδιδετο μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν ἀφελείας εἰς τὸ νὰ διέλθῃ τὸν βίον ἄλυπον καὶ φαιδρόν.

Ἐν τῇ φαιδρότητι εὗρισκον καὶ οἱ ἑπτὰ σοφοὶ τῆς ἀρχαιότητος τὴν ψυχικὴν δύναμιν, ὅπως διαπλεύσωσι τὸν ροῦν τῆς ζωῆς ἄλυπον καὶ ἀκύμαντον. Οὐδεὶς δὲ ἄλλος ἄνθρωπος, μὴ φιλοσοφῆσας, διήγαγε τὸν βίον ἄλυπον, διότι λύπη καὶ κοινὸς βίος εἶνε, κατὰ Μένανδρον, συμφυᾶ καὶ συγγενῆ. Μόνον δέ, ὡς εἶπομεν, οἱ σοφοὶ καὶ οἱ ὀπαδοὶ τοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματος διὰ τοῦ ἀπλοῦ βίου, τῆς κοσμιότητος καὶ σωφροσύνης διέπλευσαν ἀδακρυτεὶ τὸν τραχὺν ροῦν καὶ τὸν δύσκολον τοῦ βίου ἀγῶνα, διέξηλθον δὲ κομίζοντες ὡς πολῦτιμα ἐφόδια τῆς ζωῆς τὴν σοφίαν, αὐτάρκειαν, ἀλήθειαν, παρρησίαν, αἰδῶ, ἐπιείκειαν καὶ μετριότητα.

Ἡ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ βίου σωφροσύνη ἐξασφαλίζει γῆρας ὑγιεινὸν καὶ θαλερόν. Πᾶν τὸ παρὰ φύσιν εἶνε ἀλγεινὸν καὶ δύσκολον καὶ ὁ θάνατος ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἶνε ἀλγεινὸς καὶ βίαιος, ἐνῶ ὁ μετὰ γῆρατος κατὰ τὸ τέλος καὶ κατὰ φύσιν ἐπερχόμενος εἶνε ἀπονώτατος καὶ μᾶλλον, κατὰ τὸν θεῖον Πλάτωνα, γίνεται μὲ ἡδονὴν ἢ μετὰ λύπης. Σωφροσύνη δὲ κατὰ τὸ γῆρας, κατόπιν θυελλώδους νεότητος, δὲν εἶνε πλέον σωφροσύνη, ὡς λέγει ὁ Μέγας Βασιλεῖος, εἶνε ἀδυναμία τῆς σαρκός. Εἶνε μὲν τότε τὸ πνεῦμα πρόθυμον, ἀλλ' ἡ σὰρξ ἀσθενής. « Μόνον ἢ ἀλεποῦ, κατὰ τὴν κοινὴν ἀλλὰ πολὺ ἐκφραστικὴν παροιμίαν, ὅταν γηράσῃ γίνεται καλογρηά ». Οἱ διάγοντες τὸν βίον κατὰ τὴν νεότητα μὲ σωφροσύνην καὶ αὐτοὶ θὰ ζήσωσι γῆ-

ραιοὶ καὶ μετὰ τὴν εὐζωΐαν καὶ τὸ εὐτυχές γῆρας. Ὡς κληροδοτήσωσιν εἰς τοὺς ἀπογόνους των τὸ ἀειθαλές, σπείλχος, τῆς ὑγείας, θεμέλιον ἀσφαλές καὶ μόνιμον, ὅπως οἰκοδομηθῶσιν εἰς αὐτῆς αἱ μέλλουσαι γενεαί. Ἀνεπτύξαμεν ἤδη εἰς τὸ πρῶτον μέρος καὶ ἀλλαγῶ ἐν μεγάλῃ σειρᾷ τὸ ζήτημα τῆς ἀγίης κληρονομικότητος καὶ ἐγαρχητρύσαμεν τοῦτο ὡς τὸν πολυτιμότερον παράγοντα καὶ τίτλον εὐζωΐας καὶ εὐθανασίας, ὡς μέσον, δι' οὗ ἐνσταλάζεται ἡ φυσιογνωμία καὶ ἡ ὑγεία τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν παρελθουσῶν γενεῶν εἰς τοὺς ἀπογόνους.

Ἡ ἀειθαλής νεότης εἶνε ἡ ἀσφαλῆς ἀμοιβὴ ἐκείνων, ὅσοι ἐζησαν σωφρόνως. Οὗτοι ἀπολαμβάνουσι τὴν νεότητα καὶ κατὰ τὸ γῆρας ἀκόμη, διότι ὡς παρατηρεῖ ὁ Πλάτων εἰς τὰς ἐξόχους Πολιτείας του, δὲν εἶνε τὸ γῆρας τὸ ὁποῖον μαχίνοι τὴν ὑγείαν καὶ ἀνθηρότητα, ἀλλ' ὁ τρόπος τοῦ ζῆν' καὶ πράγματι ἂν ὁ ἄνθρωπος ζήσῃ κόσμιος καὶ λιτὸς καὶ τὸ γῆρας ὅλ' εἶνε μετρίως ἐπίπονον, εἰδεμὴ καὶ γῆρας καὶ νεότης ὅλ' εἶνε δύσκολα εἰς τὸν μὴ σώφρονα. Ὁ Θάνατος ἀφ' ἑτέρου εἶνε ὁ ἀκριβὴς ἐλεγχος τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἔζησαν οἱ ἄνθρωποι. Ὅστις ἔζησε κατὰ τὴν νεότητά του ἀκολάστως, ἀργότερον ὅλ' φαίνεται ὡσάν νὰ μὴ ζῆ. Δικαίως ἄρὰ ὁ φιλόσοφος Δημοκράτης ἔλεγεν, ὅτι τὸ κακῶς ζῆν δὲν εἶνε μόνον κακῶς ζῆν, ἀλλ' εἶνε παράτασις τοῦ θανάτου. Μάτην οἱ ἀκόλαστοι ζητοῦσιν ἀργότερον τὰς ἐν τῇ νεότητι ἐπιτρεπομένας ἁπολαύσεις καὶ ματαίως ποιοῦσι τὰς ἀθώας τέρφεις καὶ ἀναμιμνήσκονται αὐτῶν. Νευραγοὶ τλήμονες, ἐν μέσῳ βίῳ, ζῶσι μὲ τὴν κάουσαν ἀνάμνησιν τῶν ἀπολαύσεων τῆς νεότητος καὶ τὴν πικρὰν ἀπογοήτευσιν χρεωκόπου.

Γ'.

Ἡ καλοβιωτικὴ εἶνε κατὰ τοὺς ἀρχαίους καὶ μακροβιωτικὴ. Ἡ καλοβιωτικὴ δὲ συνίσταται εἰς τὴν συμμετρίαν καὶ ἀναλο-

γίαν τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ ἀπαιτήσεων, εἰς τὴν ἀρμονίαν σώματος καὶ ψυχῆς. Τόσον διὰ τὴν υἰεῖαν καὶ τὰς νόσους, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν κακίαν ὑφίσταται σχέσις καὶ ἀναλογία σώματος καὶ ψυχῆς καὶ ἡ σωτηρία ἀμφοτέρων ἐγκρατεῖται καὶ ἐδράζεται ἐπὶ τῆς ἀμοιβαιότητος τούτων, ὅπως καταστῆ δυνατὴ ἡ ἀμυνα ἀμφοτέρων κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιρρηῶν. Ἐξ ὄλων ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἐπιδιώκῃ τὸ σύμμετρον, διότι καὶ τὰ ποτὰ καὶ αἱ τροφαὶ καὶ αἱ ἐξῆεις, ὅταν γίνωσι περισσότερα ἢ ὀλιγώτερα, φθίρουσι τὴν υἰεῖαν, ἐνῶ τὰ σύμμετρα συντελοῦσιν εἰς αὐξῆσιν καὶ συντήρησιν. Ὅταν, κατὰ τὸν Πλάτωνα, ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ὁμονοῶσι καὶ εὐρίσκονται πλησίον ἀλλήλων ἠνωμένα καὶ τειμεμένα ὡς φίλος παρὰ φίλον, τότε ἀναποφεύκτως τὸ ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης συμπράξεως θὰ εἶνε ἡ ποθητὴ υἰεῖα. Ἡ κακία τῆς ψυχῆς εἶνε ἀποτέλεσμα σωματικῶν παρεκτροπῶν καὶ καταχρήσεων καὶ εἰς τοῦτο συμφωνοῦσι πάντες οἱ νεώτεροι ἐγκληματολόγοι καὶ υἰγεινολόγοι. « Κακὸς γὰρ οὐδεὶς ἐκών, διὰ πονηρὰν ἐξίν τινὰ τοῦ σώματος καὶ **ἀπαίδευτον τροφήν** ὁ κακὸς γίνεται κακός, » λέγει ὁ Πλάτων.

Ἐνεκα τούτου ἀκριβῶς οἱ ἀρχαῖοι ἐπεμελοῦντο πολὺ καλὰ καὶ ἐφρόντιζον περὶ τῆς κοινῆς ἀγωγῆς τῶν νέων καὶ πρὸ πάντων ἡ σφιδαρχὴ Σπάρτη καὶ τὸ ἰστέφανο ἄστν. Ἀνάχαρσις ὁ Σκύθης θαυμαίνει τὸν Σόλωνα, ὅστις μολονότι γέρον εἰς οὐδὲν ἠνοχλεῖτο. Τὴν ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου τούτου δίδει ὁ μέγας τῶν Ἀθηναίων νομοθέτης λέγων, ὅτι ἡ πόλις προῦνοει πρὸ παντός, ὅπως οἱ πολῖται γίνωσι καλοὶ μὲν τὴν ψυχὴν, ἰσχυροὶ δὲ τὰ σώματα ἐθίζουσα τοὺς νέους εἰς τοὺς πόνους καὶ καταγυμνάζουσα αὐτοὺς, ὥστε νὰ μὴ ἔχωσι σώματα ἀγύμναστα καὶ ἄτονα, νὰ μὴ δυσχεραίνωσιν εἰς τὸ φύχος καὶ τὸ θάλλπος τὸ ἡλιακόν, ἀλλὰ νὰ γίνωσιν διὰ τῆς γυμναστικῆς καὶ τῆς προπονήσεως δυσπαθέστερα καὶ καρτερικώτερα, ἐρωμενέστερα καὶ ἀλκιμώτε-

ρα, ἔλαφρὰ καὶ εὐτονα· γὰρ μὴ ἔχῃσι πολυσαρκίαν ἢ ἀσαρκίαν μετ' ὠχρότητος ἢ σώματα τρίμοντα καὶ ἰδρωτὶ περιρροόμενα εὐθύς ὡς ὑποβληθῶσιν εἰς κόπους καὶ ἀσθμαίνοντα. Νὰ ἐπιδεικνύωσιν οἱ πολῖται ἐν τῇ μορφῇ των τὸ ἀνδρώδες, νὰ μὴ ὦσι ρικνοὶ καὶ κατεσκληρότες, ἀλλ' ἀγαλματοειδεῖς, οὔτε περιπληθῆς εἰς βάρος, ἀλλὰ περιγεγραμμένον ἔχοντες τὸ σῶμα συμμετρικῶς. Εἰς τοιαῦτα σώματα δὲν δύναται νὰ εἰσχωρήσῃ οὔτε κάματος, οὔτε νόσος, ἀλλὰ καὶ ἂν εἰσέλθῃ, δὲν δύναται νὰ τὰ καταρρίψῃ εὐκόλως καὶ νὰ ἐπικρατήσῃ αὐτῶν, διότι εἶνε ἀποδεδειγμένον κελῶς, ὅτι τὰ φάρμακα καὶ ἐν γένει ἡ θεραπευτικὴ ἀγωγή εἶνε ἱκανὰ νὰ θεραπεύσωσι μόνον τοὺς ζῶντας κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ὑγιεινῆς καὶ ἀκολουθοῦντας κανονικὴν διαίταν. Οἱ ἀλκοολικοί, οἱ κακοδαίετοι καὶ οἱ ζῶντες ἐν καταχρήσει σπανιώτατα θεραπεύονται, ἐὰν ἀσθηνήσωσι καὶ ποτὲ δὲν ἐξέρχονται νικηταὶ ἀπὸ προσβολῆν τινὰ νοσήματος.

Ὅφειλε λοιπὸν ἕκαστος νὰ παιδαγωγῇ ἑαυτὸν διὰ καταλλήλου διαίτης καὶ διατροφῆς, δι' ἐργασίας καὶ μαθημάτων, διδασκαλίας καὶ ὁδηγιῶν καὶ νὰ ἀποφεύγῃ τὴν κακίαν, νὰ προτιμᾷ δὲ τὴν ἀρετὴν-ἤ, ἀλλὰς λῆξῃσι, ν' ἀτλήτῃ μετ' τὴν προσήκουσαν γυμναστικὴν καὶ ἐπιτηδεῖαν διαίτην καὶ ν' ἀποφεύγῃ τὴν ἀργίαν καὶ ἀκολασίαν. Ὅστις ζῇ ἀκρατῶς καὶ ἀπειθεῖ εἰς τὰς ὑψηλὰς καὶ ἀπλᾶς διατάξεις τῆς ὑγιεινῆς διαίτης, ὅστις ἀντλεῖ τὴν ζωὴν ἀπὸ τὸ μεθυστικὸν καὶ προβληματικὸν κύπελλον τῆς ἡδονῆς καὶ συγκιριᾷ εἰς τὸ ἀπαιτητὸν τῆς Κίρκης ἀντρον τὰ σκοτεινὰ αἰσθήματα τοῦ μετ' αὐτῆς συνεχῆ καὶ ἀπολαυστικὴν ἡδονήν, οὗτος θὰ γευθῇ ἀφεύκτως τοὺς ἀώρους καὶ πικροὺς καρποὺς τῆς διαγωγῆς του. Αἱ πονηρικὴ τροφὰ, ἡ ἀπολαυστικὴ διαίτα καὶ αἱ παράλογοι ἐξῆς καθιστῶσι τὰ σώματα ἐπισφαλῆ, διὰ τοῦτο πρέπει νὰ κανονίσῃ τις τὰς συνηθείας του καὶ τὴν τροφήν τοῦ σώματος οὐχὶ μετ' ἡδονῆς παραλόγους καὶ διαίτην τιτρώσκουσαν τὴν ὑγίαν καὶ καταρρίπτουσαν αὐτήν, οὔτε ν' ἀπο-

βλέψη ἀπλῶς πῶς νὰ καταστήσῃ τὸ σῶμα ἰσχυρόν, ὑγιές καὶ ὠραῖον, ἀλλὰ καὶ νὰ φροντίσῃ συγχρόνως καὶ περὶ σωφροσύνης, ὥστε νὰ συνυπάρχῃ ἀρμονία καταφανῆς τοῦ σώματος μετὰ τῶν ψυχικῶν διαθίσεων.

Κατὰ ταῦτα ὁ σώφρων μόνον γινώσκει νὰ ἐκλέγῃ ἀσφαλῶς τοιοῦτο εἶδος βίου, ὅσπερ ν' ἀποφύγῃ κατ' ἄλλην τὴν ζωὴν του τὰς ὑπερβολάς, κατὰ τὸ ἀνθρωπίνως δυνατόν, εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς καθημερινῆς ἐπαφῆς πρὸς τὰ τοῦ κόσμου. Ἡ διαίτα καὶ ἡ διατροφή τοῦ ἀνθρώπου ὑπάγονται ὠρισμένως ὑπὸ νόμους. Ἡ περὶ ταύτην ἀμέλεια πρέπει ν' ἀποκηρυχθῇ καὶ νὰ μὴ ζῆ ἕκαστος κατὰ τὰς ὀρέξεις του καὶ παραλόγως, ἀλλὰ νὰ καταβάλληται κοινὴ καὶ ὀρθὴ ἐπιμέλεια πρὸς διακονίαις τῶν βιολογικῶν ὄρων. Εἰς τὸν διαφανῆ καὶ αἴθριον τοῦτον διαιτητικὸν ὀρίζοντα θὰ δυνήθῃ τις νὰ εὕρῃ τὴν πραγματικὴν εὐδαιμονίαν. Ἐκλέγων τὸ μέσον, χωρὶς νὰ στερεῖται, ὁ ἀποφύγῃ τὰς ὑπερβολάς. Τὸ «μηδὲν ἄγαν» θὰ εἶνε ἡ ἀμύζουσα ἐπιγραφή ἐν τῇ φυσικῇ καὶ ἀπλῇ σημαίᾳ, τὴν ὁποῖαν θὰ κρητῆ εἰς τὰς στιβαράς καὶ εὐτυχεῖς χεῖράς του.

Ἡ δυσθυμία καὶ αἱ σωματικαὶ δυσχέρειαι εἶνε ὁ ἀσφαλῆς κληρὸς ἐκείνων, ὅσοι ἔχουσιν οἰκειωθῆ πρὸς τὰς ἀπολαύσεις καὶ ὑπερβολάς, διότι ὅταν ἔλθῃ τὸ στάδιον τῶν στερήσεων ἢ τῆς ἀπογῆς — καὶ πότε δὲν ἔρχεται εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον; — ὁ τοιοῦτος ὁ ἀποκτήσῃ λύπας, τὰς ὁποίας δὲν θὰ δυνήθῃ τότε ν' ἀποδιώξῃ, διότι ποτὲ κατὰ τὸν βίον του δὲν ἐδιδάχθη νὰ ἐκλέγῃ καὶ νὰ θεωρῆ ὡς εὐχάριστα μῖσα μόνον τὰ πρὸς ὑγίαν συντελοῦντα. Ὅταν τις συνείθισεν εὐτυχῶν νὰ ἦ περιχαρῆς, δυστυχῶν πῶς δὲν θὰ καταστῆ περίλυπος ὡς παρατηρεῖ ὁ Ἰσοκράτης.

Τοῦναντίον ὁ σώφρων θὰ εὕρῃ ἀπόλαυσιν εἰς τὴν ὑγίαν καὶ ἰσχυρίαν. Ἐὰν ἡ ἡδονή, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην, ἔγκειται μᾶλλον ἐν τῇ ἡρεμίᾳ ἢ ἐν τῇ κινήσει, τὴν ἐξήγησιν τούτου δυνάμεθα νὰ

εὐρωμέν εις τὸ ὅτι ἡ ἡδονὴ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν λιτότητα καὶ μετρίαν δίαίταν καὶ δὲν εὐρίσκειται ἐν τῇ ἀπολαύσει, ἣτις ἀπαιτεῖ προετοιμασίαν πολυάσχολον καὶ πολυδάπανον. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει κατανοεῖται, ὅτι ἡ ἡδονὴ ἐγκεῖται πράγματι ἐν τῇ σχολῇ καὶ ἡ συχία, διότι ἡ ἀπόλαυσις ἀπαιτεῖ καὶ ἀναλόγους δαπάνας, αἵτινες πηγάζουσιν ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου, ἐκ τῶν ἀτελευτήτων κόπων του καὶ σχηματίζονται δι' ἐξόδων τοῦ σώματος, τὸ ὁποῖον καταπονεῖται, διὰ τὴν ἐπαρκίσην ὁ ἄνθρωπος εἰς τὰς μεγάλας δαπάνας. Ἡ ἀνάπαυσις εἶνε καὶ πρέπει νὰ θεωρηθῇ πάντοτε τὸ λυκαυγὲς καὶ λυκόφως τοῦ βίου. Ἡ ζωὴ εἶνε καὶ αὐτὴ μία ἀτελεύτητος καὶ ἐπίπονος πορεία· ὅπως δὲ κατὰ τὰς μακρὰς πορείας, οὕτω καὶ ἐν τῷ βίῳ ἡ ἀνάπαυσις εἶνε ἀπαραίτητος. Πᾶσα ἐπομένως ἐργασία, σωματικὴ καὶ πνευματικὴ, πρέπει νὰ ἔχη μεγάλη καὶ διακεκριμένα διαλείμματα.

Τὸ ζῆν σωφρόνως καὶ καρτερικῶς δὲν εἶνε βεβιαῖος εὐχάριστος εἰς ὅλους, πλὴν εἶνε ἀνάγκη ἐπιτακτικὴ. Ὁ βίος οὗτος εἶνε πολὺ δύσκολος, πλὴν εἶνε καὶ ἀπαραίτητος. Ὁ ζῶν μὲ ἡδονὰς θὰ λυπηθῇ ἀφεύκτως, ὡς εἴπομεν, ἐνωρὶς ἢ ἀργά, διαιτώμενος δὲ τοιουτοτρόπως θὰ ἔχη πάντοτε ἀνάγκην ἰατρῶν. « Ἡ θλιψίς, λέγει ὁ Φεουχτερσλέβεν, δὲν εἶνε καρύκευμα τῆς ἡδονῆς, ἀλλὰ τῆς ἡδονῆς ἀναγκαῖα συνθήκη. Ἡ φύσις γνωρίζει τί κάμνει. Δὲν ὑπάρχουσι ρόδα ἄνευ ἀκανθῶν. Ὁ θελῶν ν' ἀπαλλάξῃ ἡμᾶς ἀπὸ παντὸς πόνου, ἤθελεν ἀφαιρέσει συγχρόνως καὶ πᾶσαν ἡδονήν. Ἡ φύσις φέρει ἀνὰ χεῖρας σιδηρὰν ράβδον, ἵνα δεῖξῃ ἐκάστῳ τὴν ὁδόν, τὴν ὁποίαν ὀφείλει ν' ἀκολουθήσῃ· εὐτυχῆς ὅστις ἀκολουθήσῃ τὴν διαχαραχθεῖσαν ὁδὸν καὶ δὲν περιμένει νὰ βᾶδίσῃ, ἀφοῦ αἱματώσῃ ἡ ράχισ αὐτοῦ ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων ραβδισμῶν τῆς αὐστηρᾶς ταύτης δεισποίνης. Χρειαῖζεται ὑψηλὸς βαθμὸς διανοητικῆς μορφώσεως ἢ λεπτότης κρίσεως σπανία, ὅπως ἀσλανθῇ τις τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ εἶνε σπουδαῖος ἐν

μέσω τοῦ στροβίλου τῶν ἡδονῶν καὶ τῆς ἀπολαύσεως τῆς ζωῆς ! »

Δ'.

« Μισῶ σοφιστήν, ὃς οὐχ ἑαυτῷ σοφός », εἶπεν ὁ ἀρχαῖος φιλόσοφος. Δὲν ὑπάρχει πράγματι σοφιστῆς χειρότερος ἀνθρώπου, ὅστις δὲν εἶνε σοφός δι' ἑαυτόν, ἀνθρώπου, ὅστις μεριμνᾷ καὶ τυρβάζει περὶ πολλὰ καὶ δὲν ρίπτει βλέμμα, ὅπως μελετήσῃ ἑαυτὸν καὶ τὰς πραγματικὰς του ἀνάγκας καὶ εἶνε προσκεκολλημένος εἰς προλήψεις, αἱ ὁποῖαι φθίβουσι τὴν ὑπαρξίν του. Εἶνε σοφιστῆς πᾶς ὅστις ἀποκρούει καὶ ἀπομακρύνει ἀπὸ τῶν χειρῶν του τὴν λυχνίαν, ἥτις χύνει φῶς ὠραῖον καὶ φυσικόν καὶ ὑπόσχεται νὰ τῷ ἀποκαλύψῃ τὰ ὠραιότερα μυστήρια τῆς ζωῆς καὶ φωτίσῃ τὸ σεμνὸν οἰκοδόμημα τῆς θεᾶς ὑγείας. Ἡ πνιγερὰ ἀτμόσφαιρα τῶν προλήψεων, αἵτινες περισφίγγουσι καὶ ἀναγκάζουσι αὐτὸν νὰ ζῆ ἐν αὐταῖς, πρέπει ν' ἀντικατασταθῶσιν ὑπὸ τοῦ αἰθέρος τῆς ἀπλότητος καὶ τῆς ψυχικῆς ἐπιρρώσεως, ὅπως ζήσῃ τις ἐν μέσῳ φωτὸς ἀπλέτου, φωτὸς ὁδηγοῦντος ὡς στήλη πυρός. « Ἡ τέχνη τοῦ ὠραίζειν τὴν ὑπαρξίν εἶνε συγχρόνως καὶ μέρος τῆς τέχνης τοῦ παρατείνειν αὐτήν ». Ἐξ αὐτῆς ἐξαρτᾶται κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ αὐτὴ ἡ ὑπαρξὶς τοῦ ἀτόμου.

« Ἡ ἀντίστροφος ἔψις τῆς γνώσεως εἶνε ἡ ὀδύνη », εἶπεν ὁ φιλόσοφος Οὐγκώ. Κατὰ ταῦτα ἡ ἄγνοια τῶν βιολογικῶν ὄρων ἢ ἀπροξενίση ὀδύνην σωματικὴν καὶ ψυχικὴν. Ἡ σωματικὴ δὲ καὶ ψυχικὴ ὀδύνη, ἀποτελέσματα τῆς ἀπειρίας καὶ θυγατέρες τῆς ἄγνοιας, εἶνε πάντοτε ἡ ἀσφαλῆς ἀμοιβὴ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν εὐθείαν ὁδὸν τῆς τέχνης τοῦ ζῆν. Ὅσοι δὲν ἀπεταμίευσαν εἰλικρινῶς τὰ ἐκ τοῦ βίου καὶ τῆς καθημερινῆς πείρας διδάγματα καὶ πορίσματα καὶ δὲν λαμβάνουσιν ἐξ αὐτῶν τὰς ὁδηγίας τὰς ἀπαραιτήτως ἀναγκαίας διὰ τὴν πορείαν

τῆς ζωῆς, ὅα ναυαγήσωσιν ἐν τῷ β' ὧ των καὶ ὅα αἰτιῶνται διὰ τὰς ἰδικὰς των ἀτασθαλίας πᾶν ἄλλο ἢ ἑαυτόν, τὸν ὁποῖον ὤφειλον πρὸ παντὸς νὰ μελετήσωσι καλῶς. Αὕτη εἶνε ἡ φυσικὴ ἐννοια τῶν γραφομένων μου.

Ἡ ἀβελτηρία τῶν τοιούτων εἶνε μεγάλη καὶ δὲν ἔχει ὄρια· ἡ ἄγνοια διαθίπει τὰ κατ' αὐτοὺς καὶ κυβερνᾷ τὴν ζωὴν των κατ' ἀπόλυτον ἔξιν καὶ ἑρξὴν ἰδιορρυθμον. Ἡ φρικτὴ ἄγνοια καθιστᾷ αὐτοὺς ἀλλόλους καὶ κακοδαίμονας, ὥστε νὰ ὑποτιμῶσι μὲν τὸ μεγαλύτερον ἀγαθὸν ὅπερ ἔχουσι, δηλαδὴ τὴν υἰγιάν, πλανῶνται εἰς φαντασιοπληξίας καὶ νὰ φανταζῶνται ἑαυτοὺς μὲν κακοδαίμονας καὶ δυστυχεῖς, νὰ μακαρίζωσι δὲ τοὺς κεκτημένους πλοῦτον, οἵτινες, ὅμοιοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ χρῶμα μὲν ἔιν χρυσόν, διέρχονται τὸν β' ὧν ἕνεκα φροντίδων πολὺ ἀθλιώτερον τῶν πτωχῶν ἰδιωτῶν. Ἀνέκαθεν ἄλλως τε ἢ ἀνθρωπότης ἐξήπατῆθη εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ β' ὧ τῶν πλουσίων, οἱ ὁποῖοι εἶνε μὲν ἔξωθεν **λαμπροὶ καὶ περίβλεπτοι**, ἔσωθεν ἄμως τῶν πολυτελῶν ἐνδυμάτων σκεπάζουν συνήθως **φρικτὴν τραγωδίαν**, ἣτις εἶνε ἡ συνέπεια τῶν κενῶν ἐλπίδων, τῶν ἡδονῶν, τῆς φιλαργυρίας, τῆς ὀργῆς καὶ τοῦ μίσους. Ταῦτα εἶνε ἐν πολλοῖς τὰ στοιχεῖα τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς πλαστῆς εὐτυχίας.

Μόνον ὁ ψυχικὸς πλοῦτος εἶνε μόνιμος καὶ ἀσφαλῆς. Κατὰ τὸν Σόλωνα, εὐδαίμονες ἐν τῷ β' ὧ εἶνε οἱ κεκτημένοι ὀλίγα πράγματα, πρᾶττοντες δὲ τὰ κάλλιστα καὶ ζῶντες σωφρονῶς.

Μυθολογεῖται, ὅτι ὁ τυφλὸς Πλοῦτος στελλόμενος ὑπὸ τοῦ Διὸς, ὅπως ὠφελήσῃ τινὰ τῶν θνητῶν, ἦτο χωλὸς καὶ βραδύς· ὡς τοιοῦτος δὲ βεβαίως ἐμελέτα καλῶς τὸ ἔργον του καὶ ὑπελόγιζεν ἀκριβῶς καὶ ἐστάθμιζε τὰ τῆς ἀποστολῆς του. Ἐν τῇ βραδύτητι αὐτοῦ ἔκαμνεν εὐεργεσίαν πρὸς τοὺς ἰδιώτας τοὺς ἀσχολουμένους εἰς τὸ ἀπλοῦν ἔργον των, διότι ἐὰν ἐφιλοδώρῃ αὐτοὺς ἀφειδῶς, ἠδύνατο νὰ τοὺς καταστήσῃ δυστυχεῖς ρίπτων αὐτοὺς εἰς τὰς ἡδονὰς τῆς ἀπολαύσεως.

Προσελθὼν τις πρὸς τὸν σοφὸν μάντιν Τειρεσίην ἰκέτευεν αὐτόν, νὰ τῷ ὑποδείξῃ ποῖόν τινα θεωρεῖ ὡς τὸν ἄριστον βίον· οὗτος δὲ γελάσας καὶ κύψας πρὸς τὸ οὖς του εἶπεν εἰς αὐτόν: « ὁ τῶν ἰδιωτῶν βίος εἶνε ἄριστος καὶ σωφρονίστερος ». Συνεβούλευσε δ' αὐτόν, ἐν θείῃ πράγματι νὰ γίνῃ εὐτυχής, νὰ τακτοποιήσῃ ἀπλῶς τὸ παρόν του, νὰ παραβλέψῃ καὶ παραδράμῃ τὰ πολλὰ καὶ τὸν πλοῦτον, νὰ γελαῖ μὲ τὰ ἀνθρώπινα, νὰ μὴ σπουδάξῃ καὶ μεριμνᾷ περὶ τῶν λοιπῶν, ν' ἀσχολῆται εἰς τὴν ἐργασίαν του καὶ νὰ πορίζεται ἐκ ταύτης τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα. Νὰ εὐρίσκῃ **ἡδονὴν** μόνον ἐν τῇ ἐργασίᾳ, ὡς οἱ ζηλευτοὶ καὶ ἀξιόμιμητοὶ ἐκεῖνοι παλαιοί, οἵτινες εὕρισκον τὴν εὐδαιμονίαν μακρὰν τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς ἡδονῆς θεωροῦντες τὸν βίον ὡς μίαν τερπνὴν καὶ εὐχάριστον ἐνασχόλησιν καὶ ἀκολουθοῦντες τὴν φυσικὴν γραμμὴν, ἥτις ἐχαράχθη ἐπὶ τοῦ ὠραίου καὶ θυμήραου πεδίου τῆς φωτεινῆς ἀρχαιότητος.

Ὁ Λουκιανὸς καυτηριάζων τὴν ἀβελτηρίαν τῶν συγχρόνων του καὶ τὴν περὶ τὴν πολυτέλειαν καὶ τὰς ἡδονὰς σπουδὴν λέγει περὶ τῶν ἀκρατῶν καὶ ἀπλήστων, ὅτι ὁμοιάζουσι πρὸς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐπιθυμοῦσι καὶ ἀξιοῦσι νὰ μεταχειρίζωνται ὅλα, ἔχῃ μόνον τὰ παρ' αὐτοῖς προϊόντα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀπανταχοῦ, μὴ θεωροῦντες τὴν κατ' αὐτοὺς γῆν καὶ θάλασσαν αὐτάρκη, ἀλλ' ἐμπορευόμενοι καὶ μεταφέροντες τὴν **ἡδονὴν** καὶ τὰ διὰ ταύτην ἐφόδια ἀπὸ περᾶτων γῆς καὶ « προτιμῶντες πάντοτε τὰ **ξενικὰ** τῶν **ἐπιχωρίων** — ἢ **ξενομανία** λοιπὸν ἤχημαζε καὶ τότε παρὰ τοῖς Ἕλλησι — τὰ πολυτελεῖ τῶν εὐτελῶν καὶ τὰ δυσπρόριστα τῶν εὐπορίστων », ἐν γένει δὲ θέλοντες νὰ ἔχωσι πράγματα καὶ φροντίδας, παρὰ νὰ ζῶσι χωρὶς τούτων. « Ἄλλ', ὦ μάταιοι, παύσασθε κοπιᾶζοντες καὶ ταλαιπωρούμενοι, διότι δὲν θὰ ζήσητε αἰωνίως· οὐδὲν τῶν ἐπὶ γῆς θεωρουμένων μεγάλων καὶ πολυτελῶν εἶνε ἀθάνατον». Διὰ τὸν λόγον δὲ τούτου, διὰ τὴν τοιαύτην ἀκριβῶς πολιτείαν τῶν ἀνθρώπων ἔβλεπε πάντοτε τὸν

βίον πλήρη θορύβου και ταραχῆς και τὰς πόλεις ὁμοιοζούσας πρὸς σμήνη, μελισσῶν, εἰς τὰ ὅποια ἕκαστος ἔχει και ἔν κέντρον ἴδιον και τὸν πλησίον κεντᾶ, μερικοὶ δὲ ὡς σφήκες ἄγουσι και φέρουσι τοὺς ἄλλους !

Διὰ τοὺς ἔχοντας τοιαύτας σκέψεις και ἐκλέγοντας τοιαῦτα διὰ τὸν βίον μέσα δὲν ὑπάρχει οὔτε κρίσις, οὔτε ὄριον κανέν, διότι ἡ ἐντροπὴ θεωρεῖται ἡλιθιότης, ἡ σωφροσύνη ἀνανδρία, ἡ μετριότης και ἡ μετρία δαπάνη ὡς ἀγροικία και « χωριάτλα », ἐνῶ τούναντίον ἡ ἀσωτεία ἐκλαμβάνεται ὡς τις μεγαλοπρέπεια. Ἄλλ' ἡ ἀσωτεία εἶνε πάντοτε ἐπιβλαβὴς εἰς τὸ σῶμα και τὴν ψυχὴν, ἥτις ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν δύναται νὰ σωφρονῇ και νὰ φρονῇ τὰ βέλτιστα. « Δὲν ὑπάρχει ἀπόλαυσις ἀγνοτέρα και ἀληθεστέρα τῆς ἀπολαύσεως ἀνθρώπου ἐπιβάλλοντος εἰς ἑαυτὸν στερήσεις. Οὕτω δὲ τὸ σύμβολον τῆς ζωῆς εἶνε και μένει ὁ σταυρὸς περιεστῆμμένος με ρόδα », λέγει ὁ Φιλουχτερολέβεν.

! « Οἱ πλούσιοι, οἱ ἀργοί, οἱ χορτασμένοι εἶνε μᾶλλον ἐκτεθειμένοι εἰς τὴν ὑποχονδρίαν, ἐκείνοι, τοὺς ὁποίους οἱ μωροὶ τῶν ἀνθρώπων θεωροῦσιν ὡς τοὺς εὐτυχεῖς τῆς γῆς. Οἱ τοιοῦτοι βασανίζουσιν αὐτοὶ ἑαυτοὺς διηνεκῶς· διότι αἰσθάνονται ἐν τῇ ὑπάρξει των κενόν τι, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ πληρώσῃ ἡ ἡδονή. Ὁ σοφὸς ἀγνοεῖ τὰς ματαίας ταύτας βασάνους, τὰς προλαμβάνει ἐρευνῶν τῆς σκοτεινᾶς και ἐπιμόχθους πορείας, τὰς ὁποίας κέκληται ὁ ἄνθρωπος νὰ διέλθῃ κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν τοῦ βίου ».

« Ἡ ἀργία εἶνε ὁ ὕπνος τῆς ψυχῆς », λέγει ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς ἠθικοῖς του. Ἡ δὲ κίνησις ἐθεωρήθη πάντοτε ὡς ζωὴ. Τὸ σύμπαν ἔχει ὡς αἰώνιον νόμον, ὡς ἀφορμὴν τῆς ζωῆς του τὴν κίνησιν. Τὰ πάντα ρέουσι και κινουῦνται, ἐπομένως και ὁ ἄνθρωπος, τέκνον τοῦ παντὸς γνήσιον, ὀφείλει νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τοὺς νόμους τοῦ σύμπαντος και νὰ εὕρῃ κατὰ καθήκον τὴν ἡδονὴν και ἀπόλαυσιν ἐν τῇ ἐργασίᾳ. Τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἐργα-

σίας πρέπει νά κηρυχθῆ πανταχοῦ ὡς φάρμακον σωτήριον καί ἀποτελεσματικὸν κατὰ τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν καὶ παρεκτροπῶν, ὡς ἀσφαλές καὶ πολύτιμον μέσον πρὸς εὐδαιμονίαν τοῦ ἀνθρώπου. Μόνον εἰς τοὺς ἀνόητους ἐπιτρέπεται νά φρονῶσιν, ὅτι ἡ ζωὴ εἶνε μία ὥρα' α καὶ εὐκόλος ἐπιχείρησις, ἐκ τῆς ὁποίας ἄνευ κόπου καὶ ἐργασίας κερδίζει τις τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀπαραιτήτα. Λέγουσιν, ὅτι ἐπὶ βασιλείᾳ Λυσιμάχου ἐγένετο πάθος τι εἰς τοὺς περιωνύμους διὰ τὴν ὀκνηρίαν καὶ ἠλιθιότητα Ἀβδηρίτας, ἅπαντες δὲ ἔψαλλον τὴν Ἀνδρομέδαν τοῦ Εὐριπίδου καὶ ἐδύον ἱαμβεῖα καὶ προσεπάθουν διὰ τῶν ἐπωδῶν νά θερραπειθῶσιν, ἐνῶ ἡ πόλις ἐξηκολούθει γέμουσα προσώπων ὠχρῶν καὶ ἀνθρώπων λεπτῶν! Οὕτω καὶ σήμερον πλεῖστοι δὲν πράττουσι τὰ δέοντα, ἀλλὰ καταφεύγουσιν εἰς ἄλλα « διότι λείπει εἰς αὐτοὺς ἡ καλλιέργεια τοῦ πνεύματος, ἡ μόνη ἰκανὴ νά ὑψώσῃ τὸν ἀνθρωπὸν ὑπεράνω τῆς ἀθλίας ταύτης ἀδυναμίας, ἀνοίγουσα στάδιον εἰς τὴν εὐγενεστέρην μοῖραν τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ καὶ τοιοῦτοτρόπως χορηγοῦσα εἰς αὐτὸν πραγματικὴν δύναμιν ἐπὶ τῆς ὕλης ».

Οὕτω πολλοί, ὡς εἶπομεν, ἐξακολουθοῦσι νά διώκωσι μοιραίως τὸ εἶδωλον τῆς εὐδαιμονίας καὶ τρέχουσιν αἰωνίως εἰς τὸ ἄπειρον κενὸν διὰ νά τὸ συλλάβωσιν, ἐνῶ φέρουσιν αὐτὸ εἰς τοὺς κόλπους καὶ τοὺς στιβαροὺς βραχιόνάς των καὶ ὀφελουσι νά τὸ ζητήσωσιν εἰς τὴν ἐργασίαν, τὸν κόπον καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς στέρησεις εὐφραίνοντες αὐτοὺς διὰ τοῦ ἄσματος καὶ τῆς χαρᾶς· φιλοσοφῶντες δὲ μετὰ τῆς πενίας, ἐγκαρτεροῦντες εἰς τὰς τυχεύσας εἰς αὐτοὺς κοινωνικὰς συνθήκας καὶ τὴν ἀγνὴν βιοπάλην καὶ ὑγιαίνοντες δύνανται νά συνδυάσωσι τὴν ἀφελῆ φαιδρότητα μετὰ τῆς ἐργασίας καὶ ἀσχίσεως καὶ μόνον περὶ τῆς ὑγείας των νά φροντίζωσι μετὰ ζηλοτύπου μερίμνης. « Ἡ γαλήνη καὶ ἡ φαιδρότης δὲν ἔχουσι ποτὲ ὄρια καὶ ὑπερβολάς, ἀλλ' εἶνε πάντοτε ἀγαθὸν πρᾶγμα. Ἡ λύπη ἀπεναντίας δύνανται νά ἔχη ὑ-

περβολήν; διότι εἶνε πάντοτε κακόν τι. Ὅσον δὲ περισσότερο ἐκτείνονται αἱ ἰδέαι τοῦ ἡμετέρου πνεύματος, τόσον προσεγγίζομεν εἰς τὴν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν. Ἐνταῦθα εὕρσκεται ἡ εὐεργετικὴ δύναμις, τὴν ὁποίαν κατέχει ἡ ἀληθῆς φιλοσοφία, ὅτι δηλαδὴ εἰς αὐτὴν εἶνε δεδομένον νὰ ὑποδείξῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀφετηρίαν, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἄνευ ἀδιαφορίας, ἀλλὰ καὶ ἄνευ ψυχικῆς ἀγωνίας θεωρεῖ τὰ ἀλλοιούμενα κύματα τῶν φαινομένων ».

Ε΄.

Κατὰ ταῦτα ἡ σώφρων ἐργασία καὶ ἡ τακτικὴ ἐνασχόλησις εἶνε ἡ ἀσφαλεστέρα πρὸς εὐδαιμονίαν ὁδός, ἢ ἡ κινητήριος δύναμις, ἣτις κανονίζει καὶ διευθύνει εὐεργετικῶς τὴν ὑπαρξίν ἡμῶν. Διαθέτων τις σκοπίμως τὰς ὥρας του αἰσθάνεται πάντοτε τὸν ἑαυτὸν του εὐτυχῆ καὶ βαδίζει θαρραλέως πρὸς τὴν χαραχθεῖσαν αὐτῷ ἀποστολήν. Οὕτω δὲ καὶ ἑαυτὸν ὠφελεῖ καὶ τοὺς ἄλλους ἔχων τὴν καθαρότητα καὶ διαύγειαν τοῦ πνεύματος ὡς κάλλιστα πρὸς διατήρησιν τῆς ὑγείας μέσα. Εἶνε δὲ πολὺ ἐπαγωγὸς καὶ φαιδρὰ ἡ φιλοσοφικὴ ἀτραπός, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ βαδίζῃ τις καὶ εὐχάριστον τὸ ὕδωρ τῆς Λήθης, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ πίνη πολλάκις. Χωρὶς νὰ καταστήσῃ τότε ἡ ζωὴ μία ξηρὰ καὶ ἀνούσιος ὑπόθεσις, καθὼς ἤθελέ τις νομίσῃ, τούναντίον θὰ εἶνε μία ὁμαλὴ καὶ εὐκόλος πορεία.

Βεβαίως ἡ ἐποχὴ ἡμῶν δὲν εἶνε ἀπηλλαγμένη καθημερινῶν φροντίδων καὶ σκέψεων καὶ ἐν τῷ παροξυσμῷ τῆς βιοπάλης καὶ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ γέμει πικριῶν ἐν τῷ τραχεῖ τοῦ βίου ἀγῶνι. Ἡ ἀτέρμων φαιδρότης, ἣτις ὑπῆρξε τὸ προσφιλὲς θέμα τῶν φιλοσοφούντων ὑγειονολόγων, δὲν εἶνε δυνατὸν σήμερον νὰ ὀρισθῇ τὸ ἀδρότερον στοιχεῖον τοῦ ἴστοῦ τῆς ἀνθρωπίνης υπάρξεως. Δύναται ὅμως αὕτη, συνυφαινομένη μετὰ τὴν θέλησιν, ν' ἀποβῇ τὸ παρήγορον καὶ σωτήριο βάλσαμον εἰς πλείστας περιστάσεις

καὶ νὰ χρησιμεύσωσιν ἀπὸ κοινοῦ ὡς συντελεστικοὶ παράγοντες εἰς τὰς εὐγενεῖς προσπαθείας τοῦ ἀτόμου, ὅπως ἀπαλλαγῇ μιᾶς ὀχληρᾶς καταστάσεως, ἠθικῆς τινος στενοχωρίας ἢ καταπτώσεως. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἢ φαντασία καὶ ἢ διὰ τῆς εὐγενοῦς ταύτης ψυχικῆς δυνάμεως ὑποβολὴ κατορθώνει ἐνισχυομένη, ὡς εἶπομεν, καὶ ὑπὸ τῆς θηλήσεως, ν' ἀπομακρύνῃ ἐκ τῆς ψυχῆς ἡμῶν λυπηρὰν τινα ἰδέαν, ἢ τις περισφύγγει τὸν νοῦν. Καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἢ ἀλλῇ προσπάθειᾳ, ὅταν διευθύνηται ὡς εὐγενῆς σκοπὸς τῶν ἀπαιτήσεων τῆς ὑγιεινῆς, ὠφελεῖ καὶ σώζει. Οὕτω δὲ ἐπανερχεται ἡ ψυχικὴ γαλήνη καὶ νηνεμία ὡς μ' ἓνα φυσικὴ παλίσροια αἰσθημάτων, ἢ δὲ φαιδρότης εἰσέρχεται πάλιν κυριαρχοῦσα ἐπὶ τῶν ψυχικῶν ἡμῶν διαθέσεων.

«Ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴν δύναμιν ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν ἰσορροπίαν τῆς ψυχῆς του. Ἐνταῦθα ἐγκεῖται τὸ θεμέλιον πάσης ὑγιεινῆς τῆς ψυχῆς. Ἄλλ' ἵνα φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, δεῖν ἐν πρώτοις νὰ ἐργασθῇ, ἵνα γνωρίσῃ ἑαυτὸν καὶ ἀποκτήσῃ τὸ ἐφ' ἑαυτοῦ κράτος. Δὲν ἀρκεῖ νὰ κανονίσῃ καλῶς τὴν τροφήν του, νὰ προσδιορίσῃ τὸ προσῆκον μέτρον τῆς ἀναπαύσεως καὶ ἡσυχίας. Ἀπαιτεῖται κυρίως νὰ βιάσῃ ἑαυτὸν, νὰ μάθῃ τὸ **Γνώθι Σαυτόν**, ν' ἀναπτύχῃ **ἠθικῶς καὶ διανοητικῶς**. Τότε ὁ μᾶθη τί ἐστὶν ὑγεία. Ἄλλὰ πρέπει πρὸς τοῦτο νὰ θηλήσῃ. Θέλειν σημαίνει δύνασθαι.»

Οὕτω λοιπὸν ἕκαστος δύναται νὰ παρασκευάσῃ μόνος δι' ἑαυτὸν τὰ στοιχεῖα τῆς ὑγείας διὰ μιᾶς τοιαύτης ψυχικῆς ἀγωγῆς. Καὶ ἡ ἐργασία αὕτη, ἀπαιτοῦσα πρὸ πάντων θηλήσιν καὶ ὑπομονήν, δὲν εἶνε δύσκολος, ὅσον τοῦλάχιστον φαίνεται. Πρὸς κατανόησιν καὶ ἐκμάθησιν ταύτης ἀπαιτεῖται μελέτη ἑαυτοῦ εἰλικρινῆς καὶ συνετή. Εἶνε ἐξ ἴσου ἀληθές, ὅτι εἰς πολλοὺς ἢ φύσις ἐφάνη μητρικὰ φιλοδωρήσασα εἰς αὐτοὺς μετὰ χαίρεκαίας ὑγείαν προβληματικὴν διὰ τῆς κανονικῆς ὅμως διαίτης καὶ τῆς φυσικῆς ἀγωγῆς κατώρθωσαν πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν νὰ ἐ-

λαττώσωσι καὶ περιορίσωσι τὰς φυσικὰς καὶ σωματικὰς τῶν ἐλλειψεῖς καὶ νὰ ζήσωσι βίον ἤσυχον ἀκολουθοῦντες τὴν ὀρθοτέραν διαιτητικὴν διεύθυνσιν. Εἶνε ἀνάγκη ν' ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα καὶ παραδείγματα, ὡς τὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Βυφῶν, τοῦ στρατάρχου Καραϊσκάκη, ὅστις φησικὸς ὦν διηύθυνε τὰς ἐνδόξους στρατιάς του καὶ ἐφθασεν εἰς γῆρας εὐκλείς ;

Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια, ὅσον καὶ ἂν θεωρηθῆται ὅτι ἔχει ἀξίαν μεταβατικὴν, πρέπει νὰ ἐκτιμηθῆ διόντω; καὶ ὑπὸ τῶν λαϊκῶν τάξεων καὶ νὰ θεωρηθῆ ὡς τὸ ἀσφαλέστερον σύμβολον τῆς ζῆς. Συλλαμβάνεται μὲν αὕτη, εἶνε ἀληθὲς, εἰς τὰς ὑψηλὰς δανοίας, ὅπως ὁ καθαρὸς ἀὴρ εὐρίσκειται εἰς τὰς ὑψηλὰς κορυφάς, δύνανται ὁμῶς καὶ οἱ ἀπλοῦστεροι νὰ ἐπικοινωνῶσι πρὸς ταύτην χειραγωγούμενοι φιλοστόργως ὑπὸ τῶν εἰδικῶς πεφωτισμένων. Ἡ τέχνη τῆς διαίτης, ἡ τέχνη τοῦ ζῆν δὲν πρέπει νὰ παραμεληθῆ, οὔτε νὰ θεωρηθῆ ὡς τὸ κοινότερον πρᾶγμα. Καὶ οἱ ἐλάχιστοι ταύτης νόμοι, ὡς θεωροῦνται τοῦλάχιστον, πρέπει νὰ μελετηθῶσι καλῶς, ἔχι βεβαίως μὲ μικρολόγον λεπτολογίαν καὶ σχολαστικὰς μερικότητας, ἀλλὰ δι' ἐφαρμογῆς ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τοῦ φυσικοῦ προγράμματος, δι' οὐ εἰσέρχεται τις ἀσφαλῶς εἰς τὰ φαιδρὰ καὶ φωτεινὰ τῆς υἰείας δώματα.

Ἡ υἰεία εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα ἠθικῶν διατυπώσεων καὶ ἀπόρροια στενῆς ἀρμονίας καὶ ἀλληλεγγύης τῆς ἠθικῆς καὶ υἰεινῆς· καὶ καθὼς ἡ ἠθικὴ εἶνε ἀπόρροια τῆς υἰείας, οὔτω καὶ ἡ υἰεία, τάνάπαλιν, εἶνε συμπέρασμα καὶ καταστάλαγμα τῆς ἠθικῆς. Κατὰ ταῦτα ἠθικολόγος καὶ υἰειονολόγος ἴστανται ἀμότεροι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ φυσικοῦ ἐπιπέδου.

«*Νοήσατε καθόλου τὸν κόσμον καὶ ἐν τῇ συναφείᾳ αὐτοῦ καὶ ἀμέσως τὸ βλέμμα ὑμῶν ἰλαρύνεται. Ἐχθετε παντοτε ὑπ' ἔψιν τοὺς τελικοὺς σκοποὺς καὶ τὰ παροδικὰ δεῖνὰ θελουσι φανῆ εἰς ὑμᾶς ἐλαφρότερα καὶ ἀνεκτότερα. Μὴ ζητεῖτε τὰ χειροκροτήματα τοῦ κόσμου καὶ ἴμπορεῖτε νὰ ζήσητε εὐχαριστημένοι. Ὁ*

ἐγώιστῆς εἶνε εἴπερ τις καὶ ἄλλος εὐαίσθητος εἰς τὰς προσβολὰς τοῦ κακοῦ, διότι διατελῶν καθειργμένος εἰς λίαν στενὸν ὀρίζοντα τιμωρεῖται ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐγώισμοῦ. Ἄναγκαῖον λοιπὸν εἶνε νὰ γνωρίζῃ τις νὰ εὐρύνη τὸν κύκλον τῶν οἰκείων αἰσθημάτων καὶ ἰδεῶν· ἀναγκαῖον εἶνε νὰ ἐννοήσῃ πᾶς τις, ὅτι ἡ ζωὴ δὲν εἶνε δῶρον, χάρισμα τῆς φύσεως, ἀλλ' ὅτι πρὸ παντὸς ἕκαστος ἔχει καθήκον, ἀποστολὴν τινα νὰ ἐκπληρώσῃ καὶ ὅτι ἡ ζωὴ συνεπάγεται μὲν δικαίωματα, ἐπιβάλλει ὅμως καὶ καθήκοντα».

Ἴδου γραμμαὶ ἔντως φιλοσοφικαί, ὑποθήκαι πράγματι σοφαὶ τοῦ Γερμανοῦ ἰατροφιλοσόφου, τὴν ὁποῖον ἀνωτέρω ὠνομάσαμεν. Εἰλικρινεῖς καὶ ἀπλαῖ, φυσικαὶ καὶ διδακτικαὶ διευθύνονται κατ' εὐθείαν πρὸς τὸν τελικὸν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου σκοπὸν. Ἡ μελέτη τοῦ κόσμου, ἡ ἔρευνα τῆς φύσεως εἶνε πράγματι ἡ χαριεστέρη, ἡ ὠφελιμωτέρα, ἡ μᾶλλον ἐπαγωγὸς τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ἐνασχόλησις. Ὁρθότατα δὲ ἐφρόνουσι οἱ ἀρχαῖοι ὅτι εἰς τὸ κατὰ φύσιν ζῆν ἐγκρίεται καὶ τὸ κατ' ἀρετὴν ζῆν. Ἡ χάρις καὶ ἡ δαψίλεια τῆς φύσεως χορηγοῦσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸ ἄρωμα τῆς φαιδρότητος, τὴν ἰσχὺν καὶ διάρκειαν τῆς ζωῆς καὶ ἀνακουφίζουσιν αὐτὸν ἀπὸ τὰ δεινὰ καὶ τοὺς πόνους εἰς τὸν ὀλισθηρὸν ἀγῶνα τοῦ βίου. Οὐδεμία δυσπιστία πρέπει νὰ δεικνύηται ἐκ μέρους ἡμῶν πρὸς τὴν φύσιν, τούναντίον δὲ πεποίθησις ἀπόλυτος πρὸς τὰ ἀγαθὰ αὐτῆς. Τὸ ἄσμα τῆς ἀηδόνος, ἡ θάλλουσα χλωρίς καὶ αἱ καλλοναὶ τῆς φύσεως εἶνε παρορμήσεις τῆς φύσεως, τῆς ἐρατεινῆς μητρὸς μας, εἰλικρινεῖς πρὸς ἀπόλαυσιν τῶν ἀγαθῶν αὐτῆς.

Ὁ ἄνθρωπος εἶνε τέκνον τῆς φύσεως γνήσιον καὶ ἡ ἀπομάκρυνσίς του ἀπὸ τῶν ἀφελῶν πατριαρχικῶν καταστάσεων καὶ τῆς ἀφρονίας τῶν θησαυρῶν τῆς φύσεως τὸν καθιστᾷ δυστυχεῖ. Εἴπομεν ἤδη, ὅτι αἱ προλήψεις ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ὅρους τοῦ βίου πρέπει νὰ καταπέσωσι καὶ ὅτι ἀνάγκη οἱ ἀπλοῖ νόμοι τῆς φυσικῆς καὶ ὑγιεινῆς ν' ἀντικαταστήσωσι τὰ καμώματα τῆς θε-

ραπευτικῆς. *Natura sanat*, — ἡ φύσις ἐξυγιάζει, — ἔλεγεν ὁ ἐν Ρώμῃ ἰατροδιδάσκαλος Κέλσος. Σήμερον δὲ κατενοήθη πρὸ παντὸς ὅτι ἡ ὑγιεινὴ εἶνε ἀνωτέρα τῆς Θεραπευτικῆς. Ἴδού τὸ τελευταῖον καταστάλαγμα τῆς νεωτέρας ἰατρικῆς, τὸ ὁποῖον, ὡς ἡ Ἀθηνᾶ ἐκ τῆς σοφῆς κεφαλῆς τοῦ Διός, ἀνεπήδησεν ἐκ τῆς παρατηρήσεως καὶ πείρας τῶν σοφῶν ὡς διδασκτικώτατον πόρισμα. Καὶ μετὰ τὴν πείραν ἔρχεται ἡ ἀκριβὴς ἐφαρμογὴ, καλῶς μετὰ τὴν διδασκαλίαν ἢ γνῶσις, ἣτις εἶνε ἡ βραχυγία μετὰ τὴν ὁποῖαν δύναται τις νὰ βαδίζῃ ἀσφαλῶς εἰς τὸ χάος, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται κόσμος.

ΣΤ΄.

Ροφήσατε λοιπὸν ἀπλήστως τὸ κύπελλον τοῦ ἔαρος, κατὰ Ἀνακρέοντα Καλὸν εἶνε νὰ βαδίζῃ τις ἐκεῖ ὅπου ἀνθοῦσιν οἱ λειμῶνες, ὅπου ὁ Ζέφυρος ἀποπνέει λεπτὴν καὶ γλυκυτάτην αὔραν, ὅπου αἱ Χάριτες φύουσι ρόδα καὶ τὸ κύμα τῆς Θαλάσσης ἀπαλύνεται ὑπὸ τῆς γαλήνης. «Ζήτησον ἐν τῇ σπουδῇ τῶν ἀείποτε νεκρῶν καλλονῶν τῆς φύσεως τὸ σωτήριον ἄρωμα, τοῦ ὁποῦ ἔχει ἀνάγκην ἡ ψυχὴ σου».

Βίος ἀληθὴς εἶνε ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐμβαθύνει καὶ εἰσδύει εἰς τὸ βάθος τῶν βιολογικῶν ὄρων καὶ ἐρευνᾷ τὴν φύσιν σιωπηλῶς καὶ μετ' ἐπιμελείας. Ὀλόκληρος ὁ ἀνθρώπινος βίος διὰ τοὺς σώφρονας καὶ εὐφυεῖς εἶνε εἷς ὕμνος συνεχῆς καὶ ἀρμονικὸς πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὰ ἀπαραμίλλου ὠραιότητος θέληματρά της. Διδασχθῆτε ἀπὸ τὴν σοφίαν τῶν πτηνῶν καὶ θεωρήσατε τὴν φύσιν ὡς μέγαν καὶ ἀπέραντον νόον, ὅπου πρέπει νὰ λατρεύηται ἢ πολυτιμος θεὸς υἱεῖα. Ἡ φύσις κρύπτει εἰς τὰς μεγάλας πτυχάς της τὰς αἰωνίους καὶ μεγάλας ἀληθείας, αἵτινες εἶνε ἡ κλεῖς τῆς ζωῆς. Ὁ μελετηρὸς καὶ ἐρευνητικὸς ἀνακαλύπτει τοὺς φυσικοὺς

τούτων νόμους, οἵτινες δὲν εἶνε τίποτε ἄλλο εἰμὴ γεγονότα βιολογικά, ἐκ τῶν ὁποίων συγκροτεῖται τὸ ὑγιές στέλεχος τοῦ ἀνθρώπινου βίου. Ἡ φύσις, ὡς φιλόστοργος μήτηρ, μᾶς δεικνύει κατ' ἐκάστην καὶ εἰς ἕκαστον βῆμα ἡμῶν τὰ μεγάλα καθήκοντα, τὰ ὁποῖα ἔχομεν πρὸς αὐτὴν καὶ μᾶς ἐπιβάλλει τὴν ὑποταγὴν εἰς τοὺς νόμους τῆς μετὴν εὐμενῆ ἐπιφύλαξιν νὰ μᾶς φιλοδωρήσῃ τοὺς ἀπείρους θησαυρούς τῆς.

Ἀκούσατε περὶ τούτου καὶ τὸν Φεουχτερσλέβεν:

«Τὸ βλέμμα, τὸ ὁποῖον χάνεται εἰς τὸ ἀτελεύτητον τοῦ οὐρανοῦ κυανοῦ ἢ τὸ ὁποῖον ἐκτείνεται ἐπὶ τῆς πλουσίας καὶ ποικίλης εἰκόνας τῆς φύσεως δὲν δίδει προσοχὴν εἰς τὰς ἀθλιότητας, αἵτινες βασανίζουσι τὴν ζωὴν ἐν τῷ βορβόρῳ τοῦ κόσμου. Ἡ φύσις δὲν φέρει εἰμὴ σκέψεις ὑψηλάς· μελετῶν αὐτὰς ὁ ἄνθρωπος ὑψοῦται εἰς τὸ ἄκρον ἄωτον αὐτῶν. Τὸ ἄτομον μανθάνει νὰ γνωρίξῃ τὴν ἀδυναμίαν αὐτοῦ καὶ ὅμως ἐν τῷ μέσῳ τῆς θεωρίας τοῦ ἀπέρου χάρει διὰ τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ, διότι αισθάνεται ὅτι ζῆ ἐν τῇ ἁρμονίᾳ τοῦ συνόλου. Ἐν τῇ φύσει εὕρισκει τις τὴν ἀλήθειαν, τὴν ἀπάυσιν, τὴν ὑγείαν. Ἡ ζωὴ εἰς τὸν ἀνοικτὸν ἀέρα εἶνε μαγευτικὴ. Οἱ σοφοὶ θέλουσι προσφέρει ἀεὶποτε μετὰ θαυμασμοῦ τὴν λέξιν **Φύσις**, ὡσπερ ἐν τῷ ναῷ κύπτει τις τὴν κεφαλὴν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἱπερτάτου Ὀλιτος. Μεταξὺ τῶν παιδευμένων οἱ φυσιοδίφαι πρὸ πάντων φθάνουσιν εἰς γῆρας βαθύ καὶ ἥσυχον. Ἡ φύσις ἀμείβει ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἀφιεροῦνται εἰς αὐτὴν μετὰ νεανικῆς ἀλωότητος. Κατὰ βάθος πᾶσα προσπάθεια τοῦ πνεύματος εἶνε ἔρευνα τῆς φύσεως καὶ μόνον ὁ ἀποκτήσας τὴν δύναμιν καὶ τὴν τέχνην νὰ πραγματοποιήται πᾶν τὸ περὶ ἑαυτὸν καὶ ἐν ἑαυτῷ κατὰ τὴν μέθοδον τῆς φυσικῆς ἱστορίας θὰ ἀποκτήσῃ ὑγείαν. Ὁ Ἀνταῖος τῆς μυθολογίας εἶνε ἡ εἰκὼν τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ γῆ, ὅποτε ἐρειδόμεθα εἰλικρινῶς ἐπὶ τοῦ μητρικοῦ αὐτῆς κόλπου, ἐνδυναμώνει καὶ ζωογονεῖ καλλιστώσα ἡμᾶς ἀκαταμειχτούς. Ἡ φύσις ἐνεργεῖ ἐφ' ὅλων τῶν ὀργάνων ἡμῶν.

Ἡ μυστηριώδης τῆς φύσεως σιωπὴ ὑψώνει τὴν ψυχὴν· τὰ κολοσσιαῖα, ἀλλ' ἀείποτε ἀπλᾶ καὶ κανονικὰ αὐτῆς ἔργα, ἐγείρουσιν εἰς τὸν νοῦ, ζωηρὰς καὶ γονίμους σχέψεις. Οἱ θησαυροὶ τῆς καλλονῆς, τοὺς ὁποίους σπεῖρει μετ' ἐλευθερίου χεῖρς, τὸ θέλγητρον τῶν φύλλων, ἡ λάμψις τῶν ἀστέρων σχηματίζουσι θέαμα μεγαλοπρεπές, τοῦ ὁποίου ἡ θεία διώκει ἐκ τοῦ μετώπου ἡμῶν τὰς ρυτίδας των φροντῶν καὶ μελαγχολικῆς διαθέσεως. Ἴδου αἱ εὐεργεταὶ τῆς φύσεως καὶ αὐτὴν πρέπει νὰ ἐπικαλώμεθα ὡς τὸν κάλλιστον καὶ ἰσχυρότατον ἰατρόν.»

Καθὼς λοιπὸν αἱ ἐκ τοῦ φυτικοῦ λαμβανόμεναι εἰκόνες, ἂν καὶ ἀπλᾶι, τέρπουσι τὴν ὄρασιν καὶ τὸν νοῦν, οὕτω καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς φυσικῆς ὑγιεινῆς καὶ ὁ ἀπλοῦς καὶ ἰδιωτικὸς βίος, ὅστις ἀντλεῖ τὰ ἐφόδια του ἐκ τῆς χαριτωμένης φύσεως, συντελοῦσι πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ καὶ καθιστῶσι τὸν βίον πραγματικῶς εὐδαίμονα.

Ἡ φύσις εἶνε ἡ ὀροσερὰ εἰκὼν τῆς βλαστήσεως καὶ ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς. Εἶνε ναός, ἐν τῷ ὁποίῳ πρέπει ν' ἀντηχοῦν ἄσματα καὶ μολπαι καὶ ὄχι ἰερεμιάδες καὶ θρήνοι.

Ἡ ἴγνις, ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, εἶνε ἡ μειδιώσχη πάντοτε θεὰ μὲ τοὺς εὐαίδεις κόλπους τῆς καὶ τὸ εὐρὺ στέρνον, ἡ ἐνδεδυμένη φυσικὴν λαμπρότητα καὶ παρουσιαζομένη μὲ τὸ ἐνδύμα τῆς πρασίνης περβολῆς καὶ ἀειθαλοῦς νεότητος. Ἡ φωτοδόλος καὶ ζωογόνος φύσις εἶνε ἡ μήτηρ τοῦ ἀνθρώπου.

Τὰ ἱερά τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων προσέλκυνον τοὺς δυστυχεῖς, τοὺς πάσχοντας καὶ ἀσθενεῖς, οἱ ὅποιοι προσήρχοντο ἐκεῖ μετὰ θρησκευτικῆς πεποιθήσεως, διότι ἦσαν ταῦτα κτισμένα ἐπὶ κορυφῶν ὑψηλῶν, καταφύτων καὶ ὑγιεινῶν τοποθεσιῶν, πλησίον διαυγῶν πηγῶν καὶ ἐν μέσῳ πλουσίων δασῶν. Ἐκεῖ, εἰς τοὺς μαγευτικοὺς κόλπους τῆς φύσεως, εἰς τὴν πάλλουσαν τῶν δένδρων ζωὴν καὶ τὸν φλοισβὸν τῶν ταπεινῶν ρυακίων, εἰς τὰς ὀροσερὰς χαράδρας καὶ κλιτῦς τῶν βουνῶν, ἐκεῖ ἐφαλλον τὸν βίον αἱ μυ-

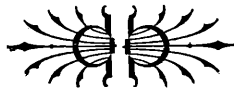
θολογικαὶ νύμφαι Δρυάδες καὶ Ἀμαθρυάδες καὶ εἶχον ὡς γνώρισμα καὶ ιδιότητα ἔχει τὴν ἀθανασίαν, ἀλλὰ τὴν μακροβιότητα καὶ ἦσαν αἰωνόβιοι, διότι εἶχον τὴν εὐτυχεῖ ἔμπνευσιν νὰ ζῶσι διηλεκτῶς ἐν τῶν δασῶν καὶ κατὰ τὸν φυσιοδ'φην ποιητὴν :

δηρὸν μὲν ζῶουσι καὶ ἄμβροτον εἶδαρ ἔδουσι,

ζῶσι μὲν πολὺ, τρώγουσι δὲ τὸ ἀθάνατον φαγητὸν (τὴν ἀμβροσίαν) ἤ, διὰ νὰ ἐπαναλάβωμεν καὶ ἀνασύρωμεν ἐκ τοῦ ταμείου τῆς σοφίας τοῦ λαοῦ μίαν ὥραν παρομοίωσιν, ἔπινον « **τὸ ἀθάνατο νερό** », τὸ ὅποιον ἐξήρχετο ἀπὸ τὴν διαυγῆ πηγὴν τῆς φύσεως.

Ἰπάρχει λοιπὸν φάρμακον πρὸς παράτασιν τῆς ζωῆς; Θὰ ἤρῳα τις ἀφελῶς.

« Εἰς τοὺς ἐρωτῶντας οὕτω διδάξατε τὴν τέχνην τοῦ νὰ ὑποφέρωσιν αὐτῇ. Τὸ μυστήριον τῆς μακροβιότητος συνίσταται εἰς τὸ νὰ μὴ συντέμνη τις τὴν ζωὴν » καὶ τοῦτο ἐπιτυγχάνεται, πράγματι, διὰ τῶν ἀπλῶν καὶ φυσικῶν μέσων, τὰ ὅποια ὑπεδείξαμεν.

ΑΛΟΓΩΝ ΖΩΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Ο φιλόσοφος εκείνος, ὁ ὁποῖος εἶπεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀρέσκειται νὰ ζῆ μὲ προλήψεις, εἶχε μέγα δίκαιον, διότι ἐν πολλοῖς ἐξεταζομένη ἡ πολιτεία τοῦ ἀνθρώπου φαίνεται, μία σειρά προλήψεων. Μία ὅμως ἀπὸ τὰς παραδοξότερας καὶ φρικωδεστέρας τοῦ ἀνθρώπου προλήψεις, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνέκαθεν προσεκολλήθη, εἶνε ἡ πολιτεία του ἀπέναντι τῶν ζώων, τὰ ὁποῖα ἐξακολουθεῖ νὰ θεωρῆ ἀκόμη ὡς ἄλογα καὶ στερούμενα παντελῶς λογικῶν. Πᾶσα παρατήρησις καὶ περαιτέρω μελέτη ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐθεωρήθη παρὰ τοῦ ἀνθρώπου ματαία καὶ περιτιτῆ, μόνον δὲ ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ ἡ φιλοσοφικὴ λυχνία ἐπειράθησαν ἐπὶ τούτῳ νὰ διαφωτίσωσι τὴν κοινὴν γνώμην καὶ ἀπαλλάξωσιν ὅπωςδήποτε τὰ κακόμοιρα ζῶα ἀπὸ τὴν θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδεσμεύθησαν ὑπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου ἐγωῖσμοῦ. Ἐν τῇ πεφωτισμένῃ μάλιστα Ἑσπερίᾳ ἰδρῦθησαν καὶ ἐταιρεῖαι εἰδικαί, σκοποῦσαι καὶ ἐπιδιώκουσαι τὴν βελτίωσιν τῆς θέσεως τῶν ζώων καὶ διασκέδασιν τῆς βυθείας καὶ πυκνῆς ὀμίχλης, ἡ ὁποία περιβάλλει ἀκόμη τὰ κατὰ τὴν ὑπαρξίν αὐτῶν. Καὶ πράγματι εἶνε ἀληθές, ὅτι οἱ ἄνθρωποι μόνον ὑπὸ τῆς φιλαυτίας ὀδηγούμενοι φρονοῦσι περὶ τῶν ζώων, ὅτι εἶνε παντελῶς ἄλογα θέλοντες νὰ δηλώσωσι διὰ τῆς ἀλογίας τὴν παντελῆ στέρησιν τοῦ λόγου. Καὶ ὅμως, διὰ νὰ εἴπωμεν μίαν ἀναμφισβήτητον ἀλήθειαν, ὅχι μόνον ὁ λόγος ὑπάρχει εἰς ὅλα τὰ ζῶα, ἀλλὰ εἰς πολλὰ ἐξ αὐτῶν ἔχει καὶ τάσιν πρὸς τελειοποίησιν.

Ὁ λόγος συμφῶνως πρὸς τὰ ὑπὸ τῆς ψυχολογίας καὶ φυσιολογίας παραδεδεγμένα ὑπάρχει ὅχι μόνον ἐν τῇ προφορᾷ καὶ τῇ φωνῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ διαθέσει. Καὶ ἀποδίδεται μὲν συνήθως ὁ λόγος καὶ ἐξωτερικεύεται διὰ τῆς φωνῆς, διὰ τῆς ὁλοίας ἐκ-

δηλοῦνται τὰ ἐντὸς τῆς ψυχῆς φαινόμενα καὶ συμβαίνοντα, ἀλλὰ ἡ διάνοια εἶνε ἡ μήτηρ τῆς σκέψεως, τὸ κέντρον ὅπου σχηματίζεται ἐκάστη ἔννοια, μία τέλος φωνῆ καὶ αὐτῆ, ἡ ὁποία φωνεῖται καὶ λαλεῖται ἐντὸς τῆς ψυχῆς σιωπηλῶς.

Ἀλλὰ καθὼς οἱ ἄνθρωποι εἶνε λογικοί, δηλαδή ἔχουσι λόγον, ἀπαριλλάκτως καὶ τὰ ζῶα εἶνε μέτοχα τοῦ λόγου, δηλαδή εἶνε λογικά, διότι οἱ μὲν ἄνθρωποι ὁμιλοῦν συμφώνως πρὸς τοὺς ἀνθρωπίνους νόμους καὶ τὰ γνωρίσματα τῆς φυλῆς των, τὰ δὲ ζῶα ὁμιλοῦν ἀνιδίως τῶν ἰδιαιτέρων νόμων, τοὺς ὁποίους ἕκαστον ἔλαβε παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς φύσεως. Οἱ ἄνθρωποι ἠρνήθησαν καὶ ἀπέφυγον τὴν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἔρευναν καὶ ἀγνοοῦν ἢ μᾶλλον θέλουσι ν' ἀγνοῶσι καὶ διατείνονται, ὅτι τὰ ζῶα στεροῦνται τοῦ λόγου. Καὶ ὅμως τὰ ζῶα συγεννοοῦται κατὰ γένη ἀναμεταξύ των καὶ ἐννοοῦν πᾶσαν συνομιλίαν καὶ τὸ ζήτημα τὸ ὁποῖον ἐνδιαφέρει ἐκάστοτε αὐτά, μόνον δὲ οἱ ἄνθρωποι ἀκούουν ἓνα ἄπλοῦν ψόφον, προερχόμενον παρὰ τῶν ζῴων, τοῦ ὁποίου δὲν δύναται νὰ δώσῃ τὴν σημασίαν καὶ ἐρμηνείαν.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ μετ' αὐτῶν οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Φοίνικες καὶ ἄλλοι εἶχον περισσοτέραν ὀξυδέρκειαν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ ἐξήτασαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ τοῦτο μετὰ μεγαλυτέρας προσοχῆς καὶ εὐμενείας. Ἡ θρησκεία μάλιστα τῶν ἀρχαίων ἐθνῶν ἐν πολλοῖς ἐτίμησε τὰ ζῶα καὶ ἐθεώρησεν αὐτὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ λογικά, ἐν κατωτέρα μόνον μοίρᾳ πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Τριπτόλεμος, παλαιότατος νομοθέτης τῶν Ἀθηναίων, τοῦ ὁποίου ἐσφύζοντο ἐν Ἐλευσίνι τρεῖς νόμοι, νομοθετῶν εἶπε: « γονεῖς τιμᾶν, θεοὺς καρποῖς ἀγάλλειν, ζῶα μὴ βλάπτειν ».

Κατὰ τὴν μυθολογικὴν ἤδη ἐποχὴν, εἰς τὸ μεταίχμιον αὐτῆς καὶ τῆς ἱστορίας, ἀναφέρονται ὁ Μελάμπους καὶ ὁ σοφὸς μάντις Τειρεσίας καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι ὡς δυνάμενοι νὰ ἀντιληφθῶσι καὶ ἐννοήσωσι ἐπακριβῶς τὴν ὁμιλίαν καὶ τὴν φωνὴν τῶν ζῴων. Περὶ Ἀπολλωνίου δὲ τοῦ Ἰουανέως, πολὺ μεταγενέστερον, λέγουσιν ὅτι

ἐκάθητό ποτε μετὰ φίλων του συνδιαλεγόμενος· ἐπειδὴ δὲ πάντες οἱ ἑταῖροι ἤκουσαν μίαν χελιδόνα τερετίζουσαν μὲ ἄλλο ἢ τὸ σὺνηθες ὕφος, ἠρώτησαν αὐτὸν — διότι ἐφωράθη προσέχων εἰς τὸ τερέτισμα περὶ τῆς σημασίας τοῦ ἄσματος· ὁ δὲ Ἀπολλώνιος εἶπεν, ὅτι ἡ χελιδὼν αὕτη εἰδοποιεῖ τὰς ἄλλας, ὅτι πρὸ τοῦ ἄστεως ἔχει πέσει ὄνος βασιτάζων φορτίον σίτου, ὁ ὁποῖος ἐχύθη εἰς τὴν γῆν ἅμα ὡς ἔπεσεν ὁ φέριον αὐτόν, τὸ ὁποῖον ἐξηκριβώθη ἄμέσως ὡς γεγονός. Ὁ δὲ Νεοπλατωνικὸς φιλόσοφος Πορφύριος διηγεῖται ὡς γεγονός, ὅτι εἷς φίλος του ηὔτύχησε νὰ ἀποκτήσῃ ὡς ὑπηρετήν μικρὸν παιδίον, τὸ ὁποῖον ἐνόει ὅλας τὰς φωνὰς τῶν ὀρνίθων, αἱ ὁποῖαι ἦσαν μαντικῆς φύσεως καὶ τοῦ μετ' ὀλίγον μέλλοντος ἀγγελτικάι. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μήτηρ του ἐφοβήθη μήπως τυχὸν ἀποσταλῆ τὸ παιδίον ὡς δῶρον εἰς τὸν βασιλέα, ἀφήρεσε τὴν ἰδιοφυΐαν τοῦ παιδὸς οὐρήσασα εἰς τὸ οὖς του, ἐνῶ ἐκοιμᾶτο.

Πολλὰ τοιαῦτα παραδείγματα ἀναφέρουν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ἀνθρώπων ἐννοούντων τὴν φωνὴν τῶν ζώων. Οἱ Ἄραβες ἐθεωροῦντο, ὅτι ἤκουον καὶ ἐνόουν τοὺς κόρακας, οἱ δὲ Τυρῆνοὶ τοὺς ἀετούς. Οἱ οἰωνισταὶ καὶ οἱ οἰωνοσκόποι εἶχον ἤδη σημειώσει τὴν διαφορὰν τῆς φωνῆς καὶ ὁμιλίας τῆς κορώνης καὶ τοῦ κόρακος. Παρὰ δὲ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀπεδίδεδο θρησκευτικὴ σημασία εἰς τὴν φωνὴν τῶν πτηνῶν καὶ πρὸ πάντων τῶν οἰωνῶν. Καὶ σήμερον ἀκόμη ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἶνε δεισιδαίμων καὶ προληπτικὸς εἰς τὴν φωνὴν τῆς κορώνης, τῆς γλαυκὸς καὶ ἄλλων πτηνῶν.

Ὅτι δὲ ἡ φωνὴ τῶν ζώων δὲν εἶνε στερεότυπος καὶ ὑπάρχει πραγματικὴ διαφορὰ εἰς τὴν ἐκάστοτε φωνὴν αὐτῶν, εἶνε γνωστὸν εἰς πάντα ὅτι τὰ ζῶα ἄλλως πῶς ἀκούονται φθεγγόμενα, ὅταν φοβῶνται, ἄλλως καλοῦν, ἄλλως προσκαλοῦν εἰς τροφήν, ἄλλως φιλοφρονοῦν, ἄλλως ὅταν ἐτοιμάζονται ἢ προκαλῶνται εἰς μάχην, καταδιώκωσιν ἢ καταδιώκωνται.

Ὅταν τὰ ζῶα ὁμιλῶσιν ἢ φθέγγωνται πρὸς ἄλληλα, εἶνε λογικὰ καὶ συνεχνοὶ οὗνται. Μιμοῦνται μάλιστα πολλὰ ἐξ αὐτῶν καὶ τὸν

ἄνθρωπον. Εἶνε γνωστὸν ὅτι οἱ κόρακες, αἱ κίσσαι, οἱ ἐριθακοὶ καὶ ψιττακοὶ ὄχι μόνον μιμοῦνται τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ ἐνθυμοῦνται καλῶς ὅσα ἐδιδάχθησαν καὶ ὑπακούουν εἰς τοὺς διδασκάλους των, πολλὰ δὲ ἐξ αὐτῶν ἔχουσι τὴν ἐπιτηδειότητα καὶ ἀναίδειαν νὰ ὑποδεικνύωσι δι' ὅσων ἐδιδάχθησαν τὰ σφάλματα καὶ τὰ παρατράγουδα τῶν οἰκείων. Ἡ Ἰνδικὴ μάλιστα ὕαινα καὶ ἄνευ διδασκάλου ὁμιλεῖ ὡς ἄνθρωπος εἰς τοιοῦτον τέλειον τρόπον, ὥστε ἔρχεται εἰς τὰς οἰκίας τῶν ἀνθρώπων καὶ προσκαλεῖ τὸν εὐνοϊκῶς καὶ φιλοφρόνως πρὸς αὐτὴν φερόμενον, πολλάκις δὲ ἔξωθεν τῆς θύρας ἰσταμένη μιμεῖται τινα τῶν προσφιλῶν, ὥστε νὰ ἔξαπατῶνται οἱ Ἰνδοὶ διὰ τὴν καταπληκτικὴν ὁμοιότητα τῆς φωνῆς καὶ νὰ ἐξέρχωνται. Ὁ κροκόδειλος μιμεῖται τὴν φωνὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ κλαίει ὡς νῆπιον, διὰ νὰ ἔξαπατήσῃ τοὺς παρὰ τὴν ὄχθην εὕρισκομένους καὶ τοὺς προσελκύσῃ εἰς τὸ φοβερὸν στόμα του.

Βεβαίως ὅλα τὰ ζῶα δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ μιμηθῶσι τὸν ἄνθρωπον, οὔτε ὅλα τὰ ζῶα εἶνε τόσον εὐμαθῆ καὶ τοῦτο διότι ὅλα δὲν διδάσκονται, ἀλλὰ δὲ ἐμποδίζονται καὶ ὑπὸ τῶν φωνητικῶν ὀργάνων των.

Ἀναφέρουσι δέ, ὅτι καὶ ἐκ τῶν ἀφθόγγων καὶ ἀλάλων ζῶων τινὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς κυρίους των. Κράσσος ὁ Ῥωμαϊκὸς εἶχε μύρραιναν, ἡ ὁποία προσκαλουμένη ἵχηχετο πλησίον του. Ἐπένθησε δὲ τόσον διὰ τὸν θάνατόν της, ὅσον διὰ τὰ ἀποθανόντα τρία τέκνα του.

Ὅτι δὲ ὑπάρχει οὐσιώδης διαφορὰ εἰς τὴν φωνὴν τῶν ζῶων καὶ δὲν εἶνε αὕτη στερεότυπος, ὡς κοινῶς νομίζεται, τὸ ἀντιλαμβάνονται καθ' ἐκάστην οἱ κνηγοὶ ἀπὸ τὴν διάφορον τῆς φωνῆς ἀπόκρισιν τοῦ κυνός, ὅστις ὑλακεῖ κατὰ διάφορον καὶ ποικίλον τρόπον, ὅταν ζητῆ λαγῶν, ὅταν τὸν εὖρη ἢ τὸν διώκη, ὅταν πλανᾶται ἢ τὸν συλλάβῃ. Ὁ βουκόλος ἐννοεῖ ὅτι ἡ ἀγελὰς πεινᾷ ἢ διψᾷ, ὅτι ἔκουρῖσθη ἢ ὀργᾷ ἢ ζητεῖ τὸ μοσχαράκι της. Ἀλλὰ καὶ τὰ ζῶα ἀμέσως ἀντιλαμβάνονται, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὀργίζεται, ἀγριοκυττάζει, φιλοφρονεῖ, χαϊδεύει, προκαλεῖ, καταδιώκει, ζητεῖ, δίδει καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ὁ Ἀριστοτέλης λέγει, ὅτι τὰ ζῶα ὁμιλοῦν καθὼς καὶ οἱ ἄνθρωποι καὶ ὅτι πολλὰ μὲν μανθάνουν παρ' ἀλλήλων, πολλὰ δὲ καὶ παρὰ τῶν ἀνθρώπων, τὸ ὁποῖον ἐπικυρώνει καὶ ἡ καθημερινὴ παρατήρησις. Ἐκτὸς δὲ τοῦ Ἀριστοτέλους, ὁ Πλάτων, ὁ Ἐμπεδοκλῆς,

ὁ Πυθαγόρας, ὁ Δημόκριτος, ὁ Πορφύριος καὶ ἄλλοι φιλόσοφοι καὶ φυσιολόγοι ὑπεστήριξαν, ὅτι τὰ ζῶα μετέχουσι τοῦ λόγου.

Ἄλλὰ καὶ κατὰ τὴν ψυχικὴν διάθεσιν τὰ ζῶα εἶνε πλουσίως ἐφωδιασμένα καὶ εὐμοιροῦσι πολλῶν καὶ ἀδιαφορικῶν στοιχείων, ἢ δὲ αἰσθησις, ἢ κατὰ σάρκα καὶ ἢ τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνωσις εἶνε διατεθειμένη ὁμοία πρὸς τὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ὁμοιότης δὲ αὕτη παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰς ἀσθενείας· διότι ὁ ὄνος καταλαμβάνεται ὑπὸ κατάρρου καὶ πνευμονιᾶ, ὁ ἵππος ἐμπυτίζεται καὶ φθίνει, ὡς ὁ ἄνθρωπος, ἢ τὸν καταλαμβάνει ὁ τέτανος, ἢ ποδάγρα καὶ ὁ πυρετός· ὁ βοῦς πυρέσσει καὶ μαίνεται, ὡς καὶ ἡ κάμηλος· ἡ μᾶλις εἶνε θθενεῖαι κοινὴ τοῦ ἵππου καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἢ εὐλογία αὐτοῦ καὶ τοῦ προβάτου. Ἡ κορώνη λεπτριᾶ καὶ ψωριᾶ μετὰ τοῦ ἀνθρώπου, καθὼς καὶ ὁ κύων καὶ ἡ αἶξ· ὁ κύων ποδαγριᾶ καὶ λυσσαῖ, ὡς ὁ ἄνθρωπος· ὁ χοῖρος βραγχιᾶ, ὡς καὶ ὁ κύων καὶ τὸ πάθος ἀπὸ τοῦ κυνὸς ὀνομάσθη κυνάγχη.

Εἰς τὴν αἴσθησιν πολλὰ ζῶα ὑπερτεροῦσι τὸν ἄνθρωπον. Οὐδεὶς ἄνθρωπος βλέπει ὅσον ὁ λυγξ καὶ ὁ δράκων, ὅθεν καὶ τὸ βλέπειν οἱ ποιεῖται ἀπεκάλεσαν δρακονεῖν. Τὸν ἀετὸν « καὶ ὑπόθ' ὄντα οὐκ ἔλαθε πτώξ » κατὰ τὸν ἀθάνατον ποιητὴν. Ποῖος ἀκούει τόσον, τίς εἶνε ὀξυηκοώτερος τῶν γεράνων, οἱ ὅποιοι ἀκούουν ἀπὸ αἰθέρια ὕψη; Ἡ μέλισσα ἀπομακρύνεται μίαν ὥραν ἀπὸ τὴν κυψέλην τῆς καὶ μόνον διὰ τῆς ὀσφρήσεως ἐπανέρχεται εἰς αὐτήν, καθὼς καὶ ὁ μύρμηξ ἐν μικροτέρῳ κλίμακι. Ἡ περιστέρα μετὰ ἔτη ἐνθυμεῖται τὴν κατοικίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνετράφη καὶ τὰ ἀποδημητικὰ πτηνὰ ἐπανέρχονται εὐκόλως καὶ ἀσφαλῶς εἰς τὴν φωλεάν των, ἀφοῦ διασχίσωσι ἀπεράντους ἑκτάσεις. Εἰς τὴν ὀσφρησιν πλεονεκτοῦν καὶ ὑπερτεροῦν τὰ ζῶα τὸν ἄνθρωπον τόσον, ὥστε μόνον διὰ τῆς ὀσφρήσεως ξεκαριβόνουν καὶ ἀπορρίπτουν τὰ νοσηρὰ καὶ

δηλητηριώδη ὡς ἐπιβλαβῆ χωρὶς νὰ κάμουν ἀναλύσεις τῶν φαγητῶν, ὡς οἱ ἰατροί. Οἱ κύνες ἐπανευρίσκουν τοὺς κυνηγοὺς διὰ τῆς ὄσφρησεως, ἡ δὲ γαλῆ ἀκούει καὶ τὸν ἐλάχιστον θόρυβον. Ἐν γένει δὲ τὰ ζῶα ἔχουν μεγάλην τελειότητα τῶν αἰσθήσεων. Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης ἀποφαινεται, ὅτι τὰ εὐαισθητότερα τῶν ζῴων εἶνε συγχρόνως καὶ φρονιμώτερα.

Ἐπίσης ὁ Σταγειρίτης φιλόσοφος παρετήρησεν, ὅτι ἡ φρόνησις εἰς τὰ ζῶα εἶνε πολὺ ἀνεπτυγμένη καὶ δι' αὐτῆς φροντίζουν νὰ ἐξευρίσκωσι τὰ ἀπαραίτητα πρὸς τὸν βίον ἐφόδια καὶ νὰ κατασκευάζωσι καταλλήλως τὰ οἰκήματά των.

Ἡ φρόνησις τῶν ζῴων δὲν εἶνε φυσικὴ συνέπεια τοῦ ἐν στικτοῦ, τῆς φυσικῆς δηλαδή ὀρμῆς ἢ τοῦ ὀρμεμφύτου αὐτῶν, ἀλλ' εἶνε ἀπόρροια τῆς ψυχικῆς αὐτῶν ὀντότητος καὶ καταστάσεως, ἡ ὁποία τροποποιεῖται ἀναλόγως τῶν ἐξωτερικῶν αἰτίων καὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ περιβάλλοντος. Ὅστις δὲ ἐπιμένει λέγων, ὅτι φρόνησις εἶνε ὑπάρχουσα αἱ ιδιότητες αὐταὶ εἰς τὰ ζῶα, ἀγνοεῖ ὅτι φρόνησις εἶνε λογικὰ καὶ ἐπομένως φρόνιμα τὰ ζῶα.

Βεβαίως τὰ ζῶα ἔχουν τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς κακίας των, καὶ αὗται δὲ τοιαύτας ἀπέκτησαν παρὰ τοῦ ἀνθρώπου. Ἄλλ' ἡ κακία τῶν ζῴων εἶνε ἐλαφροτέρα τοῦ ἀνθρώπου. Ἴδοι, ἐπὶ παραδείγματι, τί λέγει ἀρχαῖος Πλατωνικὸς φιλόσοφος, ὁ Πορφύριος, ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου. «Ὁ ἄνθρωπος νήφων οἰκοδομεῖ θεμέλια, ὑγίων ναυπηγεῖ, γεωργὸς εἰδήμων γεωργεῖ καὶ φυτεύει ἄμπελον παιδοποιοῦνται δὲ σχεδὸν πάντες μεθύοντες. Τὰ ζῶα ὁμῶς ζωογονοῦσι τέκνων ἕνεκα καὶ ὅταν ποιήσωσιν ἐγκύμονα τὴν θήλειαν, οὔτε αὐτὰ ἐπιβαίνειν ἐπιχειροῦσιν, οὔτε τὸ θῆλυ ἀνέχεται».

Τοῦναντίον αἱ ἀρεταὶ τῶν ζῴων εἶνε ἐκσεσημασμένα καὶ πολὺ ἐπιδεικτικά. Ὁ ἱπποτικώτατος ἀλέκτωρ περιποιεῖται τὰς ὄρνιθας καλύτερον παντὸς τζέντελμαν καὶ συνωδίνει μὲ τὰς ὄρνιθας κατὰ τὴν γέννησιν ἐκάστου ὠοῦ. Τὰ πλεῖστα δὲ τῶν πτηνῶν συνεχλέπουσι μὲ τὴν θήλειαν τοὺς νεοσσοὺς καὶ προνοοῦν ὡς φιλόστοργοι πατέρες περὶ τῶν μικρῶν. Ἡ περισσότερὰ καὶ ἡ τρυγῶν δεικνύουσαν τὴν μεγαλυτέραν καὶ θερμοτέραν στοργὴν πρὸς τὴν θήλειαν σύντροφον καὶ τοὺς νεοσσοὺς αὐτῶν. Αἱ φάσαι εἶνε σωφρονέσταται καὶ φροντίζουν διὰ τὴν τιμότητα τῶν γειτόνων των περισσότερον ἢ ὁ Μεσσήνιος διὰ τὴν τιμότητα τῆς ἀδελφῆς του καί, ἐὰν συλλάβωσι τὸν

ἰδιχέυσαντα, τὸν φρονεῖουν κακὸν κακῶς καὶ αὐθωρεῖ. Ἡ αὐτὴ πολιτεία καὶ αὐστηρότης διακρίνει καὶ τοὺς φιλοσόφους πελαργούς. Ἡ δικαιοσύνη τῶν μυρμῆκων καὶ μελισσῶν εἶνε ἀμέριστος καὶ ἀσυλλήπτου αὐστηρότητος καὶ νομιμότητος διὰ τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν. Παρ' αὐτοῖς δὲν ὑπάρχει ἐλαστικότης συνειδήσεως, σέβονται καὶ περιποιοῦνται τοὺς γέροντας, τὰ νεογνά καὶ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τραυματίας των, τὰ δὲ οὐσίαιά των εἶνε τελειότερα καὶ δικαιοτέρα ἀπὸ τὰ τῶν Σπαρτιατῶν. Οἱ πελαργοὶ σέβονται καὶ ὑπακοοῦν εἰς τοὺς γονεῖς των καὶ ὅταν γηράσωσιν. Ἐν γένει δὲ εἰς ἕκαστον ζῷον ἐνυπάρχει καὶ ἔξέχει μία τοῦλάχιστον ἀρετὴ, διὰ τὴν ὁποίαν ἐπαίρεται τοῦτο καὶ διακρίνεται.

Πᾶσα δὲ κακία, πᾶσα προσβολὴ ἐκ μέρους ζῴου τινὸς προέρχεται μόνον ἕνεκα τῆς ἀνάγκης τῆς αὐτοσυντηρήσεως. Ὁ νόμος τοῦ στομάχου ὑπερισχύει βεβαίως εἰς αὐτὰ πάσης ἡθικῆς καὶ πνευματικῆς ὑποχρεώσεως. Καὶ ἐν τούτῳ ὅμως ἀληθεύει καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν ἡ ὀρθὴ παρατήρησις τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅτι, ἔάν τὰ ζῷα εἴησαν φθονίαν τροφῆς, οὔτε πρὸς ἄλληλα, οὔτε πρὸς τοὺς ἀνθρώπους θὰ διεκείντο ἀγρίως καὶ ἐχθρικῶς. Διότι ἕνεκα ταύτης ὑφίστανται ἀνεκαθὲν ἐν τῷ κόσμῳ ἡ ἐχθρα καὶ ἡ φιλία, αἱ προστριβαὶ καὶ αἱ φιλοφρονήσεις. Τὸ μῖσος κοιμᾶται, εἶπεν ὁ Οὐγκώ, εἰς τὸν πυθμένα τῆς πείνης καὶ ἡ ῥήτρα αὕτη τοῦ μεγάλου Γαλάτου φιλοσόφου θὰ ἔχη κύρος αἰώνιον διὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Πόσον ἀρα γε ἀγριώτεροι τῶν ἀγρίων νομιζομένων ζῴων θὰ ἦσαν οἱ ἄνθρωποι, ἐάν εὗρισκοντο περικεκλεισμένοι ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας; Μήπως ὀλίγα ἔχομεν παραδείγματα ἀλληλοφαγίας ἀνθρώπων μεταξὺ τῶν ἀγρίων φυλῶν ἢ ἐν περιπτώσεσι ναυαγίων καὶ ἀτυχῶν περιπλανήσεων ἐντὸς ἐρήμων καὶ ἀγνώστων τόπων; Καὶ ἐν τῷ καθ' ἡμέραν βίῳ πόσοι δὲν ἔξαγοράζουν τὴν συντηρησίαν των δι' ἔξευτελισμῶν ἀναξίων εἰς τὸν ἀνθρώπον καὶ δι' ἐκφραλισμοῦ τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως!

Οἱ ἀρχαῖοι ἐτίμων τὰ ζῷα περισσότερον τῶν νεωτέρων. Ὁ Σωκράτης ὤμνουν ἐν πεποιθήσει εἰς τὰ ζῷα καὶ πολὺ πρὸ αὐτοῦ ὁ

σοφός τῆς Κρήτης Ραδάμανθυς. Οἱ Αἰγύπτιοι μάλιστα ἐνόμισαν αὐτὰ θεοὺς καὶ παρέστησαν τὰ εἶδη τῶν θεῶν βουπρόσωπα καὶ ὄρνιθοπρόσωπα. Οἱ Ἕλληνες ἔστησαν τὸ ἄγαλμα τοῦ Διὸς μὲ κέρατα κριοῦ, τοῦ Διονύσου μὲ κέρατα ταύρου, τὸν Πάνα συνέθηκαν ἐξ ἀνθρώπου καὶ αἰγός, ἐπτέρωσαν δὲ τὰς Μούσας, τὰς Σειρήνας, τὴν Νίκη, τὴν Ἴριν, τὸν Ἔρωτα καὶ τὸν Ἑρμῆν. Ὁ θριπότης Πίνδαρος τοὺς θεοὺς καταδιωκομένους ὑπὸ τοῦ Τυφῶνος ὁμοίωσε πρὸς ἄλογα ζῷα. Ὁ Ζεὺς ἐρασθεὶς τῆς Πασιφάης ἔγινε ταῦρος, κύκνος καὶ ἀετός, συνηθέσταται δὲ ἦσαν αἱ τοιαῦται μεταμορφώσεις τοῦ Ὀλυμπίου Ἰεχωβὰ χάριν τῶν ἀτελευτήτων ἐρώτων του. Τὸν Δία ἔθρηνεν αἷξ κατὰ τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν του. Εἰς τοὺς Κρήτας ὑπῆρχε νόμος τοῦ ἀδεκάστου Ραδαμάνθυος νὰ ὀρκίζονται εἰς ὅλα τὰ ζῷα. Καὶ ὁ Σωκράτης δὲ δὲν ὀρκίζετο χάριν παιδιάς εἰς τὸν κύνα καὶ τὴν χίνα, οὔτε χάριν ἀστεϊσμοῦ ἀπεκάλει τοὺς κύκνους ὁμοδούλους.

Δι' ὅλων δὲ τούτων συλλήβδην οἱ ἀρχαῖοι ἐφανέρονον τὴν τιμὴν, δι' ἧς περιέβαλλον τὰ ζῷα. Ὑπῆρχε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα παράδοσις—τηρηθεῖσα σεβαστὴ καθ' ὅλους τοὺς μετέπειτα αἰῶνας—ὅτι τὰ ζῷα εἶναι ὁμόψυχα μὲ τὸν ἄνθρωπον, ὅτι πάλαι ποτὲ ἦσαν φωνήεντα, ὡς οἱ ἄνθρωποι καὶ ὅτι οἱ θεοὶ ὀργισθέντες κατ' αὐτῶν τὰ μετέβαλον εἰς ζῷα—ἀπαράλλακτως καθὼς ὑπάρχει δοξασία, ὅτι οἱ στασιασάντες ἄγγελοι μετεμορφώθησαν εἰς διαβόλους—καὶ ὅτι, ἀφοῦ τὰ μετεμόρφωσαν, ἐξηκολούθησαν ἀγαπῶσι καὶ βοηθῶσιν αὐτά.

Τὰ ζῷα λοιπὸν εἶνε καὶ αὐτὰ λογικά· καὶ εἶνε μὲν εἰς τὰ περισσότερα ἐξ αὐτῶν ὁ λόγος ἀτελής, ἀλλὰ ποτὲ δὲν λείπει παντελῶς.

«Οἱ ἔξοχώτεροι τῶν φυσιολόγων, λέγει ὁ Χάκελ, πρὸςβεβούν ὅτι ἡ ψυχὴ τῶν ζῶων κατ' οὐδὲν διαφέρει π ο ι ο τ ι κ ῶ ς τῆς ἀνθρωπίνης, ἀλλὰ π ο σ ο τ ι κ ῶ ς. Ἡ γνώμη δὲ ὅτι τὰ ζῷα ἀμοιροῦσιν ἰδεῶν, κρίσεως καὶ λογικῆς διεψεύσθη ὑπὸ τῆς πείρας».

Τὰ ζῷα ἐπομένως σκέπτονται, μανθάνουν, διακρίνουν καὶ συλλο-

γίζονται, καθὼς οἱ ἄνθρωποι, ἀλλ' εἰς βιασμὸν πολὺ κατώτερον τούτων. Μόνον ἢ ἄγνοια τῶν ἀνθρώπων ἠδύνατο νὰ χαρακτηρίσῃ πᾶσαν λογικὴν τάσιν τῶν ζώων ὡς προερχομένην ἐξ ὀρμεμψύτου καὶ ὄχι ἐκ ψυχικῆς καὶ σκοπίμου διαθέσεως. Τὰ ζῷα μανθάνουν καὶ μορφώνονται ὑπὸ τῶν γονέων καὶ τοῦ περιβάλλοντος, καθὼς ὁ ἄνθρωπος. Τὰ πτηνὰ διδάσκουν τοὺς νεοσσοὺς των νὰ ψάλλουν καὶ νὰ πετοῦν, ἀπαραλλάκτως ὡς ὁ ἄνθρωπος ὁδηγεῖ τὸ νήπιον νὰ περιπατῇ καὶ νὰ ἀρθρώσῃ λέξεις. Ἡ ἀηδὼν εἰς τὸν χλωρὸν φράκτην της εἶνε ὁ μουσικοδιδάσκαλος τῶν τέκνων της καὶ παύει τὸ χαριτωμένον ἄσμα της ἅμα ὡς συμπληρώσῃ τὴν ὀδὴν μὲν ὀρμωσῶν τῶν νεοσσῶν της.

Τὰ ζῷα ὁμιλοῦν ἐξ ἴσου μὲ τὸν ἄνθρωπον τὴν γλῶσσάν των, ἀδιάφορον ἂν αὕτη εἶνε πολὺ περιορισμένη. Μήπως οἱ ἡλίθιοι γνωρίζουν περισσότερας λέξεις ἀπὸ τὰ ζῷα; Ἀφρικανικαί τινες φυλαὶ καὶ οἱ ἰθαγενεῖς τῆς Νέως Ὀλλανδίας δὲν εἶνε γλωσσικῶς πολὺ ἀνώτεροι τῶν ζώων, οὔτε πολὺ ὑπέρτεροι πνευματικῶς τοῦ εὐγενοῦς ἱπποῦ, τοῦ εὐφροῦς κυνός, τοῦ νοήμονος ἐλέφαντος καὶ τοῦ πονηροῦ πίθηκου. Διαιτῶνται ἀγεληδόν εἰς μέρη ἐλώδη καὶ νοσηρά, προσβαλλόμενοι καὶ δεκατιζόμενοι ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ καὶ ἄλλων ἀσθενειῶν. Ἐνῶ ἢ ἀλώπηξ, εὐφρεστερα τῶν ἀνθρώπων τούτω, ἰδρύει κατοικίαν μὲ δύο ἐξόδους, διὰ νὰ διαφεύγῃ καταδιωκομένη καὶ κλέπτει, ὅταν γνωρίζῃ ἀσφαλῶς ὅτι λείπει ἢ κοιμᾶται ὁ κύριος τῶν ὀρνίθων. Κανονίζονται δὲ ὅλα ταῦτα κατόπιν ἀκριβοῦς ὑπολογισμοῦ καὶ μεμετρομένης σκέψεως. Μεγάλην ἰδιοφυίαν ἐπίσης ἔχει ὁ δελφίν καὶ αἱ κορῶναι.

Αἱ μέλισσαι καὶ οἱ μύρμηκες εἰδοποιοῦσι τοὺς συντρόφους, ὅτι ὑπάρχει εἰς τι μέρος τροφή χυμένη δι' αὐτοὺς καὶ ἀμέσως ἐκστρατεύουν, διὰ νὰ τὴν συνάξωσιν. Οἱ πίθηκοι ἐκλέγουν ὁδηγοὺς εἰς τὰς ἐκστρατείας των καὶ διορίζουν φύλακας, διὰ νὰ προσπατεῦνται ἀπὸ τὰς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν. Τὸ ἴδιον κάμνουν καὶ οἱ γερανοὶ ἀκολουθοῦντες τοὺς πολυπείρους ἀρχηγούς των, καθὼς καὶ οἱ πελαργοὶ καὶ αἱ χελιδόνες.

Διηγοῦνται, ὅτι ζευγὸς χελιδόνων ἐπιστρέψαν ποτὲ ἐκ τῆς ἀποδημίας εὗρε τὴν φώλεάν του κατειλημμένην ὑπὸ στρουθίων· κατανοήσασαι δὲ αἱ χελιδόνες ὅτι πᾶσα ἀπόπειρα πρὸς ἀποδίωξιν τῶν ἐπιδρομέων θὰ ἦτο ματαιοπονία, ἀπεφάσισαν νὰ ἐκδικηθῶσι τοὺς

ἀρπαγῆς. Ἦρχισαν λοιπὸν ἀμέσως νὰ συνάξωσι διὰ τοῦ ρίμφους τῶν λάσπην καὶ μετ' ὀλίγον ἀπέκλεισαν ἐντὸς τῆς φωλεᾶς ὀλοτελῶς τοὺς σφετεριστάς ! Προέρχεται λοιπὸν καὶ ἡ ἐργασία αὕτη ἐξ ἐνστίκτου, μετεβιβάσθη καὶ αὕτη εἰς αὐτὰς κληρονομικῶς καὶ ὀρμεμφῶς ἢ εἶνε ἀπόρροια λογικῆς καὶ κρίσεως ;

Ὅσάκις μεταξὺ χελιδόνων ἀναφυῆ διαφορὰ περὶ κυριότητος φωλεᾶς, λύεται αὕτη διὰ συνεδρίου καὶ ἀποφάσεως ἄλλων χελιδόνων ἐπὶ τούτῳ προσκαλουμένων.

Ἄναφῆρουσιν ἐπίσης ὅτι μία χὴν ἀσθενήσασα κατὰ τὴν ἐπώασιν προσεκάλεσε μίαν φίλην τῆς καὶ ἀ-έθηκεν εἰς αὐτὴν τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ καθήκοντός τῆς· αὕτη εὐχαρίστως ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν καὶ ἐκάθησεν εἰς τὴν παραχωρηθεῖσαν φωλεάν, ἐνῶ ἡ δυστυχὴς ἀσθενὴς προσῆλθε πλησίον τῆς φίλης καὶ ἐτελεύτησε πλησίον τῶν ἐπωάζομένων τέκνων τῆς ! Ὅποια φιλοστοργία ζῆρου !

Ἄναρίθμητα εἶνε τὰ γεγονότα καὶ ἐπεισόδια τοῦ λογισμοῦ καὶ τῆς φρονήσεως τῶν ζῴων. Ἐπαναλαμβάνομεν, ὅτι ἡ ἀνθρωπότης ἀπέφυγε τὴν ἔρευναν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, ἐθεώρησεν αὐτὸ ἄξιον περιφρονήσεως καὶ ἐν τῷ ἐγωῖσμιῷ τῆς ἐχαρακτήρισε τὰ ζῶα ὡς ἄλογα, ὡς στερούμενα λόγου καὶ κρίσεως, χωρὶς νὰ διελήσῃ νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὴν οὐσιαστικὴν διάταξιν τῶν ὄντων, τὰ ὅποια ὅλα ἐπλάσθησαν ἐν σοφίᾳ. Ὁ Ἄριστοτέλης ἔλεγεν ὅτι πᾶσα γνῶσις, διὰ νὰ εἶναι ἀκριβής, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν τελείαν ἐξήγησιν τῶν ἐνδοτέρων φαινομένων τῶν περιεχομένων ἐν αὐτῇ. Ὅταν δὲν ἐκζητῆται ὁ ἐνδότερος λόγος τῶν πραγμάτων, κατ' οὐδὲν ὠφελεῖται τις, τότε οὐδεμία ἀσφαλῆς παραμένει γνῶσις, ἀπαρallάκτως δηλαδὴ ὅπως ἐφρῶνει ὁ φιλόσοφος Καρανάδης λέγων ὅτι «ἐκαστον τῶν φύσει γεγονότων, ὅταν τοῦ πρὸς ὃ πέφυκε καὶ γέγονε τυγχάνῃ τέλους, ὠφελεῖ.»

ΟΙ ΑΘΙΓΓΑΝΟΙ

Ολίγα βήματα ἔξω ἐκάστης πόλεως καὶ χωρίου εὐρίσκεται ὡς παράρτημα μία ἰδιαίτερα συνοικία μικρὰ καὶ ἀκάθαρτος, εἰς λαβύρινθος ρυπαρὸς καὶ ἀπομονωμένος, τὸν ὅποιον διὰ τὰ περᾶση κανεῖς δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ κρατῇ εἰς τὰς χεῖράς του τὸ νῆμα τῆς Ἀριάδνης, ἀλλὰ τὸ μανθῆλι εἰς τὴν μύτην του. Εἰς τὴν γραμμὴν, ἣ ὅποια χωρίζει τὴν πόλιν ἀπὸ τοὺς ἀγρούς, κατοικοῦν μέσα εἰς ἀθλίαν καλύβαν ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι ἐπιμένουν νὰ πλανῶνται εἰς τὸ παχὺ περιθώριον, τὸ ὅποιον χωρίζει τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὰ λοιπὰ ὄντα. Εἶνε οἱ ἄνθρωποι ποῦ ἔχουν τὸ χρῶμα τῆς γῆς, τὴν χροιάν τῆς παγωμένης πατάτας. Οἱ ἄνθρωποι ποῦ δὲν τοὺς μέλλει πολὺ ἂν εἶνε ἄνθρωποι. Εἶνε οἱ Ἀθίγγανοι.

Ἡ εἴσοδος τοῦ Μαρτίου δίδει εἰς αὐτοὺς τὸ γενικὸν πρόσημα τῆς φύσεως, σαλπίζει τὸ σύνθημα διὰ τὰ ἐνθυμηθῶν καὶ πάλιν τὰ ἔνστικτα τῆς φυλῆς των, ἣ ὅποια ἀπὸ τῆς ἐμφανισεῶς τῆς ἔχει τὸ ἀδιαφιλονίκητον γνώρισμα νὰ εἶνε πλανόδιος καὶ φερέοικος. Σήμερον εἰξεύρει καλὰ πόθεν ἔρχεται, δὲν εἰξεύρει μόνον ποῦ διευθύνεται· ὅσοι ὁμως ἐξ αὐτῶν δὲν τολμοῦν πλέον νὰ πλανηθῶν, εἶνε κολλημένοι πάντοτε ὡσὰν τὰ στρεῖδια εἰς τὴν πενιχρὰν ἄκραν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκπνέει ἡ ζωὴ τοῦ χωρίου, ὡσὰν τὰς βδέλλας ποῦ περιφέρονται εἰς τὰς γωνίας τῶν λιμνῶν. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ὑποχωροῦν εἰς τὰς ὀρμὰς τῆς φυλῆς των καί, πιστοὶ εἰς τὰς παραδόσεις αὐτῆς, ἅμα ἔλθῃ ὁ Μάρτιος, ἀμέσως πετοῦν ἔξω.

Καὶ λοιπὸν χωρὶς νὰ ἐπιδοθῶν εἰς προετοιμασίας, ἀμέσως

ένα πανί χονδρό ἀντικαθιστᾷ τὴν χειμερινὴν καλύβην, πανί, τὸ ὁποῖον ἄλλοτε εἰς τὰ νεράτα του ἦτο ἄσπρο καὶ γερό. Τώρα κ' αὐτὸ φέρει τὸ χρώμα τῆς γῆς καὶ τραύματα εἰς τὸ κορμί του ἐπουλωμένα, σημεῖα καταφανῆ τῆς φρικτῆς βιοπάλης καὶ τῆς δουλείας, τὴν ὁποίαν ἐπέρασε σ' τὰ χέρια τῶν κυρίων ποῦ ἀλληλοδιαδόχως ὑπηρέτησε. Ταλαίπωρο πανί, ποῦ ἐσκέπαζε ἄλλοτε φρίσσον τὰς συγκινήσεις τῶν θεληγῆτρων λευκῆς καλλονῆς, κατελήφθη ἀπὸ τὸ ὄριον τῆς ἡλικίας καὶ κατεδικάσθη νὰ ἀνέχῃσαι τὸν ἀνούσιον καγχασμὸν ἀσελγοῦς Ἀδιγγάνου !

Ἡ ἀνοικτὴ σκηνὴ ἀρκεῖ διὰ νὰ προστατεύσῃ ἀπὸ τὴν ὑγρασίαν τῆς νυκτὸς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι εἶνε συνειδισμένοι εἰς τὴν ἀγριότητα τῆς φύσεως, ἀντέχουν εἰς τὴν σκληρότητα τῆς ἀγορᾶς καὶ δὲν συγκινοῦνται εἰς τὴν ἀποκρουστικὴν συμπεριφορὰν τῆς κοινωνίας. Διότι πρόκειται περὶ λαοῦ, ὅστις ἐργάζεται μὲ τὰς ὀρμὰς τῆς χαλυβλίνης καρδίας του καὶ ὄχι μὲ τὴν λάμπιν τοῦ πνεύματος, περὶ φυλῆς, ἣ ὁποία ὀδηγεῖται μὲ τὸ ἔνστικτον, δὲν αἰσθάνεται τὴν ἐπιβολὴν τῆς ἀνάγκης καὶ ἀκολουθεῖ τυφλῶς τὰ ἔγνη τῆς πεζῆς εἰμαρμένης του. Μόνον ὁ νόμος τοῦ στομάχου κυριαρχεῖ εἰς αὐτούς, ἀλλὰ θὰ εὐρεθῆ τρόπος νὰ κατασιγάσῃ καὶ αὐτός. Τὰ πεινρὰ τοῦ οὐρανοῦ οὔτε σπεῖρουν, οὔτε θερίζουν καὶ ἄνθρωποι ὀπλισμένοι μὲ τόσην πανουργίαν, βεβαίως δὲν θὰ ἀποθάνουν. Ὁ αὐθάδης σπουργίτης θὰ ἀρπάσῃ μερικὸς κόκκους ἀπὸ τὸ συσίτιον τοῦ ἵπποτικοῦ ἵππου ἢ ἐν ἀνάγκῃ θὰ ἀναζητήσῃ αὐτοὺς ὅπισθεν τοῦ ἀλόγου.

Τί τὰ θέλετε ! Εἰς τὴν φυλὴν αὐτὴν ὁ ἀνὴρ αἰσθάνεται πολὺν βαθεῖὰ τὰ ἀρχέγονα δικαιώματά του ὡς ἀρχηγοῦ τῆς

οικογενείας καὶ τὰ ἐφαρμόζει μὲ τρόπον ἀναμφισβήτητον καὶ ἱκανοποιητικώτατον διὰ τὸν ἐγωϊσμόν του. Καπνίζει ἀενάως ἀμεριμνῶς χωρὶς καμμία ρυτίς νὰ ἀυλακώσῃ τὸ πρόσωπόν του καὶ μὲ ὕφος Ρωμαίου συγκλητικοῦ ἢ νεοπλούτου ἐπιτρόπου τῆς ἐκκλησίας κάθεται εἰς τὴν ἀγορὰν ἢ δέχεται καὶ ροφᾶ κάτωθεν τῆς σκηνῆς τὴν θωπείαν τοῦ ἐλαφροῦ ἀνέμου. Δι' αὐτὸν θὰ φροντίσουν ἄλλοι· αὐτὸς μόνον διευθύνει. Τὰ μικρὰ παιδιὰ καί τι θὰ κλέβουν ἀπὸ τὴν ἀγορὰν ἢ ἑλλείπει ἄλλης ἀσχολίας θὰ συνάξουν τὰ ἀποτοίγιαρα. Τὰ κοράσια θὰ πλέξουν καλὰ θοῦς ἀπὸ τὰς ἀδεσπότους ἰτέας τοῦ ρυακίου, θὰ ἐξηγγήσουν τὴν μοῦραν εἰς τοὺς περιέργους καὶ χασομέρηδες, θὰ χορεύσουν τὸ τραγοῦδι τοῦ **ἐξηλωμένου Λαζάρου** καὶ εἰς τὸν δαιμονιώδη πυρρίχιον θὰ κολίσουν τὴν λαύραν, ἢ ὅποια διατρέχει τὰς γραμμὰς τοῦ σώματός των ἢ θὰ στροβιλίσουν μὲ ἠδυπάθειαν ἀνόθευτον εἰς τὴν λάσπην τῆς ὀλισθηρᾶς κοινωρίας ροκανίζοντα μὲ τὰ κατάλευκα δόντια των τὸν καρπὸν τῆς Ἐδέμ. Ἡ γυναῖκά του θὰ φέρῃ τὸ βράδυ τὰ κομμάτια ἀπὸ τὸν μαχαλᾶ, ἀρῶν παλαίψῃ μὲ τὰ κατηραμένα σκυλιὰ τοῦ χωριοῦ καὶ θὰ κουβαλήσῃ ξύλα εἰς τὴν ράχιν, διὰ νὰ ζεστάνῃ τὸν δεσπότην της. Οὐδεμία μεμνημοιρία ἐκ μέρους της, ἀφοῦ διατάσσει ὁ νοικοκύρης. Καὶ εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο — καθὼς καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα — ὁ Ἀθίγγανος εἶνε ὁ εὐτυχέστερος σύζυγος. Μία κατάστασις πατριαρχική, ἀπὸ τὴν ὁποίαν λείπει μὲν ἢ ἀφθονία, τὴν ἀντικαθιστᾶ ὁμως ἢ ἀμεριμνησία καὶ ἢ αὐτάρκεια.

Ἄν ἡ τύχη τὸν εὐνοήσῃ, θὰ λάβῃ δύο γυναῖκας. Δι' αὐτὸν τὸ πρόβλημα τῆς συντηρήσεώς των δὲν ὑφίσταται, διότι αὐταὶ θὰ τὸν συντηρήσουν· θὰ τὸν διατηρήσουν μάλιστα αἱ δύο γυναῖκες πολὺ καλύτερον. Ἐὰν λοιπὸν ἔτυχε νὰ ἔχῃ σύζυγον γηράσασαν ἢ ὀφθαλμιῶσαν τινὰ Δείαν, θὰ κατωρθώσῃ — χωρὶς νὰ ὑποχρεωθῇ νὰ δουλεύσῃ ἑπτὰ χρόνια — νὰ

σαγηνεύση μὲ τὰς πονηρίας καὶ τὰ **τερτίπια** τῆς μυστηριώδους φυλῆς του καὶ τὴν καλλιβλέφαρον **Ραχήλ**, χωρὶς νὰ πάθῃ ἀβραϊαν τὸ ἀρχοντικό του, χωρὶς νὰ στενοχωρηθῇ καὶ νὰ πειραχθῇ τὸ στομάχι του ἀπὸ τὰ πολλὰ κομμάτια, τὰ ὁποῖα θὰ τῷ προσκομίσῃ τὸ ζευγαράκι του. Ἐάν τύχῃ μάλιστα καὶ περισσεύσῃ ποτὲ κανένα φαγητό, τὸ ὁποῖον ἔφερον ἀπὸ τὸ χωριὸ ἢ γυναικά του, ὄνειρεύεται τότε χειρότερα ἀπὸ τὸν Φαραὼ ἢ μένει ἄϋπνος καθ' ὅλην τὴν νύκτα. Διὰ νὰ ἡσυχάσῃ δὲ καὶ κοιμηθῇ, πρέπει νὰ τὸ φάγῃ !

Εἷς κυνισμὸς ἀπερίγραπτος καὶ ἀφόρητος διατρέχει τὰς φαιάς φλέβας τῶν ἀνθρώπων τούτων. Ἐντιπαθοῦν τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, πρὸς τοὺς ὁποίους φέρονται μὲ περιφρόνησιν χαρακτηριστικὴν. Ὅλοι ἀηδιάζουν τοὺς Ἀθιγγάνους, αὐτοὶ μυκτηρίζουν ὄλους καὶ περιφρονοῦν. Ἐχθροὶ θανάσιμοι τοῦ πολιτισμοῦ μένουں κολλημένοι εἰς τὴν κάτωτάτην βαθμίδα τῆς ἀνθρωπίνης κλίμακος, ἐκεῖ ποῦ ἐκπνέει ἡ ἀνθρωπίνη φιλοτιμία εἰς μίαν χυδαιοτάτην φιλοσοφίαν καὶ ὑποδέχονται πᾶσαν ἀπόπειραν πρὸς ἐκπολιτισμὸν των μὲ εἰρωνεϊαν καὶ βλασφημίαν. Ὁρισμένως εἰς τοὺς ὑπολογισμοὺς τῆς κοινωνίας ἀποτελοῦν αὐτοὶ μίαν φθίνουσαν πρόοδον. Ὅλοι προχωροῦν, αὐτοὶ ὑποχωροῦν. Ὅλοι ἐκπολιτίζονται, τρέχουν, τρέχουν πρὸς τὸ ἄπειρον, αὐτοὶ στρέφουν — ὡσάν τὴν γυναικα τοῦ Ἀὼτ — τοὺς ὀφθαλμοὺς των πρὸς τὸ ὀπίσω, διὰ νὰ μὴ ἴδουν τίποτε λευκόν, τίποτε φωτεινόν. Ἀδιάφορον δι' αὐτούς, διότι σκέπτονται ὅτι ἡ ἀνθρωπότης ἀπεσκίρτησεν ἀπὸ τὴν πρωτοβάθμιον ἀπλότητα τῶν ἀπωτάτων χρόνων καὶ μία φυσικὴ κρίσις λυμαίνεται αὐτήν καὶ τὴν παρασύρει καὶ τὴν ρί-

πει στροβιλίζουσιν εἰς τὴν δίνην τοῦ ἐκφυλισμοῦ. Σχισματικοὶ δὲν εἶνε αὐτοί, εἶνε ὅλοι οἱ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν φυσικὴν ζωὴν. Αὐτοὶ θὰ ἐξακολουθοῦν ν' ἀποτελοῦν ἄρθρον ἀπαραίτητον τῆς κοινωνικῆς νομοθεσίας, στοιχειῶν — ἔστω καὶ μολυσματικὸν — ἐγκυκλοφορούμενον εἰς τὸν κοινωνικὸν ὄργανισμόν, μίαν πέτραν εἰς τὸ θεμέλιον τοῦ ἀπεράντου καὶ ἀχανοῦς τύργου τοῦ Βαβέλ, τοῦ κόσμου, εἰς τὸν ὁποῖον ἐρρίφθη ὁ ἄνθρωπος διὰ τὴν πληρώσῃ τὰς ἀμαρτίας του.

Οἱ Παοῖαι πρέπει, φαίνεται, κατ' ἀνάγκην ἀναπόφευκτον νὰ ὑπάρχουν πάντοτε, διὰ τὴν συμβολίζουσαν τὴν ἀνθρωπίνην ματαιότητα, διὰ τὴν ὑπενθυμίζουσαν εἰς τοὺς ταλαιπωρουμένους, ὅτι ὑπάρχουν καὶ ὑπάρξεις, τὰς ὁποίας τὸ κοινὸν ρεῦμα τῆς ζωῆς — ὅσον καὶ ἂν τὸ φανταζώμεθα πανίσχυρον — ἀδυνατεῖ νὰ τὰς παρασύρῃ εἰς τὸν παφλάζοντα στροβίλον τοῦ πολιτισμοῦ· ὅτι ἂν ὑπάρχουν εἰς τὸν κόσμον βουνά, τὰ ὁποῖα μένονν ἄκαμπτα καὶ αἰωνίως ὄρθια, θὰ ὑπάρχουν καὶ χαράδραι βαθεῖαι καὶ πλήρεις τελμάτων, αἱ ὁποῖαι ἀνθίστανται μὲ πείσμα ἄσβεστον εἰς τὴν ἀποξηρανσίν των· ὅτι τέλος ἡ ζωὴ δικαιωματικῶς μεταβιβάζεται ὡς κληρονομικὸν προνόμιον τόσοσιν εἰς τὰς εὐγενεῖς μονάδας, ὅσον καὶ εἰς τὰ μικρόβια!

ΑΝΘΗ ΚΡΑΝΗΑΣ

Ἦτο 27 Δεκεμβρίου, ἡ ἑορτὴ τοῦ πρωτομάρτυρος Στεφάνου.

Τὰ χιόνια, νωπὰ ἀκόμη καὶ κἀτασπρα, εἶχον ἀπλωθῆ εἰς τὴν γῆν ὡς ἀπέραντος λευκὴ σινδόνη, ὡς σάβανον σκεπάζον τὴν ἀπονεκρωθεῖσαν φύσιν. "Ὅλα ἦσαν λευκά, ἐκτὸς τῶν δένδρων, τὰ ὁποῖα ἐτάνουον πρὸς τὸν χαλιδόδινον οὐρανὸν τοὺς μαύρους καὶ ξηροὺς κλάδους των. Ἡ παγωνιὰ ἔκαε τὰ ὀλίγα φύλλα τῶν δρυῶν, τὰ ὁποῖα ἐσεβάσθη ὁ φανερὸς τῆς Θυρίκης βροχᾶς καὶ τὰ ἐσκαρποῦσεν εἰς τὰς χαράδρας ἔρημα καὶ ὄρφανά.

Καὶ ὅμως ἡ φυτικὴ ζωὴ δὲν εἶχε σβύσει· ὅπως δὲ ὄλου! Μέτα εἰς τὴν ἀπόγνωσιν καὶ ἐρημίαν τοῦ χειμῶνος, εἰς τὴν τραχιῆν σκυθρωπότητα καὶ νέκρωσιν ἡ φιλόστοργος φύσις εἶχεν ἀρήσει μερικὰ ἴχνη, τὰ ὁποῖα θὰ ὀδηγήσουν πάλιν, ὡς στενὴ ἀτραπὸς, τὴν ζωὴν εἰς τὴν εὐρείαν καὶ ἀρωματικὴν πλατείαν τῆς ἀνοιξέως, εἰς τὰ μυροδόξα θέληγτρα καὶ τὴν μαγευτικὴν καλλονὴν τοῦ παραδείσου, ὅπου τὰ ῥοδόκα πτηνὰ ψάλλουσι τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν δύνανσιν αὐτῆς. Εἰς θάμνος μικρὸς καὶ ἄσημος, ἡ κρανιὰ, ἐτέκετο μεμετρημένη καὶ μετριόφρων μέσα εἰς τὰ χιόνια, τὰ ὁποῖα εἶχον σκεπάσει τὸ περιττώτερον μέρος τοῦ ἀναστήματός της, ὡς διαμαρτύρησις διὰ τὸ τρισάγιον, τὸ ὁποῖον ἔψαλλε πενθίμως ὁ ἀμείλικτος βροχᾶς εἰς τὴν φύσιν. Οἱ μικροὶ κλώνοι της ἦσαν γεμάτοι ἀπὸ μισανοιγμένους ὀφθαλμούς, ἀπὸ ἀνθη πρὸθυμα καὶ ζωντανά. Εἶνε τὰ πρῶτα ἀνθη τοῦ θὰ μεταβληθῶν εἰς καρπὸν, ὅστις θὰ ὠριμάσῃ μετὰ ὀκτὼ μηνῶν! Εἶνε τὸ πρῶτον ἀνθος, τὸ ὁποῖον οἶδε τὸν τελευταῖον καρπὸν! Ἔτσι τὸ θέλουσι οἱ νόμοι τῆς φύσεως!

Ἄνθη πραγματικὰ μέσα εἰς τὴν καρδίαν τοῦ χειμῶνος ὑποστηρίζουσι μὲ πείσμα, οὗ ἡ φύσις δὲν ἀπέθανεν, οὗ ἡ ζωὴ τῶν φυτῶν δὲν σβύνει· εἰς τὸ καυστικὸν φύσημα τοῦ βροχᾶ, ἀλλὰ κοιμᾶται· ἄ-

πλῶς, ὅτι ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχη λαυθάουσα καὶ περισυλλέγη τοὺς θησαυροὺς τῆς, οἱ ὅποιοι συγκροτοῦν τὴν ὕπαρξιν τῆς, διὰ νὰ ἀνηδάσῃ καὶ πάλιν, ν' ἀναζήσῃ καὶ ξετιναχθῆ με χρώματα καὶ παλμοὺς, με πόλῃσιν καὶ εὐμορφίαν, νὰ ὀμιλήσῃ τέλως κατ' εὐθείαν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου με εὐμένειαν καὶ φαιδρότητα πολλήν. Τὰ ἄνθη τῆς κρανηᾶς εἶνε τὸ σύμβολον τῆς αἰωνίου καὶ ἀτέρμονος φυτικῆς ζωῆς, τὸ σύμβολον τῶν χρωμάτων καὶ τοῦ ἀρώματος, τὰ ὅποια δὲν θὰ ἀργήσῃ νὰ σκορπίσῃ καὶ πάλιν ἢ μήτηρ γῆ. **Εἶνε**, ὡς αἱ πρῶται χελιδόνες, ὁ πρόδρομος τῆς ἀνάξεως. **Εἶνε** ἐν μικρογραφίᾳ ἢ χαριεσσα εἰκὼν τῆς μελλούσης βλαστήσεως, ἢ ὅποια θὰ σκορπισθῆ· εἶνε ἢ σεμνὴ καὶ σιωπηλὴ εἰκὼν, ἢ ὅποια διατηρεῖ τὰ ἴχνη καὶ τὰ χρώματα τῆς ζωῆς μέσα σ' τὰ ψυχρὰ χιόνια καὶ τοὺς πάγους, εἰκὼν χειμαζομένη εἰς τὸ ψυχρὸν, ἀλλὰ λευκὸν καὶ ἄγνὸν πλαίσιον τῆς χιόνος.

Τὰ ἄνθη τῆς κρανηᾶς εἶνε ἐν τεμάχιον ἐλάχιστον, τὸ ὅποιον ἢ Περσεφόνη ἐλησμένητε νὰ συμπαραλάβῃ ἀπὸ τὴν γῆν, δταν ἤρπάγη διὰ τῆς βίας καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὸ βασιλεῖον τοῦ σκότους. Ἴσως, δταν τὴν ἀπέσπασαν με τὴν βίαν ἀπὸ τοὺς θερμοὺς κόλπους τῆς μητρὸς τῆς, τὸ ἀφῆκεν ἐπιτηδες ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, διὰ νὰ συμβολί-
ζη τὴν ἐπάνοδόν τῆς. Ἐπεσεν εἰς τὴν γῆν ἀπὸ τὸ στέμμι τῆς καὶ προβάλλει δειλὰ δειλὰ κατὰ τὴν ἀπουσίαν τῆς Κόρης ὡς μαρτυρία εὐγλωττος καὶ ἐνέχυρον ἀτραπὸς διὰ τοὺς ἀπαρηγορήτους βροτούς, ὅτι θὰ ἐπανέλθῃ καὶ πάλιν εἰς τὸ εὐθαλὲς βασιλεῖον φέρουσα τὸ πλούσιον καὶ ἀνθηρὸν διάδημά τῆς. Διὰ τοῦτο σιωπᾶ τὸ μοναδικὸν ἄνθος, λησμονημένον καὶ χωρισμένον ἀπὸ τὸ χαριτωμένον τῆς Κόρης διάδημα καὶ ρεμβάζει ἀναπολοῦν καὶ ἀναμένων τοὺς εὐγενεῖς συντρό-
φους του.

Καὶ ἐπειδὴ ἀναφέρω ἐν ἐπισόδῳ τῆς Ἑλληνικῆς Μυθολογίας σχετικὸν πρὸς τὴν φυτικὴν βλάστησιν, ἐνεθυμήθην τὸν διάβολον — καὶ πότε δὲν τὸν ἐνθυμείται κανεὶς αὐτὸν — ὁ ὅποιος εἰς τὸν τόπον μας ἔχει μεγάλην σχέσιν καὶ με τὰ ἄνθη τῆς κρανηᾶς. Μυθολογοῦ-
σιν, ὅτι οἱ Νάξιοι ἠπάτησαν πρὸ πολλῶν αἰώνων τὸν διάβολον, δ·

στις μὴ ἀρκούμενος εἰς τὸ νὰ λαμβάνῃ μεριδίον ἀπὸ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, ἦλθεν εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τοὺς Ναξίους καὶ διὰ τὰ προϊόντα τῆς γῆς. Οἱ πονηροὶ Ναξιοὶ παρεδέχθησαν τὴν πρότασιν τοῦ καὶ τὸν ἠρώτησαν κατὰ τὴν ἀναξίαν, πρὶν νὰ σπεύρουν ἀκόμη, ποῖον μέρος τῶν σπαρτῶν θὰ προτιμήσῃ νὰ λάβῃ ὡς μεριδίον τοῦ, τὸ ἀνωθεν τῆς γῆς ἢ τὸ κάτωθεν. Ὁ διάβολος ἐπροτίμησε τὸ ἄνω. Οἱ Ναξιοὶ ἔσπειραν γεώμηλα καὶ κατὰ τὸ θέρος ὁ διάβολος ἀπεκόμισεν ὡς φόρον τὰ φύλλα τῶν γεωμήλων! Ἐπὶ ἐτος ὁ διάβολος ἐζήτησε τὸ κάτω. Οἱ Ναξιοὶ ἔσπειραν τότε κριθὴν καὶ ὁ διάβολος ἀντὶ νὰ θερίσῃ κόκκους, ὑπεχρεώθη νὰ συνάξῃ τὰς ξηρὰς ρίζας τῆς κριθῆς! Πλήρης ὀργῆς ἐγκατέλιπε τότε ὁ διάβολος τὴν πονηρὰν νῆσον καὶ ἐτράπη πρὸς Ἑρραῖν.

Ἐγνώριζεν ἐκ φήμης τὴν ἡλιθιότητα τῶν Ἀδριηριτῶν ἐν Θράκη καὶ νομίσας, φαίνεται, οἱ κἄτωκοι τῆς χώρας ταύτης ἦσαν τῆς αὐτῆς κατηγορίας, συνεφώνησε μετ' αὐτῶν ἐπὶ τῆς ἐσοδείας τῶν καρπῶν τῶν δένδρων — ἐφοβεῖτο πλέον τὰ σπαρτὰ — νὰ λάβῃ δηλαδὴ τοὺς καρποὺς τοῦ δένδρου ἐκείνου, τὸ ὄπιον πρῶτον ἐξ ὄλων θὰ ἀνθίσῃ. Ἡ συμφωνία ἐγένετο κατὰ τὸ φθινόπωρον, διότι ἡ ἀνοιξίς — ἴσως διότι περιλαμβάνει τὸν τρελλομάρτην καὶ τὸν ψευτο-απρίλην — τὸν ἔκαψε δὴ φράξ κατὰ συνέχειαν. Ὡδηγήθη λοιπὸν ὁ διάβολος ὑπὸ τῶν Θρακῶν περὶ τὰ τέλη Δεκεμβρίου ἐν μέσῳ χιόνων καὶ πάγων φθερῶν πρὸ τῆς κρानηᾶς, τῇ ἔδειξαν τὰ πρῶτα ἄνθη καὶ κατὰ τὴν συμφωνίαν ἐσύναξε κατὰ Σεπτέμβριον τὸν στυφὸν καρπὸν αὐτῆς. Πλήρης ὀργῆς καὶ ἀίσχους διὰ τὴν ἀπάτην τοῦ ταύτην ἔφυγεν ὁ διάβολος καὶ ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Θρακῶν. Ἡ λαϊκὴ παράδοσις τὸν ἔστειλεν εἰς τὴν γῶραν τῶν Γαδαρηνῶν.

Εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν ἀπὸ παλαιοτάτων — ἴσως Βυζαντινῶν — χρόνων τὰ μικρὰ παιδία περιέρχονται κατὰ τὴν πρωτοχρονιὰ τὰς οἰκίας κρατοῦντα κλάδους ἀνθισμένης κρानηᾶς καὶ εὐχονται τὸ

νέον ἔτος αἴσιον ὡς ἔφη :

« Σούρβα, σούρβα καὶ τοῦ χρόνου
καὶ τ' "Αἰ-Βασιλεῖοῦ κι' εἰς χρόνους πολλούς».

Καὶ δὲν ὑπάρχει πράγματι ὠραιότερος συμβολισμὸς ἀπὸ μίαν τριαύτην εὐχὴν μικρῶν παιδίων συνδυασμένην μὲ τὰ πρῶτα ἄνθη. Διότι μία ἱστορία ἑνὸς ἀνθρώπου, μία ἐξιστόρησις καὶ ἑκφρασις εὐχῆς δι' αὐτοῦ εἶνε συγχρόνως καὶ ἀπόδειξις τοῦ αἰσθημάτος τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς καλλαισθησίας του, εἶνε ἐκδήλωσις καὶ ἀποκάλυψις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Τὰ ἄνθη συμβολίζουν τὴν ἀρωματικὴν, τὴν ἀφροντιν καὶ φειδῶν, τὴν παιδικὴν καὶ ἀπελθὴ ζωὴν, ἢ ὅποια ρέει γλυκὰ γλυκὰ. Ἡ ζωὴ τῆς σκέψεως, τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ὠριμότητος ἀνήκει ὠρισμένως εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ τελειοποίησιν, τὴν ὅποιαν ὑφίσταται τὸ ἄνθος ὡς καρπός. Ὁ καρπὸς συμβολίζει τὴν ἐργασίαν καὶ τοὺς ἀγῶνας τῆς γυναικὸς ὡς μητρός. Οὐδεμία διαφορά. Οἱ αὐτοὶ ἀγῶνες κατὰ τοῦ καυτικῶ ἡλίου καὶ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν, οἱ ἴδιοι κόποι κατὰ τῶν ταλαιπωρῶν, αἵτινες κατὰ συνθήκην ἀπορρέουν ἐκ τῶν μητρικῶν καθηκόντων.

Τὸ ἄνθος τῆς κρανητῆς, τὸ ὅποιον ζαρώνει καὶ σιωπᾷ μέσα εἰς τοὺς πάρχους, εἶνε ἡ εἰκὼν παρθένου ὠραίας καὶ ἐναρέτου, ἢ ὅποια προτιμᾷ νὰ ἐργάζεται ἀθρόωως εἰς τὸ περιωρισμένον δωμάτιόν της καὶ νὰ κερδίζει τὴν ἄρτην της μὲ τὸ ἐπίπνον κέντημα· εἰς τὸ ἀγγελικὸν πρῶτον τῆς καταυγάζει τὸ διάδημα τῆς σεμνότητος καὶ ἀρετῆς, ὅποιαν μᾶς τὴν ἀφήκαν τιμημένην καὶ ἀνθούτον τῆς ἑλληνικῆς οἰκογενείας αἱ λευκαὶ παραδόσεις.

Ἡ ψυχὴ τῶν δένδρων πάλαι· εἰς τὰ ἄνθη καὶ ἡ αἰθερία πνοὴ των εἶνε χυμένη εἰς αὐτὰ ὡς ἐκδήλωσις τῆς ζωῆς των. Τὰ ἄνθη εἰς τὰ δένδρα εἶνε ὅ,τι τὰ κρᾶσια εἰς τὴν οἰκογένειαν. Καὶ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς φυσικὴ καὶ ἀνθρώπινη εἶνε ἡ συμπάθεια τῶν νεανίδων πρὸς τὰ ἄνθη. Τὸ νὰ στολιζωνται· δὲ μ' αὐτὰ δὲν εἶνε ἐκδήλωσις ἀπλῆς φιλαρεσκείας, οὔτε ἐγωπαθείας σκόπιμος φρονία, ἀλλ' εἶνε τάτις φυσικὴ καὶ ἀκαταμάχητος, μὲ τὴν ὅποιαν διὰ μίαν φυσικῆς καὶ ζωντανῆς συγκρίσεως ζητοῦν ν' ἀποσπᾶσθουν, ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦ αἰσθημάτος, τὴν μαρτυρίαν τῆς συγκεκριμένης ὁμοιότη-

τός των. Τὸ ἄνθος εἰς τὸ δένδρον εἶνε ἡ περίοδος τοῦ εὐγενοῦς αἰσθήματος, ὅπερ εἰς τὴν κοινωνίαν ἀντιπροσωπεύεται μὲ τὴν χαρίεσσαν τῆς παρθένου μορφῆν.

Ἐκάστη ἀνοιξίς μὲ τὰ ἄνθη τῆς παριστᾷ τὴν παραγωγικότητα, ἀλλὰ πρὸ πάντων σημαίνει: μίαν ἐπανάληψιν τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου. Ὅσον καὶ ἂν ἀλλάξουν αἱ συνθήκαι καὶ τὰ χρώματα, ἐπαναλαμβάνονται οἱ αὐτοὶ ὅροι τῆς δημιουργίας, ἐναποτίθεται καὶ πάλιν ἡ μεγάλη καὶ καθολικὴ σφραγίς τῶν φυσικῶν νόμων, ἀπαραλλάκτως καὶ στερεοτύπως παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ, ἀπὸ τοῦ πρώτου σκιρτήματος τῆς ζωῆς μέχρι τῆς σήμερον. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐκάστη ἀνοιξίς εἶνε δοξολογία πρὸς τὸν Θεὸν ἄδολος καὶ εἰλικρινῆς, αἶνος αὐθόρμητος τοῦ ἀνθρώπου καὶ πρὸ πάντων τῶν ζώων καὶ τῶν πτηνῶν — τὰ ὅποια ἐξ ἐνστίκτου αἰσθάνονται περισσοτέραν εὐγνωμοσύνην πρὸς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐπλασε καὶ τρέφει αὐτὰ ἐν τῇ ἀπειρῷ εὐσπλαγχνίᾳ του — εἶνε μία ἑορτὴ, ἣτις τοῦτο ἔχει τὸ χαρακτηριστικὸν καὶ ἐξαιρετικὸν ὑπὲρ ἑαυτῆς, ὅτι τελεῖται εἰς τοὺς ἀπεράντους καὶ εὐώδεις κόλπους τῆς φύσεως. Ἡ γῆ ἀνοίγει τοὺς εὐρεῖς κόλπους τῆς, διὰ νὰ ρίψῃ τὴν μυρωδιὰ καὶ σκορπίσῃ τὰς θωπείας τῆς ἐν εἶδει φύλλων καὶ ἀνθέων. Μία δύναμις φυσικὴ καὶ ἀκατανόητος, ἀναγομένη εἰς τὸν εὐτονον λυρισμὸν τῶν μυθολογικῶν παραδόσεων, ρίπτεται σιγὰ σιγὰ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς καὶ εἰς τὴν χλιαρὰν νοτίδα, ἡ ὁποία περιβάλλει ὡς σπάργανον προστατευτικὸν τὴν φύσιν καὶ ἐνισχύει καὶ τρέφει τὴν ἀνερχομένην ζωὴν, ἀναμειγνύεται ἡ θερμὴ καὶ γλυκεῖα τοῦ ἡλίου θαλπωρὴ, ὅπως ζωογονήσῃ τὸν μυστηριώδη κάλυκα καὶ ἐμφυσήσῃ εἰς αὐτὸν τὴν φωτεινὴν ψυχὴν, ἡ ὁποία κοιμᾶται εἰς τὸ βάθος τῶν μικροσκοπικῶν αὐτοῦ ἰστών.

Τί συμβαίνει ἐν αὐτῷ ; Μυστήριον.

Μόνον ὁ φυσιοδίφης ἐξ ὄλων τῶν ἀνθρώπων γνωρίζει νὰ σταματᾷ

μέ εὐλάβειαν πρὸ τῆς μυστηριώδους λευκῆς γραμμῆς, ἡ ἔποια χωρίζει τὴν ἀνθρωπίνην ἔρευναν ἀπὸ τὸ ἄγνωστον καὶ δ᾿ ἀληθῆς φιλόσοφος εἰξεύρει νὰ πνίγη χωρὶς μεμφιμοιρίαν τὰς σκέψεις του καὶ ἀποκαλίπτονται οὗτοι εἰλικρινῶς καὶ μετὰ θαυμασμοῦ πρὸ τῆς στοᾶς, ὅπου κατοικεῖ τὸ ἀνώτατον πνεῦμα, τὸ ὁποῖον κυβερνᾷ τὸ σύμπαν μὲ τοὺς σοφοὺς καὶ αἰωνίους νόμους του.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΥΓΧΡΟΝΟΝ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

ΤΟ ΜΥΣΤΙΚΟΝ ΕΝΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΠΟΙΗΤΟΥ

Ὁ Παπαδιαμάντης, ὁ ἐκ Σκιάθου ἐμπνευσμένος διηγηματογράφος, ἀπέθανε. Ἴν εἶνε δυνατόν νὰ εἴπη τις ὅτι ἀπέθανε — ὅπως δηλαδὴ οἱ κοινοὶ ἄνθρωποι — ἓνας ποιητής, ἓνας ἐργάτης ὑπέροχος τοῦ πνεύματος. Καὶ βέβαια οἱ ποιηταὶ καὶ οἱ φιλόσοφοι δὲν ἀποθνήσκουν ποτέ, διότι τοῦ ἀληθοῦς πνεύματος οἱ ζωντανοὶ φωσφορισμοὶ παραμένουν ὡς διαρκῆς φωτοστέφανος παρὰ τὸν τάφον τῶν προνομιούχων ὄντων καὶ σπινθηροβολοῦν αἰωνίως εἰς τὰς ἀπεράντους δέλτους τῆς ἱστορίας τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων. Καὶ ἂν ὑπάρχουν ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι παραδέχονται ὡς σύμβολον κοινωνικῆς πίστεως, ὅτι ὁ πλοῦτος ὑπῆρξεν ἢ ἀκαταγώνιστος δύναμις, ἢ ὅποια κυβερνᾷ τὸν κόσμον, διὰ τοὺς ὀρθῶς φρονούοντας ὁμῶς ταραμένει εἰς τὸ βάθος τῶν πραγμάτων πάντοτε ὡς σταθερὸν καταστάλαγμα ἢ αἰωνία ἀλήθεια, ὅτι τὸ πνεῦμα διευνδύνει τὰς τύχας τῆς ἀνθρωπότητος. Διότι μόνον οἱ φιλόσοφοι ὠδήγησαν τὴν ἀνθρωπίνην σκέψιν εἰς τὴν ἔρευναν καὶ τὴν κατάκτησιν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ δικαίου καὶ οἱ ποιηταὶ ἐχειραγώγησαν τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν εἰς τὰς βαθμίδας τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ὠραίου, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν τὴν πραγματικὴν ἔκφασιν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς.

Ὁ Παπαδιαμάντης ἀπέθανεν εἰς τὰς ἐρήμους ἀκτὰς τῆς Σκιάθου, τῆς σιωπηλῆς πατρίδος του. Ἄν ἐφαντάσθη δὲ κα-

νείς, ὅτι διὰ τοῦτο ἀπέθανεν ἐκεί ὡς ναυαγὸς καὶ δυστυχῆς, εἶνε δικαίωμα του νὰ τὸ φαντάζηται. Τί πλάνη ὀλεθρία, ἀλήθεια, νὰ κρίνη κανεὶς τὰ ἀλλότρια κατὰ τὰς ἰδίας του προτιμήσεις καὶ σκέψεις ! Ὁ στενώτατος κύκλος τῶν φρικτῶν στερήσεων, ἐν τῷ ὁποίῳ ἔζη ὁ τρουφερός καὶ ἀπαράμιλλος Ἕλληνας διηγηματογράφος, ὡς ὄστρακον ἀφανὲς φωσφορίζον ἐν τῇ σιωπῇ τῆς νυκτός, ἴσως νὰ ἐμπνέη εἰς μερικοὺς οἶκτον διὰ τὸ ἄτομόν του, διότι ἡ σημασία καὶ ἡ ἀξία τοῦ ἀληθοῦς ποιητικοῦ βίου εἶνε ἀκατανόητος εἰς τὴν συνείδησιν τῶν πολλῶν, οἱ ὅποιοι διέρχονται πρὸ τοῦ χλοεροῦ κατωφλίου τῆς ἀρετῆς μυκτηριζόντες καὶ μὴ ἐννοοῦντες τὴν λατρείαν καὶ τὰ ιδεώδη αὐτῆς. Φεῦ ! πόσον εἶνε ἀληθὲς — δυστυχῶς — οὐαὶ κοινὰ αὐταὶ ἀντιλήψεις ἀποτελοῦν τὴν καθαρὰν εἰκόνα τῆς παρακμῆς τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος εἰς τὰ οὐσιώδη δόγματα τῆς ζωῆς.

Διότι εἰς τὸν ὄργανισμὸν τῶν φιλοσόφων αἱ στερήσεις μεταβάλλονται εἰς ἄρωμα τοῦ πνεύματος καὶ ἡ ἀρετὴ εἶνε τὸ αἶμα, μὲ τὸ ὁποῖον τρέφεται ἡ ψυχὴ των, καθὼς ἐπίσης εἶνε ἀληθές, ὅτι οἱ ποιηταὶ εἶνε ἐκ τῆς φύσεως ὀπλισμένοι μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Ἀνταίου τῆς μυθολογίας καὶ διὰ τοῦτο κατορθοῦν νὰ μειδιοῦν εἰς τὰς ἰδιοτροπίας τῆς τύχης καὶ εἶνε πάντοτε εὐθυμοὶ καὶ φαιδροὶ καὶ ὅταν ἀκόμη πεινοῦν ! Εἰς αὐτοὺς ἡ ἐναντιότης τοῦ σώματος γεννᾷ τὴν γαλήνην τοῦ πνεύματος. Ὁ νόμος τοῦ στομάχου εἶνε ἀνώτερος παντὸς ἄλλου μόνον εἰς τοὺς κοινούς βροτούς, οἱ ὅποιοι μεμφιμοιοῦν αἰωνίως καὶ ὑποδέχονται πᾶσαν μεταλλαγὴν τῆς τύχης των μὲ ἱερεμιάδας καὶ θρήνους.

Καὶ ὅταν ὁ Οὐγκὼ διεκέρυττεν, ὅτι τὸ μῖσος κοιμᾶται εἰς τὸν πυθμένα τῆς πείνης, βεβαίως δὲν εἶχεν ὑπ' ὄψιν τοὺς ἀφελεῖς Μπόέμ, οἱ ὅποιοι — καὶ ὅταν ἀκόμη πεινοῦν — δὲν μισοῦν κανένα, οὔτε τὸν διάβολόν των ἀκόμη, διατηροῦν δὲ

μόνον ὡς ἰδιαίτερον δικαίωμα των τὴν ἐλευθερίαν τοῦ πνεύματος, πρὸ πάντων δὲ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ν' ἀποθάνουν καθὼς θέλουν αὐτοί. Ἄλλ' ὅταν ὁ Συγγρός ἔχη τὸ δικαίωμα τὰ ζήση ὅπως ἐπιθυμῆ ὁ ἴδιος, ποῖος δύναται ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὸν Παπαδιαμάντην τὴν σκέψιν τοῦ ν' ἀποθάνῃ ὅπως αὐτὸς θέλει ;

Αὐστηρὸς τηρητὴς τῶν θεμελιωδῶν ἐθνικῶν καὶ θρησκευτικῶν παραδόσεων ὁ Παπαδιαμάντης ἔζη λιτότατα καὶ θεοσεβέστατα. Ἡ ἰδέα τῆς θρησκείας πλανᾶται εἰς τὸν ἐγκέφαλόν του καὶ ἡ πίστις ὁδηγῆ τὰ βήματά του εἰς τὸ ἐρημοκκλήσι. Ἡ ἄσκησις τῆς ἀρετῆς ἀπεικονίζεται ὡς σφραγὶς γάλλῃνης καὶ ἡρεμίας εἰς τὸ μέτωπόν του καὶ ἡ ἡρωϊκὴ ἐγκαρτέρησις συντρίβεται εἰς προσευχὴν πρὸς τὸ ἄπειρον. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἀκριβῶς κτυπᾷ ἐρεθιστικῶς εἰς τὸ ἀνόθευτον πνεῦμά του ἡ πολυτέλεια καὶ ἡ σαπίλα τῶν συγχρόνων κατοίκων τοῦ Ἰουστεφάνου ἄστεως· καὶ ἐπειδὴ βλέπει ὑπόπτερον τὴν ἀρετὴν ἐν τῷ μέσῳ τῶν συντριμμάτων τῶν λευκῶν κιονοκράνων καὶ ὑποβασταζομένην λιπόθυμον εἰς τὰς ἀναιμικὰς καὶ ὀστεώδεις χεῖρας τῶν φιλοσόφων, αὐτός, βραδὺς ὡς ἡ Αἰδὼς καὶ σοβαρὸς ὡς ἡ Μνημοσύνη, στρέφει τὸ βλέμμα του μακρὰν ἀπὸ τὰ καμώματα τῆς κτηρίνης κοινωνίας καὶ ἀποσύρεται — καθὼς οἱ Ἴνδοι τῆς Ἀμερικῆς εἰς τὴν προσέγγισιν τῶν λευκῶν — εἰς τὰς θυμῆρεις ἐξοχὰς τῆς Σκιαθου, αἱ ὁποῖαι σκορποῦν τὸν ἀγνὸν ἐνθουσιασμόν, τρέχει εἰς τὰς σχολαζούσας καὶ δροσερὰς ἀκτὰς καὶ ζητεῖ τὴν φυγαδευθεῖσαν ἀρετὴν ἐκεῖ, ὅπου δὲν ἀντηχοῦν οἱ μάταιοι πόθοι.

Καὶ ὅμως καὶ εἰς αὐτὸ ἀκόμη ἀποδεικνύει, ὅτι ἐνέκλειεν εἰς τὰ στήθη του τὴν ἀγνὴν ἐλληνικὴν ψυχὴν, διότι ἡ φαντα-

οία τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ λαοῦ ἤκουσε τὰς Μούσας εἰς τὴν ἔρημίαν παρὰ τὰς πηγὰς καὶ τὰ διαυγῆ ὕδατα καὶ ἔσθησε τὰ ἱερὰ αὐτῶν ἐγγὺς τῶν πηγῶν καὶ ρυακίων. Καὶ ὡς ἀληθῆς ἱεροφάντης καὶ ἀνεπιτήδευτος τῶν Μουσῶν μύστης φεύγει ἀπὸ τὰς Ἀθήνας μὲ συγκίνησιν καὶ εὐρίσκει ἄστυλον εἰς τὸ ἔρημο νησί καὶ ποῖος εἰξεύρει, ἂν διηρθύνθη ἐκεῖ, διὰ τὰ θρηνησὴ τὴν κακομοιριά τῆς ἔξαρθρωθείσης πατρίδος ἢ διὰ τὰ πλανηθῆ ρεμβάζων παρὰ τὴν ἄστυλον ἀκτὴν καὶ μοιρασθῆ μ' αὐτὴν τὰς συγκινήσεις καὶ τὰς μυστικὰς ὄνειροπολήσεις τοῦ κύματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπωλήθησαν αἱ ἀτίμητοι παραδόσεις καὶ ἀνεστήθησαν αἱ κρυφαὶ ἐλπίδες ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ἐφαντάσθη ἐμπνεομένους ἀπὸ τὴν ἀφελῆ μοῦσάν του καὶ ἔδειξε πρὸς αὐτοὺς τόσῃν αὐταπάρρησιν. Καὶ ὑπάρχει ἀρετὴ εἰς τὸν κόσμον μεγαλυτέρα τῆς αὐταπαρνήσεως ;

Ἐκεῖ λοιπόν, ὅπου ὁ Ζέφυρος μὲ τὴν πνοήν του εὐλογεῖ τὴν μονήρη ἀκτὴν καὶ ἡ ἄλκυων κτίζει τὴν φωλεάν της ἐπὶ τῶν κυμάτων, διενθύνει ὁ ζωγράφος τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς τὰ βήματά του ἐπὶ τῶν ἐρήμων βράχων καὶ ὑπερήφανος εἰς τὰς λευκὰς παραδόσεις του ἀνέρχεται τὸν ἀτελεύτητον Γολγοθᾶν του. Ἐκεῖ κατάμονος ἐδέχετο εἰς τὴν πάλλουσαν ψυχὴν του τὰς φωτεινὰς τοῦ Φοίβου ἀνταυγείας καὶ ἡ πορφύρα τοῦ δύνοντος δίσκου ἐστεφάνωνε τὸ μαρτυρικὸν μέτωπόν του. Ἐκεῖ ἔρριπτεν εἰς τὴν παρθενικὴν ἡχώ τὰς ἀνεσπέρους σκέψεις του, διὰ τὰ ραντίση μ' αὐτὰς καὶ καθαρίσθη τὴν σύγχρονον ἑλληνικὴν ζωὴν μὲ τὰς σελαγιζούσας ἀκτῖνας τῆς σεμνῆς μορφῆς του. Καὶ ἐκεῖ ἐν τῷ μέσῳ τῆς μυστηριώδους καλύβης του ἢ παρὰ τὸν πολυκύμαντον αἰγιαλὸν τῆς πατρίδος του κατώρθωνε τὰ συγκρατῆ τὰ κύματα τῆς ψυχῆς του καὶ ἔκρυπτεν εἰς τὰ κουρασμένα χεῖριά του τὸ σεμνὸν λάβαρον τῆς ἐποποιΐας του, ἢ ὁποία συνίστατο εἰς μίαν λατρείαν τῆς ἔγκρατείας καὶ εὐσεβείας, εἰς ἓνα μυστήριον αὐταπαρνήσεως, ἢ-

τις ἐνέκλειεν ὅλα τὰ θέληττα τῆς πραγματικῆς ζωῆς καὶ ἦτο δι' αὐτὸν — φεῦ ! δι' αὐτὸν μόνον — ἡ αὐστηρὰ ἀντίληψις τοῦ πεπωμένου, ἡ ὁποία δὲν ἀντανακλᾷ καὶ εἰς τὰ πνεύματα ὄλων, διότι ἡ ἰσχὺς τῆς δὲν ἔχει τάσεις πρὸς ἐξάπλωσιν, ἀφοῦ τὴν παρασύρουν τὰ ὀρμητικὰ καὶ θολὰ ρεύματα τὰ ναουρίζοντα τὰ ἀσυλλόγιστα πλήθη.

Αἱ πνευματικαὶ λειτουργίαι τελοῦνται εἰς τὰ προνομιούχα ὄντα μὲ τύπους ἰδιαίτερος ἐκσεσημασμένους καὶ ἰδιορρόθιμους καὶ ἡ δύναμις τοῦ ὑπερφουῶς ἀτόμου ὑπάρχει χαραγμένη ἀκλόνητος εἰς τὸ μεγάλο καὶ ὑπέροχον πνεῦμά των. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ περιούσιον πνεῦμα τοῦ Παπαδιαμάντη ἐπιμένει νὰ ζαρώνῃ εἰς τοὺς σκοτεινοὺς θύλους τῆς καλύβης του παρὰ τὴν λησμονημένην συνοικίαν τῆς Κολοκυνθοῦς καὶ χωρὶς ἐπιδείξεις κλώθει τὰς φωτεινὰς γραμμάς του καὶ κρατεῖ τὸ νῆμα τῆς ἐθνικῆς ζωῆς εἰς τὰς τρεμούσας χεῖράς του. Ἄνταλλάσσει χωρὶς μεμπιμοιρίαν τὴν φοινίσσουσαν τοῦ πανισχύρου τμηματάρχου ἐνδυμασίαν μὲ τὴν φορεσιά τοῦ ἐπαίτου, τὸ σκῆπτρον τῶν ψευδογραμμάτων καὶ τῆς ἀμφιβόλου περγαμνῆς μὲ τὴν βακτηρίαν τοῦ φιλοσόφου, ἡ μέριμνα καὶ ἡ δειλὴ τοῦ ἀργομίσθου μορφὴ ἐξαφανίζεται ἔμπρὸς εἰς τὴν ἄδολον μορφὴν του, παρὰ τὴν τρεμοσβύνουσαν λάμπιν τῆς πενιχρᾶς τοῦ ναῖσκου κανδήλας ὑμνεῖ ὑψηλοφώνως τὴν φωταυγὴ ἀγαθότητα τῆς ὑπερφουῶς θρησκείας καὶ ὁ κυρτωμένος ποιητὴς μοιράζεται τὸ ψωμί του μὲ τὸν ἄρρωστον ἐργάτην, τὰς σκέψεις του καὶ τὸ ἀλφάβητον μὲ τὸ περιφρονημένο ὄρφανὸ καὶ ἐμπιστεύεται τὴν ὑπαρξίν του εἰς τὸ εἰκοσιπεντάδραχμον, τὸ ὅποιον ἡ εὐμένεια τοῦ ἀπλοῖκου ἐπιτρόπου τοῦ ἀσήμου ναῖδριον τῷ δίδει, διὰ νὰ μὴ λιμοκτονήσῃ τὸ σαρκίον, εἰς τὸ ὁ-

ποῖον ἦτο ἐνθρονισμένον ἓνα τέτοιο πνεῦμα, ποῦ ἂν εἶχε τὴν τύχην νὰ γεννηθῇ ἄλλου — παντοῦ ἄλλου καὶ ὄχι σὺν Ρωμαῖκο — δὲν θὰ ἐπαρασημοφορεῖτο βέβαια μὲ τὴν δηκτικὴν εἰρωνείαν μετὰ θάνατον.

Καὶ ὕστερα ὑπάρχουν ἀκόμη ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι χαμογελοῦν, ὅταν μάθουν ὅτι ὁ Ἡρόδοτος ἐφρόνει κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὅτι εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν ἦ Νέμεσις καὶ ἡ Τύχη διέπουν τὰς τύχας τῆς ἀνθρωπότητος.

ΟΔΗΓΟΣ ΤΩΝ ΜΗΤΕΡΩΝ

« Οὐ περὶ ἄλλων τινῶν οὔτε ζητεῖν εὔτε λέγειν
προσέειμι ἢ περὶ τῶν παθημάτων, ὧν αὐτοὶ οὗτοι
νοσούντες τε καὶ πονέουσι. »

[Ἱπποκρ. περὶ ἀρχαίης Ἰατρικῆς]

Τὸ λευκὸν ὄνειρον, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς σήμερον ἐλίκνισε τὴν ἀνθρωπίνην σκέψιν, τὸ αἰώνιον καὶ περιπαθὲς ἄσμα, τὸ ὁποῖον συνώδευσε πάντοτε τὴν μητρικὴν ἀγωνίαν, ὑπῆρξεν ἡ υἰεὶα τοῦ παιδίου. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ υἰεὶανή, δηλαδὴ ἡ ἐπιστήμη ἡ σπουδάζουσα ἐν γένει τὴν υἰεὶαν, ὑπῆρξεν ἡ προχειροτέρα, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἡ ἀναγκαιοτέρα τέχνη πρὸς ὑποστήριξιν αὐτῆς, ἡ ἐπιστήμη, ἣτις πρέπει ν' ἀγαπᾶται, ὅσον καὶ ἂν εἶνε αὐστηρὰ ἐνίοτε εἰς τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα μεταχειρίζεται, μεθ' ὅλας τὰς ἀπαγορεύσεις της, διότι ὁ προορισμὸς της εἶνε νὰ προφυλάξῃ τὴν υἰεὶαν, τὸ πολυτιμότερον ἐν τῷ κόσμῳ ἀγαθόν.

Ἡ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΣ

Ἡ μήτηρ βεβαίως δὲν ἔχει μόνον τὴν ἀποστολὴν τοῦ νὰ ἐκφέρῃ εἰς τὸν κόσμον καὶ νὰ μεγαλώσῃ τὰ τέκνα της· πρὸ παντὸς ἔχει τὸ δύσκολον ἔργον νὰ ἐπαγρυπνῇ παρὰ τὴν κλίνην, ὅταν ταῦτα ὑποφέρωσι καὶ νὰ παρακολουθῇ μετ' ἀγωνίας τὰς περιπετείας τῆς πάλης ταύτης, ἐν τῇ ὁποίῳ ἡ καρδία της τόσον συμμετέχει καὶ ἐνδιαφέρεται. Θὰ ἐπιτύχῃ δὲ τοῦτο καλλίτερον, ὅταν εἶνε μεμνημένη καὶ φωτισμένη εἰς τὰς συνθήκας, ὅσαι συντείνουσι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἐντὶ νὰ ξεπαταῖται καὶ καταναλύσκηται εἰς διάφορα μέσα ἄσκοπα, εἶνε προτιμότερον [νὰ γνωρίζῃ τί πρέπει νὰ κάμῃ καὶ νὰ εἶνε πάντοτε ἐφωδιασμένη καὶ προπαρασκευασμένη πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ζωῆς τῶν τέκνων της. Ὑπάρχουσι πολλαὶ μητέρες, αἱ ὁποῖαι

ὅσον καὶ ἂν εἶνε ἀφωσιωμένοι καὶ τρυφεραί, εὐφρύνει καὶ ἀνεπτυγμένοι, ἐν τούτοις ἀγνοοῦν τὰς πλέον οὐσιώδεις φροντίδας, ὅσαι χρειάζονται δι' ἓνα ἀσθενῆ, ὅλη δὲ ἡ καλὴ διάθεσις αὐτῶν ἐξαντλεῖται εἰς προσπάθειάς κενὰς καὶ καταπονοῦνται χωρὶς νὰ βοηθήσωσι καταλλήλως καὶ ἀληθῶς τὸν ἀρρώστον. Καὶ τοῦτο προέρχεται, διότι δὲν ἔμαθον τὴν τέχνην νὰ περιποιῶνται τὸν ἀσθενῆ.

Ὅταν ἡ μήτηρ ἔχη μικρὰς μὲν, ἀλλὰ σαφεῖς καὶ ἀληθεῖς γνώσεις, ἀντιλαμβάνεται τὸ καθήκον της καὶ, τὸ σπουδαιότερον ὅλων, ἔχει πεποίθησιν εἰς τὴν πεφωτισμένην ἀξίαν τοῦ ἱατροῦ καὶ γνωρίζει τὴν στιγμήν, κατὰ τὴν ὁποίαν εἶνε ἀποτελεσματικὴ καὶ σωτήριος ἡ ἐπέμβασις τοῦ ἱατροῦ· διότι εἶνε ἀναντίρρητον καὶ ἐκτὸς πάσης συζητήσεως, ὅτι πρὸ παντὸς ἐν τῇ ἱατρικῇ οὐδὲν ἀντικαθιστᾷ τὸν χρόνον. Ὁ ἱατρὸς πρέπει νὰ προσκαλεῖται ἐγκαίρως καὶ ὄχι κατόπιν ἔορτης. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐπιμεληθῇ ἡ μήτηρ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ὑγιεινῆς, ἣτις πολὺ χρησιμεύει πρὸς διατήρησιν τῆς ὑγείας καὶ ὀδηγεῖ εἰς τὸ νὰ ἀναυρῇ τις νὰ ἴχνη αὐτῆς, ὅταν τυχὸν χάσῃ αὐτήν, καὶ τὴν παραδῶσῃ ὡς τιμίαν κληρονομίαν εἰς τοὺς ἀπογόνους καὶ καταστῇ τοιουτοτρόπως ἀνταξία τῆς μεγάλης ἀποστολῆς της.

Τὸ ἔργον τοῦτο τῆς μητρὸς δὲν εἶνε δύσκολον, συνίσταται δὲ ἰσπλῶς εἰς τὸ νὰ γνωρίζῃ πότε θὰ προκαλέσῃ τὸν ἱατρὸν καὶ νὰ κάμῃ πᾶν ὅ,τι συμῖρει εἰς τὸ παιδίον, χωρὶς, ἐννοεῖται, νὰ ἐξέρχεται τῆς δικαιοσύνης της. Ὁρεῖλει δηλαδὴ νὰ προκαλοῦθῇ τὰ συμπτώματα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζονται ἐπὶ τοῦ μικροῦ ἀρρώστου, τὸν ὕπνον του, τὴν διατροφήν του, τὰ ὑγρά καὶ τὰς κενώσεις του· νὰ ἐκπληροῖ τὰς ὀδηγίας τὰς διδομένας αὐτῇ ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ ἔχουσα ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ καλὴ διεύθυνσις τῶν φροντίδων της συνδυαζομένη μετὰ τῶν ὀδηγιῶν τοῦ ἱατροῦ θὰ εἶνε ἡ γλυκυτέρα ἀνταμοιβὴ διὰ τὴν εὐνοϊκὴν ἔλθασιν, ἣτις ἐπιστέφει τὸ ἔργον τοῦ ἱατροῦ καὶ τῆς ἀφωσιωμένης μητρὸς.

Καὶ πράγματι εἰς τὴν εὐνοϊκὴν ἔλθασιν τῆς ἀσθενείας ἔχουσι τὸ ἴδιον μερίδιον καὶ ὁ ἱατρὸς καὶ ἡ μήτηρ. Διότι τί δύναται νὰ κάμῃ ὁ πλέον ἀφωσιωμένος καὶ σοφὸς ἱατρός, ὅταν προσκαλεῖται ἀργὰ ἢ ὅταν αἱ ὀδηγίαι του δὲν ἐφαρμόζονται; Ἡ μήτηρ δὲν εἰμπορεῖ ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν ἱατρὸν, ἀλλὰ καὶ ὁ ἱατρὸς δὲν εἰμπορεῖ νὰ κάμῃ τίποτε ἄνευ αὐτῆς. Ἡ μήτηρ θεωρεῖ καὶ ἐξετάζει τὰ συμβαί-

νοντα, ὁ ἰατρός ἐπεξηγεῖ καὶ ἐπεμβαίνει πρὸς ἀπομάκρυνσιν αὐτῶν. Ἡ ἀποστολὴ ἐκάστου διαφέρει, ἀλλ' ἐργάζονται πρὸς ἐπιτυχίαν ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σκοιοῦ.

« Τὸ μητρικὸν φίλτρον δὲν εἶνε δυνατὸν ν' ἀντικατασταθῇ ποτε » εἶπεν ὁ ἔξοχος παιδαγωγὸς καὶ φιλόσοφος Ρουσσώ. Ἡ μήτηρ πρέπει κατὰ καθῆκον νὰ γνωρίζῃ νὰ ἐπαγρυπνῇ ἐπὶ τῆς ὕγείας τῶν τέκνων τῆς καὶ νὰ φροντίζῃ πρὸς διατήρησιν αὐτῆς, ὅταν αὕτη ἀπειλῆται. Ἐκαστος ἀναγνωρίζει τὴν χρησιμότητα τῆς ὕγείας: πλὴν αὕτη εἶνε τὸ πλεόν εὐθραυστον πρᾶγμα εἰς τὸν κόσμον τοῦτον καὶ ὅταν κινδυνεύῃ, τότε δὲν ὑπάρχει οὔτε ἀσφάλεια, οὔτε μέλλον διὰ τὸ παιδίον, οὔτε ἡσυχία καὶ χαρὰ διὰ τὴν οἰκογένειαν.

Τὰ παιδιά εἶνε ὁ πολυτιμότερος θησαυρὸς τῆς οἰκογενείας καὶ πρέπει ἡ μήτηρ νὰ φροντίζῃ πῶς νὰ τὰ διαφυλάξῃ ἀσφαλέστερον.

Ο ΙΑΤΡΟΣ

« Ὁ καλύτερος ἰατρός εἶνε ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος εἶνε συνάμα καὶ φίλος τῆς οἰκογενείας. Αὐτὸς ἐμπνέει πεποίθησιν, ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν ὑγίαν τῆς οἰκογενείας, φροντίζει μετὰ μεγαλυτέρας μερίμνης δι' αὐτὴν καὶ ἐπαγρυπνεῖ ἐπὶ τῶν μικρῶν ἀσθενῶν, τοὺς ὁποίους ἐγνώρισε καὶ ὑγιεῖς. Τῶνόντι γνωρίζει καλῶς τὰ παιδιά, διευθύνει τὴν διατροφὴν καὶ τὸν ὕπνον, τὰς ἀσκήσεις καὶ τὴν ἀνάπαυσίν των ἐπιβλέπων τὴν ὀδοντοφυΐαν καὶ τὴν αὔξησίν των, βλέπει τί ὑπόσχεται τὴν σύστασιν ταύτην, ἥτις προκόπτει ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησίν του. Γνωρίζων καλῶς τί θέλει ἡ ὑγεία αὕτη, θὰ εἰμπορέσῃ νὰ προῖδῃ τί θὰ συμβῇ, ὅταν καταληφθῇ ἀπὸ ἀσθενείας, ποία ἀντοχὴ ἐκάστου ὄργάνου ἢ τῆς οἰκονομίας προσβάλλεται καὶ ἐὰν μέρος τι εἶνε ἀδύνατον, γνωρίζει νὰ τὸ ἐνισχύσῃ, νὰ τὸ παρασκευάσῃ διὰ τὴν πάλιν καὶ καταστήσῃ αὐτὸ συγχρόνως ἐπιτήδειον διὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. »

Ὁ ἰατρός, ὁ ὁποῖος γνωρίζει τὴν συνήθη ὑγίαν τοῦ παιδίου, ἀνευρίσκει εὐκολώτερον τὴν αἰτίαν, ἥτις διετάραξεν αὐτὴν καὶ ἡ ἐπέμβασίς του εἶνε πάντοτε βεβαιότερα καὶ μᾶλλον ἀποτελεσματικὴ.

ΔΩΜΑΤΙΟΝ

Τὸ δωμάτιον τοῦ παιδίου, τὸ ὁποῖον ἡ ὡραία φαντασία τοῦ παι-
 τοῦ ὠνόμασε φωλῶντων ψυχῶν, πρέπει πάντοτε νὰ
 εἶνε τὸ καλῆτερον τῆς οἰκίας.

Ἡ καθαριότης εἶνε τὸ ἀποτελεσματικώτερον φάρμακον κατὰ τῶν
 ἀσθενειῶν, πρὸ πάντων δὲ κατὰ τῶν ἐξανθηματικῶν λεγομένων πυ-
 ρετιῶν, τῆς ὀστρακίως, ἰλαρᾶς, ἐρυθρᾶς, εὐλογίας καὶ τῶν τριού-
 των. Συνδυαζομένη δὲ ἡ καθαριότης μὲ διάιταν λογικὴν καὶ αὐστη-
 ρὰν συντελεῖ πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὰ φάρμακα καὶ ἡ ἀσθένεια
 παρέρχεται μόνον μὲ τὴν ἐπίδωξιν τοῦ ἱατροῦ.

Μεγάλην καὶ εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν εἰς τὴν πορείαν καὶ τὴν ἀ-
 γαθὴν ἔκδοσιν τῆς ἀσθενείας ἔχει καὶ ἡ συχνοτάτη ἀλλαγὴ τοῦ
 δωματίου, τῶν θηρῶν, τῶν κλινοσκεπασμάτων, σινδωνῶν, ἐνδυμά-
 των κ. τ. λ.

Ὅταν δὲν ὑπάρχη δεύτερον δωμάτιον ἐν τῇ οἰκίᾳ ἀποκλειστικῶς
 πρὸς χρῆσιν τοῦ ἀσθενοῦς παιδίου, ἡ ἀνανέωσις τοῦ μολυσμένου
 ἀέρος εἶνε περισσότερον ἐπιτακτικὴ. Ἐν πάσῃ περιπτώσει πρέπει νὰ
 ἀποφεύγονται τὰ ρεύματα τοῦ ἀέρος, τὰ ὅποια εἶνε ἐπικινδυνώτατα.
 Τὸ παράθυρον ἀνοίγεται — καὶ τὸν χειμῶνα ἀκόμη πάντοτε — ἐν
 καταλλήλῳ στιγμήῳ χωρὶς νὰ προσβάλληται ὁ μικρὸς ἄρρωστος, ὅ-
 στις πρέπει νὰ σκεπάζεται καλῶς. Διότι εἶνε πασίγνωστον, ὅτι τὰ
 παιδία εἶνε εὐαίσθητα εἰς τὸ ψῦχος καὶ τὴν μεταβολὴν τοῦ καιροῦ
 ὅσον εἶνε μικρότερα.

Πολὺ ὀφθῶς ὁ ἀῆρ ὠνομάσθη τὸ ψωμί τῆς ἀναπνοῆς. Καὶ
 πράγματι ὁ καθαρὸς ἀῆρ εἶνε ἀναγκασιότερος καὶ ἀπὸ τὸ ψωμί ἀκό-
 μη καὶ πολυτιμότερος ἀπὸ τὰ φάρμακα. Ἡ ἡσυχία δέ, ἡ ἀνάπαυ-
 σις καὶ ἡ ἐκλεκτὴ τροφή εἶνε ὁ τρίτος, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου στηρίζεται
 ἀσφαλῶς τὸ οἰκοδόμημα τῆς υγείας.

Ὅσα δωμάτια εἶνε κατασκευασμένα κατὰ τὸ παλαιὸν σύστημα
 καὶ ἔχουν ἐστῆσι (τζίκι) εἶνε τὰ καταλληλότερα διὰ τὴν υγείαν.
 Εἶχον δὲ πολὺ δίκαιον οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνας, οἱ ὁποῖοι ἀνύψωσαν

τιν ἑστίαν εἰς ἱερὸν ἔδαφος καὶ ἐθεώρουν αὐτήν ὡς προσφιλή κα-
τοικίαν ἰδιαιτέρας θεότητος, διότι διὰ τῆς ἐστίας ὁ ἀήρ τοῦ δωμα-
τίου καθαρίζεται πάντοτε καὶ ἀνανεοῦται ἀνεπαισθήτως, ὁμαλῶς
καὶ τακτικῶς.

Τὸ δωμάτιον πρέπει νὰ ἔχη ἀνάλογον καὶ μετρίαν θερμο-
κρασίαν, διότι τὸ ψῦχος, καθὼς καὶ ἡ υπερβολικὴ θερμοκρα-
σία εἶνε ἐξ ἴσου ἐπιβλαβῆ εἰς τὰ μικρὰ παιδία. Διὰ πᾶσαν οἰκογέν-
ειαν, ἀλλὰ πρὸ πάντων δι' οἰκογένειαν ἔχουσαν μικρὰ παιδία, τὸ
θερμόμετρον τοῦ τοίχου δὲν πρέπει νὰ θεωρητᾶ: ὡς ἐπιπλὸν πολυ-
τελείας, ἀλλὰ ὡς σκευὸς ἀπαραίτητον. Ἡ καταλληλοτέρα θερμο-
κρασία τοῦ δωματίου εἶνε 18—20 ἑκατονταδύθμου.

ΦΩΤΙΣΜΟΣ

Τὸ δωμάτιον πρέπει νὰ φωτίζεται καλῶς, νὰ εἶνε ἡλιόλουστον,
διότι εἶνε εἰς ὅλους γνωστόν, ὅτι ὅπου δὲν εἰσέρχεται ὁ ἥλιος, εἰσ-
έρχεται ὁ ἰατρός.

« Ζῶν τι ἢ φυτόν, τὰ ὁποῖα ζῶσι μακρὰν τοῦ ἡλιακοῦ φωτός,
ἀνεξαρτήτως τῶν περιποιήσεων, αἱ ὁποῖαι τὰ περικυκλόνουν, ἐξα-
σθενοῦσι, χάνουν τὸ φυσικὸν χρῶμά των, τὴν ζωηρότητα των καὶ
κωδίστανται σχεδὸν ἄλλο ζῶν, ἄλλο φυτόν. Ἐκφυλίζονται καὶ μα-
ραίνονται. Παρατηρήσατε ἐπίσης τὴν κακόμορφον καὶ ἀθλίαν ὄψιν
τῶν φυτῶν ἐκείνων, τὰ ὁποῖα προμηθεύονται, διὰ νὰ ἐγκλιματίσω-
σιν εἰς τὰς οἰκίας, ἀπὸ ἄλλα μέρη εὐκράτα ἢ τῶν δυστυχῶν ἐκεί-
νων ἀτόμων, τὰ ὁποῖα εἶνε ἐγκαθειργμένα εἰς τὰς φυλακὰς ἢ ἐγ-
κεκλεισμένα εἰς τὰ μεταλλεῖα. Ἄλλ' ἢ ἐπήρεια τοῦ ἡλίου χρησι-
μεῖ καὶ ὑπὸ ἄλλην ἔποψιν. Ἐνεργεῖ ὡς χημικὸς παράγων, διὰ
νὰ καύση ἢ ὀξειδώσῃ τὰς ὀργανικὰς οὐσίας καὶ καταστήσῃ αὐτὰς
μᾶλλον ἀφομοιωματικὰς. Καταστρέφει τοὺς μύκητας (μούχλα) καὶ τὰ
μικρόβια, τὰ ἀτελέστατα ταῦτα ὄντα τὰ εὐρισκόμενα παντοῦ καὶ τὰ
ὁποῖα δὲν μεταβάλλονται εἰμὴ ἐκεῖ ὅπου εἰσέρχεται ὁ ἥλιος. Πρέ-
πει λοιπὸν ν' ἀφίνωμεν τὸ εὐεργετικὸν φῶς καὶ τὴν θαλπωρὴν τοῦ

ἡλίου νὰ εισέρχεται εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ μικροῦ παιδίου. Ὅταν δὲν εισέρχεται εἰς μέρος τι ἢ ἡλιακὴ ἀκτίς, δὲν εισέρχεται οὔτε μία ἀκτίς ἐλπίδος. »

Ἡ καθαριότης, ἡ εὐταξία καὶ ἡ καλὴ διευθέτησις τοῦ δωματίου σημαίνουν πολὺ.

ΑΝΑΠΑΥΣΙΣ

Ὁ θόρυβος, ὁ συνωστισμὸς καὶ αἱ φωναὶ ἔχουν κακίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ μικροῦ παιδίου, εἴτε ὑγιοῦς εἴτε ἀρρώστου. Πρέπει νὰ ἐπικρατῇ ἄκρα ἡσυχία περὶ τοῦ παιδίου, διότι πᾶσα παρατεταμένη ἀνησυχία διεγείρει καὶ καθιστᾷ τὸ μικρὸν παιδίον νευρικόν.

Ὁ ὕπνος εἶνε τροφὴ διὰ τὰ μικρὰ παιδιά, εἶνε τὸ μεγαλύτερον ὄγαθὸν τῆς φύσεως. Ὁ ὕπνος ἄλλως τε προκαλεῖ τὸν ὕπνον καὶ ἡ ἀϋπνία τὴν ἀϋπνίαν. Διὰ τὸ νήπιον ὁ ὕπνος εἶνε φυσικὴ κατάστασις. Ἐφ' ὅσον δὲ τὸ παιδίον — ὁ ἄνθρωπος ἐν γένει — μεγαλύνει, τόσον καὶ ὁ ὕπνος βαθμηδὸν ἐλαττοῦται, διότι εἶνε γνωστόν, ὅτι τὸ παιδίον κοιμᾶται περισσότερο τοῦ νεανίου καὶ ὁ ἀνὴρ περισσότερο τοῦ γέροντος. Τὰ παιδιά πρέπει νὰ κοιμῶνται ὅσον θέλουν, διότι τόσον εἶνε ἀνάγκη καὶ δὲν πρέπει νὰ τὰ σηκῶμεν ἀποτόμως καὶ διὰ τῆς βίας ἢ διὰ φωνῶν καὶ ἐλαφρῶν κτυπημάτων, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει καθίστανται νευρικά καὶ ἀνήσυχα.

Ὅταν ὁμως παιδίον τι καὶ καιὰ τὸν θηλασμόν του δὲν ἐξυπνᾷ τελείως ἢ εὐρίσκηται ἐν καταστάσει ὕπνῆλιος, τοῦτο προέρχεται τότε ἀπὸ τὴν σωματικὴν ἀδυναμίαν καὶ εἶνε ἀνάγκη νὰ δίδωμεν εἰς τὰ τοιαῦτα παιδιά ἰδιαιτέραν περιποίησιν. Ἡ ἀδυναμία ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προέρχεται ἀπὸ κακὴν καὶ ἀνεπαρκῆ διατροφὴν· πρέπει λοιπὸν νὰ σκεφθῶμεν ν' ἀλλάξωμεν τοὺς ὄρους ἐν γένει τῆς διατηρήσεώς του.

Τὸ νήπιον ἔχει ὡς ἀποκλειστικὴν κατοικίαν τὴν κλίνην του. Τοῦτο ἰσχύει καὶ διὰ τὴν ὑγιᾶ καὶ διὰ τὴν ἀσθενῆ. Ἐν περιπτώσει ἀδιαθεσίας παιδίου τινὸς ἢ κλίνῃ εἶνε τὸ μόνον φάρμακον, καθὼς

καὶ εἰς τὰς πλείον σοβαρῶς ἀσθενείας εἶνε τὸ πρῶτον θεραπευτικὸν μέσον.

Παιδίον τι ἀσθενεῖ ἀπὸ ἀπλοῦν πυρετόν· τί θὰ ὠφελήσῃ λοιπόν, ἐὰν τὸ ἔχητε *στὰ χέρια σας*, εἰς τὰς ἀγκάλας ἢ εἰς τὴν καθέκλαν *μισοκοιμισμένο ἢ μισοσηκωμένο*, ἐπὶ ἀνακλίντρον (καναπέ) ἢ ἐὰν τὸ περιγέρητε εἰς περιβάλλον ψυχρὸν ἢ θερμὸν; Περιμένοντες τὸν ἰατρόν, ὅστις θὰ προσδιορίσῃ τὴν αἰτίαν τοῦ πυρετοῦ — πρᾶγμα πολὺ δύσκολον προκειμένου περὶ μικρῶν παιδίων — κάμνετε μίαν καλὴν προκαταρκτικὴν ἰατρικὴν κατακλίνοντες τὸν μικρὸν ἄρρωστον. Ἐὰν ἡ κλίνη εἶνε καταλλήλως θερμῆ, τὸ δὲ παιδίον ἐπαρκῶς σκεπασμένον, ἀφοῦ πῆ ἔλαφρόν τι ἔγγυμα φιλύρας (τίλλιο, φλαμοῦρι) ἢ ἄλλο τι, θ' ἀποκοιμηθῇ καὶ συνήθως κατὰ τὴν ἀφύπνισίν του, κατόπιν μιᾶς ἐφιδρώσεως κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ἀφιδρόνου, ἀλλ' εὐοίωνου, θὰ παρέλθῃ ἢ κρίσις τῆς ἡμέρας ἐκείνης.

Παιδίον κουρασμένον ἀναπαύεται καλλύτερον εἰς τὴν κλίνην του ἢ ἀλλαχοῦ. Πρόκειται περὶ πράγματος σπουδαιοτέρου ἀπὸ ἀπλοῦν πυρετόν; Ἡ κλίνη τότε εἶνε περισσότερον ἐνδεδειγμένη. Εἰς τὰς παθήσεις τοῦ λαιμοῦ καὶ τῶν ἀναπνευστικῶν ὁδῶν ἡ κλίνη εἶνε ἐπίσης ἀπαραίτητος καὶ ἐπιβεβλημένη. Μία μικρὰ ἀδιαθεσία, μία ἔλαφρά γρίπη (ινφλουέντζα) μεταβάλλεται ἀμέσως εἰς πνευμονίαν ἢ πλευρίτιδα. Τί συνέβη ἄρά γε; Πόθεν τοῦτο προήλθε; Τὸ ἀδιάθετον παιδίον, μὴ δυνάμενον ἀκόμη νὰ ἐξέλθῃ, ἀφήκε τὴν κλίνην του, ἐκάθησεν ὀπισθεν τοῦ παραθύρου, εἰς τόπον δροσερόν, ἐκρουλόγησεν ἀμέσως καὶ εὐκόλως, διότι οὔτε παίζει, οὔτε τρώγει ὅσον πρέπει καὶ ἐπομένως διὰ τοῦτο ἔχει καὶ δύναμιν μικροτέραν ἀτοχῆς καὶ διότι ἐξακολουθεῖ νὰ εἶνε ἀκόμη ἀδιάθετον.

Εἰς τὰ ἐξανθηματικά λεγόμενα νοσήματα ὁ θάνατος συνήθως ἐπέρχεται, διότι ὁ μικρὸς ἄρρωστος ἐκρουλόγησεν ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἐξάνθησιν τὸν ἀντίον δὲ πολλὰ παιδιά ἐσώθησαν, διότι ἐτέθησαν εἰς τὸ ζεστὸν κρεββατάκι των, ὅπου τὸ ἐξάνθημα, μολονότι ἕως τότε εἶχε βραδύνει νὰ παρουσιασθῇ, ἐξηδηλώθη εἰς τὴν κλίνην καλῶς. Ἐπίσης ὅσα παιδιά ἐβιάσθησαν νὰ σηκωθῶσιν ἀπὸ τὴν κλίνην; συνήθως ἐπαρουσίασατ ἐπιπλοκάς. Παραδείγματος χάριν, ποῖος δὲν εἰξεύρει, ὅτι ἡ ὄστρακιὰ ἐπιπλέκεται ὑπὸ ὕδρωπος καὶ νεφρίτιδος εἰς τὰ παιδιά, τὰ ὁποῖα ἐκτίθενται εἰς τὴν ψύξιν;

Εἰς τὴν κλίνην τὰ ἀσθενῆ παιδία πρέπει νὰ ἐπιβλέπωνται καὶ νὰ προφυλάσσωνται ἀπὸ τὸ κρυολόγημα, τὸ ὁποῖον ἀρπάζουν καὶ ὅταν ἀκόμη νομίζῃ τις, ὅτι ἔκαμε τὸ πᾶν διὰ νὰ τὰ προστατεύσῃ. Ἡ ψύξις ἐπέρχεται καὶ ὅταν τὸ παιδίον, διὰ νὰ ζητήσῃ ὀλίγην δροσιάν, ἐξάγει ἀπὸ τὴν κλίνην τὸ πόδι, τὴν κνήμην ἢ τὸ ἥμισυ τοῦ κορμοῦ του ἢ μόνον ὅταν ἐξέρχεται πρὸς ἀναζήτησιν δροσεροῦ μέρους.

Υ Γ Ε Ι Α

Εἶνε ἡ ὁμαλὴ κατάστασις τῆς ζωῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἀσθένεια ἔρχεται ὡς ἐν ἐπεισόδιον. Ὅταν οὐδὲν μεταβάλλῃ τὴν ὁμαλότητα αὐτὴν, ὅταν τὸ παιδίον τρώγῃ καλῶς, πίνῃ, κοιμᾶται, παίζει μὲ τὴν συνήθη εἰς τὴν ἡλικίαν του φαιδρότητα, τότε ἔχει ὑγείαν. Ἡ ὄρεξις του εἶνε κανονικὴ, ἡ πέψις του δὲν διαταράσσεται καὶ ὁ ὕπνος του δὲν διακόπτεται. Ὅλος ὁ βίος τοῦ παιδίου διέρχεται πλησίον τοῦ μαστοῦ ἢ εἰς τὴν κλίνην, ἔχει καθ' ἑκάστην τρεῖς κενώσεις ἢ τέσσαρας κιτρίνας χωρὶς πόνους, χωρὶς φωνάς.

ΑΔΙΑΘΕΣΙΑ, ΑΣΘΕΝΕΙΑ

Ἡ ἀδιαθεσία εἶνε μικρὸς βαθμὸς τῆς ἀσθενείας. Αἱ συνεχεῖς ἢ αἰ κατ' ἐπανάληψιν ἀδιαθεσῖαι εἶνε ἐπίσης ἀνησυχαστικαὶ καὶ πρέπει νὰ κινῶσι τὸ ἄγρυπνον ἐνδιαφέρον τῆς μητρὸς. Ἡ ἀσθένεια ἐπέρχεται συνήθως εὐθύς ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας μὲ φαινόμενα θορυβώδη καὶ σοβαρὰ καὶ τὸ παιδίον ἀποκτᾷ μίαν φυσιογνωμίαν θλιβεράν, ἣτις προοδίδει τὴν ὀδύνην, ἢ ὁποῖα διατρέχει τὸ σῶμά του, ἐνῶ κατὰ τὴν ἀδιαθεσίαν τὸ παιδίον δὲν ἔχει ὕψος θλιβερόν καὶ ἀγωνιώδες, ἀλλ' ἀπλῶς ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὰ συνήθη παιγνίδια του καὶ τὰ δάκρυα διαδέχονται πάλιν οἱ γέλωτες. Ὑπάρχουν πράγματι συγκεκριμένα ὄρια τῆς ἀδιαθεσίας καὶ τῆς ἀσθενείας. Παραδείγματος χάριν, ὁ βήξ, ἡ διάρροια, ὁ ἔμμετος, ὁ πυρετός,

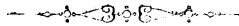
ὁ κωλικός, ὅταν εἶνε παροδικά, ἀποτελοῦν ἀδιαθεσίαν, ὅταν ὅμως ἐπιμένουν καὶ διαρκοῦν εἶνε ἀσθένεια, ἣ ὁποία κάμνει πλέον τὴν ἐγκατάστασίν της καὶ πρέπει νὰ προσκαλῆται ὁ ἱατρός, ἀφοῦ προηγουμένως περιτυλιχθῆ τὸ παιδίον καλῶς καὶ περιβληθῆ μὲ τὰς ἀπαιτούμενας ὑγιεινὰς φροντίδας.

Πότε ἐν παιδίον πρέπει νὰ θεωρῆται ὑγιές ;

Τὸ παιδίον εἶνε ὑγιές, ὅταν τρώγῃ καλῶς καὶ πίνῃ ὀλίγον. Τοῦναντίον, ὅταν πίνῃ πολὺ καὶ τρώγῃ ὀλίγον, εἶνε ἀδιάθετον ἢ ἄρρωστον.

Ὅταν τὸ παιδίον ἐξασθενῆ ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου, χωρὶς νὰ δικαιολογῆται ἡ ἀδυναμία του, πρέπει ν' ἀναζητῆται ἐπιμελῶς ἡ αἰτία τῆς ἀπισχνάνσεως. Διότι καὶ ὅταν ἀκόμη μεγαλόνῃ τὸ παιδίον, ὅταν, καθὼς λέγουν, ρίχνη μπόι, πάλιν πρέπει νὰ διατηρῆ τὴν ὄρεξίν του, εἰ δὲ μή, ὑπάρχει ἄλλη αἰτία ἐσωτερικῆ, διαφεύγουσα τὴν ἁρμοδιότητα τῆς μητρὸς, ἣ ὁποία καθιστᾷ ἀδύνατον τὸν ὄργανισμὸν τοῦ παιδίου. Κακῶς ὑπολογίζουσι πάντοτε, ὅτι τὸ παιδίον ἐξασθενεῖ ἀπὸ τοῦς ἔλμινθας (σκωλίκια τοῦ ἐντέρου) ἢ τὴν ὀδοντοφυσίαν, εἰς τὴν ὁποίαν τυφλῶς ἀποδίδουν πᾶσαν ἀδιαθεσίαν ἢ ἀσθένειαν. Οἱ ὀδόντες πρέπει νὰ εἶνε ἀνάλογοι εἰς τὴν ἡλικίαν τοῦ παιδός.

Ἐν γένει δὲ δὲν πρέπει ποτὲ ν' ἀφίνωνται ἄνευ ἱατρικῆς φροντίδος τὰ παιδιά, τὰ ὁποία θὰ ἀδιαθετῆσουν καὶ θὰ ἔχουν βῆχα, κωλικούς, διάρροϊαν καὶ συχνούς ἐμέτους.

Ο Ρ Ε Ξ Ι Σ

Τὸ παιδίον ἔχει κατὰ γενικὸν κανόνα καλὴν ὄρεξιν, ἥτις εἶνε ἀπαραίτητος καὶ χρησιμεύει, διὰ νὰ συγκροτήσῃ τὸν ὄργανισμὸν του. Τρώγει πολλάκις τῆς ἡμέρας. Ὅταν λοιπὸν ἀπορρίπτῃ τὴν τροφὴν καὶ δὲν ἔχῃ ὄρεξιν νὰ φάγῃ, εἶνε χωρὶς ἄλλο ἀδιάθετον ἢ ἀσθενές. Ἡ ἀνορεξία εἶνε σημεῖον, τὸ ὁποῖον προειδοποιεῖ ὅτι θ' ἀδιαθετῆσῃ, ὅτι τέλος κάτι τι συμβαίνει ἐν αὐτῷ. Πρέπει λοιπὸν νὰ καταβληθῆ προσπάθεια πρὸς ἐπ' ἀνάδοδον τῆς φυσικῆς καὶ κανονικῆς ὀρέξεώς του.

Πολλαὶ μητέρες συνηθίζουν νὰ δίδουν ἀμέσως τὸν μαστόν, ἅμα κλάση τὸ παιδίον, ἔξ οὗ καὶ ἡ παροιμία «ἅμα δὲν κλάση τὸ παιδί, δὲ τῷ δίνει ἡ μάνα του βυζί». Πλὴν ἡ κραυγὴ τοῦ παιδίου δὲν σημαίνει πάντοτε, ὅτι πεινᾷ. Πιθανὸν νὰ ὑποφέρῃ ἀπὸ κωλικὸν (κοιλόπονον). Πρέπει νὰ ἐξακριβώηται ἡ αἰτία, πρὸ πάντων ὁ κωλικὸς καὶ τότε δίδεται κατ' αὐτοῦ ἔγχυμα φιλλύρας, σταγόνες μέντας ζικχαρούχου καὶ τίθενται ἐπιθέματα πιτύρων θερμῶν ἢ τεμάχιον φανέλλας ζεστής ἐπὶ τῆς κοιλίας.

Πολλὰ παιδιὰ κλαίουں στερεοτύπως, ἅμα βραχοῦν, ὅταν δὲ τὰ ἀλλάξουν, ἀμέσως ἡσυχάζουν. Ἄλλα κλαίουں ἀπὸ κακὴν συνηθειαν, διότι τὰ ἀφίνουν λόγου χάριν εἰς τὴν κλίνην των, ὅπου δὲν ἀρέσκονται.

ΔΥΣΤΡΟΠΙΑ

Τὸ παιδίον εἶνε συνήθως φαιδρὸν, χαρωπὸν. Ἡ φαιδρότης εἶνε φυσικὴ, εἶνε συστατικὸν τοῦ ὀργανισμοῦ του. Ὄταν λοιπὸν καθίσταται θλιβερὸν καὶ εἶνε λυπημένον, ὅταν ἀλλάσῃ τὰς συνηθείας του, τὸν χαρακτηῖρα καὶ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν του, δὲν εὐχαριστῆται ἀπὸ τίποτε, δὲν γελᾷ, δὲν παίζει, δὲν χαίρη καὶ δὲν κλαίη ἐναλλάξ, τότε εἶνε κακοδιάθετον. Πολὺ ὀρθῶς εἶπον, ὅτι «μάτι ξηρὸ» σημαίνει βαρεῖν ἀσθένειαν. Τὸ κλάψιμο εἶνε ἀπαραίτητον διὰ τὸ μικρὸν παιδίον, εἶνε φυσικὴ συννήκη τῆς ζωῆς του. «Ἡ φωνὴ εἶνε τὸ πλεόν ἐνεργητικὸν μέσον τῆς ἐκφράσεως τοῦ μικροῦ παιδίου» καὶ δι' αὐτῆς φανερόναι πᾶν ὅ,τι θέλει, πᾶν ὅ,τι αἰσθάνεται.

ΟΔΟΝΤΟΦΥΤΙΑ

Κατὰ τὸν καθηγητὴν Bouchut ἡ ὀδοντοφυΐα εἶνε ἡ σπουδαιότερά κοίσις τῆς πρώτης ἡλικίας καὶ πολλὰ παιδιὰ ἀπο-

θνήσκουν ἐξ αἰτίας της. Ἡ τακτικὴ ὀδοντοφυΐα συνίσταται εἰς τὸ ν' ἀποκτήσῃ τὸ νήπιον εἴκοσιν ὀδόντας, ὅταν γίνῃ εἴκοσι μηνῶν. Οἱ πρῶτοι ὀδόντες πρέπει ν' ἀναφαίνωνται κατὰ τὸν ἔβδομον τοῦλάχιστον μῆνα, ὄγδοον ἢ ἔνατον τὸ πολὺ. Πᾶσα ἐπιβράδυνσις εἶνε ἀξία προσοχῆς. Ἐπίσης δὲν εἶνε καλὸν νὰ γίνηται ἡ ὀδοντοφυΐα πολὺν πρὸ τοῦ ἑβδόμου μηνός, διότι ἡ προωιμότης αὕτη συνοδεύεται πολλάκις ὑπὸ παρατεταμένης ἀδιαθεσίας τοῦ νηπίου. Ἡ χειρότερα ὀδοντοφυΐα ἀρχίζει τὸν 16ον μῆνα καὶ συμβαίνει εἰς τὰ ραχτικά καὶ καχεκτικά παιδία, εἰς τὰ ἐγκαίρως ἀπογαλακτισθέντα καὶ εἰς τὰ κακῶς τρεφόμενα.

Ἡ ὀδοντοφυΐα εἶνε ἐργασία φυσιολογικὴ, δύσκολος καὶ ἐπικίνδυνος. Κατ' αὐτὴν τὸ παιδίον ἐξασθενεῖ καὶ καταβάλλεται ἐνκόλως καὶ εἶνε ἐκτεθειμένον εἰς ὅλας τὰς ἀσθενείας. Τὰ παιδία ἀποθνήσκουν συνήθως ἀπὸ τοῦ ἔκτου μέχρι τοῦ τριακοστοῦ μηνός καὶ κατὰ τοὺς μῆνας τούτους ἡ θνησιμότης εἶνε καταπληκτικὴ ὀφειλομένη κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν κακὴν διαίταν καὶ ὄχι τόσον εἰς τὴν ὀδοντοφυΐαν.

Ἡ ὀδοντοφυΐα εἶνε ἐπανάστασις τοῦ μικροῦ ὀργανισμοῦ καὶ συνοδεύεται συνήθως ὑπὸ σοβαρῶν ἐπιπλοκῶν. Ἔχουν δίκαιον ὅσαι μητέρες ἀποδίδουν ἐξαιρετικὴν σημασίαν εἰς τὴν καλὴν ὀδοντοφυΐαν, διότι πᾶσα ἐπιβράδυνσις αὐτῆς σημαίνει ἀσθενῆ καὶ κακῶς κατηρητισμένον ὀργανισμόν, ἀτελῆ θρέψιν τοῦ παιδίου.

« Καλὸν παιδίον μέχρι τῆς ὀδοντοφυΐας » εἶπον ὀρθότατα. Ἡ ὀδοντοφυΐα προξενεῖ βαρείας συνεπειάς εἰς τὸ παιδίον, προκαλεῖ ἀκατασχέτους ἐμέτους, διάρροϊαν, βρογχίτιδα, σπασμούς, ἀδυναμίαν, κατὰ δὲ τὸν Ἴπποκράτην ἐπισυμβαίνουν καὶ ἀγρυπνίαι, φόβοι, ἄφθαι τῶν χειλέων, οὖλων ὀδαξήσμοι, πυρετοὶ καὶ πρὸ πάντων, ὅταν τὰ παιδία ἀνάγῃ τοὺς κυνόδοντας. Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὰ χλιαρὰ λουτρὰ ὠφελουσι

πολύ κοί ἔχουν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν, ὅταν μάλιστα συνοδεύονται καὶ ὑπὸ τονωτικῶν φαρμάκων.

Σπουδαιότερα εἶνε τὰ ἀπὸ τοῦ στόματος συμπτώματα, τὸ ὁποῖον ἐρεθίζεται καὶ φλογίζεται, τὸ δὲ παιδίον ἀδυνατεῖ νὰ φάγη, νὰ ἡσυχάσῃ καὶ κοιμηθῇ. Καὶ ὅμως καὶ ἡ κατάστασις αὕτη εἶνε παροδική καὶ τὸ παιδίον δύναται νὰ θεραπευθῇ εὐκόλως μὲ τὴν ἀποκλειστικὴν γαλακτοτροφίαν, τὰ λουτρά καὶ μὲ τὸ κατάλληλον διὰ τὸ στόμα φάρμακον (Sirop du Dr Delab re).

Θ Η Λ Α Σ Μ Ο Σ

« Ὁ θηλασμὸς τοῦ νηπίου παρὰ τῆς μητρὸς ἢ ἐλλείπει αὐτῆς ὑπὸ τροφοῦ, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς οἰκογενείας, εἶνε μέσον διατροφῆς, τὸ ὁποῖον δίδει τὰ πλέον εὐχάριστα ἀποτελέσματα καὶ ἐλαττώνει τὸν κίνδυνον τῆς θνησιμότητος τῶν παιδίων.

« Τὸ γάλα πρέπει ν' ἀποτελῇ τὴν οὐσιώδη τροφήν τοῦ παιδίου τοῦλάχιστον κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος, δηλαδὴ μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τῶν 10 ἢ 12 πρώτων ὀδόντων.

« Εἶνε ἐπικίνδυνον νὰ δίδηται κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας στερεὰ τροφή καὶ δὲν πρέπει ποτὲ νὰ λησμονῶμεν, ὅτι ἡ πρῶτος αὕτη τροφή προξενεῖ περὶ σσότερα θύματα εἰς τὰ μικρὰ παιδιά.

« Ὁ θηλασμὸς πρέπει νὰ γίνηται κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας εἰς κάθε δύο ὥρας, τὴν νύκτα δὲ κατὰ πᾶσαν τρίτην ὥραν.

« Δὲν πρέπει ποτὲ νὰ ἐξυπνῶμεν τὸ παιδίον, διὰ νὰ τὸ θηλάσωμεν καὶ ἂν ἀκόμη ὁ ὕπνος παραταθῇ ἐπὶ τρεῖς ὥρας

κατὰ τὴν ἡμέραν καὶ ἐπὶ πέντε ἢ ἕξ ὥρας κατὰ τὴν νύκτα.

« Εἶνε ἐπικινδυνότατον νὰ κατακλίνῃ ἡ μήτηρ τὸ μικρὸν παιδίον εἰς τὴν κλίνην της.

« Ἐὰν ἡ μήτηρ δὲν δύναται νὰ θηλάσῃ τὸ παιδίον της, ἐλλείπει ἰδικοῦ της γάλακτος ἢ ἔνεκα ἀσθενείας, πρέπει νὰ τρέφῃται τὸ παιδίον μὲ γάλα τροφοῦ· ἐὰν δὲ ἀδυνατῇ ἡ οἰκογένεια νὰ προμηθευθῇ τροφόν, μὲ γάλα αἰγὸς ἢ ἀγελάδος.

« Μόνον μετὰ τὸν ἑβδομον μῆνα ἐπιτρέπεται νὰ προστεθῇ εἰς τὸ γάλα τῆς ἀγελάδος ἢ τῆς αἰγὸς ὀλίγη ποσότης ἀλεύρου, ριζαλεύρου, ταπιόκας, ἀραροῦτ σχηματιζομένου δι' αὐτῶν ἐνὸς πολτοῦ ἐλαφροῦ, ἀραιοῦ καὶ καλῶς πάντοτε βρασμένου. Ἀργότερον εἰμπορεῖ τις ν' ἀντικαταστήσῃ εἰς τὸ μίγμα τοῦτο τὸ γάλα διὰ ζωμοῦ βοείου κρέατος ἐλαφροῦ, διὰ νὰ προετοιμασθῇ τὸ παιδίον σιγὰ σιγὰ εἰς τὸν ἀπογαλακτισμόν.

« Ὁ ἀπογαλακτισμὸς πρέπει νὰ γίνηται, ὅταν τὸ παιδίον συμπληρώσῃ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦλάχιστον. Ὁ ἀπογαλακτισμὸς δὲν πρέπει νὰ γίνηται κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν θερινῶν μηνῶν καὶ τῆς μεγάλης ζέσης, οὔτε ἐὰν συμπέσῃ ἔντονος ὀδοντοφυΐα, οὔτε ἐν καιρῷ ἀδιαθεσίας. Ὁ ἀπογαλακτισμὸς πρέπει ν' ἀρχίσῃ κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἡσυχίας, ἣτις παρεμβάλλεται μεταξὺ τῶν κρίσεων τῆς ὀδοντοφυΐας.

« Ὁ ἀπογαλακτισμὸς πρέπει νὰ γίνηται βαθμηδόν, δηλαδὴ ἀφοῦ τὸ παιδίον ἀποκτήσῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν συνήθειαν εἰς τὰς συμπληρωματικὰς τροφάς, τὰς ὁποίας ὑπεδείξαμεν ἀνωτέρω ».

Τὸ ὑψηλότερον καὶ ὠραιότερον καθήκον τῆς μητρὸς εἶνε νὰ θηλάσῃ μόνη τὸ τέκνον της. Ὅσαι μητέρες ἀποφεύγουν τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος τούτου ἐκ πνεύματος ψευδοπολιτισμοῦ, δὲν εἶνε μητέρες, εἶνε μητρικαὶ κακαί.

Ἐπάρχουν ὁμως καὶ πολλαὶ μητέρες, αἱ ὁποῖαι μ' ὄλην

τὴν καλὴν τῶν διάθεσιν εἶνε ἀκατάλληλοι πρὸς τοῦτο, εἴτε διότι δὲν ἔχουν γάλα, εἴτε διότι εἶνε ἀπησχολημένοι εἰς τὰς διακεδάσεις καὶ συνεπῶς ὡς ἐκ τῶν κοπώσεων, αἵτινες συνοδεύουν αὐτάς, στερεῦν οἱ μαστοὶ τῶν ἢ διότι ἐπιδίδονται εἰς παρατεταμένας πνευματικὰς ἐνασχολήσεις. Ἐπιπλέον εἶνε ἀδύνατοι, ἀναιμικαί, καχεκτικαὶ ἢ ρευματικαί. Ἀπαγορεύεται καὶ εἰς αὐτάς ὁ θηλασμός. Δὲν ἐπιτρέπεται κατηγορηματικῶς νὰ θηλάσῃ τὸ παιδίον τῆς μητρός, ἢ ὁποῖα βήχει, διότι καὶ αὐτὴ ὑπόκειται τότε εἰς τὴν φθίσιν καὶ τὸ παιδίον ἐπίσης, τὸ ὁποῖον τρώγει γάλα ὑποπτον.

Ὁ ἀποκλειστικὸς θηλασμὸς γίνεται μόνον μέχρι τοῦ δωδεκάτου μηνός. Κατόπιν τὸ μητρικὸν γάλα ὀλιγοστεύει καὶ πρόκειται τὸ παιδίον νὰ τρώγῃ καὶ ἄλλο τι, διότι ἄλλως ἀδυνατεῖ νὰ βαδίσῃ καὶ ἐξασθενεῖ.

Ὁ τέλειος ἀπογαλακτισμὸς γίνεται μόνον κατὰ τὸν δέκατον ὄγδοον ἢ εἰκοστὸν μῆνα. Πρωϊμώτερος δέ, ὅταν ἡ μήτηρ ἀσθενήσῃ σοβαρῶς, ὅταν ἐπισυμβῇ μία ἐγκυμοσύνη, ἐλάττωσις φυσιολογικῆ τῆς ἐκκρίσεως τῶν μαστῶν, ἐὰν τέλος τὸ παιδίον εἶνε δυνατὸν καὶ καλῆς συστάσεως, ἐὰν συνειθίσῃ νὰ τρώγῃ ξένον γάλα καὶ ἄλλας ἐλαφροὺς τροφάς. Πάντοτε ὅμως τὸ γάλα, βόειον ἢ τῆς αἰγός, ἐξακολουθεῖ νὰ εἶνε ἡ βάσις τῆς διαίτης τοῦ παιδίου. Εἶνε κακίστη καὶ ἐπιβλαβεστάτη συνήθεια νὰ δίδηται εἰς τὸ μικρὸν παιδίον ὅ,τι τρώγουν οἱ ἄλλοι εἰς τὴν τράπεζαν.

ΛΟΥΤΡΑ

Τὰ λουτρά εἶνε ὠφελιμώτατα εἰς τὰ μικρὰ παιδιά, ἀρκεῖ νὰ τηρῶνται αἱ ἐξῆς στοιχειώδεις προφυλάξεις :

1ον) «Τὰ χλιαρὰ λουτρὰ δὲν πρέπει νὰ διαρκοῦν ποτὲ περισσότερο τῶν δέκα λεπτῶν.

2ον) «Τὸ λουτρὸν νὰ ἔχῃ θερμοκρασίαν ἄνω τῶν 30ο (μῆχοι 35ο καὶ νὰ ἐλαττώνηται ἢ θερμοκρασία αὕτη ὀλίγον κατ' ὀλίγον μέχρι σημείου τινός, τὸ ὁποῖον νὰ εἶνε ἀνεκτὸν ὑπὸ τοῦ παιδίου.

3ον) «Τὰ λουτρὰ νὰ ἐπαναλαμβάνονται συχνάκις, ἐφ' ὅσον ἐπαναφαίρονται τὰ συμπτώματα καὶ δὲν παρέρχονται.

4ον) «Ἐὰν τὸ παιδίον εἶνε ἀδύνατον καὶ ἢ κυκλοφορία φαίνεται γινομένη κακῶς, πρέπει νὰ δοθῇ μέσα εἰς τὸ λουτρὸν ὀλίγον κονιάκ καὶ μετὰ τὸ λουτρὸν νὰ τὸ ἐντρίψωμεν πολὺ καλὰ μὲ θερμὰ πανία ἢ νὰ τὸ περιτυλίξωμεν ἐπὶ ἓν τέταρτον τῆς ὥρας μὲ ἓν μάλλινον σκέπασμα. Ἐνίοτε τὸ χλιαρὸν λουτρὸν δὲν ἀρκεῖ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπὸν, πρὸς τὸν ὁποῖον διευσθύνεται. Πρέπει λοιπὸν τότε νὰ συνοδεύηται ὑπὸ ἐλαφροῦ ψυχροῦ τριγίματος. »

Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐν λουτρὸν μὲ ὕδωρ χλιαρὸν, βορικοῦχον διάλυσιν ἢ ἐξ ἐγχύματος καρσοφύλλων ἢ χαμομήλων εἶνε ὠφελιμώτατον διὰ παιδίον ἄρρωστον ἢ ἀδιάθετον. Τὸ λουτρὸν εἶνε μέσον ὑγιεινὸν διὰ νὰ συγκρατῇ τὴν ὑγείαν ἢ διὰ νὰ ἐπαναφέρῃ αὐτήν, ἅμα κλονισθῇ. Ἀρκεῖ νὰ τηρῶνται μετὰ προσοχῆς αἱ ἀνωτέρω προφυλάξεις. Καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς ἀπελπιστικὰς καταστάσεις εἶνε σωτήρια, εἶνε ἢ ἀσφαλῆς ἄγκυρα, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ὁ ἰατρὸς καὶ ἡ μήτηρ πρέπει νὰ ἐξαρτῶσι τὰς σκέψεις καὶ τὴν γλυκεῖαν ἐλπίδα τῶν.

Τὰ χλιαρὰ λουτρὰ ἐν γένει ἔχουν μεγάλην ἐπίδρασιν διὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, πρὸ πάντων ὅταν ταῦτα καταλαμβάνονται ὑπὸ πυρετοῦ, σπασμῶν, ἀποναρκώσεως, ὑποθερμίας, ἀϋπνίας, φόβου ἢ κλανθμηρίζουσι καὶ μεμψιμοιροῦν.

Τὸν χειμῶνα τὸ λουτρὸν πρέπει πάντοτε νὰ εἶνε θερμο-

κρασίας 35-360. Τὰ ψυχρὰ λουτρὰ προξενοῦν εἰς τὰ νήπια βρογχίτιδας.

Τὸ λουτρὸν γενικῶς πρέπει νὰ γίνηται τὸ πρῶτ', ὀλίγον ὕστερον ἅμα ἐξυπνήσῃ. Ἐὰν ὁμως τὸ μικρὸν εἶνε ιδιότροπον καὶ δὲν κοιμᾶται καλῶς τὴν νύκτα, εἶνε προτιμότερον νὰ γίνηται τὸ λουτρὸν τὸ ἑσπέρας, διότι τότε θὰ κοιμηθῇ ὕπνον ἤσυχον καὶ διαρκῆ.

Ἄμα τὸ παιδίον γίνῃ ἐπὶ μηνῶν, ἀρκοῦσι δύο λουτρὰ καθ' ἑβδομάδα.

Τὰ θαλάσσια λουτρὰ ἐπιτρέπονται μόνον εἰς παιδιά ἐξαετῆ καὶ ἄνω. Ὁ θαλάσσιος ἀῆρ ἀυξάνει τὴν ὄρεξιν, ἐνδυναμόνει τὴν χώνευσιν, τὴν κυκλοφορίαν καὶ τὴν ἀναπνοήν, ἐπισχύει τὰ νεῦρα, δίδει ὠθήσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τὴν σωματικὴν, τὴν τελειοποιεῖ καὶ μεταβάλλει τὰ ἀναιμικὰ καὶ καχεκτικὰ παιδιά.

Τὰ θαλάσσια λουτρὰ τῶν μικρῶν παιδίων πρέπει νὰ διαρκοῦν ὀλίγον, ἀπὸ ἐνὸς μέχρι πέντε λεπτῶν. Μόνον ἐν λουτρῶν καθ' ἑκάστην. Μετὰ τὸ λουτρὸν αἱ ἀσκήσεις καὶ ὁ περίπατος εἶνε ἀπαραίτητα, πρέπει δὲ νὰ διαμένωσι σχεδὸν ὅλην τὴν ἡμέραν παρὰ τὴν παραλίαν. Εἰς τὰ ἀδύνατα παιδιά εἶνε ὠφελιμώτατα τὰ χλιαρὰ θαλάσσια κατ' οἶκον λουτρὰ, πολλάκις δὲ κατορθόνουν μετὰ τὰ χλιαρὰ νὰ κάμουν καὶ ψυχρὰ θαλάσσια, ἀλλὰ πάντοτε κατόπιν συμβουλῆς ἱατροῦ. Παρὰ τὴν θάλασσαν τὸ παιδίον πρέπει νὰ ἐνδύηται καλῶς καὶ νὰ μὴ παραμένῃ πλησίον τῆς θαλάσσης πρῶτ' καὶ ἑσπέρας. Πρέπει νὰ τρώγῃ καλῶς, λευκὰ κρέατα, ἰχθῦς, ὠά, γάλα, γαλακτερὰ καὶ ὄσπρια.

—❦—

Ε Μ Ε Τ Ο Σ

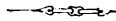
—❦—

Ὁ ἔμετος εἶνε φαινόμενον φυσιολογικὸν εἰς τὰ νήπια. Ἐὰν δ-

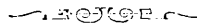
μυς εἶνε ἐπίμονος καὶ συνεχῆς καὶ ἐπέρχηται εἰς κάθε θηλασμόν καὶ συνοδεύεται ὑπὸ δυσκοιλιότητος, χρηγοῦμεν ὀλίγον καθαρτικὸν (ἀμυγδαλόλαδο ἢ ρητσίνολαδο, ἐν ἧ δύο κοχλιάρια τοῦ γλυκοῦ) ἢ κίτρινον μικρὰ κλυσματάκια μὲ γλυκερίνην. Ἐπίσης ὠφελοῦν πλὴν ἐν τιαύτῃ περιπτώσει ἡ ὑγιεινὴ, ἡ καλὴ διαίτα, ὁ ἀραιὸς θηλασμός, ὁ καθαρὸς ἀήρ καὶ τὰ χλιαρὰ λουτρά

ΔΙΑΡΡΟΙΑ

Κατὰ γενικὸν κανόνα τὰ μικρὰ παιδιά ἔχουν κενώσεις διαρροϊκάς. Ἡ διάρροια λοιπὸν τῶν παιδίων δὲν συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἔχωσι κενώσεις ὑγρὰς ἢ μαλακᾶς, ἀλλ' εἰς τὸν μέγαν ἔριθμόν τῶν καθημερινῶν κενώσεων καὶ εἰς τὴν ἀλλαγὴν τῆς ὄψεως καὶ τοῦ χρώματός των. Πᾶσα διάρροια διαρκούσα μίαν μόνον ἡμέραν σημαίνει ἀπλήν ἀδιαιτήσιον, ἐνῶ ἡ διαρκούσα περισσότερον τῆς ἡμέρας καὶ μὴ ὑποχωροῦσα εἰς μίαν καλὴν διαίταν σημαίνει βαρεῖαν κατάστασιν προερχομένην ἀπὸ κακὴν πέψιν, ἀπὸ στομαχικὸν κατάρρου ἢ ἐντερίτιδα. Τὸ θέμα τοῦτο εἶνε ἀπλούστατον. Τὰ ἀποχωρήματα τοῦ μικροῦ παιδίου ἔχουν φυσικὸν χρῶμα κίτρινον, χρῶμα κ τ υ π η μ έ ν ο υ α ὐ γ ο ὕ. Λοιπὸν ὅταν ταῦτα καθίστανται πράσινα, πρασινωπά, μυξώδη ἢ ἐμπεριέχουν ἴχνη γάλακτος ἢ ἄλλης τροφῆς μὴ χωνευθείσης τελείως, σημεῖα χολῆς ἢ αἵματος, τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ πέψις δὲν γίνεται κανονικὴ καὶ ὑφίσταται ἡ διάρροια. Πρέπει δὲ νὰ ἐννοηθῇ κελῶς ὅτι τὰ περισσότερα παιδιά ἀποθνήσκουσι ἀπὸ τὴν διάρροϊαν αὐτὴν.

ΑΙ ΦΡΟΝΤΙΔΕΣ ΤΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

Τὸ καλύτερον καὶ ἀσφαλέστερον μέσον, διὰ νὰ ἐπιμηκύνωμεν τὴν ζωὴν ἐν γένει, εἶνε νὰ μὴ ἐπιβραχύνωμεν αὐτήν, ἐπιμένως τὸ

ἀτραπλέστερον μέτρον, διὰ τὸ νὰ διατηρήσωμεν τὴν ὑγείαν, εἶνε νὰ μὴ τὴν διακινδυνεύσωμεν. Πρωτκαλοῦμεν τὰς ἀθθενείας μόνοι, διότι παραμελοῦμεν τοὺς κανόνας τῆς ὑγεινῆς. Πᾶσα παρεκτροπὴ τῆς διαίτης, πᾶσα καταπόνησις τοῦ σώματος, πᾶσα ἔλλειψις καθαριότητος καὶ περιποιήσεων συντελοῦν κατ' ἐθέλειαν εἰς τὸ νὰ διαταραχθῇ ἡ ὑγεία τοῦ παιδίου. Ἡ ὑγεινὴ εἶνε τὸ πᾶν διὰ τὸν ἄνθρωπον, πρὸ πάντων δὲ διὰ τὸ μικρὸν παιδίον. Ἡ ὑγεινὴ ὄχι μόνον διατηρεῖ τὴν ὑγείαν, ἀλλὰ προφυλάττει τὸ σῶμα ἀπὸ τὰς ἀθθενείας.

Διὰ τὸ μικρὸν παιδίον ἡ ὑ γ ι ε ι ν ῆ συνοψίζεται εἰς τὴν κ α θ α ρ ι ὁ τ η τ α. Ὅταν τὸ παιδίον διατηρῆται κ α θ α ρ ὀ ν, δὲν θὰ ἀσθενήσῃ εὐκόλως. Ἡ καθαριότης εἶνε ὁ ὠραιότερος θησαυρὸς καὶ στολισμὸς διὰ τὸ ὑγιὲς παιδίον, τὸ ἀποτελεσματικώτερον δὲ μέσον εἰς τὸ ἄρρωστον, διὰ τὸ ἀναλλάξῃ. Ἡ καθαριότης τοῦ σώματος εἶνε ἀνάγκη ἐπιβεβλημένη καὶ ἡ ἀξία τῆς ὁμολογεῖται παρ' ὅλων. Ἡ καθαριότης δὲν εἶνε πολυτέλεια, οὔτε στολισμὸς, εἶνε ἐργασία χρησιμωτάτη, εἶνε τροφή τοῦ δέρματος καὶ ἡ χρησιμότης τῆς εἶνε καταφανεστάτη. Ἐὰν εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἐπεβλήθη διὰ τῆς θρησκείας ὡς νόμος σεβαστὸς, σήμερον θεωρεῖται ὡς στοιχειώδης διαταγὴ τῆς καλῆς ἀνατροφῆς.

« Τὸ κ' α' κ' ὀ ν πρέπει πάντοτε νὰ περιορίζηται ἐν τῇ ἀ ρ χ ῆ τ ο υ. Ἡ ἱατρικὴ ἔρχεται πολὺ ἀργά, ὅταν ἀφήσωμεν τὸ κακὸν νὰ προχωρήσῃ. Πᾶσα φροντίς, ἡ ὅποια καταβάλλεται ἐγκαίρως, προλαμβάνει μεγάλα κακὰ καὶ δὲν ἀποβαίνει ἀνωφελής. Πᾶσα ἀδιαθεσίαι ἢ ἀσθένεια εἶνε μίαι ἀληθῆς μέχρη, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ μήτηρ ὀφείλει νὰ κατέλθῃ μὲ θάρρος καὶ ἀφυσίωσιν. Ὁ ἄ ν κ ῆ τ η δέ, ὅταν εἶνε καλῶς παρεσκευασμένη». Ἐπιτετε δὲ, πρέπει ν' ἀρῖνηται εἰς τὴν τύχην τοῦ, εἰς τὴν μοῖραν. Ὁ Θεὸς βροθῆει τοὺς προσπληθύνοντας καὶ ἀγωνιζομένους.

Δ Ι Α Ι Τ Α

Εἶνε πολὺ δύσκολον ζήτημα νὰ καθαρῶσι τις τὴν διαίταν τῶν ὑ-

γιῶν παιδίων· ἐπομένως πολὺ δυσκολώτερον τὴν τῶν ἀρρώστων. Αἱ μητέρες ἀπαντῶσι πράγματι πολλὰς δυσκολίας εἰς τὸ ζήτημα τῆς διαίτης, πρὸς τὴν ὁποίαν δυστροποῦν τὰ περισσότερα παιδιά. Τὸ ζήτημα τοῦτο εἶνε πολὺ λεπτὸν καὶ πρέπει νὰ καταφεύγη τις εἰς τὴν εἰδικὴν ἐκτίμησιν τοῦ ἱατροῦ, ὅστις ὀφείλει νὰ κανονίσῃ λεπτομερῶς τὰ τῆς διαίτης τοῦ μικροῦ ἀρρώστου.

« Ἡ θ ε ρ α π ε υ τ ι κ ῆ τῆς μ ι κ ρ ᾶ ς ἡλικίας εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μίᾳ ὑ γ ι ε ι ν ῆ θεραπευτικῇ καὶ εἰς τὰ λεπτοφυῆ καὶ εὐθραυστα ταῦτα ἄτομα αἱ ἀθνεῖαι, αἱ ὅποια συνήθως εἶνε ἀποτέλεσμα παραβάσεως τῶν θρῶν τῆς ὑγιεινῆς, θεραπεύονται διὰ τῆς α ὑ σ τ η ρ ᾶ ς ἐφαρμογῆς τῶν παραγγελμάτων τῆς ὀ ρ θ ῆ ς ὑ γ ι ε ι ν ῆ ς »

Ἐν καιρῷ ἀδιαιθείας ἢ καλυτέρα ἐπέμβασις εἶνε ἡ δίαιτα. Ὁ Πλάτων πολὺ ὀρθῶς διετάξε νὰ μὴ θεραπεύωμεν τὰς μικρὰς ἀθνεῖας μὲ φάρμακα, ἀλλὰ νὰ παιδαγωγῶμεν αὐτὰς μὲ δίαιταν. Ἡ π ο λ υ φ α γ ί α, λόγου χάριν, ἀφεύκτως θὰ καταστήσῃ τὸ παιδίον ἀρρωστον. Αὕτη καταντᾷ μίᾳ κακῇ συνήθειᾳ εἰς τὰ μικρὰ παιδιά καὶ αἱ μητέρες δὲν πρέπει ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ ἐνδίδωσιν εἰς τὰς παραλόγους ἀξιώσεις τῶν μικρῶν, οἱ ὅποιοι καθίστανται τυραννικώτατοι. Εἶνε δὲ γνωστὸν, ὅτι μαγεῖρεῖον λεπτολόγον ὀδηγᾷ ἀσφαλῶς κατ' εὐθείαν εἰς τὸ φαρμακεῖον.

Ἡ δίαιτα δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται ἐπιπολαιῶς ὡς μέσον προφυλακτικόν, τὸ ἄνευτον πρέπει νὰ ἐκλαμβάνηται μετὰ σοβαρότητος ὡς μέσον ἀναλλοίωτον καὶ νὰ ἐφαρμόζηται πάντοτε μετ' εὐλαθείας. Ἡ πολυφαγία ἢ τὰ ἄτακτα γεύματα θὰ καταστρέφουν ἐγκαίρως τὸν στόμαχον τοῦ μικροῦ, ὅστις σχηματίζεται κακῶς καὶ παθολογικῶς καὶ ἀργότερον τὸ παιδίον θὰ γίνῃ χωρὶς ἄλλο ραχιτικόν, ἀναιμικὸν ἢ χοραδικόν.

Ἡ ἔλλειψις τῆς διαίτης εἶνε κακόν, εἶνε πολὺ χειρότερον καὶ αὐτῆς τῆς ἀθνεῖας ἀκρότης. Παιδίον τι θ' ἀτλένηται, λόγου χάριν, ἀπὸ πνευμονίαν μετὰ παρέλευσιν μιᾶς ἐβδομάδος ἢ δώδεκα ἡμερῶν θὰ σωθῇ. Ὅταν εἴπω καταστρέψῃ τὸν στόμαχον μὲ δίαιταν παράλογον τὸ διετὲς παιδίον, τί θὰ συμβῇ; Ὅχι εἶνε κατεστραμμέ-

νον ἐφ' ὅσον ζῆ τὸ κακόμοιρον. Συνυθέστατα δὲ βλέπομεν παιδία, πενταετῆ ἢ ἑξαετῆ μὲ πρισμένην κολίαν, διατεταμένον τὸν στόμαχον, ἔχοντα ἀδύνατον πρόσωπον, χρώμα γαιῶδες καὶ ἀναιμικά. Ἴδού τὰ ἀποτελέσματα τῆς κακῆς καὶ παραλόγου διαίτης, ἥτις ἐφαρμόζεται εἰς τὰ μικρὰ παιδία.

Ἡ τροφή πρέπει νὰ διευθύνεται μὲ μεγάλην περίσκεψιν καὶ πρέπει ν' ἀποτελεῖται ἀπὸ γάλα μητρικὸν ἢ τῆς τροφῶ ἢ γάλα ἐκλεκτὸν ἀγελάδος ἢ αἰγός. Ἀργότερον ροφήματα ἐλαφρά, ζωμός, πουλάκι. Κατὰ τὴν διάρκειαν ἀσθενείας ἢ ἐν καιρῷ ἀδιαιθεσίας πρέπει ἡ συνήθης τροφή νὰ ἐλαττώνηται, καθὼς καὶ κατὰ τὴν ὀδοντοφυΐαν, καταλληλόταται δὲ εἶναι αἱ ὑγραὶ δίαιται ἐν καιρῷ κρίσεων, παροξυσμῶν καὶ πυρετῶν καὶ καθὼς λέγει ὁ Ἱπποκράτης « αἱ ὑγραὶ δίαιται πᾶσι τοῖσι πυρεταίνουσι ξυμφέρουσι, μάλιστα δὲ παιδίοι καὶ τοῖσιν ἄλλοις καὶ τοῖσιν οὕτω εἰθισμένοις διαιτᾶσθαι » (ἀφρρ. ιστ') καὶ ἀλλαχοῦ: « Τοῖσιν ἐν περιόδουσι παροξυνόμενοις μηδὲν διδόναι, μηδ' ἀναγκάζειν, ἀλλ' ἀφαίρειν τῶν προσθεσίων πρὸ τῶν κρισίων » (ἀφρρ. ιθ').

Καλλύτερον δὲ εἶναι ν' ἀπομακρύνωμεν πᾶσαν ἄλλην τροφήν ἐκτὸς τοῦ γάλακτος. Μόνον ὅταν ἐπέλθῃ ἡ ἀνάρρωσις καὶ τὸ παιδίον ἐπανακτήσῃ ὄρεξιν, πρέπει νὰ ἐπανέλθῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὴν συνήθη αὐτῆς δίαιταν, δηλαδὴ τὸν ζωμόν, τὰ ροφήματα καὶ ἐλαφρά πουλάκια.

Ἐν καιρῷ ἀσθενείων ἡ τροφή πρέπει νὰ εἶναι ἐλαφρά, γάλα καὶ ζωμός. Τὸ γάλα πρέπει νὰ προτιμᾶται, διότι εἶναι εὐπεπτον καὶ θρεπτικώτατον συγχρόνως. Ἐπειδὴ δὲ ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ εἶναι διουρητικόν, εἶναι συγχρόνως εἰς πολλὰς ἀσθενείας καὶ φάρμακον, πρὸ πάντων εἰς τὰ ἐξανθηματικά νοσήματα. Εἰς τὸ γάλα δύνχεται νὰ προστεθῇ κατὰ προτίμησιν ὀλίγον ἄλας ἢ σάκχαρον καὶ τότε καθίσταται εὐπεπτότερον.

Πρέπει νὰ βράζηται: τὸ γάλα ; Ἴδού μ'ία σπουδαία ἀπορία. Τὸ γάλα πρέπει νὰ τρώγεται πάντοτε φυσικόν, δηλαδὴ ὠμόν. Διὰ νὰ ἀποφεύγῃ τις θμῶς τὴν φθίσιν, ἢ ὅποιαν προσδᾶλλει καὶ τὰ ζῦα καὶ

πρὸ πάντων τὰς ἀγελάδας, εἶνε ἔργον προνοίας καὶ προφυλάξεως νὰ τρώγῃ τις τὸ γάλα βραστὸν.

Ὁ ζωμός εἶνε ὀλιγώτερον τοῦ γάλακτος θεραπευτικός. Οὐχ ἦττον ὅμως πρέπει νὰ δίδηται κατὰ μικρὰς δόσεις εἰς τὰ ἀσθενῆ παιδία, πρέπει νὰ εἶνε ἀραιὸς καὶ τὸ στῶμα τοῦ πάχους πρέπει νὰ λαμβάνηται καταλλήλως.

Καφῆς καὶ τέϊον δὲν πρέπει νὰ δίδονται ποτὲ καὶ ἐπ' οὐδεμιᾶ προβάσει εἰς τὰ μικρὰ παιδία, διότι εἶνε οὐσίαι διεγερτικαὶ καὶ καθιπτικαὶ αὐτὰ νευρικά καὶ ἀδύνατα.

Ἡ τροφή εἰς τὰ ἀδύνατα παιδία πρέπει νὰ δίδηται κατὰ διαλείμματα τρία ἢ τετράωρα. Δὲν πρέπει νὰ βιάζηται τὸ παιδίον νὰ φάγῃ καὶ νὰ ἐρεθίζηται ἐπιμένως. Ἐν καιρῷ τῶν κρίσεων, τῶν παροξυσμῶν καὶ τῆς ἀσθενείας, ὅποτε ὑφῄεται ὁ πυρετός, τὸ παιδίον γίνεται δύστροπον καὶ πάντα προσπάθεια ναυαγεῖ. Ἐπωφελοῦμεθα λοιπὸν τὴν ὕφεσιν τοῦ πυρετοῦ καὶ κατάρθωμεν μὲ ἥπια μέσα καὶ ὑποσχέσεις νὰ χορηγήσωμεν τρεῖς-τέσσαρας φράξας τὴν ἡμέραν ὀλίγον γάλα καὶ ζωμόν. Τοῦτο δὲ εἶνε ἀρκετόν.

Εἰς τὰ ὀξεία νοσήματα — πυρετός, διάρροια, δυσεντερία, τυφοειδὴς πυρετός, ὀστρακιά, ἰλαρά, ἰνφλουέντζα, βρογχίτις, πνευμονία, διφθερίτις κ.τ.λ. — ἡ τροφή καὶ ὀλίγη διδομένη κατὰ διαλείμματα, ὡς εἶπομεν, ἀρκεῖ. Εἰς τὰς χρονίας ὅμως καταστάσεις — λιθίασις, χρόνιαι βρογχίτιδες, ραχισμός, ἀναιμία, χοιράδωσις, φθίσις καὶ τὰ παρόμοια — πρέπει νὰ καταβάλληται μεγάλη φροντίς διὰ νὰ τρέφηται τὸ παιδίον ἐπιμελῶς καὶ νὰ τρώγῃ καλὴν καὶ ἀφθονον τροφήν.

Ἐπιμένομεν τότε νὰ δοθῇ καὶ ὀλίγον κρέας κλωῶς κοπανισμένον, τὸ ὁποῖον δίδομεν ὀλίγον ψημένον ἢ ἀναμεμιγμένον εἰς τὸ γάλα, τὴν σοκολάταν, τὸν ζωμόν καὶ τὰ διάφορα ροφήματα.

Α Ν Α Ρ Ρ Ω Σ Ι Σ

« Ἡ ἀνάρρωσις εἶνε μία ἔξοδος ἐκ τῆς ἀσθενείας. Δύναται τις

κατὰ γενικὸν κανόνα νὰ εἴπη, ὅτι πᾶσα ἀσθενεία εὐρίσκει πάντοτε περιποίησιν περιωτότεραν ἀπὸ τὴν ἀνάρρωσιν, διότι ἅμα περὰ σὺν ὁ κί ν δ υ ν ο ς, αἱ μητέρες καὶ οἱ ἰατροὶ ἀκόμη ἔχουν μίαν τάσιν εἰς τὸ νὰ ἀφήσουν κατὰ μέρος πλέον τὰ θπῶτων, ὡσὰν νὰ ἐκέρδι-σαν ὀριστικῶς τὴν μάχην. Δὲν σκέπτονται πλέον εἰς τὸ ἐξῆς περὶ τῆς ἀσθενείας καὶ ἀφίρουν πολὺ ταχέως τὴν τακτικὴν ἀγωγὴν των. Ἐν τούτοις, κατὰ τὴν περὶ ὁδὸν ταύτην, τὴν μετὰ ζουσαν μεταξὺ τῆς ἀσθενείας καὶ τῆς υγείας καὶ τὴν ὁποῖαν ἀπεκάλεσαν ἀνάρρωσιν, συμβαίνουσι τῶσα ἀπερισκεψία ἀξιοκατάκριτοι, ὥστε ἐὰν ὑπάρχη τι, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ μᾶς ἐκπλήττη, εἶνε ὅτι δὲν ἐπέρχονται ἐπιπλοαὶ ἢ ὑποτροπαὶ (ξανακύλισμα) τῆς ἀσθε-νείας. »

Κατὰ τὴν ἀνάρρωσιν ὁ ἄρρωστος ἐπανακτᾷ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν ὄρεξιν του, τὴν συνήθη ἐκφρασίν του. Ὁ ὕπνος ἐπανέρχεται, ἡ ὄρεξις φαίνεται κατόπιν ὀρμητικῆ, ἡ φαιδρότης ἀναφαίνεται, πλὴν ὁ ἀναρρωνύων χλωμόξ, ἀδύνατος, λιγώμενος ἀδυνα-νατεὶ νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὰς περιπτώξεις μᾶς ἀσθενείας, ἥτις τὸν κα-τέβαλε καὶ εἶνε ἀνίσχυρος νὰ συμπληρώσῃ ἀπ' ἑαυτοῦ τὰς δυνάμεις του, αἵτινες θὰ ἐπανέλθουν σιγὰ σιγὰ. Ἡ υγεία θὰ ἐπανέλθῃ, διὰ τὴν δούλην κατὰλληλως κατεύθυνσις, ἐὰν δηλαδὴ δὲν ἀφήσῃ ἀμέσως τὴν κλίνην καὶ τὸ δωμάτιον, ἐὰν ἐξασφαλισθῇ διατα ἀνάλογος πρὸς τὰς ἐκπεσούσας δυνάμεις του — ὁ στόμαχος πρὸ παντὸς πρέπει νὰ προφυλαχθῇ ἐπιμελέστατα ἀπὸ τὴν πολυφαγίαν — καὶ κατάλλη-λως πρὸς ἐπανόρθωσιν τοῦ ὀργανισμοῦ του, ἐὰν εὐρίσκηται εἰς μέρος ἐκτεθειμένον εἰς τὸν εὐεργετικὸν ἥλιον καὶ καλῶς ἀεριζόμενον.

Ὅταν πλέον αἱ δυνάμεις ἐπανέλθουν ὀριστικῶς καὶ τὸ παιδίον ἀποκτήσῃ τὴν ἀληθῆ φυσιογνωμίαν του, τότε δύναται ν' ἀφήσῃ τὴν κλίνην καὶ τὸ δωμάτιον καὶ ἐπιτηρούμενον ἐπὶ τι διάστημα θὰ ἐπαναλάβῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὰς παλαιὰς συνθηθείας του εἰς μέ-ρος περιωρισμένον καὶ μὴ ἐκτεθειμένον εἰς τὸ ρεῦμα τοῦ ἀέρος. Πρέπει ὠρισμένως ν' ἀποφεύγῃ τὴν κόπωσιν. Ἄμα κουρασθῇ, ἀμέσως πρέπει νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ δωμάτιον καὶ τὴν κλίνην του.

Ἐὰν ὁ ἀναρρωνύων δυσκολεύηται νὰ χωνεύσῃ καλῶς, πρέπει νὰ

πικίλληται ἢ τροφή καὶ νὰ τῷ δίδηται κατὰ προτίμησιν ὅ,τι δύναται νὰ χωνεύσῃ καὶ εἰς μικρὰς ποσότητας. Πρέπει κατ' ἐξοχήν νὰ κάμνῃ μικροῦς γύρους, διότι «χωνεύει κανεὶς καλύτερα μὲ τὰ πόδια παρὰ μὲ τὸν στόμαχον», εἶπε σπουδαῖος ἱατρός. Μετὰ τὸ γεῦμα ὀλίγα σταγόνες μέντας, μελίσσης, ἀνίσου ἢ καλύτερον ἕνα μικρὸν γουλιάρικι κατὰ συντελοῦν εἰς τὴν πέψιν τοῦ παιδιοῦ.

Βραδύτερον ὁ περιπατῶν εἰς τὸν ἀνοιχτὸν ἀέρα θὰ εἶνε τὸ ἀσφαλέστερον μέσον, ὅπως ἐπινακτήσῃ τὸ παιδίον τὰς δυνάμεις του, ἐν ὅ καίρης τὸ ἐπιτρέψῃ. Ἐννοεῖται δέ, ὅτι ποτὲ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κουράζηται. Ἄλλως τε τὸ παιδίον μᾶς ὀδηγεῖ μόνον του. Ἄμα δηλώσῃ, ὅτι ἐκουράσθη, ὁ περιπατῶν πρέπει νὰ τελειώσῃ ὀριστικῶς.

ΠΑΙΔΙΑ ΑΔΥΝΑΤΑ

Ἐπάρχουν παιδιά φύσει ἀδύνατα καὶ λεπτοκαμωμένα, τὰ ὅποια ὀφείλομεν νὰ περιβάλλωμεν μὲ ἰδιαιτέρας περιποιήσεις, ἐὰν θέλωμεν νὰ διατηρηθῶσι. Τὰ παιδιά αὐτὰ πρέπει νὰ ἔχωσι τὴν καταλληλοτέραν διαίταν. Εἶνε καλὸν νὰ χορηγῶμεν εἰς αὐτὰ φάρμακα ; Ποτέ ! Διότι ὅστις ζῆ μὲ φάρμακα, ζῆ ἀθλιέστατα.

Τὰ τοιαῦτα παιδιά ἔχουν ὄργανισμὸν ἀδύνατον καὶ φυσιογνωμίαν πλανωμένην, ἀτονίαν γενικὴν, ἀδυναμίαν ἐκπληκτικὴν, θώρακα στενὸν καὶ ἀνίστημα λεπτὸν καὶ καθὼς λέγει ἡ κοινὴ παροιμία «νὰ τὸ φυσίξης θὰ πέσῃ». Ἀποτελοῦσι μίαν τάξιν παιδίων ἰδιαιτέραν, ἕνα τύπον διακεκριμένον. Ἐχουν σάρκα λεπτήν, ἀδυνάτους καὶ νοθεράς. Εἶνε παιδιά δυσκίνητα. Εἶνε πολὺ εὐαίσθητα εἰς τὸ ψῦχος καὶ τὴν ζέσθην καὶ τὸ παραμικρὸν ἠμπορεῖ νὰ διαταράξῃ τὴν κατάσταση τῶν.

Πῶς πρέπει αὐτὰ νὰ θεραπευθοῦν ; Μὲ τὴν ὑγιεινήν ! Ἴδου τὸ πᾶν. Πρέπει νὰ ζῶσι συνεχῶς εἰς τὸν ἥλιον καὶ καθαρὸν ἀέρα, κατὰ τὸν χειμῶνα δέ, ἐὰν εἶνε δυνατόν, νὰ μεταφερθῶσιν εἰς θερμὰ κλίματα, εἰδὲ μή, νὰ διατηρῶνται εἰς θερμοκρασίαν ἡπίαν, τακτικὴν καὶ ἀμετάβλητον.

᾽Ωφελιμώταται εἶνε εἰς αὐτὰ αἱ θερμαὶ ἐντριβαὶ μὲ ἕλαφρὸν οἶ-
νόπνευμα ἢ μὲ κολώνιαν, καθὼς καὶ τὰ μικρᾶς διαρκείας χλιαρὰ
λουτρά. Ὅταν ληφθῶσιν αἱ ἀπαιτούμεναι προφυλάξεις καὶ δοθῇ
καλὴ τροφή, οἱ ἀδύνατοι οὗτοι ὄργανισμοὶ δύνανται νὰ εὐρωστή-
σουν καὶ παρουσιάσουν ἀργότερον ἀντοχὴν ἰσχυράν. Ποσάκις τοι-
αῦται ὑπάρξεις κατεδικάσθησαν ὑπὸ ἰατρῶν καὶ ὅμως πρὸς πείσμα
τῆς ἐπιστήμης ἐξησαν ἔτη πολλὰ καὶ ἀπέβησαν μάλιστα χρησιμώτα-
τοι παράγοντες εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ διακεκριμένα ἐν τῇ κοινωνίᾳ
πνεύματα. Οἱ αὐστηροὶ κοινωνιολόγοι εἰμφορεῖ νὰ δνειροπολοῦν τὸν
μισητὸν βωμὸν τοῦ Ταῦγέτου τῆς σιβαρᾶς Σπάρτης, ὁ ἰατρὸς ὅ-
μως ἔχει καθῆκον ὑπέριστα νὰ ἐνθυμῆται τὸ τοῦ Εὐαγγελίου «ὅτι
δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην ἰατροῦ οἱ καλῶς ἔχοντες, ἀλλ' οἱ πάσχοντες»
καὶ νὰ ἔχῃσι πάντοτε κατὰ νοῦν καὶ ὡς σύμβολον τὸ τοῦ Ἴππο-
κράτους «νὰ ὠφελῇ πάντοτε καὶ νὰ μὴ βλάπτῃ».

Ἡ ἀποστολὴ τῆς μητρὸς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἶνε νὰ περιποιῆ-
ται καὶ νὰ ἀγρυπνῇ πάντοτε ἐπὶ τῆς υἰείας τῶν τέκνων της, τὸ κα-
θῆκον δὲ τοῦ ἰατροῦ εἶνε νὰ ἐπιμελῆται καὶ νὰ παρακολουθῇ μετ'
ἐνδιαφέροντος καὶ εὐσυνειδησίας τὴν υἰείαν τοῦ παιδίου, τὸ ὁποῖον
εἶνε ἐμπεισιτευμένον εἰς τὰς χεῖράς του.

ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΘΝΙΚΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

Παρήλθον ἔτη δεκατέσσαρα, ἀφότου τὸ πρῶτον καθήδυνα τὴν ψυχὴν μου εἰς τὰς σιωπηλὰς καὶ δροσερὰς τοῦ Ἄθω χαράδρας. Ἄνεκάλυπτον — ὀφείλω νὰ τὸ ἐμολογήσω εἰλικρινῶς — τὸν τόπον, ὅστις κατόπιν τῶσων θυελλωδῶν περιπετειῶν ἠδύνατο νὰ μοὶ ἀποδώσῃ τὴν ψυχικὴν γαλήνην, τὴν ὁποῖον πάντοτε ὠνειροπόλησα, τὸν ἀνεκάλυπτον ὅμως ἀργὰ πλέον, ὅποτε δὲν ἠδυνάμην ν' ἀφιερῶσω ἔμμουτὸν εἰς τοὺς εὐλαβεῖς καὶ ἀγνοῦς λογισμοὺς τοῦ μονήρους βίου, εἰς τὴν βαθεῖαν καὶ μυστηριώδη τοῦ ῥάσου λήθην. Παράδοξος τῇ ἀληθείᾳ εἰμαρμένη, ἡ ὁποία παίζει μετὰ τὴν ἀνθρωπίνην τύχην παρρυσιάζουσα τὴν γοητεῖαν νέου φωτεινοῦ ἐρίζοντος εἰς ὑπαρξιν δεσμευμένην καὶ δυστυχῆ! Καὶ ἔμμος ἐν τῇ δυστυχίᾳ μου ἀκριδῶς εὔρον ὑπερτάτην ἀνακούφισιν εἰς τὸ θρησκευτικὸν ἐκεῖνο περιβάλλον καὶ ἐγνώρισα, ὡς ἀληθέστατον, ὅτι ἡ δυστυχία ἀνακουφίζεται μόνον μετὰ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀρετῆς.

Καὶ ὅτε καθ' ἐκάστην ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου — ἀναδυομένου ὡς σφαῖρα σιδήρου ἀπὸ τῆς βαθυτάτης τῆς θαλάσσης πτυχᾶς καὶ σχίζοντος τὰς ὑγρὰς καὶ λευκαζούσας ἀναδιπλώσεις τῆς, διὰ νὰ σύρῃ τὸ πύρινον ἄρμα του εἰς τὸ ἀχανὲς ἄπειρον — καθήμενος ἐπὶ ἀποκρήμνου βράχου ἐθεώρουν μακρόθεν τὴν τύρβην καὶ τὰς ματαιοπονίας τῆς κοινωνίας· ὅτε τὰς νύκτας — καθ' ἃς ἡ ἀργυροπλόκαμος καὶ χρυσόθρονος Ἄρτεμις ἐχρῦσονε τὴν αἰωνίως χιονισμένην τοῦ Ἄθω κορυφὴν καὶ ἡ λάμψις τοῦ Ὁρίωνος ἔφεγγε τὴν ἱερὰν ἀκτὴν — ἔρριπτον τὸ ὑγρὸν βλέμμα μου εἰς τὴν δμίχλην τοῦ παρελθόντος,

διέκρινον στερεοτύπως πάντοτε εἰς τὰς ἀπεράντους πτυχὰς τοῦ πλανώμενα τὰ βήματα ἐνὸς ναυαγοῦ, τὴν ἱερὴν πύθον ἐνὸς στρατιώτου, ὅστις ἀπέρριψε τὴν ἔνδοξον τήδεονον, διὰ τὴν περιδληθὴ τὸ μοναχικὸν τριβώνιον καὶ τερματίσῃ τὴν βίον μὲ τὸ ἀνεπιτήδευτον καὶ σεμνὸν ὕψος τῆς ἐρημητικῆς στοᾶς.

Μέσα εἰς τὴν αἰγλήν τῆς παρθενικῆς τοῦ αἰγιαλοῦ καλλονῆς, εἰς τὴν αἰώνιον τοῦ δάστους ἰσχύν, ὅπου ὁ τέτριξ τανύει τὴν λιγυρὰν ψῆγν τοῦ ἐπὶ τῆς εὐσκιοφύλλου πλατάνου, πλησίον τῆς ἀστερεύτου καὶ ἀπορρύτου πηγῆς, ἣτις ἄθολος καὶ κελαρύζουσα καταδιδάξει τὰ κρυστάλλινα νερά τῆς, διὰ τὴν ποτίσῃ τὴν ροζιδάφνην, εἰς τοῦ λάμπωντος οὐρανοῦ τὸ ἀνίστακτον μειδιάμα, τῆς πρωϊνῆς δρόστου καὶ τῆς θερινῆς λάμπφως τὰς ἀλητμονήτους θωπείας, διέκρινον, στερεοτύπως πάντοτε, τὴν Ἀθανάσιον, τὸν στρατιώτην τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ καὶ Ἰωάννου Τσιμισκῆ, βεβαρημένον μὲν ὑπὸ τῶν ἐτῶν, ἀκμαῖον ὅμως καὶ εὐσταλῆ, ἀπορρίπτοντα τὴν πολυτελεῆ χλαμύδα τοῦ στρατηγοῦ καὶ διευθύνοντα τὸ σταθερὸν ἔγγραμμα τῆς πίστεως, μετὰ τὰς ἐνδόξους κατὰ τῶν Βουλγάρων μάχας, εἰς τὴν ἡδύτητα καὶ τὸν φίθουρον τῆς ἀκτῆς τῆς γαλήνης.

Ἐκεῖ τὸ φῶς τῆς ψυχῆς τοῦ διέτριξε τὰ σιδηρᾶ σπλάγγνα τοῦ καὶ ἐδοκίμασε τὴν ἱερὰν ἐκείνην συγκίνησιν, τὴν ὁπίαν ἠσθάνθη ὁ θεόπνευστος Μωϋσῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους Χωρήθ. Ὅπίαν ἀρά γε ἠσθάνθη ἀνακούφισιν ἢ ψυχῆ τοῦ ἀτρομήτου στρατιώτου — ἢ ὁποῖα εἶχε γνωρίσει μόνον τὰς συγκινήσεις τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τὰς ἰαχὰς τῆς φονικῆς μάχης — ὅτε, πλησίον τοῦ ἀποκρήμνου βράχου τοῦ ἐρήμου αἰγιαλοῦ, πλησίον τῆς εἰρηνικῆς τοῦ δάστους οκιάς, τῆς καταφύτου ἀκτῆς καὶ τῆς ἐλαφρᾶς πνοῆς τῆς, προσέδενε τὸ πλοῖόν του εἰς τὴν μυστηριώδη ἀκτὴν;

Τῆς αὐγῆς ὁ περίλαμπρος δίσκος — ὅστις λούεται εἰς τοῦ Αἰγαίου τὰ κύματα καὶ σχίζει τὴν κυανὴν τῆς θαλάσσης ὀθόνην — ἀφύπνισε καὶ ἐσκόρπισεν ἐν τῇ καρδίᾳ του τὰς ἀκτίνας τοῦ φωτὸς τῆς θρησκείας τοῦ νηπίου τῆς Βηθλεὲμ καὶ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀπεκαλύπτετο διὰ πρώτην φοράν, μὲ δλην τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ ἰσχύν τῆς ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς μαγείας τῆς ὥραιας φύσεως καὶ

τῶν εὐγενῶν καλλονῶν τῆς ἀκτῆς, ὅπου προσήγγισεν εἰρηνικῶς καὶ ἀθαρδῶς ἢ σεμνῇ ναῦς τοῦ γηραιοῦ στρατιώτου. Εἰς τὴν θυελλώδη καὶ σιδηροσκεπῇ τοῦ ὀρμητικοῦ στρατιώτου ψυχὴν ἐκαλύπτετο ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης· ἐπὶ τοῦ σιωπηλοῦ θράχου ἔκαμε τὴν λιτὴν προσευχὴν του, ἣτις διηυθύνθη πρὸς τὴν στρατιάν τῶν Χερουβείμ, πρὸς τοὺς οὐρανίους θόλους, ἔνθα ἀντηχεῖ τῶν Σεραφεὶμ ἢ ἀΐδως καὶ ἀνόθευτος μολπή καὶ ἀπὸ τὸν ἀπειλητικὸν τοῦ ἀη-
 τήτου ἀπρμάχου Ἡώρακα ἐξέθορεν ἡ εἰρηνικὴ τοῦ ἀναχωρητοῦ
 (μορφῆι /ρχῆ (1742) η3

Ἐκεῖ παρὰ τὴν φλοισβίζουσαν ἄκραν, ὅπου τὸ μακρὸν τῆς θαλάσσης κύμα τρέχει πρὸς τὴν ἀκτὴν καὶ φιλεῖ τὰ κράσπεδά της, ὄχι διὰ ν' ἀποθάνῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ συντριψῇ καὶ ρίψῃ λιπόθυμα τὰ φύκη· ἐκεῖ παρὰ τὸν φλοισβίζοντα αἰγιαλόν, ὅπου τὸ κύμα ὀρμᾷ πρὸς τὴν ὑψηλὴν καὶ θραχώδη ἀκτὴν, ὄχι διὰ νὰ συντριβῇ, ἀλλ' ὅπως τραγυφδήσῃ τὸν αἰώνιον ὕμνον τῆς ζωῆς καὶ ἀντηχήσῃ εἰς τοὺς ἐρήμους θράχους τὸ μυστηριώδες παράπνον τῆς βιοπέλης του καὶ ἀσπασθῇ τὴν παραλίαν — ἣτις ὡς τάφρος βαθυτάτη χωρίζει καὶ ἀπομακρύνει τὸν εὐαγγῆ χῶρον ἀπὸ τὰς ὀρμητικὰς θυέλλας τῆς ὀλισθηρᾶς κοινωνίας — εἰς τὴν σιγὴν τῆς ἐρήμου ἀκτῆς, ὅπου ψυχορραγεῖ ἡ ἀγωνία τῆς θαλάσσης· παρὰ τοὺς χλοερὸς τοῦ Ἄθω πόδας, ἐκεῖ, μακρὰν τῶν θριάμβων τοῦ νικηφόρου Βυζαντινοῦ ἄρματος, πλανώμενος ἀκόμῃ εἰς τὰ ἀτελεύτητα ὄνειρα τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας καὶ ρεμβάζων εἰς τὴν εὐτόνον μυσταγωγίαν τῶν ἀτιμήτων σελίδων τοῦ Βυζαντινοῦ Παλατίου, ἐκεῖ ἔστησε τὸ σεμνὸν κελλίον του καὶ ἐπὶ τοῦ λιθίνου βωμοῦ τῆς ἀρετῆς.

᾿Ωμοσε μέγαν ὄρκον, ὃ δὴ τετελεσμένος ἐστίν,
 παρθένος ἔσσεοθαι πάντ' ἤματα !

᾿Ω ! Ἴδου ἡ σεπτὴ κορυφὴ τοῦ γηραιοῦ θράχου, ἰδοὺ ὁ γρανι-

τώδης καὶ ἀνωδύου ὄγκου, ἐπὶ τοῦ ὀπλοῦ ἐλαξέσθησαν ὑπὸ τῆς
 Ἐμπαρμένης· αἱ τραυματικαὶ περιπέται· τῆς στρατευομένης Ἐκκλη-
 σίας, ὁ βράχος, ὁ ὀπλοῦ· ἐκπλήττει, ἀλλὰ καὶ τέρπει· καὶ ἔλκει·
 τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν μὲ τὴν κατὰλευκον καὶ ἀκτινοδοκοῦσαν κο-
 ρυφὴν τοῦ καὶ ῥίπτει· πενθεῖα εὐμενεῖα· καὶ δρασερότητος εἰς τὴν
 χλωρὴν ἀκτὴν. Ἰδοὺ ἡ μεγαλοπρεπής, ἡ ἐπιδητικὴ καὶ ἡρεμῶς,
 ὡς γέροντος φιλοσόφου, μαρμὰ τοῦ ἀπρωτίτου βράχου, ὅστις μὲ τὸν
 λευκὸν πέπλον τοῦ σκεπαζομένου συμδύλλει· τρέπον· τινὰ τοῦ μονα-
 χικοῦ βίου τὴν ἀγνότητα, ὅστις δεσπόζει τῶν δρασερῶν κοιλιάων
 καὶ μὲ τὰ πρῶτα σημεῖα τῆς θείας αὐγῆς ἀποπνέει· καὶ σκορπᾷ τὸ
 ἄρωμα τῆς αἰωνίας ὑπάρξεώς του, ὁ βράχος, τὸν ὀπλον ἠωπεύει τὸ
 θυελλῶδες νέφος — διωκόμενον ἀπὸ τὸν εὐθύπνοον καὶ γλυκύτατον
 Ζέφυρον — διὰ τὴν σταλάξην τὴν λάμπουσαν δρόσον εἰς τὰς ἀγκάλας
 τοῦ καὶ ὠραῖζει· ἡ λάμψις τῆς φλογερᾶς ἀστραπῆς καὶ ἡ χρυσωμένη
 ἀκτὶς τῆς Ἡοῦς.

Ἰδοὺ ὁ βράχος ὁ πολύπτυχος, ὅστις κατοπτεῖ· τὰ οὐράνια ὕψη
 καὶ δέχεται, ὡς ὁ γέρον Σουμεῶν, μὲ φρίσσουσαν συγκίνησιν τὸ
 φῶς τῆς ἀληθείας, τὸ ὀπλον ἐπήγαγεν ἐκ τῆς πενιχρᾶς φάτνης, σε-
 λαγίζει ἀνέσπερον καὶ ἀκτινοδολεῖ ἐπ' αὐτοῦ· ὁ βράχος, ὅστις περι-
 συνέλεξεν εἰς τὰς χαράδρας τοῦ τὰ τρέμοντα καὶ πλανώμενα φύλλα
 τοῦ ἔθνικοῦ φθινοπώρου, ἐλίκνυσε καὶ ἀφύπνυσε τὴν δόξαν τοῦ ἔ-
 θνους ἀπὸ τὸν διαρύτατον ὕπνον τῆς πικρᾶς δουλείας καὶ ἐθνικῆς
 συμφορᾶς καὶ ἠτένιζεν ἀτάραχος τὸ πεπρωμένον τοῦ καὶ τῆς ἐθνικῆς
 Ἡοῦς τὸ φεγγοδόλημα. Ἐπὶ τῶν δρασερῶν πτυχῶν τοῦ πλανᾶται
 ἡρεμία ἄσθετος καὶ ἡ ἀτέρμων γαλήνη, ἀπαρρέουσα ἀπὸ τοὺς λευ-
 κούς καὶ φωτεινοὺς κόλπους τοῦ θείου, χρεῖα καὶ λαμπρύνει τὴν αἰ-
 ωνίαν ὠραότητα αὐτοῦ, ἀφύπνιζει τὴν ψυχὴν, ἐξεγείρει τὴν ἀν-
 θρωπίνην συνείδησιν καὶ παρρημᾷ αὐτὴν εἰς αἶνον ἑωθινὸν μὲ τὴν
 ἐμφάνισιν τῆς παρφοῦρας τῆς ροδοδακτύλου αὐγῆς, τὴν ὀπλίαν γεννᾷ
 ὁ φωτεινὸς καταρράκτης τοῦ θόλου ἀπὸ τὸ σέλας τῆς πυριφλεγούς
 λαμπρότητός του. Ἡ Ἡοῦς ἐγείρεται ἀπὸ τὸ ρεῦμα τῆς θαλάσσης,
 διὰ τὴν φέρη τὸ φῶς εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ καὶ αἱ ἀναλαμπαὶ τῶν ἄ-
 στρων κατέρχονται· εἰς αὐτὴν ὡς εὐμενῆς τοῦ οὐρανοῦ· σπονδῆ, ὡς

πανόη ἄνωμους καὶ μυστικὴν, ὡς εὐγλωττος λαλιά, διὰ τῆς ὁπρίας τὰ αἰθέρια Χερουβείμ διασταλπίζουσι τὰς βουλάς τοῦ Ὑψίστου εἰς τὸ ἄπειρον κενόν

Αἰῶνες ἔκτοτε ἀπὸ τοῦ Ἀθανασίου παρῆλθον πολλοί· ἡ εὐμένεια πλὴν τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ πρὸς τὸν ἡρωϊκὸν στρατιώτην ἔφθασε μέχρις ἡμῶν ὡς κληρονομία ἀσφαλῆς, παραμένει δὲ διὰ μέσου τῶν πικρῶν αἰῶνων ἀκόμη ὀρθία καὶ ἐπιβλητικὴ εἰς τὰ σιδηρὰ τεῖχη τῆς Μονῆς, τὴν ὁπρίαν ἔκτισεν ὁ εὐσεβὴς καὶ ἀήττητος αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου δὲ ἑκείνους, ὅσοι κλείσαντες τὴν ὕβραν τοῦ νυμφικοῦ θαλάμου ἤνωξαν τὴν πλατεῖαν πύλην τοῦ οὐρανοῦ διὰ τῆς μετανοίας καὶ ἐπροτίμησαν τὰς τρίβους τῆς ὀδύνης καὶ τὰς στερήσεις τῆς ἐρήμου.

Ἡ προσευχὴ τῶν ἐν δριότῃτι ἀσκουμένων μοναχῶν ἀνοίγει τὸν οὐρανὸν καὶ προκαλεῖ τὴν εὐμένειαν καὶ εὐλογίαν τῆς Θείας Προνοίας. Ἡ ἀρετὴ ὑπηρετεῖται ὑπὸ τῆς ἐγκρατείας καὶ λιτότητος καὶ μαρτυρεῖται διὰ τῆς συνεχοῦς ἐν τῇ προσευχῇ συντριβῆς, ἣτις ἐξογνίζει τὴν ψυχὴν καὶ ἀνίσταται τὸν οὐράνιον ὁμάναιον δὲ ὄρους ἀνεγνώρισαν καὶ καθιέρωσαν ὡς σύμβολοι τὴν ἀγνότητα καὶ κάθαρσιν τοῦ σώματος.

Καὶ καθὼς ἡ ἀλκυὼν γοερῶς πλανωμένη εἰς τὴν ἀπρόσιτον ἀκτὴν κτίζει τὴν φωλεάν τῆς ἐπὶ τῶν κυμάτων, οὕτω καὶ ὁ μοναχὸς ὑψώνει τὸ κελίον τοῦ ἐπὶ τοῦ ἐρήμου βράχου — ὡς μίαν ἐπιβεβαίωσιν τῆς ταχείας μεταβάσεως ἀπὸ τὴν ζωὴν εἰς τὸν θάνατον καὶ τῆς πτήσεως τῆς ψυχῆς εἰς τὸν οὐρανὸν — ὅπου οἱ μάταιοι πάθοι δὲν εὐρίσκουν οὐδεμίαν ἠχὴ καὶ ὁ θεσμὸς τῶν στερήσεων σφυρηλατεῖ τὰ στοιχεῖα τῆς δημιουργίας τοῦ ἡθικοῦ μεγαλείου, μακρὰν τῆς τραχείας πατρίδος τῶν καταγιγῶν.

Εἰς τὴν λθίνην κρύπτῃν πλανᾶται ἡ προσευχὴ, ἐν τῇ ὁπρία ψυχορραγεῖ ὁ ἐγωῦσμὸς ὡς μοιραῖος ἐπίλογος τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως

καὶ ἐκπνέει· μακρὰν τῶν ἀπατηλῶν συγκινήσεων καὶ τῶν θολῶν ρευμάτων τῆς ζωῆς ἢ ματαιοφροσύνης καὶ ἡ θεότης ἐκημαινεται μὲ τὴν ἐκπαγλὸν καὶ φαεινὴν μορφήν της. Ἡ πάνδημος δοξολογία διαδέχεται τὴν μυστικὴν παράκλησιν, τὰ πνεύματα θλωνσυναντώνται· εἰς κοινὴν προσήλωσιν πρὸς λατρείαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ προσευχὴ πτερυγίζει πρὸς τὸν μεγαλοπρεπεῖ ἠρόνων τοῦ Σχδωθ, διότι, κατὰ τὴν ποιητὴν, οἱ μοναχοὶ τοῦ Ἄθω

οὐδέ ποτ' ἦμαρ

παύονται καμάτου καὶ οἰζύος, οὐδέ τι νύκτωρ

φθειρόμενοι· χαλεπὰς δὲ θεοὶ δώσουσι μερίμνας [αὐτοῖς].

Παρὰ τὸν μόνον καὶ μεμφίμορον τῆς θαλάσσης φλοῖσθον ἐν τῇ ἀφανεί κατακόμβῃ καὶ τῷ ἀσήμῳ κελλίῳ ἐστιᾶται ἡ ψυχὴ τῶν πρώτων χριστιανῶν, οἵτινες ἐτρέφοντο μὲ ἀ γ ά π α ς. Τὸ θυμίαμα εἶνε ὁ κομιστὴς τῶν εὐχῶν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ὁ ἀσκητισμὸς συντρίβεται εἰς νηστείαν καὶ προσευχὴν. Ἡ αὐγὴ τῆς μελλούσης ψυχικῆς ἀποκαταστάσεως εἰσέρχεται ὡς ἡλιακὴ θαλπωρὴ εἰς τὸν ἀπλοῦν δωμόν, ἔπου σκορπισμένα ψυχόρραγοῦν τὰ ράκη τοῦ ἀνθρώπου ἐγωῖσμοῦ. Ἐδῶ θρηαμβεύει ἡ ἐγκράτεια τῶν πρώτων αἰῶνων τοῦ χριστιανισμοῦ, ὁ ἄφωνος τοῦ ἐρημίτου μυστικισμὸς ἀπλοῦται ὡς σύμβολον εὐλαδῆς καὶ ἡ ἀπλότης τῶν ἀπολογητῶν ψάλλει τὴν μέλλουσαν ἀναγέννησιν

Εἰς τὸν Ἄθω κατέφυγε τὸ ἀνέσπερον ἔθνικὸν φῶς συνεχίζον τὴν Βυζαντινὴν παράδοσιν εἰς τὰ δώματα τοῦ Παρθενῶνος τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ, εἰς τὸ ἱερόν της Ἁγίας Σοφίας τοῦ δούλου χριστιανισμοῦ. Ἐδῶ, εἰς τὸ λησμονημένον ἄτυλον ἀτυχῶν τοῦ Βυζαντίου Πριγκήπων, εἰς τὸ εἰρηνικὸν καταφύγιον ἀπηλπισμένων Πορφυρογεννήτων διεσώθη ἡ Ἑλληνικὴ Μοῦσα ναυαγὸς καὶ κατέφυγε κατὰ τοὺς δυσχειμέρους χρόνους τῆς πικρᾶς δουλείας καὶ τῆς τραγικῆς

εἰμαρμένης ἢ ἑλληνική ψυχῇ, διὰ τὴν κρῦψιν καὶ διουφυλάξιν τὰς λευκὰς παραδόσεις τῆς. Ὁ Ἄθως ἔτεινεν ἀγωνιωδῶς τὰς προσπαθείας τοῦ διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων εἰς τὰ τέκνα τοῦ δουλωμένου Ἔθνους καὶ ἐπέταξε τὸν Δικέφαλον Ἀετὸν, ὅστις ὑπόπτερος καὶ πληρωμένος εἰς τὴν καρδίαν ἐπερίμενε τὴν στιγμήν, καθ' ἣν θὰ ἐώρταζε τὴν ἀνακαίνισιν τῶν ὑπὸ τοῦ ἀγρίου Κρόνου ἐφαλιδισμένων ἰσχυρῶν περὺγων τοῦ. Ἐδῶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ἡ πατρῷα εὐσέβεια θερμανθέντα φιλοστόργως ὑπὸ τῆς θρησκευτικῆς καὶ φιλοστορικῆς λυχνίας ἐπαρηγόρησεν εἰς τὸν ὕστερον χρόνον καὶ ἐφώτισαν τὴν ναρκωμένην ψυχὴν τοῦ ταλαιπώρου Ἔθνους, ἐδῶ ἡ τέφρα τῆς ἱστορικῆς Ἀναγεννήσεως ἐτέκπεσεν, ὡς ἡ πορφύρα τοῦ Προμηθεύς, τὸν γιγάντιον αὐτοῦ σκελετόν.

Τὸ Ἅγιον Ὄρος κατέστη ἡ τηλαυγὴς ἐστία τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, ὁ μοναδικὸς καὶ περιώνυμος φάρος τῶν γραμμάτων. Ἐντεῦθεν ἡ παιδεία ὑπηρέτησε τὸν περιδεῆ Ἑλληνισμόν καὶ περιέδεσε τὰς φρικαλέας πληγὰς τῆς φυγαδευθείσης εὐκλείας καὶ ἀρετῆς καὶ οἱ ἀπέρτοι μοναχοί — οἱ ὅποιοι ὕψαινον τὰς σκέψεις των μὲ τὰς ἀκτίνας τοῦ εὐαγγελίου, οἱ ὅποιοι ὠνειροπόλησαν τὴν ψυχὴν καὶ τὴν αὐταπάρνησιν τῶν μαρτύρων καὶ ἐπλανήθησαν εἰς τὸν πατριάρχικόν μυστικισμόν τῆς Βιβλικῆς ἐποχῆς — ἐγένοντο οἱ μυσταγωγοὶ καὶ θεματοφύλακες τῶν ἱερῶν παραδόσεων καὶ τῶν συγκινητικῶν μυστηρίων τῆς ἑθνικῆς Κιβωτοῦ.

Ἡ θρησκευτικὴ νεότης — νεότης αἰτοῦ — τῶν εὐαγῶν τοῦ Ἄθω Μονῶν ἀναπηδᾷ μὲ τὴν πανοπλίαν τῆς ἑθνικῆς συνειδήσεως καὶ οἱ ἀπόγονοι τοῦ Δευκαλίωνος μὲ τὸ πνεῦμα τῆς σιδηρᾶς θελήσεως καὶ ἀπεφασιστικότητός των συμβολίζουσι τὴν θερμὴν ἀτμόσφαιραν τῆς βίβλου τῆς φλεγόμενης, ἀλλὰ μὴ καιομένης. Τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου ἡ ρόδιος πορφύρα θερμαίνει τὸν γιγαντόσωμον βράχον τῆς ἄκρας Χιληδικῆς, τὸ τηλαυγὲς φῶς δῶγει τὰ σταθερὰ καὶ καρτερικὰ βήματα εἰς τὴν ἱερὰν πορείαν τῆς ἱστορικῆς καὶ αἱματογαοῦς Σιών, ἡ κραυγὴ τοῦ θριάμβου τοῦ ταπεινόφρονος Γαλιλαίου ἠλεκτρίζει τὴν πολυπαθὴ Μεγάλην Ἐκκλησίαν, ἡ σεμνὴ δὲ τῆς ἑθνικῆς συνειδήσεως καὶ ἀδιαφιλονεικῆτος ὑπεροχῆς — ἀνημμένη ἐκ τῆς ἀσδέστου

λαμπάδος τῶν ἀτιμῆτων παραδόσεων μὲ τὰς ὁποίας ἐξυμώθη τὸ Γένος — διατρέχει μὲ φρίσσουσαν συγκίνησιν τὴν περιμάχητον χώραν ἀπλόνουσα καὶ στηρίζουσα τὸ θυμῆρες καὶ νοσταλγοῦν πνεῦμα τῆς βεβαίως νίκης καὶ παλ:γγενεσίας καὶ αἱ Μοναί, ὑπερήφανοι διότι ἐπολιτογραφηθήσαν εἰς τὰς πτωχὰς τῆς τετιμημένης πορφύρας τοῦ Νικηφόρου καὶ κρατοῦνται τὸ σκῆπτρον τοῦ Τσιμισκῆ, συνεχίζουσι τὰς λευκάς καὶ φαεινάς σελίδας τῆς ἐθνικῆς ζωῆς

᾽Ω ! Ἴδού ὁ τόπος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ ἀληθὴς πίστις ἐδίστασε τὴν εἰμαρμένην τόσων ψυχῶν, θύματα εὐγενῆ εἰς τὴν ἐγκράτειαν καὶ ἀρετὴν, ὅπου οἰκία καὶ ναὸς ἀνέκαθεν ἐθεωρήθησαν ἐν καὶ τὸ αὐτό, διὰ τὰ συμβολίζονται τοῦ βίου ἡ ἱερότης καὶ τῆς θρησκείας ἡ ἐπικράτησις, ὅπου τὸ λιπαρὸν γῆρας λαμβάνει τὴν ἀμοιβὴν τῆς ἀγνόητος καὶ εὐρίσκει αὐτὴν ἐν τῇ ἡσυχίᾳ τοῦ πνεύματος καὶ πλανώμενον εἰς τὰς ἀπροσίτους τῶν βράχων ἐσχατίας σκεπάζει, ὡς θαθεῖα χιῶν, τὴν ψυχὴν, θερμαίνει καὶ πληροῖ αὐτὴν μὲ τὴν ἀνέκφραστον γλυκύτητα καὶ ἱερότητα ἀπολογητοῦ.

Εἶδον ἐκεῖ τὴν ἀρετὴν — ὡς σπριγῶσαν λαμπρότητα — κρυπτομένην εἰς τὰς λιθίνους κατακόμβας· τὴν εἶδον — ὡς φαιδρὰν ὄψιν — ὀλισθαίνουσαν εἰς τὰς ἀσήμευς χαράδρας· ἡσθάνθην — ὡς τρεμοσδύνον φῶς — τὸν παλμὸν τῶν καρδιῶν νὰ ἀμιλλᾶται, εἰς τὴν παχεῖαν σκιάδα καὶ τὰ χλοερὰ ἄλση, πρὸς τὴν γαλήνην τῆς ἐρήμου τὴν συνεχίζουσαν τὸ μυστήριον τῆς ἀληθοῦς ζωῆς, τὸ ὁποῖον ἐδιδάχθησαν πρῶτον οἱ ποιμένες τῆς Βηθλεὲμ εἰς τὸ πενιχρὸν σπήλαιον, ἐπόθεν ἀνέτειλαν αἱ ἀκτῖνες τῆς προσφιλοῦς θεότητος.

Ἐγονυπέτησα τότε, σύρων τὰς πικρὰς ἀναμνήσεις καὶ τὰ θαυτάτα ἄλλα τῆς ψυχῆς μου, ἐμπρὸς εἰς τὴν ὠραίαν καὶ ἐκφραστικὴν εἰκόνα τῆς Ἀποκαλύψεως ἐν τῇ Μεγίστῃ Λαύρᾳ, ἐνέησα πραγματικῶς διὰ πρώτην φοράν εἰς τὴν ζωὴν μου ὅτι τὰ δάκρυα κάμπου·

σι τοῦ οὐρανοῦ τὰ ὑπερήφανα τόξα, ἐπανάλαβον, ἐν καθαρᾷ σπονδῇ τῶν Μυροφόρων, τὴν προσευχὴν μου πρὸς τὸν Σωτῆρα καὶ ἐνώπιον τῆς εὐγλώττου καὶ ἀπαραμίλλου ἐν τῇ Μονῇ τῆς Λαύρας εἰκόνας τῶν Κριτῶν καὶ Βασιλέων, κρινόμενων πρὸ τοῦ ἀνωτάτου Κριτοῦ, ἐδεήθην ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ἀθανασίου, ὡς ὁ Πρωφητάναξ Δαβὶδ : « Κύριε, ἐκέκραξα πρὸς σέ, εἰσάκουσόν μου, Κύριε· πρόσχεε τῇ φωνῇ τῆς δεήσεώς μου ».

Ο ΥΑΚΙΝΘΟΣ

Ποῖος ἀγνοεῖ τὸν ὑάκινθον ; Ὑπάρχει κανεῖς, ὁ ὁποῖος δὲν τὸν ἀγαπᾷ ; Ὁ μυροβόλος ὑάκινθος, τὸ χαριτωμένον καὶ πασίγνωστον ζουμποῦλι, προβάλλει εἰς τοὺς κήπους ὡς πρῶδρομος τῆς ἀνοιξίως. Ἡ ἀνοιξίς μὲ τὰς ἀτελευτήτους βροχὰς τῆς καὶ τὴν συνεχῆ ὑγρασίαν ἐνθαρρύνει τὴν πρῶτιμον ἐμφάνισιν τοῦ ὠραίου ἄνθους, τὴν ἀνάστασιν τῶν ἐλπίδων μᾶς νέας ζωῆς. Τινάσσεται λοιπὸν ὁ ὑάκινθος ὡς γλυκὺ σύμβολον τῆς νέας ζωῆς, ἡ ὁποία θὰ χυθῆ εἰς τὸ κατηφές καὶ ἄγριον πρῶσωπον τῆς γῆς.

Εἶνε πολὺ ὠραία καὶ χαρακτηριστικὴ ἡ μυθολογικὴ παράστασις τοῦ ὑακίνθου. Ἡ φαντασία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ εἰς τὴν χαριτωμένην μορφήν τοῦ ἄνθους τούτου ἔστησε τὸν βίον ἑνὸς ὠραίου καὶ ἀλησμονήτου ἥρωος.

Ὁ Ὑάκινθος, υἱὸς τοῦ Ἀμύκλα βασιλέως ἐν τῇ Λακωνικῇ, νεανίας ἐξόχου καὶ ἀνοθεύτου ὠραιότητος, ἐφρονεῦθη ἀκουσίως ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος δυσκοβολοῦντος μετ' αὐτοῦ. Ὑπὸ τὸ ἀλγεινὸν καὶ θανατηφόρον πληγμᾶ τοῦ Ἀπόλλωνος ἀφίνει κραυγὴν θανάσιμον ὁ εὐχαρὶς νεανίας, ἡ ὁδύνη τοῦ θανάτου καλύπτει τὰ λυθῆντα γόνατά του καὶ ὡς στάχυς ὑπὸ τὸ δρέπανον πίπτει μαραμμένος καὶ ὠχρός. Ὁ Ἀπόλλων διὰ τὴν ἀτυ-

χῆ ἔκβασιν τοῦ παιγνιδίου θρηνεῖ ἀπαρηγόρητος. Διὰ τῆς ὑπερφυοῦς ὄμως καὶ ζωογόνου δυνάμεως τοῦ θεοῦ εἰς τὴν θέσιν τοῦ φρικτοῦ καὶ ἀνελπίστου δράματος ἀναφύεται ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ ὠραίου Ἰακίνθου τὸ ὁμώνυμον αὐτῷ ἄνθος καὶ ὡς ἐπιτύμβιον στήλην ἐχάραξεν ὁ Ἀπόλλων μὲ τὰς φαιειὰς χειρᾶς του εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἄνθους· τὸ θρηνηῶδες ἐπιφώνημα αἶ! αἶ! καὶ διεξρῦθμισε καὶ ἐκόσμησε τὰ πέταλα τοῦ ἄνθους, ὡς ἀθάνατον πλαίσιον, μὲ τὸ γράμμα **Υ**, τὸ ὁποῖον ἀναγινώσκεται καὶ σήμερον, ὡς αἰώνιος ὕμνος τοῦ ἀτχοῦς φίλου του, εἰς τὴν μορφὴν του.

Κατὰ τὴν ὠραίαν ταύτην τῶν ἀρχαίων ἀλληγορικὴν παράστασιν ὁ Ἰακίνθος ὀφείλει τὴν ὑπαρξίν του εἰς τὰς ἀφθότους ἔαρινὰς βροχὰς, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων φύεται, ὅπως θωπευθῆ εἰς τὴν πρώτην καὶ ἐξαιρετικὴν λαμπρότητά του ὑπὸ τῶν ἔαρινῶν, τῶν ἀβλαβῶν δηλαδὴ ἡλιακῶν ἀκτίνων. Ἀποφεύγει τὴν καυστικότητα τοῦ θερινοῦ ἡλίου, διότι ἡ θερμὴ ἡλιακὴ ἀκτὶς τὸν πνίγει καὶ τὸν καίει· δὲν ἐπλάσθη διὰ τὴν σκυνθρωπότητα τοῦ φθινοπώρου ὡσὰν τὸ μυστικοπαθὲς χρυσάνθεμον καὶ ἀπαιτεῖ τὰ φιλήματα τοῦ ἡλιολούστου Μαῖου, εἰς τὰ ὁποῖα ἐντρυφᾷ τὸ τρελλὸ τριαντάφυλλο.

Μὲ τὴν πρώτην καὶ χλιαρὰν θαλπωρὴν τοῦ ἡλίου ἀνοίγει ὁ Ἰακίνθος τὰ πρῶτα πέταλά του καὶ στηρίζει τὴν ἀρωματικὴν του ὑπαρξιν, διὰ νὰ δεχθῆ τὰς θωπείας τοῦ ἡλίου, ὅσους ἐδάνεισεν εἰς τὸν μεταμορφωθέντα φίλον του τὸν γλυκὴν χιτῶνα τῆς Ροδοδακτύλου Ἡοῦς πρὸς αἰώνιον παρηγορίαν του. Τὸ

γλυκὸν χρωμᾶ του εἶνε μία πανηγυρική συνθήκη τῶν δύο φίλων, διὰ τὰ συμβολίξῃ — πρῶτος αὐτὸς μὲ ἐξαιρετικὸν πρόνομιον — εἰς τὴν φωτεινὴν φυσιογνωμίαν του τὴν ἀτελεύτητον πορείαν τῆς ἀνανεουμένης ζωῆς τῆς φύσεως μετὰ τὴν ψυχρὰν καὶ φρικώδη τραγωδίαν τοῦ χειμῶνος.

Ἐορμᾶ λοιπὸν ὁ ὑάκινθος ἀπὸ τὴν κοιμωμένην γῆν πλήρης ἀρώματος, διὰ τὰ ζητήσῃ τὸν ἀγαπητὸν του ἥλιον, διότι ἐπεθύμησε τὴν ζωογόνον πνοὴν του καὶ στρέφει μὲ πόθον ἀνυπόκριτον πρὸς αὐτὸν τὴν ὡραίαν μορφήν του. Ἐορμᾶ, διὰ τὰ χαϊδευθῆ μὲ τὴν προστιτευτικὴν γλυκύτητα τῆς ἡλιακῆς ἀκτίνος καὶ ἐνδυναμωθῆ μὲ τὴν πρωϊνὴν δρόσον, στολίσῃ τὰς ἐρήμους πρασιὰς τοῦ κήπου καὶ προσφέρει τοὺς εὐανθεῖς στεφάνους, οἱ ὅποιοι κοσμοῦν τὸν θρίαμβον τῆς ζωῆς κατὰ τῆς παγερᾶς νεκρώσεως.

Ὁ ὑάκινθος εἶνε ἡ πρώτη χρωματιστὴ καὶ ἀρωματικὴ ταινία τῆς ἀνοίξεως, ἡ ὁποία τηδᾶ διὰ τὰ σκορπίση ὀλόγυρά της τὰς συγκινήσεις τῆς νέας ζωῆς καὶ διώξῃ τὰ βαρῆα καὶ τραχέα βήματα τοῦ ἀδιαλλάκτου καὶ ἀμειλίκτου Πλούτωνος. Αὐτὸς διαλαλεῖ τὴν χαρμόσονον εἴδῃσιν τῆς θριαμβευτικῆς ἐπανόδου τῆς ἀνοίξεως. Καὶ τότε ; Καὶ μετ' ὀλίγον . . . ;

Ἡ ζωὴ δὲν θὰ περιτυλλίσσῃται πλέον εἰς τὰ περισφιγγοντα σπάργανα τοῦ χειμῶνος, ἀλλὰ θὰ πηδᾶ ἄφροντις εἰς τὰς ἡλιολούστους πεδιάδας καὶ τὰς δροσερὰς κοιλάδας. Ἡ ζωὴ θὰ λούηται εἰς τὴν διαφανῆ ἀκτῖνα τοῦ ἡλίου τῆς ἀνοίξεως καὶ ὁ ἀνθρώπινος θρηῆνος θὰ παύσῃ διὰ τὴν ἀποθνήσκουσαν φύσιν. Παιᾶνες θ' ἀντηγήσωσι παντοῦ φαιδροί. Ἐπὸ τὴν προστα-

σίαν τῶν θερμῶν πτερόγων καὶ τῆς ἀπεράντου ἀγκάλῃς του ὁ ἥλιος θὰ ἐνθαρρύνῃ τὴν φοβισμένην ζωὴν, διὰ νὰ μεθύσῃ καὶ πάλιν εἰς τὰς τέρψεις καὶ ἀπολαύσεις τῆς φύσεως.

Ἡ λάμψις τοῦ φωτός θὰ χειραγωγῆσθαι τὴν λεπτόθυμον ζωὴν εἰς τὰ φαιδρὰ δώματα τῆς μητρὸς γῆς καὶ θὰ τὴν θερμάνῃ μὲ τὸ βάλοισμον τῶν ἀρωμάτων, διὰ νὰ ἐπανεύρῃ τὰ θέληγτρα τῶν μεγάλων κόλπων τῆς.

Ὁ λόρα τοῦ Ὁρφέως θὰ ψάλλῃ τὴν ἐπάνοδον τῆς Περσεφόνης καὶ ἡ Δήμητρα θ' ἀπλώσῃ τὸν μέγαν πέπλον τῆς, διὰ νὰ ἀναγγείλῃ μὲ σπονδὴς τὴν ὠραιότητα τῆς Κόρης τῆς.

Θὰ φανῆ καὶ πάλιν ἔκπαγλος ἡ πηγὴ τῶν ἀρωμάτων, διὰ ν' ἀπαλύνη χωρὶς παραφορὰς καὶ καταγιγίδας τὴν ψυχὴν εἰς τὰς ὄνειροπολήσεις μιᾶς ἀνοίξεως, μιᾶς πορφύρας ἀπεράντου καὶ ἀπλῆς.

Ἡ χλόη, ἡ ὁποία ἐνέπνευσε τὸν Ὀμηρον, θὰ ἀπλωθῇ ὡς τάπητος, διὰ νὰ σκεπάσῃ τὴν γυμνότητα τῆς γῆς καὶ εἰς τὴν μυστηριώδη σκιὰν τῶν δασῶν θὰ ἀντηχήσῃ μία μεγάλη καὶ σεμνὴ τῶν ἀνθεστηριῶν πομπή.

Ἡ ἀηδὼν θ' ἀρχίσῃ μὲ μυριόστομον ~~μυριόστομον~~ ^{μυριόστομον} καὶ ψάλλῃ τὰ κάλλι τῆς ἀνοίξεως. Θὰ φύγουν καὶ θὰ σκορπισθοῦν τα μολύβδινα καὶ ἀπειλητικὰ τοῦ χειμῶνος σκιαὶ καὶ εἰς τὰς χαράδας θὰ ἐπανέλθῃ θάλλουσα καὶ καλλιβλέφαρος ἡ ζωὴ μὲ στεφανωμένην κεφαλὴν μ' ἀμάραντον καὶ δάφνην.

Ἡ κόρη τῆς Διητοῦς θὰ τανύσῃ πάλιν τὰ σεμνά τῆς βέλι εἰς τὴν χλοερὰν κατοικίαν τῆς ἐντὸς τῶν παρθένων δασῶν. Ἡ ἀλκυὼν θὰ παύσῃ ρεμβάζουσα εἰς τὴν ἄσημον φωλεάν τῆς καὶ θὰ χυθῆ περιπαθῶς εἰς λυρισμοὺς ἀτέρμονας.

Αἱ ὄραι θὰ κρούσωσι πλέον τὸν ὕμνον τῆς φαιδρᾶς ἀνοίξεως καὶ τὰ δάκρυα τῆς Ροδοδακτύλου Ἀγῆς θὰ ἀρχίσουν

σιγά-σιγά τὰ μεταβάλλονται εἰς δρόσον ἀδαμάντινον, διὰ τὸ
ραντίσουν τὰ σιήθη τῆς γηραιᾶς φύσεως, τὰ ὅποια ἐπλήρωσεν
ὁ ψυχρὸς καὶ σκληρὸς χειμῶν.

ΛΟΓΟΙ ΕΝ ΛΙΘΟΙΣ

ΟΙ ΣΕΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΚΑΛΑΒΡΙΑΣ

Ῥωνὴ ἠκούσθη ἐν Ραμᾷ, θρηῆνος καὶ κλανθμὸς καὶ ὀδνρμὸς πολὺς, Ραχὴλ κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς. »

Δὲν κλαίει πικρῶς μόνον ἡ Ἰταλία τὰ τέκνα της· ἡ ἀνθρωπότης σύμπασα θρηνεῖ τὴν φοβερὰν καταστροφὴν, ἣτις ὡς μέλας πέπλος ἠπλώθη ἐπὶ τῶν ὤρειων καὶ ἠλιολούστων κοιλάδων τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, ἐπὶ τῶν ἄκτῶν τῆς ἠρωϊκῆς Καλαβρίας. Δὲν ψάλλει Ἰερεμίδα· μόνον ἡ χώρα τῆς ἀπαραμίλλου ὠραιότητος καὶ τῶν γραφικῶν καλλοιῶν, δὲν θρηνεῖ μόνον ἡ χώρα τοῦ ἔσματος καὶ τοῦ γέλωτος, τῆς μουσικῆς καὶ τῆς ἀσβέστου χαρᾶ· τὴν πένθιμον νεκρολογίαν ψάλλει ἡ ἀνθρωπότης σύμπασα καὶ τὴν κατανυκτικὴν ᾠδὴν Κυρίου Σαβαῶθ ψάλλουν μὲ ἐνδόμυχον θλίψιν, εἰς ἰάμβους πικρούς, τὰ τρέμοντα χεῖλη τῆς ἀνθρωπότητος, ἣτις τόσον βαθέως συνεκινήθη διὰ τὴν ἀνέλπιστον συμφορὰν. Καὶ ἐνῶ ἡ προσευχὴ αὕτη εἶνε μία ἀκόμη ἀπόδειξις τῆς στενῆς ἀλληλεγγύης τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, εἶνε συγχρόνως καὶ ἔκφρασις τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας, τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἡ ὁποία συντετριμμένη καὶ φοβισμένη πρὸ τῆς φορικῆς καταστροφῆς καὶ τῆς καταπληκτικῆς τοῦ σεισμοῦ ἐρημώσεως ρίπτει τοὺς ὕγρους ὀφθαλμούς της εἰς τὸ ἄπειρον ζητοῦσα ὀλίγον φῶς, διὰ νὰ ὀδηγήσῃ τὰ κλονιζόμενα βήματα της.

Ὁ χθόνιος Πλούτων ἤνοιξε τὸν λέβητα τῆς ὀργῆς του, τὴν ὁποίαν ἐφύλαττεν ἀκοίμητον καὶ ἀποκοχλάζουσαν ἐπὶ τόσους αἰῶνας

εἰς τὰ σκοτεινὰ βάρη τῆς γῆς, ἐσάλυσε μὲ χεῖρα Ἑκατόγχειρος τὰ ἔγκατα καὶ ἐκλόνισε τοὺς φοβεροὺς στύλους τοῦ μυστηριώδους καὶ ψυχροῦ βασιλείου του, διὰ τὴν ἀπολαύσῃ νέαν ἑκατόμβην καὶ συνάξῃ εἰς τὰς ὀστεώδεις ἀποθήκας του τὰ οἰκτρὰ λείψανα τῆς δλεθρίας ἀνθρωποθυσίας.

Καὶ προσέθηκεν ἓνα περιπλέον τίτλον ἀγριότητος φονικῆς εἰς τὰς αἱματηρὰς σελίδας τῆς θηριώδους ἱστορίας του καὶ ἐχάραξεν ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς ἀνθρωπότητος, τὸ ὅποιον κατέστησαν λευκὸν οἱ ἀτελεύτητοι αἰῶνες, τὴν βαθεῖαν αὐλακα τῆς ἀπογνώσεως, διὰ τὴν τυπώσῃ μίαν ἀκόμη ἀνεξάλειπτον ρυτίδα μὲ τοὺς δξεῖς ὄνυχάς του ἐπὶ τοῦ πρεσβυγενοῦς προσώπου τῆς καταπονηθείσης ἀνθρωπότητος, μίαν ἀνάμνησιν καίουσαν εἰς τὰς παραδόσεις τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς καὶ ἐσήκωσε τὸν φοβερὸν μοχλόν, διὰ τὴν ἀνασκάψῃ τὴν δυστυλίαν καὶ πεῖναν τῶν κατοίκων τῆς ποιητικῆς χώρας.

Ἡ πρόσφατος ἐρήμωσις ἀναγράφει μὲ πένθιμα χρώματα μίαν ἐπὶ πλέον παράδοσιν εἰς τὰς ἀνθρωπίνους δέλτους, ὅσαι ἐκρεμάσθησαν ὑπὸ τῆς εἰμαρμένης εἰς τὸν λαιμὸν τῆς ζωῆς, διὰ τὴν χρησιμεύσωσιν ὡς πηγὴ, διὰ τὴν συμπληρωθῇ ἡ εἰκὼν, ἡ κοιμηθεῖσα εἰς τὸ μακρυνὸν τῶν αἰώνων βάρη, τῶν Σοδόμων καὶ Γομόρων, τῆς Πομπηίας καὶ τοῦ Ἡρακλείου.

Καὶ ἐνῶ ἡ παράδοσις ἔπρεπε τὴν χρησιμεύσῃ ὡς μέγα βιβλίον, εἰς τὸ ὅποιον ἂν ἀναγινώσκωνται μεγαλοφώνως αἱ τύχαι τῆς ἀνθρωπότητος καὶ εἶχε καταστήσει πλέον θρύλος ἄσημος καὶ «ἀοιδῶν δύστηνοι λόγοι», ὡς μῦθος ἀπλοῦς, προβάλλει σήμερον μὲ γεγονότα ἀπειλητικὰ ἀνατρέπουσα τοὺς ἀτελεῖς καὶ ἀπατηλοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ ἀνθρώπου καὶ παρουσιάζεται ὡς μία θύελλα τρομακτικὴ μὲ ἐντυπώσεις, αἱ ὁποῖαι εἶνε ἱκαναὶ τὴν ὑποχρεώσωσιν τὸν ἀνθρώπον τὴν θεωρήσῃ πολὺν περιορισμένης τὰς σκέψεις καὶ γνώσεις. Ἐπρόβαλεν ἡ τραγωδία διὰ τὴν μὴ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀνασκαλεύωνται τόσον εὐκόλως οἱ νόμοι οἱ διέποντες τὸν κόσμον, τὴν συγκρατήσῃ τὴν λεπτολόγον ἔκφανσιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, τὸ ὅποιον χρεωστῆ τὴν σταματᾶ πρὸ τῆς μυστηριώδους γραμμῆς, ἡ ὁποία χωρίζει τὴν ἔρευναν ἀπὸ τὸ ἀγνώστον.

Θὰ χρησιμεύσῃ ἄρα γε διὰ τὸ μέλλον ἡ μεγάλη συμφορὰ, ὡς

μία ἐπιγραφὴ ἐπὶ τοῦ γηραιοῦ φλοιοῦ καὶ τοῦ μεγάλου μετώπου τῆς γῆς, διὰ τὰ ὑπενθυμίξῃ τὴν πραγματικότητα τῶν θρύλων τῆς μυθολογίας, ὅτι ἡ Σκύλλα καὶ ἡ Χάρυβδις ἔσθησαν ἐκεῖ τὸ ἄντρον αὐτῶν ὡς ἀρχεῖον, διὰ τὰ τὸ σέβωνται αἱ νεώτεροι γενεαὶ ὡς τύμβον, ὡς μουσεῖον περικλείον με εἰδεχθῆ γυμνότητα τὴν παγερὰν ὀστεολογίαν καὶ τὸν σκορπισμένον σκελετὸν τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ ;

Οἱ φυσικοὶ νόμοι ἀποτελοῦν συνθήκας, αἱ ὁποῖαι εἶνε ἀνυπερβλητοὶ καὶ ἀπαράβατοι, ἡ δὲ Νέμεσις ἴσταται πάντοτε φρουρὸς ἀγρυπνος τῶν δικαιωμάτων τῆς καὶ τιμωρὸς αὐστηρὸς τῶν ἀπειθούτων πρὸς αὐτήν. Ἡ φύσις δὲν ἀλλάσσει ποτὲ νόμους. Τοὺς παρουσιάζει μόνον κατ' ἰδίαν ἔκδοσιν καὶ βούλησιν, ἡμεῖς δὲ τοὺς ἀντιλαμβανόμεθα με ἀνθρωπίνην ἀντίληψιν καὶ ἄγνοϊαν. Τὸ φῶς τῆς γνώσεως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ δὲν θὰ δυνηθῆ ποτὲ τὰ διασκεδάσει τὴν πυκνὴν δμίχλην, ἣτις περιβάλλει τοὺς νόμους, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἀρέσκειται τὰ κρύπτηται ἡ φύσις. Ἡ φύσις ρίπτει ἐκάστοτε ἐν φρικτὸν γεγονός, ἕνα γογγυσμὸν τῆς, ὅπως ἀνατρέψῃ τοὺς σοφοὺς καὶ τοὺς ἐκσφενδονίσῃ ἀπὸ τὴν κορυφὴν εἰς τὸ χαμηλὸν ἔδαφος, ὅπου εὐρίσκονται ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι βλέπουν μὲν τὰ γεγονότα, ἀλλὰ δὲν τολμοῦν τὰ ἀναλύσουν. Διότι ἡ ἔρευνα αὕτη τίποτε ἄλλο δὲν κατορθώνει, εἰμὴ τὰ αὐξήσῃ τὴν ἀνησυχίαν καὶ τοὺς πόνους τῆς ἀνθρωπότητος. Εἰς τὴν πνευματικὴν κατάκτησιν καὶ ἰδιοκτησίαν τοῦ ἀνθρώπου ἐτέθη με πείσμα ὡς τεῖχος Σινικὸν φραγμὸς βαρὺς καὶ παχύς, τὸν ὁποῖον ματαίως πειρᾶται τὰ διαπεράσει τὸ τρέμον καὶ ἀσθενὲς φῶς τῶν σοφῶν, ἡ δὲ φιλοσοφικὴ λυχνία, τὴν ὁποῖαν κρατεῖ ὁ χημικὸς καὶ ὁ φυσιοδίφης, ὅπως βαδίσει καὶ ἐρευνήσῃ τὸ χάος, ὅπως γνωρίσῃ τὴν αἰθερίαν καὶ ἀόριστον μορφήν τοῦ Δημοουργοῦ, σβύνει με ἐν φύσημα τοιοῦτο, τὸ ὁποῖον μεταβάλλει τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. Ἄλλ' ἔρχονται γεγονότα νεώτερα ἀπὸ τὰ καπνίζοντα ἐρείπια τῆς καταστροφῆς καὶ τὴν μαύρην ἄποψιν τοῦ σεισμοῦ, γεγονότα τρομακτικά, διὰ τὰ μαρτυρήσουν ὅτι ἡ σφραγὶς τῶν φυσικῶν νόμων ἐτέθη πανταχοῦ ὀμιλοῦσα με εὐγλωττίαν, ὅτι τὰ φυσικὰ φαινόμενα εἶνε νόμος θεῖος καὶ σεβαστός, ὅτι ἡ ἐξήγησις αὐτῶν εἶνε ἀπόπειρα ματάλα καὶ ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια θὰ

ἔξη αἰωνίως κῦρος προσωρινὸν καὶ ἀξίαν μεταβατικήν. . . .

Αἱ ἀρχαὶ καὶ οἱ νόμοι τῆς φύσεως δὲν μεταβάλλονται -- διότι τοῦτο εἶνε ἀδύνατον — χάριν ἡμῶν καὶ ὁ πόθος, πρὸς ἐξάπλωσιν τῆς κυριαρχίας τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως εἰς τὰ ἄγνωστα μυστήρια τῆς φύσεως τιμωρεῖται, διότι ὁ ἄνθρωπος δὲν ὠπλίσθη — οὔτε θὰ ὀπλισθῆ ποτὲ ἐπαρκῶς μὲ μέσα ἐπιτρέποντα νὰ ἐρευνησῆ τὰς ἀνεξερευνήτους βουλὰς τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας πηγάζει ἀπὸ ἓνα ἐγκέφαλον μικρὸν καὶ τρέφεται εἰς ἕνα θόλον τόσον περιορισμένον, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τὰς ιδιότητας τοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἐποχεῖται μὲ θρίαμβον κυριαρχικὸν εἰς τὸν ἀπέραντον θόλον καὶ κυβερνᾷ τὸν κόσμον μὲ νόμους αἰωνίους καὶ ἀμεταβλήτους, φυσικοὺς καὶ ἠθικούς.

Ἡ φύσις δὲν μισεῖ τὸν ἄνθρωπον, οὔτε ὁ Ζεὺς ἐχθαίρει τοὺς ὑπερηφάνους δόμους, τοὺναντίον εὐλογεῖ καὶ βοηθεῖ τὸν πολιτισμὸν, ὅστις γελόεις πλανᾶται ἐπὶ τῶν ἀνθηρῶν ἐκτάσεων κάτωθεν τοῦ ἀστερόεντος οὐρανοῦ. Τὸ θεῖον εἶνε πάντοτε ἀγαθόν, ὀφείλει μόνον ὁ ἄνθρωπος νὰ συμμορφωθῆ αὐστηρῶς πρὸς τοὺς νόμους, οἱ ὁποῖοι ἐν σοφίᾳ διέπουν τὰ πάντα, διότι πᾶσα ἀτόπειρα παραβάσεως τούτων ἐξ ἀγνοίας τιμωρεῖται αὐστηρῶς. Ἡ λήθη τῶν ἱστορικῶν νόμων καὶ ἡ ἀγνοία τῶν φυσικῶν συνθηκῶν δὲν σβύνει τὴν ἐκδίκησιν. Ἡ τήρησις τῶν ὅρων τῆς φύσεως εἶνε ἐπιβεβλημένη ὡς νόμος τοῦ σύμπαντος ἀνώτατος. Οἱ πόνοι τῆς πλανωμένης ἀνθρωπότητος εἶνε πάντοτε ὀδυνηροὶ καὶ ἡ τιμωρία, ἐπερχομένη κατ' ἀνάγκην ἀναπόφευκτον, σχίζει τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα μὲ κραυγὰς, αἱ ὁποῖαι δὲν εἰμποροῦν ν' ἀναστείλουν τὴν στερεότυπον πορείαν τοῦ σύμπαντος.

Τὰ φοικτὰ γεγονότα τῶν τελευταίων σεισμῶν τῆς Καλαβρίας δὲν εἶνε παρέκκλισις τῶν φυσικῶν νόμων. Πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ἀπλῶς ὡς εἷς πτεναγμός, ὡς μία ἀνακούφισις, ἣτις ἐξέρχεται πρὸς ἰσορροπίαν τοῦ κόσμου, ἀπαραλλάκτως καθὼς ὁ πλεονάσας αἰμὸς εἶνε ἀνάγκη νὰ ὀρμήσῃ πρὸς τὴν ἀσφαλιστικήν δικλείδα, διὰ νὰ ἀ-

νακουφίση τὴν μηχανὴν καὶ χαράξῃ ἐκ νέου τὴν κανονικὴν λειτουργίαν αὐτῆς. Τίποτε περισσότερον. Ἡ αὐτὴ εἰκὼν, ἡ στερεότυπος ἐπανάληψις τῶν αἰωνίων νόμων, τοὺς ὁποίους ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν ἢ λησμονοῦμεν πρὸς ζημίαν μας. Οὐδεμία οὐσιώδης μεταβολή, οὐδεμία κατὰ βάθος ἀλλοίωσις. Ἡ φύσις, δι' ἑνὸς ἀπλοῦ πειράματος, ἀπορρίπτει μ' ἓνα γογγυσμὸν ἐλάχιστον μέρος τοῦ φλοιοῦ της, καθὼς τὰ ὄργανικά ὄντα ἀποβάλλουσι καὶ ἀντικαθιστῶσι τὴν ἐπιδερμίδα των, διὰ νὰ ἀναπνεύσουν καλύτερα, διὰ νὰ εὐρωσθήσουν ἀργότερον. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ σφαῖρα τῆς γῆς, ἡ πλανωμένη εἰς τὸ ἄπειρον διάστημα, χωρὶς νὰ κουρασθῇ ποτέ, κινεῖται ἐνίστε σπασμωδικῶς, ὄχι διότι πάσχει κινητικὴν ἀταξίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ διορθώσῃ τὴν κινητήριον δυνάμιν της.

Ἄλλ' ὁ ἄνθρωπος, ὡς φιλόσοφος, δεφείλει νὰ βλέπῃ ἀπλῶς τὰ γεγονότα, ν' ἀποφεύγῃ τὰς συνειπείας των, χωρὶς νὰ ζητῇ ἀκριβῆ ἐξήγησιν τῶν νόμων τῆς φύσεως, ἥτις μοιραίως διαφεύγει τὴν ἀρμυδιότητά του· διότι καὶ ὅταν νομίσῃ, ὅτι ὀπωσδήποτε κατώρθωσε νὰ εὕρῃ τὸν αἰνιγματώδη μίτον, τοῦτο συμβαίνει μόνον διὰ νὰ συγχυθῇ περισσότερον ἢ νὰ ἐμπέσῃ ἀσφαλέστερον εἰς τὸν λαβύρινθον. Ὁ δαιμόνιος καλλιτέχνης Τάρνερ ἐμελέτα μετὰ θαυμασμοῦ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου καὶ ἐξωγράφιζεν ἀπλῶς μόνον ὅ,τι ἔβλεπε. Διὰ τὴν ἀπλότην καὶ τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ σοφοῦ τούτου νὰ μὴ χρησιμεύῃ εἰς ὄλους ὡς παράδειγμα, διὰ νὰ εὐρωσῇ τὴν ψυχικὴν γαλήνην ἐν τῷ ἀξιολόγῳ κεφαλαίῳ τοῦ θαυμασμοῦ τοῦ μεγαλείου τῆς φύσεως, ὡς μέσον ἠθικὸν πρὸς ἐξευγένισιν τοῦ πνεύματος καὶ εἰλικρινῆ συνεννόησιν καὶ σύνδεσμον πρὸς τὸ ἄπειρον;

Ὁ Αἰνίας προσκομίζων ποτὲ εὐσεβῶς τὰ εἰδωλα τῆς ἐρημωθείσης ἐστίας του καὶ ἐπ' ὤμων φέρων τὸν γέροντα πατέρα του ὠδήγει μακρὰν τῆς Τροίας τοὺς συντρόφους του εἰς τὰς ὠραίας ἀκτὰς τῆς Ἰταλίας· συναντήσας δὲ εἰς τὰ παράλια ταῦτα, τὰ ὁποῖα τόσον ἐδοκιμάσθησαν ἐκ τοῦ σεισμοῦ, τρικυμίαν ἀπερίγραπτον τοιαύτην ὑπέστη συμφορὰν, ὥστε προσεπάθησεν ὁ γενναῖος ἀρχηγὸς νὰ καθῆ-

συχάζη τοὺς δειλιάσαντας καὶ ἀποκαυτερήσαντας συντρόφους τοῦ διὰ τῶν ὠραίων ἐκείνων λόγων, οἵτινες κοσμοῦσι τὰς σελίδας τοῦ Βιργιλίου : « ὦ σύντροφοι, ὦ ἑταῖροι, ὑπομείνατε τὴν συμφορὰν, διότι καὶ ταύτης ἡ ἀνάμνησις θὰ μᾶς τέρηη ! »

Οὕτω καὶ ὁ εὐγενὴς τοῦ οἴκου τῆς Σαβοΐας γόνος ἠδυνήθη νὰ χύσῃ παρηγορίας βάλσαμον εἰς τὴν χαίνουσαν πληγὴν τῆς ποιητικῆς χώρας καὶ ν' ἀπαλλάξῃ ἐκ τοῦ τρόμου τὰ ἐκ τῆς φοβερᾶς θεομηνίας ἀλλόφρονα πλήθη, ἡ δὲ περικαλλῆς θυγάτηρ τῶν Μαίρων Ὁρέων, ἡ συμβολίζουσα τὴν ἀγνόγητα καὶ ἀφοσίωσιν, κατώρθωσε νὰ θερμάνῃ μὲ τὴν πορφύραν της, τὴν ὅποίαν ἀνέμιξε μὲ τὰ ράκη, τὴν γυμνωθεῖσαν ἀρετὴν τῶν δυστυχῶν γυναικῶν. Ἡ ἀφοσίωσις τῶν πορφυρογεννήτων ὑπῆρξεν ἀνωτέρα παντὸς ὑπολογισμοῦ καὶ εἰς τὸ εὐτυχὲς στέμμα των προσέθηκαν ἕνα ἄλλον ἀδάμαντα φωτεινόν, ὅστις ὡς φάρος τηλαυγῆς καταυγάζει τὴν ψυχὴν τῶν δοκιμασθέντων τέκνων των.

Ἡ ἠθικὴ ἀφ' ἑτέρου διδασκαλία τοῦ ἐν τῇ φάτνῃ σελαγίσαντος Θεοῦ ἦλθεν ὡς μία διδασκαλία πιυσώδυνος καὶ μελιχρά, ὡς μία δύναμις ἀκτινοβόλος καὶ ἀνέσπερος, διὰ νὰ ἐνισχύσῃ καὶ περιθάλλῃ τοὺς δυστυχεῖς. Πανταχόθεν χεῖρ ἀρωγὸς ἐτάθη περισυλλέγουσα τοὺς ναυαγοὺς καὶ ἀποκαθιστῶσα αὐτοὺς εἰς τὰ φωτεινὰ δώματα τοῦ ἑλέους καὶ τῆς εὐποιΐας. Ὁ ἀλτρουϊσμὸς ἐπρόβαλε μὲ τὰς ἀγνοτέρας καὶ εὐγενεστεράς προσπαθείας, ὡς δύναμις κατ' ἐξοχὴν κυβερνώσα τὴν ἀνθρωπότητα ἐν σιγμαῖς δυστυχίας καὶ ἀπογνώσεως. Ἐπέμφθη λοιπὸν καὶ πάλιν ἡ λευκὴ περιστερὰ εἰς τὰς εὐρείας ἐκτάσεις τοῦ κατακλισμοῦ προσκομίζουσα εἰς τὸ φιλόστοργον ράμφος της τὸν εὐθαλῆ καὶ ἀμάραντον στέφανον τοῦ ἑλέους καὶ τῆς ἀγάπης.

ΥΠΟ ΤΗΝ ΣΚΙΑΝ ΤΩΝ ΠΕΥΚΩΝ

ΑΓΡΟΤΙΚΟΝ ΕΙΔΥΛΛΙΟΝ

Μίτος εἶχεν ἔλθει φορτωμένος μετὴν εὐμένειαν τῶν Χαρίτων. Ἡ ἄνοιξις ἐξηκολούθει ζωηρὰ καὶ ἡ φύσις ἐπανηγύριζε τοὺς πρασίνοους γάμους. Τὰ κλαδιὰ ἐλούοντο εἰς τὰ κρυστάλλινα νερὰ καὶ τὸ διαυγὲς ρυάκι ἔπαιζε μετὰς μυτηριώδεις ἰτέας. Τὰ μαγευτικὰ ἀγριολούλουδα ἐσκορποῦσαν εἰς τὰ χόρτα τὴν ἀρωματικὴν ψυγὴν των. Ἡ μυθολογικὴ νύμφη Θυλλῶ ἐστολίσθη ἐκ νέου, διὰ νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν γῆν τὴν λατρείαν τῶν φωτεινῶν θεληγῶν της, ἡ λύρα τοῦ Ἀνακρέοντος διελάλει τοὺς γάμους τῆς φύσεως καὶ ἡ ἀλκυὼν ἔρριπτεν εἰς τοὺς ἐναλίους βράχους τὸ σεμνὸν της τραγοῦδι.

Ἡ ἀγῆ ἐσπευδε νὰ γεννηθῇ διὰ νὰ μεθύσῃ καὶ αὐτὴ εἰς τὰς μυστικὰς τῶν φύλλων ὄνειροπολήσεις. Ὁ ἥλιος ἐτάνυε τὰ ἀκούραστα τόξα του καὶ ἔρριπτε τὴν μελιχρὰν πνοήν του εἰς τὰ στέρνα τῆς γῆς. Ὁ χρυσόκομος Ζέφυρος ἐνανούριζε τὴν φύσιν μετὸ γλυκὺ μειδιάματά του, διὰ νὰ τὴν ἐξυπνήσῃ μετὴν νέαν ζωὴν. Τὸ ἀεράκι τοῦ βουνοῦ ἔπαιζε μετὰ σπαρτά, τὰ ὅποια ἔφευγον μετὰ πείσμα τὴν δροσερὰν ἐπαφήν του καὶ ἀπετύρνοντο τρομαγμένα, καθὼς ἡ φιλοπαίγων κορασις κρύπτει τὴν χινώδη καὶ ἀνέπαφον παρεῖάν της ἀπὸ τὰ ἀσθάδη καὶ λαίμαργα χεῖλη τολμηροῦ ἐραστοῦ. Οἱ τρυφεροὶ βλαστὰι τῆς χλόης ἔπινον μετὰ ἡδονὴν τὴν πρωϊνὴν δρόσον, ἡ ὅποια ἀπέθνησκε, διὰ νὰ ἐγχύσῃ εἰς τὰς φλέβας τῆς χλόης νέαν ζωὴν.

Ὁ κούρκος, ὁ πρῶτος τῶν γεωργῶν ψάλτης τῆς ἀνοξέως, κατέ-

παι πλέον τὸ μυνότωνον ἄσμα του καὶ ἔσυρε τὴν στειρεύσασαν φωνήν του εἰς τὰ ἀπύκνετρα τοῦ δάσους. Πλησίον του ἐπλανᾶτο μεθυσμένη ἀπὸ τῶ ἀπλετοῦν ἡλιακὸν φῶς ἡ ὑστερικὴ γλυκοῦς καὶ ἐξέδαλλε ὡς τραγικὸν παρᾶπνον τοῦς αἰματηροῦς φθόγγους της, οἱ ὁποῖοι διέσχίζον ὡς φρικιαστικὰ θροῦλοι τὰ ἀπαλὰ στέρνα τοῦ δάσους. Ὁ ζιζηκας ἔχασματτο ἀκρόμη καὶ προσεπάθει· νὰ ἐκτινάξῃ ἀπὸ τὸν λαϊμόν του τὴν χειμερινὴν νάρκη, ἐνῶ ὁ γρύλλος ἀνήγγειλε μὲ τοῦς ὀξεῖς γρυλλισμοῦς του εἰς τὴν ἀπέριτον ἐστίαν τοῦ χωρικοῦ τὴν εὐτυχίαν τῆς χρονιάς.

Ὁ ἀήρ ἐθώπευε τὰ ἄνθη καὶ ἐσκόρπιζε τὰ μῦρά των εἰς τὸ γελαστὸ πρόσωπον τῆς γῆς. Ἡ φαῖδρα δὲ ὄχθη τοῦ ρυακίου ἐκοιμᾶτο εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς γαλήνης καὶ αἱ νεαραὶ καλλωναὶ τῆς φύσεως ἐλούοντο εἰς τὴν δροσερὰν ἐπιφάνειαν αὐτῆς. Ἡ νεότης τοῦ ἔτους ἦτο εἰς τὴν ἀκμήν της, ἐπανηγύριζεν.

Εἰς τὴν αὐλὴν καὶ τοῦς πυκνοῦς φράκτας τοῦ χωρίου οἱ αὐθάδεις σπουργίται ἀπὸ τὸν ὄρθρον ἐξήμουν τὴν ἐργασίαν καὶ οἱ ὑπερήφανοι πετεινοὶ ἐψάλλον τὰ θορυβώδη ἐμβατήρια καὶ τὸν ἱπποτικὸν θύριον τοῦ ἔρωτος. Ὁ πελαργός, ὁ στῶϊκός φιλόσοφος τοῦ ἀγροῦ, μὲ τὴν ἀπονήρευτον φυσιογνωμίαν ἀνηρέυνα τὰ νερά, τὰ ὁποῖα ἀφήκε εἰς τὴν πεδιάδα ἢ τραχύτης τοῦ χειμῶνος.

Ἀπὸ τὸ χωρίον — κτισμένον εἰς τὰ ὑψιττα κράσπεδα τῆς Ροδίτης — οἱ ἀγρόται ἐπήγαινον εἰς τὰ χωράφια μὲ προθυμίαν καὶ φαιδρότητα. Ὁ χυμὸς τῆς καλλῆς ὠρίμαζε σιγᾶ-σιγᾶ μὲ τὴν δύναμιν τοῦ ἡλίου, διὰ νὰ κίμη χρυσιζοντας στάχεις. Ὁ θερισμὸς τῆς κριθῆς εἶχεν ἀρχίσει ὡς εὐρίωνον προοίμιον καὶ τὸ ἀμάξι τοῦ ἀγρότου — φορτωμένον ὡς ὁ Καῖσαρ μὲ τὴν τύχην του — ἔτριζε διαμαρτυρόμενον ἀπὸ τὸ βάρος τῶν δεματίων. Μὲ ἓνα σύνθημα ἐωθιγὸν ὄλοι, σιδαροὶ καὶ χαρούμενοι, μὲ τὰ δρέπανα στὰ χέρια ἐπήγαινον εἰς τοῦς ἀγρούς, ν' ἀποκομίσουν τὴν ἐλόγιαν τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποῖαν ἐχάρισεν εἰς τοῦς ἀνθρώπους. Ὅλοι ἔξω στὴ δουλειά, ἢ ὁποῖα ἀγιάζει τὴν φύσιν καὶ τὸν ἀνθρώπον, ἢ ὁποῖα ὑψώνει τὴν παχεῖαν θυμωναῖαν μὲ τὸν κρυμμένον θηταυρὸν της.

Εἰς τὴν ἄκραν τοῦ χωρίου, εἰς σεμνὴν καὶ καθαρὰν οἰκίαν ἡ

χήρη κυρὰ Γεώργηνη ἤτολμασε τὸ πρόγευμα, διὰ νὰ εἰσάγῃ μὲ τὴν
χαριτωμένην κόρην της Χρυσούλαν. Καὶ ἀφῶ ἔφαγον :

— Τί δουλειὰ θὰ κάμνης σήμερα, κορίτσι μου ; ἠρώτησε τὴν
Χρυσούλαν.

— Μάνα, ὁ κηρὸς εἶνε κελδὸς κι' ὁ ἥλιος τερειαστὸς γιὰ τὸ πο-
τάμι. Κύτταξε, μάνα, τὰ πανιὰ πρὸ ὕφανα τῆ μεγάλης σαρκωστή,
πρέπει νὰ τὰ λευκάνω καὶ νὰ τᾶχω ἔτοιμα, ἀπίντησεν ἡ Χρυσούλα
μὲ παιδικὴν ἀφέλειαν.

— Ἀπὸ τώρα, Χρυσούλα, στενοχωριέσαι γιὰ τὴν προικὰ σου ;
Τί, ἀπὸ τώρα θέλεις σύμφερα στὸ μέτωπό σου ; Εἶσε μικρὴ ἀκόμα !
Μά, ἀφῶ σ' ἀρέξ' ἡ δουλειὰ αὐτῆ, πήγγηνε στὸ ποτάμι νὰ λευκά-
νης κι νὰ ξισκάτης κομμάτι . . .

Ἡ Χρυσούλα ἐκάθησε κάτω ἀπὸ τὸ δένδρον παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ
ρουακίου τὸ μεσημέρι, διὰ ν' ἀναπαυθῆ. Εἶχεν ἀπλώσει τὰ πανιὰ
της — ἀφῶ τὰ ἐπλυνεν εἰς τὸ καθαρὸ νερὸ — ἐπάνω εἰς τὸ ἀγνὸ
χορτάρι, διὰ νὰ λευκανθῶν, ἔρριπτε εὐχαριστημένη βλέμμα προ-
σταυτικὸν εἰς τὰ ἔργα τῶν χειρῶν της, τὰ ὅποια εἶχεν ὕφανε μὲ
τραγοῦδι πεταχτὸ εἰς τὸν ἀργαλειό, διηθύθουε μακρὰν γὰς παρθενι-
κὰς ὄνειροπολήσεις της καὶ εἰς τὴν ἀφελῆ φαντασίαν της ἐπλανᾶτο
ὡς ὄνειρον γλυκὺ ἢ μοναδικὴ στιγμή, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἤρχετο
ὁ ἐκλεκτὸς τῆς καρδίας της μὲ τοὺς φαιδρὸς φίλους του, νὰ σηκώ-
σουν τὴν προικὰ της δύο ἡμέρας πρὸ τοῦ γάμου.

Μία ἡδονὴ ἀπερίγραπτος διέτρεξε τότε τὸ ὄμμα τῆς ὠραίας παρ-
θένου, ὡς ρεμβασμὸς ἀτελεύτητος ἐπλανήθη εἰς τὴν παρθενικὴν
φαντασίαν της καὶ εἰς τὴν ψυχὴν της ὤρμησε πόθος ἀπαλδὸς καὶ
συγχευμένους. Ἠγάπα ! Τὸ ἠθάνθη διὰ πρώτην φεγγὰν ἐκεῖ καὶ
τὸ ἀόριστον ἀκόμη αἰσθημα τοῦ ἔρωτος ἐκυρίευσεν τὴν ἀνέθετον ψυ-
χὴν της καὶ ὡς νέφος ἐλαφρὸν ἐσκίασε τὸ χαριτωμένον μέτωπόν
της. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης μετεβλήθη. Ἐνόμιζε δέ, ὅτι ὄλα
πέριξ αὐτῆς μετεβλήθησαν αὐτοστυγμεί. Παρετήρησε τότε πέριξ αὐ-
τῆς μὲ τρέπον ἀνάμικτον μὲ ἀγωνίαν. Οὐδεμίαν φωνή ! Ὅλα ἦσαν
ἤσυχα. Μόνον διέκρινεν τὸ μονότονον κελάρυσμα τοῦ ρουακίου, τὸ ὁ-
ποῖον κατέβαινε δίχως φροντίδα ν' ἀποθάνῃ, παίζον μὲ τὰ πράσι-

να κλαδάκια τῶν ἰτεῶν, εἰς τὸν στρόβιλον τῆς θαλάσσης.

Τότε ἐνόησε πῶσον ἀπελπίζουσα εἶνε ἡ ἀπρομόνωσις κόρης εἰς τὴν σιωπηλὴν καὶ ἔρημον ὄχθην τοῦ ρυάκιου· ἐξαλλοθῆ ἐν τῇ ἀγωνίᾳ τῆς καὶ μ' ὄλας τὰς προσπαθείας, τὰς ὁποίας κατέβαλε διὰ νὰ συγκρατηθῆ, καταπονηθεῖσα ὑπὸ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ἀγωνίας παρεδόθη εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Μορφέως λικνίζομένη ὑπὸ τῆς ἐλαφρᾶς αὔρας.

Ἡ Χρυσούλα ὠνειρεύετο τὴν εὐτυχίαν τῆς. Ἐδλεπε πλανωμένην πλησίον τὴν ὠραίαν μορφήν τοῦ βροσκῦ Κώστα, τοῦ μοναχογυιοῦ τῆς καλῆς καὶ εὐσεβοῦς γειτονίσσης τῆς, ὅστις τὴν περιεποιεῖτο πάντοτε, τὴν παρηκολούθει πολλάκις χωρὶς νὰ τὴν ἐνοχλῆ καὶ τὸν εὔρισκε ἡ Χρυσούλα πάντοτε πρόθυμον νὰ τὴν βρῆθῆ εἰς τὰς ἐργασίας, νὰ τῆς θγάλῃ, νερὸ ἀπὸ τὸ πηγάδι τοῦ μεσοχωρίου καὶ ἐπιμένοντα ν' ἀποσπάσῃ ἓνα τῆς προσηλοῦς κόρης χαμόγελω γλυκὺ καὶ ἐκφραστικόν.

Ὁ Χρυσούλα ἐξηκολούθει νὰ κοιμᾶται γλυκά. Τὸ θέλασμα ὁμῶς τῶν προβάτων τοῦ Κώστα, τὰ ὅποια κατέβαινον με ὀρμὴν διὰ νὰ σθύσουν τὴν δίψαν των εἰς τὸ ρυάκιον, τὸ κουδούνισμα τοῦ ὀδηγοῦ κριοῦ καὶ τοῦ φύλακος σκύλου τὸ γαύγισμα ἐξήπνησαν τὴν Χρυσούλαν κατὰτρομαγμένην· καθησάχασεν ὁμῶς καθ' ὀλοκληρίαν, ἅμα ὡς τὸ δλέμμα τῆς συνήντησε τοῦ Κώστα τὴν συμπαθητικὴν μορφήν. Ἡ ψυχὴ τῆς νεότητος ἐμπιστεύεται τυφλῶς εἰς τὸ αἶσθημα. Ἡ Χρυσούλα ἔθεσεν ἀμέσως καὶ χωρὶς καμμίαν ἐπιφύλαξιν ἑαυτὴν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ γείτονός τῆς καὶ με ὀικειότητα φυσικὴν προσεκάλεσε τὸν Κώστα πλησίον τῆς.

Ἡ ἐλπίς εἶνε τὸ ἀσφαλέστερον ἐλατήριον, τὸ ὀποῖον κινεῖ τὴν καρδίαν. Αἱ ἐλπίδες τοῦ Κώστα ἐνισχύοντο κατόπιν τῆς εὐμενοῦς προσκλήσεως. Ἠλπίζε, διότι ἡ προσφιλεῖς κόρη πολλάκις ἔως τότε τῷ εἶχεν ἀποτείνει λόγους γλυκοὺς. Καὶ μήπως δὲν ἦτο ἀντάξιός τῆς Χρυσούλας ὁ ὠραίος βροσκός; Μὲ εἴκοσι πέντε χρόνια γερὰ εἰς τοὺς εὐρεῖς ὤμους του, ὠραίος καὶ ἰσχυρός, ἐργατικὸς καὶ φρόνιμος ἐσκόρπιζε ὀλόγυρά του τὸ πολύτιμον ἄρωμα τῆς ὕγιαιας· ἡ δὲ Χρυσούλα ἐλαφρὰ ὡς αὔρα, φαιδρὰ ὡς ἡ αὔγῃ, δροσερὰ ὡς πράσινον

χόρτον, καθαρὰ ὡς νωπὴ χιῶν, ὠραία ὡς ἄστρον καὶ ἀγνή ὡς κρῖνον ἔκρυπτεν εἰς τοὺς εὐώδεις κόλπους τῆς τῷ ἄρωμα τοῦ ρίπτει ἢ ἀγριοβιολέττα εἰς τὰς ἀφανεῖς χαράδρας τοῦ βουνοῦ καὶ ἐξηλθε κατὰ παρδρομησιν τῆς εἰμαρμένης, διὰ ν' ἀπολαύσῃ τὰ θέληγτρα τῆς φύσεως καὶ δοκιμάσῃ τὴν δελεαστικὴν ἐπαφὴν τοῦ ἔρωτος.

Ὁ πονηρὸς καὶ φιλοπαίγμων υἱὸς τῆς Ἀφροδίτης, κρυμμένος εἰς τὰ φύλλα, ἐάνυε μειδῶν τὰ εὔτροχα βέλη του. Τετέλεσται ! Τοὺς ἐμίθυσεν ἀμέσως εἰς τὸ μαγευτικὸν κύπελλον, τὸ ὁποῖον κρύπτει εἰς τοὺς κόλπους. Αἱ χεῖρες τῶν ἐρωτύλων συνεπλήχθησαν. Ἐν τῇ ἡρεμίᾳ ἐκείνῃ ἠκούοντο οἱ παλμοὶ μόνον τῶν δύο καρδιῶν κτυπῶντες μὲ συγκίνησιν ἀναθαίνουσαν εἰς τὰ τρέμοντα χεῖλη των. Ἀπιερώθησαν εἰς τὰς ὑπαγορεύσεις τῆς καρδίας των, διότι ὁ βροσὸς ἀρπύνησε τὸ αἶσθημα τῆς κόρης, καθὼς ἡ πρώτη ἀκτίς τῆς ροδοδακτύλου ἀγῆς ἀνοίγει τὸν κοιμώμενον κάλυκα.

Ὡ ! νεότης ἀθώα, ἡ ὁποῖα τρέφεσαι μὲ τὴν ἐλπίδα, πύσων γλήγορα μαρξίνεσαι, ἅμα ἀπρομακρυνθῆς ἀπὸ τὸ στέλεχος αἰτῆς !

Μία χαρὰ ἀνόθευτος ἔστεφάνωνε τὸ μέτωπον τῶν ἐρωτευμένων καὶ γεμᾶται ἀπὸ ἐνθουσιασμῶν ἐρρῶφων ἀπλήτως καὶ μὲ ὄρεξιν διψασμένου ὀδοπόρου τὸ ἀπολαυστικὸν κύπελλον τοῦ ἔρωτος. Καὶ εἶχον δίκαιον· διότι ἡ ζωὴ ἕως τότε εἶχε παρυσιασθῆ εἰς αὐτοὺς μὲ τὰ λευκὰ θέληγτρα τῆς, ποτὲ λύπη δὲν ἔσχισε τὰ σπλάγχνα των, ποτὲ στενοχωρία δὲν ἐπέρατε τὸ κατώφλιον τῆς καρδίας των.

Παρητήρουν δ' εἰς τὸν ἄλλον μὲ συγκίνησιν· δὲν ὠμίλουν. Ἀλλὰ δὲν εἶνε ἡ σιωπὴ εὐγλωττοτέρα τῆς ἐμιλίας, ὅταν αἱ καρδίαι ἐμιλῶν ; Εἰς τὸ γλυκὺ τῶν πεύκων ψιθύρισμα καὶ τοῦ ρυακίου τὸ παράπρον, τὴν γαλήνην τοῦ δάστους καὶ τοῦ ἀγροῦ τὸν ρεμβασμὸν, αὐτοὶ ἐπλανῶντο εἰς τὴν τρικυμίαν τοῦ αἰσθηματός των καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ των, ὕγροι ἀπὸ τὴν ἀπροσδόκητον χαρὰν καὶ εὐτυχίαν, ἐρρῶφων τὴν θάλλουσαν ζωὴν τῆς φύσεως, ἡ ὁποῖα ἐπήγαγεν ἀπὸ ἓνα ἔρωτα μυστηριώδη· καὶ ἄφωνον — ὡς ὁ ἰδικὸς των — ἔρωτα,

δοτις μὲ ἐν φύσῳμα τοῦ πανσόφου δεημοσυργαῦ ὠδήγησε τὴν φυσικὴν τάσιν εἰς μίαν ζωὴν τόσον μεγαλοπρεπῆ.

Ἐνηγκαλίσθησαν. Ὁ νάρκιττος ἐνηγκαλίζεται τὴν καλλιθέλαρον μινωτιίδα. Ἡ θελκτικὴ καλλονὴ τῆς Χρυσούλας ἐλούετο εἰς τὰ ἄρώματα τῶν Χαρίτων καὶ ἡ ὠραία παρθένος ἀνίδεν ὑπὸ τὴν πνοὴν τοῦ βοσκῦ, ὡς τρυφερὸν στέλεχος, τὰ ἄνθη τοῦ ἔρωτος.

Ἡ τύχη — ἡ δορὰ συνήθως ἐμπαίζει τὸ αἶσθημα καὶ ἀρπάζει τὴν ἀνάμνησιν αὐτοῦ — δὲν ἠθέλησε νὰ δεῖξῃ τὴν χαίρεκακον ἐπέμβασίν της εἰς τὴν πρώτην ἐρωτικὴν των ἐξακολόγησιν. Ἡ φωνὴ τῆς Χρυσούλας ἐδόνει τὴν ψυχὴν τοῦ βοσκῦ ὡς ἡχος γλυκείας λύρας καὶ ἡ φλόξ τοῦ ἔρωτός του, ἀναζωογονουμένη ἀπὸ τὴν πνοὴν τῆς κόρης, ἔφεγγε τὸ ἄντρον τῆς καρδίας του.

Ἐν τῇ ἐρωτικῇ ἐκείνῃ μέθῃ ἐκοιλήθησαν τὰ χεῖλη των ! Ἐστάθησαν ἐπὶ μακρὸν ἄφωνοι ἐν τῇ ἠδονικῇ ἐκείνῃ ἐκστάσει, ἐν τῇ οὐρανίᾳ ἀπολαύσει. Μινύρισμα ὁμοῦ ἀηδόνος εὐτόνων τοὺς ἐχώρισε καὶ ἐθροισθήθησαν ἀπὸ τὴν ἐλαφρὸν πετῆσιν αὐτῆς. Πρὸς ἄρα γε σειρὴν μετεμορφώθη εἰς τὸ γλυκύτατον τῆς ἀηδόνος στόμα, ὥστε νὰ ψάλλῃ τόσον εὐμελῶς τὸν ὕμνον τοῦ ἔρωτος καὶ νὰ διαλαλῇ εἰς τὸν χλωρὸν φράκτην τὸ ἄσμα τῶν ἄσμάτων ;

Μὴν παρήλθεν ἀπὸ τὴν πρώτην ἐκείνην συνάντησιν. Τί ἔκαμνεν ἡ Χρυσούλα καὶ δὲν ἐφαίνετο ; Τί ἔγινε ; Μήπως ἦτο ἀσθενής ; Διατί δὲν ἐφαίνετο κατὰ τὰς ἐορτὰς εἰς τὸν χορὸν μὲ τὰ φλωριὰ κρεμασμένα εἰς τὸν λαϊμόν της, διατί δὲν ἐπήγαινεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ; Διατί δὲν ἔβγαине εἰς τὴν ἀύλιν νὰ περιποιηθῇ τὰς ὄρνιθας, νὰ πάρῃ νερὸ ἀπὸ τὸ πηγάδι τοῦ μεσοχωρίου ;

Αἱ σκέψεις αὗται κατέτρωγον τὴν ἀνήσυχον ψυχὴν τοῦ δυστυχοῦς βοσκῦ. Θλίβερα ἀγωνία περιέσφιγγε τὸν νοῦν του καὶ καθ' ἐκάστην ἐκάθητο ἐπὶ ὄρας συλλογισμένος παρὰ τὸ ρυάκιον. Τὰ πρό-

βατά του ἐπλανῶντο ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἀνεπιτήρητα καὶ ἤκουε δριμείας παρατηρήσεις, διότι τὰ ἄφινε νὰ θόσκουν εἰς τοὺς ἀγρούς, εἰς τοὺς ποταμούς ὠρίμαζεν ὁ ἀραβόσιτος. Ταλαίπωρος βοσκός, πόσον εἶχε μεταβληθῆ ! Ἐντὸς ἐνὸς μηνὸς ἔγινεν ὠχρὸς καὶ μόλις ἠδύνατο νὰ περυσυλλέξῃ τὰ πρόβατά του !

Ἄλλὰ τί ἔγινεν ἡ Χρυσούλα καὶ δὲν ἐφαίνετο ; Μήπως μετενόησε διὰ τὸ αἴσθημα, τὸ ὁποῖον τότεν ἔφελῶς καὶ χωρὶς ἐπιφύλαξιν ἐξεδήλωσε πρὸς αὐτόν ; Τοῦτο οὔτε νὰ τὸ φαντασθῆ καὶ ἐτόλμα ὁ δυστυχὴς βοσκός. Ἐκαίετο ὁμοῦ ἐνθυμούμενος τὴν συνάντησιν παρὰ τὸ ρυάκιον καὶ καθ' ἐκάστην, χωρὶς ν' ἀπελπίζηται, μετέβαινε τὸ μεσημέρι εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον. Ἐκεῖ ἐρρέμβαζε, ὠνειροπόλει, ἐκκιμᾶτο ἀνάισθητος μὲ ὑγροῦ; ὀφθαλμοῦς καὶ μίᾳ ὑποψίᾳ ἐσωρεῦετο εἰς τὴν ψυχὴν του, κλιῶς τὰ μαῦρα σύννεφα κρεμῶνται ἀπὸ τὸν χαίροντα οὐρανόν.

Ἐπὶ τέλους ἐφάνη ἡ Χρυσούλα μίαν ἡμέραν. Εἶδε τὰ πρόβατα νὰ θόσκουν παρὰ τὸ ρυάκιον καὶ ἐπλησίασε. Εὗρηκε τὸν Κώστα κλιμώμενον. Δεσμευομένη ὑπὸ ἐντροπῆς δὲν ἐτόλμησε νὰ τὸν ἐξυπνήσῃ, ἐνέδωκεν ὁμοῦ μετ' ὀλίγον ὠθυμένη ὑπὸ τῆς ἀλγεινῆς σκέψεως μήπως ὁ Κώστας κατὰ τὴν μακρὰν ἀπουσίαν τῆς ἠρθένησεν ἢ ἐκκιμᾶτο ἀπηλιπισμένος. Ἦρχισε λοιπὸν μὲ λυπηρὰν φωνὴν νὰ ψάλλῃ ἕνα ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἀργαλειοῦ. Ἡ τρέμουσα τῆς Χρυσούλας φωνὴ ἠγειρεν ὡς παράπνον τὴν θυρωκωμένην ψυχὴν τοῦ βοσκῶ ἀπὸ τὸν βαρὺν ὕπνον τῆς. Ἐτηκώθη ἑξαλλος καὶ ὤρμησεν ὡς τρελλός, διὰ νὰ ἐναγκαλισθῆ τὴν λατρευτὴν τῆς ψυχῆς του. Ἐπλησίασε τὴν Χρυσούλαν, πλὴν ἐστάθη ἄφωνος καὶ ἐστατικός ἐνώπιον αὐτῆς. Τότεν εἶχε καταστήσει αὕτη ὠχρά, ἀδύνατος καὶ σχεδὸν ἀγνώριστος ἐντὸς ἐνὸς μηνός ! Φεῦ ! ἐλησμόνησε νὰ ἴδῃ καὶ τὴν ἰδικὴν του μορφὴν πόσον ἐγήρασε καὶ ἔγινεν ἐρείπιον !

Ἐνα πεῦκο εἶχεν ἀπλωμένα τὰ κλωνάρια του καὶ διασκευασμένα ὡς ἀλεξήλιον. Κάτωθεν τοῦ πεύκου τούτου κατέφυγε τὸ ἐρωτευμένον ζεῦγος. Ἐκεῖνο κατέστησαν ὁμόν, διὰ νὰ ἐκμυστηρευθοῦν τὴν θλιψίαν των. Ἢ ἀνάμνησις τῶν συγκινήσεων τοῦ ρυακίου ὠρθώθη

ἐν τῇ ψυχῇ των, διότι ὅ,τι αἰσθάνετα: κανεῖς βαθειά δὲν λητμονεῖται, οὔτε ἀποδ:ώκεται ἀπὸ τὴν συνειδῆσιν. Ἐκάθησαν λοιπὸν πηλ-σίων, διὰ τὰ δ:ηγηθῶν τὸν πόνον, ὅστις ἔσταζεν ἀπὸ τὰ χεῖλη των.

Ἡ λευκή τῆς Χρυσούλας μορφὴ ἐχρωματίσθη ἀμέσως καὶ ἡ φυσικὴ ἀσφύτης τῆς ἐκτόρπη:σεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτῆς, ὡς ἰδιόζον πλαίσιον, ἐν θέλγητρον γλυκύ. Ἐλύγισε ἓνα τοῦ πεύκου κλωνάρι καὶ τὸ ἔβαλε ὡς νυμφικὸν διάδημα ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τῆς θλίψεως ἀλακωμένου μετώπου τῆς. Πρῶτεπάρθησε τὰ μειδιάτη, πλὴν ἐστάθη ἀδύνατον καὶ περιωρ:σθη εἰς τὸ τὰ ρεμβάτη θλιβερώς. Μία λύπη ἐθέριζε τὴν ἄμοιρη καρδιά τῆς καὶ ὀδύνη φαρμακερὰ ἀνέδαινε εἰς τὰ χεῖλη τῆς, τὰ ὅποια κατέστησαν κατὰλευκα καὶ ἄφωνα. ὦ! ἡ ζωὴ τῆς βεβαίως ὅλ ἦτο μία ἀτελεύτητος ἐρρητὴ εἰς τὸν κατάρτυον ἐκείνον παράδεισον, ἂν εἶχε σύντροπον τὸν ἀγαπητὸν Κώσταν. Ἡ τύχη ἔμωσ φαίνεται: πάντοτε μητρικὰ ἀλύγιστος εἰς τοὺς εἰασιθῆτους.

Ἡ Χρυσούλα ἐσιώπα ρεμβάζουσα καὶ ὁ ὄρακός ἐφαίνετο εὐλα-δοῦμενος τὴν σιωπὴν τῆς, ὡτὴν τὰ εὐρίσκειτο πρὸ θρησκευτικῶ μυστηρίου. Ὅποσον ἀγά γε αἰσθημα ἐνανούριζε τὰς σκέψεις τῆς ἀτυχῶς κόρης, πῶα λύπη ἐνδύμυχος κατέτρωγε τὴν καρδίαν τῆς!

— Μ' ἀγαπᾶς, Χρυσούλα μου; ἠρώτησε μὲ ἀγωνίαν ὁ ὄρακός.

— Μὴ με ρωτᾶς, Κώσταν μου, ἂν σ' ἀγαπῶ! Ῥώτηξε τ' ἀγιόκλημα τ' ἀδύνατο καὶ λεπτοκαμωμένο γιατί ἀγάπησε τὴν λεύκη τὴν περίφανη, γιατί σφιχτὰ τὴν ἀγκαλιάζει κ' εἶνε 'κεῖ ψηλὰ καρφωμένο μ' ἄτρεπτη ἀγάπη κ' αἰώνια θέρμη.

Ῥώτηξε τὸν σπῆνο, γιατί πετᾶε: ἀπὸ κλαδι σὲ κλαδι καὶ ψάλλει: ἀτελείωτα.

Γιατί τὸ τρυγόνι, ὅταν εἶνε μονάχο στὸν κλῶνον τῆς ἰτηᾶς, γυρνάει ἀνήσυχο τὸ μάτι στὸν κόρρο τοῦ βουνοῦ καὶ μοιρολογάει τὴν ἀρρη-τα τοῦ ζευγαριοῦ του.

Γιὰ κῦτταξε τὸ ρέμα πῶς κυλάει τὰ καθάρια του νερὰ κοντὰ στὰ πλάγια ποῦνε κολλημέν' ἢ ἰτηά.

Ἄκουσε τὰ πρῶτάκια, τί ἄλλο κάμνουν παρὰ νὰ τραγουδοῦν στὰ κλαδάκια τὸ τραγοῦδι τῆς ἀγάπης ; Καλότυχο ἀηδονάκι ! Πόσον ζηλεύω τὴν χαρὰν σου, τὸ τραγοῦδι σου !

Κακόμοιρη Χρυσούλα ! Πόσον δίκαιον εἶχε νὰ λαχταρᾷ τὴν ἀνύποπτον ψυχὴν τῆς ἀηδόνος καὶ τὴν φαιδρότητα, μὲ τὴν ὁποῖαν πετᾷ καὶ τραγουδεῖ ἀμέριμνος χωρὶς ἢ πίκρα νὰ σχίζη τὸ κορμὶ καὶ τὴν σάρκα της μὲ τὰ φαρμακερὰ νύχια της !

Ἐστρεψε τὰ ὑγρά μᾶτια της στὰ ἀγριολοῦλουδα καὶ ἄφωνος ἐρῆντισε μὲ τὸ δάκρυ της τὴν εὐμορφιά των. Τὰ κακόμοιρα ! Ἐντὸς μᾶς μόνον, ἡμέρας φυλλορροεῖ ἢ ὑπαρξίς των καὶ ἡ ψυχὴ των σβύνει στὸ φύσημα τῆς ἄλλης αὐγῆς.

— Γιατί, Χρυσούλα, ἐτόλμησε νὰ εἶπη ὁ βοσκός, μὲ ρίχνεις φαρμάκι, γιατί μοῦ σφάζεις τὴν καρδιά ;

— Ξέρεις, Κώστα, τί μ' εἶπε ἡ μάνα μου, ἅμα τῆς ζωολογῆθηκα τὴν ἀγάπη πῶχω γιὰ σένα ; Δὲν θέλω, ἀλλὰ πρέπει νὰ στὰ πῶ. Δὲν θὰ τὸν πάρης, Χρυσούλα, καμμιά φρὰ αὐτὸν τὸν Κώστα τὸν πτωχοβοσκό, γιατί δὲν ἔλειψαν μέσ' στὸ χωριὸ τὰ νοικοκυροπαῖδια. Περίγελω στὸν κόσμον δὲν θὰ γίνω ἴγῳ. Τρελλάθηκες, Χρυσούλα μου, ἐτάλεψε ὁ νοῦς σ', νὰ θέλης ἀντρα τὸν βοσκὸ ποῦ μέρα νύκτα λογουρνᾷ στῆς πέτρες τοῦ βουνοῦ ; Καὶ τί νὰ ἴπῳ στὴν παπαδιά π' ὁ γυιὸς της κόβεται καὶ λαχταράει γιὰ σένα καὶ σώριασε τὰ διάτα της — παλάμη τὸ χρυσάφι — γιὰ νὰ στολίση τὸ κορμὶ σ' καὶ νὰ φαντάξη τὸ χωριό ; Ἐὰν νειάτα σου τὰ φράτα πῶς θέλεις κι' ἀδικᾷς, ν' ἀρήθης τὴν ψυχὴ σ' παραδαρμένη στῆς πείνας τοὺς καύμους ; Μαλόνουν τὰ παλληκάρια στὸ χωριό, θερμαίνονται στὴν ὄψι σου, ραῖζες κάθε των συλλογισμὸς σὲ μιά καθάρια σου ματιά, σὰν χῶμα ποῦ τὸ δέρν' ὁ ἥλιος ὁ καυτερός καὶ σὺ μοῦ κρένεις γιὰ τὸν Κώστα τὸν κακόμοιρον, τῆς χήρας τ' ἀποπαίδι ! Τρελλάθηκες, παιδί μου, δὲν εἶσαι στὸ καλὰ σ' ! Ἐπὶ, Παρθένα μου, Χριστέ, ἐσεῖς νὰ τὴν φωτίστε !

— Μάνα, τῆς εἶπα, μάνα μου, τὸν ἀγαπῶ, τὸν θέλω, ἄς εἶνε καὶ φτωχός, ἔχει γερὰ τὰ χέρια του, τὸν ἀγαπῶ, τὸν θέλω !

— Ποτέ, κορίτσι μου, ποτέ, μ' εἶπε, καὶ θσον ζῶ, μὴν τὸ ἐλπίζης σὺ τοῦ Κώστα νὰ γίνης στέφανο, ξερρίζωστο πτὸ νοῦ σου !

— Φαρμάκι ἂν μὲ πότιζε, καλλύτιρα τὸ εἶχα, μαχαίρι ἄς μοῦ γύριζε μέσα στὰ φυλλοκάρδια, δῶ στὰ σωθικά Καλύτερα νὰ ἔλειπεν ἢ μαύρη γέννα τοῦ μῆκαμε !

Ἡ Χρυσούλα ἐξωμολογήθη εἰς τὸν Κώσταν τὴν μαύρην δυστυχίαν της. Ἦνοιξε μὲ ἀνόθευτον ἀφέλειαν τὴν καρδίαν της, ἡ ὁποία ὠμίλει τόσον εὐγλώττως διὰ τὸν θρασκόν. Ἡ μήτηρ της — ἡ ὁποία ἤθελε νὰ ζήσῃ ἡ κόρη της μὲ τὰς ἀνοήτους προλήψεις τοῦ πλούτου — ἐπαρυσιάσθη πρὸ τῆς ἀθώας ἀγάπης αὐτῆς ὡς εἰμαρμένη ἀδυσώπητος, ὡς δύναμις βαρεῖα ζητοῦσα νὰ σταματήσῃ τὴν σφοδρὰν καὶ φυσικὴν ὥθησιν τοῦ αἰσθημάτος της, νὰ καταπνίξῃ μίαν γενναίαν καὶ ἥρωϊκὴν πεποῖθησιν. Ἐπρεπε νὰ κατασυντριβῇ ἡ παρθενικὴ καρδία ἐπὶ τοῦ γρανίτου, ὅστις ἐσκέπαζε τὸν μητρικὸν θώρακα.

Φεῦ ! πόσον εἶνε ἀληθές, ὅτι « ἄλλοιῶς θωροῦν τὰ μάτια τῆς αὐγῆς κι' ἄλλοιῶς μέσ' στὸ σκοτάδι ». Πόσον εἶνε εὐτυχῆς ἡ νεότης, διότι ὄνειρεύεται μὲ τὰ αἰσθημάτα καὶ πλανᾶται εἰς τὰς ὄνειροπολήσεις της ! Ἡ πλάνη κατὰ τὴν νεότητα εἶνε μέθη ἐλαφρά. Ἄλλ' ὑπάρχει καὶ πλάνη ὀλεθριωτέρα ἐκείνης, τοῦ νὰ νομίζῃ τις, ὅτι τὸ χρῆμα φέρει τὴν εὐτυχίαν εἰς τὸν κόσμον ; Τὰ γερὰ χέρια καὶ ἡ εὐγενὴς ψυχὴ εἶνε ἡ μεγαλυτέρα ἐγγύησις πάσης εὐτυχίας εἰς τὸν κόσμον.

Ἐσιώπησεν ἡ Χρυσούλα, ἔβλεπε κίτω καὶ πικρὰ δάκρυα ἔτρεχον εἰς τὰς ὑπὸ τῆς ὀδύνης σπαραγμένους παρειάς της. Μίαν μόνον

εὐτυχίαν εἶχεν ὄνειρευθῆ ἢ ταλαίπωρος κόρη, τὴν ἀπλότητα καὶ φαιδρότητα τῆς ζωῆς· πρὸς δυστυχίαν τῆς ὁμῶς εἰς τὰ πρῶτα βήματα τῆς ζωῆς τῆς συνήντησε τὴν οἰκτρὰν διάφουσιν τῶν ἐλπιδῶν τῆς. Ἡ μήτηρ τῆς δὲν ἠθέλησε νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὴν ψυχὴν αὐτῆς. Ἡ Χρυσούλα ἐπροτίμα τὴν ἀπληγὴν, πλὴν ἀληθῆ τοῦ βουσκῦ ἀγάπην, ἀντὶ τῆς ψευδοῦς γοητείας τοῦ χρυσοῦ, τὴν ἄδολον ζωὴν ἀπὸ τὸ φιμῶθαι τῆς πολυτελείας καὶ τῆς φαινομενικῆς εὐτυχίας. Τὰ ἄλλα τί τὴν ἐνδιέφερον; Δὲν εἶνε προτιμότερα ἢ ζωὴ ἐκείνη, τὴν ὁπίαν ἕκαστος αἰσθάνεται ἑσὺμφωνον πρὸς τὰς ψυχικὰς διαθέσεις του; Μήπως ὁ νόμος τῆς καρδίας δὲν εἶνε εἰς πολλοὺς ἀνώτερος καὶ ἰσχυρότερος παντὸς ἄλλου;

Ἡ Χρυσούλα ἐκάθητο ὑπὸ τὸ πεῦκον συλλογιζομένη, διότι ἔδλεπε τὸ βαρὺ πρῶτοκομμα εἰς τὰς ἀθῶας ὄνειροπολήσεις τῆς καὶ ἠσθάνετο τὸ βαθὺ τραῦμα εἰς τὰς πρῶτοκομίας καὶ τὴν ἀθόρμητον τάσιν τῆς ψυχῆς τῆς, ἢ ὁποῖα χωρὶς κανένα δισταγμὸν ἀφιερῶθη εἰς τὴν μαγείαν τοῦ ὠραίου βουσκῦ. Διὰ τί ἢ τύχη τὴν ἀφύπνισεν ἔνωρις εἰς τὰ μυστήρια τῆς ἐρωτικῆς περιπλανήσεως; Ἄρα γε διὰ νὰ τὴν κατασυντρέψῃ; Ὁ ἐγωισμὸς τῆς ὠρθώθη ἀπειλητικὸς πρὸς στιγμὴν. Ἀμύνητος ὁμῶς ἢ Χρυσούλα καὶ ἀπειρος εἰς τὰς ἰσχυρὰς συγκινήσεις τῆς ζωῆς ἀντιπαρήλαθε μὲ τρόπον πρὸ τῆς ἰδέας τῆς ἐπιμονῆς ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦ ἐρωτικοῦ παραληρήματος, ὑπεχώρησε μὲ φόβον πρὸ τῆς ἀντιστάσεως τῆς μητρικῆς θελήσεως καὶ ἐπίστευεν ἐνδομύχως, ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑποκύψῃ καὶ ὑπακούσῃ τυφλῶς εἰς τὴν μητρικὴν ἀπόφασιν.

Ἡ ἀρρώστια εἶνε στιχεῖον ἀναπόσπαστον ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ εὐαίσθητου, ἀλλὰ καὶ ἢ ὑπακοὴ εἶνε ἰδιότης τῆς εἰλικρινοῦς καρδίας. Ἡ Χρυσούλα ἐσκέπτετο, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ παρακούσῃ εἰς τὴν μητέρα τῆς, ὅτι ὁ πρὸς αὐτὴν σεβασμὸς ἔπρεπε νὰ εἶνε ἀνώτερος τῆς πρὸς τὸν βουσκὸν ἀφοσιώσεως. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ κατασιγάσῃ τὴν φωνὴν τῆς καρδίας τῆς, νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν σκληρὰν ἀπόφασιν, ἣτις ἐχαράχθη ὑπὸ τῆς μητρικῆς χειρὸς. Καὶ οὕτω τὸ ἀπραγματοποιήτηον ὄνειρον ἐπετέγειζε πενθίμως περίξ αὐτῆς καὶ ἐτρέμαζε

τὴν ψυχὴν τῆς, ὡς φωνὴ γλαυκὸς πλανωμένης ἐπὶ σκοτεινῶν ἐρείπων.

Ἄλλ' εἶχε πεισθῆ ἢ δυστυχίης εἰς τὴν πρώτην ὥθησιν τῆς καρδίας μὲ ζέσιν καὶ ὀρμὴν νεανικὴν καὶ εἶχε προσκολληθῆ ὡς ὄστρακον εἰς τὰς προσφάτους ἐντυπώσεις τῆς. Πῶς λοιπὸν ν' ἀποδιώξῃ τὴν γλυκεῖαν καὶ ἀσβεστον ἀνάμνησιν τοῦ ἔρωτος ἀπὸ τὴν καρδίαν τῆς ; Χωρὶς ν' ἀρνηθῆ τὸν Κώσταν — διότι τοῦτο ἦτο πλέον ἀδύνατον — ἔπρεπε κατ' ἀνάγκην νὰ τὸν λησμονήσῃ. Πλὴν ἦτο δυνατὸν ; . . .

Τρεῖς μῆνες παρήλθον ἀπὸ τῆς δευτέρας ἐκείνης συναντήσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Χρυσούλα ἐξεμυστηρεύθη εἰς τὸν Κώσταν τὴν ἀπόγνωσιν καὶ τὴν ἀπελπισίαν τῆς διὰ τὴν ἄρνησιν τῆς μητρὸς τῆς. Αἱ ἡμέραι τοῦ Νοεμβρίου ἐβάδιζον ἐπὶ τοῦ δίφρου τῆς αἰωνιότητος βραδεῖαι, σκοτειναὶ καὶ μονότονοι διὰ τὴν ἀτυχῆ Χρυσούλαν.

Τὸ ρυάκιον ἀπέθανε πλέον, ἀρῶν κατὰ τὸ θέρος ἐξήντηλε τὰ στέρνα του εἰς τὸν σκληρὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Τὸ δάσος ἴστατο ὠχρὸν καὶ θλιμμένον. Τὸ ἄσμα τῶν πνηθῶν ἐσίγησε, τὸ χόρτον ἐξηράνθη. Γὸ φυλλορρέγμα ἔρχισε σιγὰ-σιγὰ μὲ τὴν τραγικὴν ὄψιν του καὶ εἰς τὸ θραδὺ ψυχορράγημα τῶν φύλλων ἀνεμιγνύετο τὸ χαρὲ κακὸν κάγχασμα τοῦ βορρᾶ. Τὸ δάσος ἀπέθνησκε καὶ ἐν τῇ ἀγωνίᾳ τῆς φθορᾶς ἐσκορπα εἰς τὸν ἄνεμον τὰ ράκη τῆς μεγαλοπρεποῦς πορφύρας του, τὰ ὅποια φρίσσοντα ἐπλανῶντο ἐδῶ κ' ἐκεῖ εἰς τὰς χαράδρας τοῦ πεπρωμένου. Ἡ πτέρεις ἐστέγγονε τὰ βρεγμένα φύλλα τῆς εἰς τὸν πρωῖνὸν φθινοπωρινὸν ἥλιον, διὰ νὰ προστατεύσῃ τὸν λαγῶν. Παντοῦ ἤρχισε νὰ ἐξαπλόνηται ἡ σινδόνη τοῦ θανάτου. Ἡ κυπάρισσος ὑφόνετο πενθίμως εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ ὡς θλιβερὸν σύμβολον διὰ τὸν ἐκφυλλιστικὸν θροῦν τοῦ δάσους.

Μόνον τὰ πεῦκα ἐτάνυον κατάχλωρα τὰ πράσινα κλαδιά των πρὸς τὸν σκυθρωπὸν οὐρανόν.

Ἡ Χρυσούλα κατώρθωσε διὰ τελευταίαν φοράν νὰ ὀδηγήσῃ τὰ ἄσταθῆ καὶ κλονιζόμενα βήματά της εἰς τὸ προσφιλὲς πεῦκον. Ἡ ἠὼς ὑπέφωσκε μελαγχολικὴ ἐπὶ τῆς ράχεως τοῦ βουνοῦ, ἐνῶ ἐπὶ τῆς πεδιάδος ἐπλανᾶτο δειλὴ ἢ σκιὰ τῆς νυκτός. Τὸ πρωῒνον ἄστρον ἔρριπτε τὴν τελευταίαν ἀκτίνά του, τὸ ρυάκιον τὴν ἐλαφρὰν πνοήν του, τὴν ὁποίαν ἐδανείσθη ἀπὸ τὴν δρόσον τῆς νυκτός, τὸ φθινοπωρινὸ λουλουδί τοῦ ἀγροῦ τὴν ἀρωματικὴν ψυχὴν του. Ἦτο στιγμὴ ἐξαιρετικὴ, τὴν ὁποίαν ἐξέλεξεν ἡ Χρυσούλα, ὅπως ἀποφύγῃ κατὰ τὴν τελευταίαν ἐκδρομὴν της τοὺς περιέργους.

Ἡ θλιψὶς καὶ ἡ νόσος εἶχον μαράνει, εἶχον ἐξαντλήσει τὴν Χρυσούλαν, δὲν κατώρθωσαν ὁμως νὰ τὴν ἀφοπλίσουν ἀπὸ τὴν θέλησιν, ν' ἀρπάσουν τὸ αἶσθημα. Τοῦναντίον τὰ ἐνίσχυσαν. Ἡ μελαγχολία καὶ ἡ γλυκύτης συνεκεράσθησαν εἰς τὸ ἀφελὲς πρόσωπόν της καὶ ἐφαίνετο ὠραιότερα.

Ἐκάθησε παρὰ τὴν ρίζαν τοῦ πεύκου ἀσθμαίνουσα· τόσον πολὺ εἶχε καταβληθῆ. Στηριχθεῖσα εἰς τὸ πεῦκο ἀνέπνεε μὲ τοὺς ὤμους. Ἐν πρώτοις προσεπάθησε νὰ περισυλλέξῃ τὰς ἀναμνήσεις της. Φεῦ! ὀλαι παρήλαυον πρὸ τῆς φαντασίας της θλιβεραὶ καὶ καυστικαί. Ἡ μοῖρα διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς τὴν κατέστησεν ὠραία καὶ θελκτικὴν, διὰ τῆς ἄλλης τὴν ἐκτύπησε βαρύτερα.

Ἐκεῖ ὑπὸ τὸ εὐρύτερον πεῦκον μόνῃ ὠνειροπόλει τὴν παιδικὴν εὐδαιμονίαν της. Αἰσθανομένη τὸ μοιραῖον τέλος προσεγγίζον ἠρέυνα τὴν ἀόριστον καὶ μυστηριώδη ψυχὴν τῶν φυλλωμένων δένδρων· ἐν ὁμοίᾳ φύσημα ἀέρος ἐλαφρὸν ἀπεγύμνωσε τοὺς κλώνους μιᾶς ἀγριομηλέας καὶ ἀπὸ τὸ ἀπροσδόκητον ἐκεῖνο φυλλορρόημα ἐκαλύφθησαν τὰ ἰσχνὰ καὶ τρέμοντα γόνατά της μὲ νεκρὰ φύλλα. Τότε πλέον ἡ ἀπελπισία συνέπτυξε τὴν ψυχὴν της μὲ θανάσιμον λιποθυμίαν

Ἄς ἴδωμεν ἂν ὁ Κώστας ἐφάνη μετ' ὀλίγον ἐκεῖ ὀδηγῶν ἀφ' ἠρημέας τὰ πρό-

ἐπὶ τῆς ἐπιπέδου. Ἐπλησίασε τὴν δυστυχή κόρην καὶ ἐκάθησε παρ' αὐτὴν. Ἡ Χρυσούλα, τῇ βοηθείᾳ τοῦ βοσκῶ, μετ' ὀλίγον συνηλθεν εἰς ἑαυτὴν καὶ ἅμα εἶδε τὸν Κώστα παρ' ἐλπίδα πλησίον τῆς, ἐχρωματίσθη ἀμέσως. Εἰς τὰ λευκὰ χεῖλη τῆς ἐπλανήθη τὸ μελαγχολικὸν καὶ θραδὺ ἐκείνο μεῖδιμα, διὰ τοῦ ἑποίου τόσον ἀρέσκονται οἱ πύχοντες νὰ ἐκδηλῶσιν τὴν πικρίαν, ἣτις κυκλοφορεῖ εἰς τὰ σπλάγχχνα των. Ἡ γαλήνη — σταθερὸν καταστάλλαγμα τῆς σωματικῆς ἀδυναμίας — ἐπανήλθεν εἰς τὴν φθίνουσαν ἐκείνην ὕπαρξιν καὶ ἐστεφάνωσε τὸ μαρτυρικὸν μέτωπόν τῆς. Ἄλλ' ἦτο γαλήνη ἀνάμικτος μὲ ἀδιαφορίαν καὶ ἀπογοήτευσιν. Διδότι τί ἡδύνατο πλέον νὰ ἐλπίσῃ; Οὐδὲν! Ἐπλανᾶτο μόνον εἰς τὸν θλιβερὸν μυστικισμὸν τῆς κατηραμένης ἀσθενείας, εἰς τὴν πένθιμον ἐποποιῶν τῆς ζωῆς τῆς καὶ ἐν αὐτοῖς — κατὰ παράδοξον εἰμυρμένην τῆς ἀσθενείας ταύτης — εὑρίσκει μικρὰν ἀνακούφισιν. Ἐπὶ τοῦ λευκοῦ μετώπου τῆς ἦτο χαραγμένη ἡ ἐγκαρτέρησις καὶ τὸ ὠχρὸν ὑπὸ τοῦ ἄλγους καὶ τῆς σωματικῆς ἐρεπίπτωσης πρόσωπόν τῆς ἦτο ἐκδήμη ὠραῖον, ὡτὴν οἶτος ὄριμος καὶ πολὺ συμπαιθεῖς, ὡτὴν μαρμαρένιο λουλοῦδι.

Ὁ Κώστας ἔμεινεν ἄφωνος καὶ θαυμάζων τὴν ἥρωϊκὴν ἐγκαρτέρησιν τῆς ταλαιπώρου κόρης, ἣτις ἔπαυσε φρικτῶς. Δὲν ἤθελεν ἄλλως νὰ ταράξῃ τὰς ὑστάτας ὄνειροπολήσεις τῆς Χρυσούλας. Ἡσθάνετο, ὅτι ἡ κατηραμῆνη ἐκείνη ἀσθένεια, ἡ ὁποία οὐδενὸς φεῖδεται καὶ οὐδένα λυπεῖται, ἦτο μίᾳ ἀσθένειᾳ κοπιωδестаτή διὰ τὴν δυστυχή φίλην τοῦ κατέπινε τὰ δάκρυα ἐντὸς τῆς πληγωμένης ψυχῆς τοῦ.

Ἡ Χρυσούλα ἐκαίετο εἰς τὰ ὕψη τοῦ πυρετοῦ καὶ ἤρπασε τὸ πρόσωπον τοῦ Κώστα μὲ τὰς τρεμούσας χεῖράς τῆς, διὰ νὰ δροσισθῇ. Ἡ δροσερὰ νεότης καὶ ἡ ἀνόθευτος τοῦ βοσκῶ ἀγάπη περιέβαλον τότε τὴν πυρὸξανθὸν τῆς Χρυσούλας κόμην, ἡ ὁποία λυθείσα ἐπλανήθη εἰς τὸν λαίμυρον τοῦ βοσκῶ. Ὡς μίᾳ δύναμιν ὑπερφυσικῆ ἢ πνοῆ τοῦ βοσκῶ ἐβαλάμωσε τὴν ψυχὴν τῆς. Ἐνεθυμήθη τότε ἡ κακόμοιρος Χρυσούλα τὴν πρώτην παρὰ τὸ ρῆμα συνάντησίν των καὶ κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς — καθ' ἃς ἔσθουσαν αἱ λοιπαὶ ψυ-

χ:καὶ δυνάμεις — ἐνισχύθη ἡ φαντασία της. Ἡ ἀνάμνησις ἐκείνη ἔφερεν εἰς αὐτὴν αἴσθημα γλυκύ, ἀνεπόλησε τὴν ζωὴν της ρέουσαν μὲ τὰ παιγνίδια τῆς ἐρωτικῆς ἀθωότητος εἰς τὸ πευκόβροχον βουνὸν τοῦ χωρίου, μὲ μίαν ἀπόλαυσιν ἀπλὴν καὶ ἀνέφελον, ἐρωτικὴν καὶ μεθύσκουσαν. Ἐπίστευσε δὲ μὲ πεποίθησιν, ὅτι ἡ πνοὴ τῶν πεύκων θὰ ἐπανέδιδεν εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν ὡς θωπεῖα ἡλικιῆ. Πόσος δὲν θὰ προσέφερε θυσίας εἰς τὸν γρανιτώδη βωμὸν τῆς τύχης, διὰ νὰ σωθῆ! Ματαίᾳ καὶ σκληρᾷ ἐλπίς, πόσοι δυστυχεῖς δὲν σὲ ἐλάτρευσαν ὡς πανίσχυρον θεόν!

Ἡ ἀπορώσις τοῦ Κώστα — ὅστις τὴν ἔλαβεν εἰς τὰς ἀγκάλας του, διὰ νὰ τὴν ἐνθαρρύνῃ -- ἐθώπευε τὴν φεύγουσαν τῆς Χρυσούλας ψυχὴν ὡς μαγεῖα καὶ ἠλεκτρισμός, ἔδωκεν εἰς αὐτὴν δυνάμιν καὶ τὴν ὥπλισε μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς ζωῆς. Ἡσθάνθη ἡ Χρυσούλα, ὅτι τὴν ἀνεζωογόνησεν ὡς ἀστραπή.

— Κώστα μου, εἶπε τότε μὲ τόνον καθαρὸν, διὰ τὸν ὅποιον ἐξεπλάγη ὁ βροχός, δὲν θέλω ν' ἀποθάνω, δὲν θέλω νὰ σ' ἀφήσω. Σφίξε με στὴν ἀγκαλιά σου τῆ ζεστή. Ρίξε ἀπάνω μου τὴ δυνάμιν τῆς ἀγάπης σου γιὰ νὰ γιάνῃ τὴ ραγισμένη μου καρδιά!

Ἐγύρισε τὰ σδυσμένα μάτια της καὶ διεκρίνεν ἐπάνω εἰς τὸ πεῦκο ἓνα ξηρὸ κλωνάρι, τὸ ὅποιον ἐσυμβόλιζε τὴν ξερὴν καρδιά της. Ἐκεῖ ἐκάθητο τὸ καλοκαῖρι τὸ μοναχὸ καὶ ὄρφανὸ τρυγόνι καὶ ἐπενθοῦσε τὸ ζευγαράκι του, τὸ ὅποιον ἔχασεν εἰς τὴν ἀγριότητα τοῦ οὐρανοῦ. Ὅλα τὰ κλωνάρια τοῦ πεύκου εἶνε πράσινα, δλα ἔψαλλον τὸν ὕμνον τῆς ζωῆς· μόνον εἰς τὸ ξηρὸ κλωνάρι ἦτο κολλημένη ἡ σιωπὴ τοῦ θανάτου καὶ ἡ νέκρα τοῦ χειμῶνος.

Ἀπέστρεψε μὲ τρόπον ἡ Χρυσούλα τὸ ὕγρον βλέμμα της ἀπὸ τὸ ξηρὸ κλωνάρι τοῦ πεύκου, ἐκρεμάσθη μὲ τὰ τρέμοντα χέρια της ἀπὸ τὸν λαιμὸν τοῦ θοσκοῦ καὶ μὲ φωνὴν ἰκετευτικὴν: «Κώστα μου, εἶπε, ἄς φύγουμε ἀπ' ἐδῶ. Πᾶμε νὰ δοῦμε τῆς ἀηδονοφυλῆς, ἐκεῖ π' ἀκούαμε τὴν ἀνοιξί τ' ἀηδόνια νὰ ψάλλουν γλυκὰ καὶ τρυφερά . . . Ἄλλ' ὄχι, δὲν θέλω! Πόσο μοιάζουν, Θεέ μου, ἢ ἀηδονοφυλῆς τὸν θυμιατὸ τῆς ἐκκλησιᾶς . . . Πᾶμε στὸ ποτάμι, πᾶμε στὸ ρέμα, ἐκεῖ ξέρεεις, θυμᾶσαι . . . ἴσω; βρῶ στὰ κα-

θήρια και κρυσταλλένια του νερά την δύναμι· νὰ ζήσω, νὰ βρῶ
τὴν ὑγειά μου, νὰ πιῶ και νὰ ρουφήξω ἀπὸ 'κει τ' ἀθάνατο
νερό. . . .

Ἡ Χρυσούλα ὠμίλει πλέον πνευστιῶσα. "Ὅλα κατέρρευσαν. Ἡ
ψυχὴ τοῦ Κώστα ἐστέναζεν ὡς ἀπορφανισθεῖσα περιστερά και ἐ-
κλαιε θλιθεῶς, συνεχρατεῖτο θυμῶς, διὰ νὰ μὴ πικράνη τὴν Χρυ-
σούλαν. Τὸ τελευταῖον παράπρονος τῆς ζωῆς ἐπήδησεν ἀπότομος εἰς
τὰ κατάλευκα τῆς παρθένου χεῖλη μαζῆ με ἕνα βήχα βραχὺν και
ἐπανειλημμένον και ἀπὸ τὸ κατεστραμμένον ἐκεῖνο στήθος ἐξήρχετο
πλέον μία φωνὴ σθυσμένη, μία πνοὴ θερμὴ, διὰ νὰ ἐξατμισθῆ εἰς
τὸ ἄπειρον. Ἡ σκληρὰ και ἀδυσώπητος μοῖρα ἤνοιξε τὸ φρικαλέον
ψαλλίδι τῆς, διὰ νὰ κόψῃ τὸ λεπτὸν νῆμα τῆς ζωῆς, ν' ἀφαιρέσῃ
μῖαν λευκὴν ψυχὴν, ἢ ὅποια μὲν ἐπάτησε τὸ χλοερὸν κατώφλιον
τῆς ζωῆς, νὰ ἀποφυλλίσῃ ἐν ἄνθος τοῦ ἀγροῦ πρὶν ἀκόμη σκορπίσῃ
μῖαν κἄν πρωΐαν τῆς εὐώδης πνοῆς του.

— Κώστα μου, ἐπιθύρσειεν ἡ Χρυσούλα με διακεκομμένην φω-
νὴν, σ' ἀφίνω γειά Ἐ ανταμωθοῦμε μὲ ἀ' μέρα 'κει 'ψηλὰ
στὸν οὐρανό. . . . Ἐ βροῦμε ἐκεῖ τὴν αἰώνια ἀγάπη και χαρά. . . .
Ἐ σὲ περιμένω ἐκεῖ. . . . Νὰ μὴ συνερισθῆς τὴν κακόμοιρον μάνα
μου, νὰ τὴν τιμᾶς, νὰ τὴν σέβῃσαι σὰν μητέρα μας. . . .

Τὸ ἄστρον τοῦ θουνοῦ ἐσθυεν· ἡ ψυχὴ τῆς Χρυσούλας ὠλισθήσεν
εἰς τὸ ἄπειρον, διὰ νὰ ἐνωθῆ με τοὺς φωσφορισμοὺς τοῦ οὐ-
ρανοῦ.

Δύο μῆνες παρηλθον ἔκτοτε. Ἡ λευκὴ χιὼν ἐσκέπασε τοὺς πλα-
τεῖς και κυκλιτερεῖς δρόμους τοῦ χωρίου. Ὁ θορραῆς ὠρύετο με
λύσσαν και ἐσάρωνε τὴν χιόνα εἰς τὰς χαράδρας. Ὁ ἀνεμος ἐκόλλ-
λα εἰς τὰ κλωνάρια τῶν πεύκων τοὺς πάγους με πείσμα γεροντικόν,
ἀπὸ τὸ βᾶρος τῶν χιόνων οἱ κλώνοι ἐλυγίζοντο και ἐθραύοντο και
ἡ ρητίνη ἐχύνετο ὡς πικρὸν δάκρυ διὰ τὴν ἀπογύμνωσιν τῆς φύ-

σεως. Μία ἀπελπισία θιβερά, μία κατήφεια στυγνή ἦτο σκορπισμένη εἰς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς καὶ εἰς τὸ βουγκητὸ τοῦ βορρᾶ οἱ κατάμαυροι ἄγροὶ ἐδέχοντο μὲ φρικίασιν καὶ ρίγος τὴν ἀγρίαν μαγίαν καὶ τὴν ὀργὴν τοῦ οὐρανοῦ. Εἰς τοὺς δρόμους δὲν ἐφαίνετο κανεῖς, ν' ἀντιμετωπίσῃ μὲ τόλμην τὴν ἀγριότητα τοῦ βορρᾶ.

Μόνον εἰς βοσκὸς, μακρὰν τοῦ χωρίου, ἐζάρωνεν ἔξω εἰς τοὺς ἀγροὺς κάτω ἀπὸ ἓν πεῦκον ἀνοικτὸν καὶ εἶχε κολλημένα τὰ ὕγρα μάτια του ἐπάνω εἰς τὰ κύματα, μὲ τὰ ὄπρια ἤρπαζε τὸ ρυάκιον καὶ κατέτρωγε τὴν ἄκραν τοῦ θουνοῦ. Ἀκουμβισμένον, ὁ βοσκὸς εἰς τὸ ρόπαλόν του ἐβάστα εἰς τοὺς κυρτωθέντας ὤμους του τὸ θαρύτατον φορτίον τῆς πικρᾶς ἀναμνήσεως. "Ὅταν ἡ δυστυχία κατοικήσῃ εἰς τὴν ψυχὴν καὶ ἡ τρικυμία ἀγασκαλεύσῃ τὰς πτυχὰς τῆς καρδίας, ἡ ἀγριότης τῆς φύσεως εἶνε ἀνίσχυρος νὰ ρυτιδώσῃ τὸ μέτωπον. Ὁ βοσκὸς ἤγειρε τὸ χιονισμένον μέτωπόν του πρὸς τὸν οὐρανὸν ὄχι διὰ νὰ διαμαρτυρηθῇ διὰ τὸν θαρὺν τῆς φύσεως τιναγμὸν καὶ τὰ ἄγρια καὶ ἀσπλαγχνα κτυπήματά του, ἀλλὰ διὰ ν' ἀτενίσῃ ἐκεῖ ἐπάνω καὶ ζητήσῃ εἰς τὰς πτυχὰς τοῦ οὐρανοῦ ἐκείνην, τὴν ὀπρίαν καθ' ἑκάστην νύκτα προσεπάθει ματαιῶς νὰ εἴρῃ, εἰς τοὺς λευκάζοντας ἀστερισμούς, διὰ νὰ συναντήσῃ τὴν λευκὴν ψυχὴν, ἡ ὀπρία ἐπλανᾶτο πτερυγίζουσα εἰς τὰς αἰθερίους ἀναδιπλώσεις τοῦ ἀπείρου μόνῃ καὶ ἀναμένουσα αὐτόν.

Καὶ ὁ ταλαιπώρος βοσκὸς ἐπλανᾶτο ἀκόμη χωρὶς πρόβατα, τὰ ὄπρια ἤρπασαν οἱ λύκοι τοῦ θουνοῦ, πλανᾶται κατάμονος καὶ ἀντικρίζει, ἔπου καὶ ἂν στρέψῃ τοὺς ἀπλανεῖς καὶ κίλους ὀφθαλμοὺς του, τὴν μαύρην ἀπογοήτευσιν εἰς τὸ ἀπείρον κενόν. . . .

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΚ ΤΟΥ ΣΤΕΝΟΥ ΤΗΣ ΣΑΛΑΜΙΝΟΣ

ΤΩ ΙΣΑΔΕΛΦΩ Γ. Δ. ΘΕΟΦΙΛΙΔΗ

Φίλτατε,

Ἐνθυμῆσαι βεβαίως τὴν ἐκδρομὴν μας ἐντὸς τοῦ ἐνδόξου στε-
νου τῆς Σαλαμίνας κατὰ τὸ θέρος τοῦ ἔτους 1897, ὅτε ἐπωφε-
λήθημεν τῆς περιστάσεως νὰ συμμετάσχωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν
πανήγυριν τῆς περιωνύμου Μονῆς Φανερωμένης, ἣ ὁποῖα ἐκτι-
σμένη παρὰ τὴν κατάφυτον καὶ ἥρεμον τῆς Σαλαμίνας ἀκτὴν
προσελκύει κατὰ τὴν ἐπέτειον πανήγυριν τῆς πλήθος ἀναρίθμη-
τον ἐπισκεπτῶν εὐσεβῶν τε καὶ μὴ, πιστευόντων καὶ μὴ πιστευ-
όντων εἰς τὴν ἐν αὐτῇ θαυματουργὴν εἰκόνα, ἄλλων μὲν μετα-
βαινόντων ἐκεῖ ἐξ εὐσεβείας περισσῆς, πολλῶν δὲ χάριν ἀναψυ-
χῆς — διὰ ν' ἀνατνεύσωσι τὴν αὔραν τοῦ Σχρωνικοῦ κατὰ τὸ
μικρὸν μὲν, πλὴν τερψίθυμον ταξίδιον καὶ διότι προσελκύει τὸ
κουρασμένον τοῦ ἀστοῦ βλέμμα ἢ εὐγενῆς, ἢ ἀνόλιυτος καὶ εὐ-
σχιος τῆς νήσου καλλονή — πλείστων δέ, ὅπως ἐξαντλήσωσιν
ἰδονικῶς ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν βαλσαμικῶν πεύκων τῆς τὰ ποι-
κιλώνυμα ἐφόδ.α, τὰ ὁποῖα ἄφλοια καὶ διεγερτικὰ κομίζουσι ἀπὸ
τὴν θορυβώδη τοῦ Πειραιῶς ἀγορὰν.

Ἐνθυμῆσαι βεβαίως πόσῃν μᾶς προὔξινησιν ἐντύπωσιν αἱ
γραφικώταται καὶ πολυτελέσταται ἐνδυμασίαι τῶν πρᾶγματι ἀ-
βρῶν γυναικῶν καὶ τῶν λευκωλένων νεαλίδων, ὅσαι ἀπὸ τὴν
Κούλουρη καὶ τὴν Αἰγίναν, τὴν Ἐλευσίνα καὶ τὰ Μέγαρα καὶ

τὰ ἄλλα Ἄρβανιτοχώρια τῆς Ἀπτικῆς διεπεραιώθησαν φειδρόταται εἰς τὸ Θυμῆρες ἔδραρος τῆς ἀμφιέρυτου Σαλαμίνας μαζί μὲ τοὺς ἀλκίμους καὶ εὐνήμιδας νεανίας καὶ ἄνδρας, ὅπως ἀρχίσωσιν ἀμέσως μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν τοὺς χορούς των καὶ ἐκδηλώσωσιν οὕτω μὲ τὴν γλῶσσαν, τὰ ἑθιμῶν των, τὰς ἰδιαιτέρας συναθροίσεις καὶ παιηγύρεις τὸν στενωπὸν Ἀμφικτυονισμόν, ὅστις ἰσχύει ἀκμαιότατος ἀκόμη καὶ ἀκόμητος παρ' αὐτοῖς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἀτρομήτου Καστριώτου καὶ ὑφίσταται ὡς ἰδιάζουσα ἀλληλεγγύη εἰς τοὺς ἀτοχόνους τῶν Ἀλβανικῶν ἐκείνων ἀτοικῶν, αἱ ὁποῖαι ἐκχιρῶ ἀτηνοῦς καὶ σκληροῦ διωγμοῦ εὐρον καταφύγιον εἰς τὰς ἀγόνους τοῦ Αἰγαίου νήσους καὶ τὴν λεπτόγειον Ἀπτικὴν.

Τί χοροὶ γραφικώτατοι — γοργοὶ καὶ ἀργοὶ — τί εὐθυμία ἀδιάπτωτος καὶ ἐνθουσιασμὸς ἀλύστακτος καὶ ἀτερίγραφτος εἰς τὰς ἀφελεῖς φυσιογνωμίας τῶν χωρικῶν ἐκείνων!

Παρῆλθον ἕκτοτε ἔτη πολλά, δὲν ἠδυνήθην ὁμως νὰ λησμο- νήσω ποτὲ τὴν ὠραίαν ἐκείνην ἐκδρομήν . . .

Ἡσθάνθην λοιπὸν ὅπως ἰδιαιτέραν καὶ ἐνδόμυχον συγκίνησιν, ὅτε ἐπληροφορήθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ — κατόπιν διετοῦς διαμονῆς, ὡς γνωστόν, ἐν τῇ χώρᾳ τῆς δουλείας καὶ ἀλλὰ τὰς αὐχμηρὰς ἐκτάσεις τοῦ Σινᾶ — ὅτι τὸ ὠραῖον ἀτμόπλοιον «Μαρία» τῆς ἐταιρίας Χατζῆ Δαοῦτ ἀναχωροῦν εἰς Πειραιᾶ ὤφειλε κατὰ τὰ κανονισμένα νὰ τελέσῃ πενήνημερον κήληρσιν ἐν τῷ λοιμοκαθαρτηρῷ τῆς νησίδος τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, τῆς κειμένης, ὡς γνωστόν, ἐν τῷ ἐνδόξῳ στενωπῷ μικρὸν πρὸ τοῦ ναυστάθμου. Ἐπρόκειτο νὰ ἐπανίδω τὸ στενόν, τὸ ὅποσον εἶχε χαράξει βαθυτάτας ἀνα-

μνήσεις εις τὴν ψυχὴν μου, αἱ δὲ πέντε ἡμέραι τῆς καθάρσεως θὰ μοὶ ἐχρησίμευσον — διότι οἱ ἰατροὶ ἀπαλλάσσονται ἐξαιρετικῶς τῶν διατυπώσεων τῶν καθάρσεων — πρὸς ἄνετον μελέτην μιᾶς σελίδος φαινήσ τῆς ἱστορίας, σελίδος πολὺ μὲν ἀτομικακρυσημένης, πλησιεστάτης ὅμως εἰς τὸν νοῦ μου καὶ ὡς ἐκ τοῦ ἐνδόξου κατορθώματος, τὸ ὁποῖον ἐπετεύχθη ἐκεῖ καὶ ὡς ἐκ τῶν ἰσχυρῶν ἐντυπώσεων, τὰς ὁποίας καθ' ἑκάστην ἐσπέραν ἀπεκόμιζον κατὰ τὴν φοιτητικὴν μου ἐποχὴν ρεμβάζων παρὰ τοὺς στύλους τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ὁπόθεν ἔβλεπον νὰ γίνωνται ὀπισθεν τῶν βουνῶν τῆς Σαλαμίνος κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἀκουράστου Φοίβου τὰ πύρινα τόξα καὶ νὰ συγχωνεύονται, ἐπὶ τῶν ὑπερφάνων βράχων τῆς νήσου καὶ εἰς τὴν ἀπωτάτην τοῦ ὀρίζοντος γωνίαν, εἰς ἀόριστα καὶ μυστηριώδη χρώματα.

Μετὰ περιπετειώδη τέλος καὶ ἐκτάκτως πολυχύμαντον πλοῦν τὸ ἀτμόπλοιον «Μαρία», ἐπειδὴ δὲν ἔχει ἡ νησίς οὔτε ὀρμίσκον καὶ, ἐστάθη εἰς μικρὰν ἀπόστασιν παρὰ τὴν δύσσομον νησίδα — εἰς τὴν ὁποίαν κατὰ τὸν ποιητὴν κατώκει καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὁ φιλόχορος καὶ δυσειδὴς Πᾶν — ριπιζόμενον ἐλευθέρον ὑπὸ τῶν ἐλαφρῶν πληγμάτων τῆς ποντίας αὔρας. Ἡ στενὴ θάλασσα ἐκύλιεν ἀπὸ τὰ κράσπεδα τοῦ χλοεροῦ καὶ γοητευτικοῦ Αἰγάλεω τοὺς φωσφορισμοὺς τῆς ἀρχαίας δόξης καὶ οἱ ἄδολοι καὶ ἀγαλλόμενοι κυματισμοὶ ἐσύροντο φρίσσοντες πρὸς τὸ Σούνιον καὶ τὴν Ἥστον ἄκραν, διὰ νὰ λιχνίσωσιν ὡς εὐλαβεῖς σπονδαὶ τὰ ὅστα τοῦ Θεμιστοκλέους, τὰ ὁποῖα ἀναπαύονται ἐκεῖ εἰς τὴν βραχίωδὴν καὶ ἔρημον ἀκτὴν μετὰ τὴν περιώνυμον καὶ ἀειθαλῆ ἐκείνην νικηφορίαν.

Πέντε ἡμέραι θεριναί, ἡμέραι ἀτελεύτητοι παρέρχονται ὡς

μία στιγμή ἐκεῖ, ὅπου ὄλα μειδιῶσι καὶ ἐμπνέουν, ὅπου ἡ μα-
γεία τοῦ κύματος φέρει ὡς μόνον φορτίον τὴν αὔραν τοῦ φιλο-
μάχου πατριωτισμοῦ καὶ ἡ ὑγρὰ καὶ ἡδεῖα τοῦ Ζεφύρου πνοή,
συνοδοουμένη ὑπὸ τοῦ φιλοπαίγμονος ὀμίλου τῶν Τριτῶνων καὶ
Νηρηίδων, φιλεῖ ἐλαφρῶς καὶ ἡδύτατα τὸ κουρασμένον μέτωπον
τοῦ βιοπαλαιστοῦ· διότι κλέπει τις τὸ λυκαυγές νὰ χρωματίζη
τὰ ἐν τῷ πυθμένι τοῦ Σαρωνικοῦ κοιμώμενα λείψανα τοῦ Περσι-
κοῦ στόλου ἢ τοῦ Φοίβου τὴν ὑστάτην ἀνταύγια· νὰ ψαύη τὸ
μέτωπον τῶν συγχρόνων Ἀθηναίων, ὅσοι νοσταλγοῦντες παρω-
χημένην δόξαν συνέρχονται ἀκόμη εἰς τὴν Πύυκα, τὸν ἱερὸν Βρά-
χον καὶ τὴν λόφον τῶν Νυμφῶν, διὰ ν' ἀκούσωσι τὰς οἰμωγὰς
τῆς Ἀσιατογενοῦς καὶ πολυχρύσου στρατιᾶς τοῦ ὑπερηφάνου
βασιλέως καὶ στρέφουσι μετὰ συγχινήσεως τὸ ὑγρὸν βλέμμα πρὸς
τὸ στενόν, ἐν τῷ ὀπίῳ συνωψέσθη σύμπασα τῆς ἀρχαίας Ἑλλά-
δος ἡ ἱστορία καὶ ἡ μικρὰ τῶν Ἀθηναίων ναυτική δύναμις κατή-
γαγε θρίαμβον περιφανῆ καὶ κατέληξεν εἰς ἐποποιίαν ἑνδοξον·
διότι εὐρίσκονται ἀκόμη εἰς τὸ ἰστέφανον ἄστυ ἀπόγονοι τῶν
ἀρχαίων Ἀθηναίων αἰσθανόμενοι ἱερὰν καὶ φρίσσουσαν συγκίνη-
σιν καὶ δακρυοῦσι διὰ τὸ παρελθόν, καθὼς οἱ Ἀθηναῖοι ἐκεῖνοι,
περὶ τῶν ὀπίῳ ὁ ἐξ Ἀλικαρνασοῦ ψάλτης ἱστορεῖ ὅτι, ὅτε ὁ
Φρύνιχος ἐδίδάξε τὴν Μιλήτου Ἀλωσιν καὶ ὑπενθύμισεν εἰς αὐ-
τοὺς οἱ κ ἰ α κ α κ ἰ α, εἰς δάκρυα ἔπεσε τὸ θέατρον ὀλόκληρον.

Ἐν τῷ μαγευτικῷ ἐκείνῳ περιβάλλοντι ἔστρεφον τὰ βλέμμα-
τα ὅτε μὲν πρὸς τὴν γῆν τῆς Ἀττικῆς, ὅτε δὲ πρὸς τὴν Σαλα-
μῖνα καὶ ἐλιώρουν ὡς πανόραμα τὸν Αἰγάλεω ἢ τὴν ἀκ τ ἡ ν
τ ὠ ν β α ρ β ἄ ρ ω ν, καθὼς ὠνομάσθη ἡ λωρίς ἐκείνη τῆς Σα-
λαμῖνος, ἢ σχηματίζουσα τὸ στενόν καὶ ἐιόμιζον, ὅτι ἦκουσαν

πάντοτε ἀπὸ τὸ μέρος αὐτῆς τὴν ἐναργεῖ καὶ γλυκεῖαν τοῦ ποιη-
τοῦ μουσαν, τοὺς μεγάλους τοῦ Σοφοκλέους στίχους :

« ὦ φέγγος, ὦ γῆς ἱερὸν οἰκείας πέδον
Σαλαμῖνος, ὦ πατρῶον ἐστίας βάθρον »

ὡς μίαν μουσικὴν ἀρμονίαν καταυγάζουσαν τὴν θρίαμβον τῶν
Σαλαμινομάχων καὶ ἀνεπὸλουν τοὺς ὀδυνηροὺς θρήνους τῶν
Περσῶν, ἐκτοξευομένους ὡς πικρὰ καὶ ἀκράτητος βλασφημία
κατὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως, ὅστις ὠδήγησε τὰ ἀναριθμα τῆς
Μηδίας πλῆθη, διὰ νὰ τὰ κατασυντρίψῃ ἐπὶ τῶν ἀδιασείστων
βράχων τῆς ἐλληνικῆς φιλοπατρίας καὶ τῆς φιλοπολίδος ἀρετῆς
τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς καὶ πολιτογραφῆσῃ αὐτὰ τὸσον ἀδόξως εἰς
τὰ ὕδατα τοῦ Σαρωνικοῦ.

Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χρυσοῦ φωτός, τὸ ὁποῖον περιέλουε τὴν
θαυμασιάν ἐκείνην τοποθεσίαν καὶ ἐλάμπρυνε τὴν γῆν τῆς Ἀτ-
τικῆς, ἐν τῷ μέσῳ τῆς γαλήνης τῆς θαλάσσης, εἰσερχομένης
κατ' εὐθείαν εἰς τὴν ψυχὴν μου, ἔστρεψα διὰ τελευτάαν φοράν
τοὺς ὀφθαλμούς μου πρὸς τὴν ὑπερήφανον Διγάλειω, ἐπὶ τῶν
κρασπέδων τοῦ ὀποῦ οὗ ὁ δυνάστης τῶν Περσῶν εἶχε στήσει τὴν
χρυσοῦ θρόνον του πλησίον τῆς ἀκτῆς Θεώμενος τὰ πλοῖα, τὰ
ὁποῖα παρήλαυνον πρὸ αὐτοῦ με ἄρτιον ὀπλισμὸν καὶ ἔτοιμα,
διὰ νὰ πλήξωσι τὴν μικροσκοπικὸν ἀντίπαλον.

Ἵπερηφανευθεῖς ὁ υἱὸς τοῦ Δαρεΐου διὰ τὸ πλῆθος τῶν πλοίων
του αὐτὸς ἔκαμεν ἀρχὴν τοῦ μεγάλου κακοῦ, παρασυρθεῖς εἰς
τὴν ἰλιθρον διὰ τεχνάσματος τοῦ ὀρμητικοῦ Ἀθηναίου, τοῦ φι-
λοπατρίδος Θεμιστοκλέους, ὅστις εἰδοποίησε τὴν Ξέρξην ὅτι, ὅ-
ταν ἴθ' φθάσῃ τὸ σκότος τῆς μελαίνης νυκτός, οἱ Ἕλληνες δὲν
ἔθελον ὑπομείνει τὴν ἐπίθεσιν τῶν Περσῶν, ἀλλὰ πηδῆσαντες
ἐπὶ τῶν σελμάτων τῶν πλοίων των ἔθελον δραπέτευσαι, διὰ νὰ
σώσωσι τὴν ζωὴν των. Ἐκεῖνος δὲ εὐλὸς ὡς ἔρκουσε τοὺς λό-

γους τούτους, μὴ ἐνοήσας τὸν δόλον τοῦ Ἑλληνος ἀνδρός, διέταξε τοὺς ναυάρχους του, ὅταν ὁ ἥλιος παύσῃ διὰ τῶν περιλάμπρων ἀκτίνων του νὰ φλέγῃ τὴν γῆν, τὸ δὲ σκότος ἀπλωθῇ εἰς τὰ ἀπέραντα ὕψη τοῦ οὐρανοῦ, νὰ παρατάξωσι μὲν τὸ στῆθος τῶν πλοίων εἰς στίχους τρεῖς — ὅπως φυλάξωσι τοιουτοτρόπως τοὺς ἐκπλους καὶ τὰ στενὰ τῆς θαλάσσης — ἄλλα δὲ νὰ παραταθῶσι περίξ τῆς νήσου τοῦ Αἴαντος, ὥστε, ἐάν οἱ Ἑλληνες ἦθελον κατορθῶσαι ν' ἀποφύγωσι τὰ κτυπήματα τῶν περσικῶν πλοίων καὶ εὖρει διέξοδον, νὰ ἐμπέσωσιν εἰς τὰς ἐλλοχευούσας τριήρεις τοῦ ἐχθροῦ καὶ νὰ καταστραφῶσι πάντες.

Ταῦτα διέταξεν ὁ Πέρσης δυνάστης ἔχων ἐν τῇ ψυχῇ του εὐφρόσυνον πεποθήσιν διὰ τὴν αἰσίαν ἐκδασιν τῆς ναυμαχίας, διότι δὲν ἐγνώριζε τὸ μέλλον, ὅπερ τῷ ἐπεφύλασσαν ἡ ἀδυσώπητος εἰμαρμένη. Ἐκείνοι δὲ πειθαρχοῦντες εἰς τὸ αὐστηρὸν τοῦ μονάρχου κέλευσμα παρεσκευάζον τὸ δεῖπνον μετὰ χλιδῆς ἀσιατικῆς καὶ οἱ ναῦτα προσέδενον τὴν κόπην εἰς τὸν σκαλμόν. Ἄφρου δὲ πλέον ἔσθυσε τοῦ ἡλίου τὸ φέγγος καὶ ἐπήρχετο ἡ νύξ, εἰσῆρχοντο εἰς τὰ πλοῖα οἱ κυβερνήται τῆς κώπης καὶ οἱ ἐπιστάται τῶν ὅπλων. Δι' ἀμοιβαίας δὲ παρακελεύσεως ἐμιμήθησαν τὴν διαταγὴν τοῦ ἀνακτος ὅλα τὰ περσικά πλοῖα. Πλέουσι δὲ καθὼς ἕκαστος ἦτο διατεταγμένος καὶ καθ' ὅλην τὴν νύκτα οἱ κυβερνήται τῶν πλοίων καθίστων τοὺς ναύτας ἱκανοὺς νὰ διαπλέωσι καὶ καταλαμβάνωσι τὰ ὠρισμένα εἰς αὐτοὺς σημεία. . . .

Ἡ νύξ ἐπροχώρει· καὶ ὁμως ὁ στρατὸς τῶν Ἑλλήνων οὐδαμῶς ἐφάνετο ἐτοιμαζόμενος καὶ σχεδιάζων κρυφίαν ἀναχώρησιν. Ὅτε δὲ ἡ εὐφραγῆς ἡμέρα ἠπλώθη καθ' ὅλην τὴν γῆν, κατὰ

πρῶτον μὲν φωνὴ ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων ἐν εἶδει ἄσματος ἠκούσθη, ἀντήχησε δὲ διάτορος ἡγὼ ἀπὸ τῶν βράχων τῆς νήσου. Φόβος ἀμέσως κατέλαβε τότε τοὺς βαρβάρους καὶ ἐνόησαν ὅτι ἠπατήθησαν, διότι οἱ Ἕλληνες ὕμνον παιᾶνα ὑπερήφανον, οὐχὶ φυγῆς ἢ δραπέτευσεως δηλωτικόν, ἀλλὰ παρορμῶντες εἰς μάχην μὲ θάρρος ἀτρόμητον. Ἡ σάλπιγξ διέσχίζε τὸ στενὸν καὶ διὰ τῆς φωνῆς τῆς ἐξήναπτε τὸ μένος τῶν πολεμιστῶν. Ἀμέσως δὲ διὰ συγχρόνου κωπηλασίας τῆς ἡχηρᾶς κώπης οἱ Ἕλληνες ἐπληξαν τὴν θάλασσαν καὶ κατέστησαν αὐτὴν πολυκύμαντον, ταχέως δὲ ὅλα τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἐπεφάνησαν πρὸ τῶν βαρβάρων. Καὶ τὸ μὲν δεξιὸν κέρασ ἡγεῖτο πρῶτον ἀτάκτως, ἐπήρχετο δὲ κατόπιν ὄλος ὁ στόλος κατὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἠδύνατό τις συγχρόνως ν' ἀκούη καὶ νὰ διακρίνη φωνὴν ἐξερχομένην ἀτὸ τὰ ἑλληνικὰ στήθη ὡς ὕμνος πατριωτικῆς.

« ὦ παῖδες Ἑλλήνων, ὁρματε, ἐλευθεροῦτε πατρίδα,
ἐλευθεροῦτε παῖδας, γυναῖκας καὶ τ' ἀγάλματα τῶν πατρῶων
θεῶν καὶ τοὺς τάφους τῶν προγόνων· τόρα διεξάγεται
ὁ περὶ ὅλων ἱερὸς ἀγών. »

Τὴν ἱερὰν ταύτην μολπὴν τῶν Ἑλλήνων οἱ Πέρσαι ἐδέχθησαν μὲ σύγχυσιν ἀπερίγραπτον. Δὲν ὑπῆρχε πλεῖον καιρὸς νὰ βραδύνωσι καὶ ἀμέσως ἤρχισεν ἡ μοιραία τῶν ἀντιπαρατεταγμένων στόλων σύγκρουσις. Τὴν ἐναρξίν τῆς φοβερᾶς συγκρούσεως ἔκαμεν ὁ ἑλληνικὸς στόλος, ὅστις κατέβηκε τὴν κορυφὴν πλοῦ τοῦ Φοινικικοῦ, ἐναντίον δὲ ἄλλου πλοῦ ἄλλοι ἐτάνυσον καὶ διετύβουν ἐπιτυχῶς τὸ θανατηφόρον δόρυ. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀντεῖχεν ὁ Περσικὸς στόλος· εὐθὺς ὁμῶς ὡς συνηοροῖσθαι τὸ πλῆθος τῶν πλοίων εἰς τὸ στενὸν καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ δοθῇ βοήθειά τις ἐκ μέρους τῶν ὑπολοίπων, οἱ ἴδιοι συνωθούμενοι ἐν τῷ στενῷ ἐκτυπῶντο ὑφ' ἑαυτῶν διὰ τῶν γαλκοστόμων

ἐμβόλων, τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα περικυκλώσαστα ἔθραυον ὅλον τὸν κωπήρη τῶν Περσῶν στόλον, τὰ Περσικὰ σκάφη ἀνετρέποντο ὑπὸ τῶν κυμάτων καὶ τῶν στιδάρων κτυπημάτων, ἡ θάλασσα δὲ δὲν ἐφάνετο πλέον, διότι ἦτο γεμάτη ἀπὸ ναυάγια καὶ πτώματα ἀνδρῶν. Αἱ ἀκταὶ καὶ οἱ βράχοι τῆς πολυφθόρου Σαλαμίνας ἦσαν πλήρεις νεκρῶν, ὅλα τὰ πλοῖα ἐκωπηλατοῦντο ἀτάκτως — ὅσα βεβαίως ἀνῆκον εἰς τὰς τάξεις τοῦ βαρβαρικοῦ στρατεύματος — οἱ δὲ Ἕλληνες τὰ ἐκτύπων μὲ τὰ συντρίμματα τῶν κωπῶν καὶ ξύλων ὡσάν κανὲν δίκτυον πλήρες ἰχθύων καὶ ἔσφαζον τοὺς ἀνδρας, θρήνος δὲ καὶ ὄδυρμὸς διέσχίζε τὴν θάλασσαν, ἕως ὅτου ἐπέπλος τῆς μαύρης νυκτὸς διέκοψε τὸ ἔργον τῶν Ἑλλήνων. Οὐδὲ ἐπὶ ἡμέρας γράφων τις ἤθελε δυναθῆ νὰ περιγράψῃ τὸ μέγεθος τῆς Περσικῆς συμφορᾶς, διότι οὐδαμοῦ οὐδέποτε ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἐφονεύθη πλῆθος ἀνθρώπων τόσον καὶ ἐξέσπασε τόσον πένθος εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν, διότι διὰ μιᾶς μόνον πληγῆς κατέρρευσε ὅλη ἡ εὐδαιμονία τῆς Μηδίας, ἔπεσε τὸ ἄθος τῶν Περσῶν καὶ ἡ στρατιὰ τῶν μεγαλαύχων Ἀσιατῶν συνετρίβη, αἱ ἀδρόγοι καὶ ἀβροπενθεῖς Περσίδες ἔσθυσαν τὸν πόθον τῆς χλιδῆς καὶ τῆς τέρψεως εἰς γόους ἀσθέστους καὶ θρήνους ἀπεριγράπτους.

Τὸ τέλος τῆς ἐνδόξου ναυμαχίας ἐπεσφράγισεν ἡ σφαγὴ ἐπὶ τῆς νησίδος τοῦ Ἀγίου Γεωργίου. Ἐκ τῶν Περσῶν δηλαδὴ ὅσοι ἦσαν ἀκμαῖοι τὴν φύσιν, ἀνδρεῖοι καὶ διαπρεπεῖς τὴν εὐγένειαν, πιστότατοι δὲ εἰς τὸν ἀνακτα ἐφονεύθησαν οἰκτρότατα δι' ἀδοξοτάτου θανάτου· διότι ἀπεστάλησαν οὗτοι παρὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως εἰς τὴν νησίδα ταύτην ὅπως, ὅτε οἱ Ἕλληνες καταστραφέντες ὑπὸ τῶν Περσικῶν πλοίων ἤθελον καταφύγει εἰς

τὴν νῆσον, φονεύσωσι μὲν τὸν εὐχέριωτον καὶ εὐχλωτον στρατὸν τῶν Ἑλλήνων, σώσωσι δὲ τοὺς φίλους καὶ συμμάχους διὰ τῶν στενῶν τῆς θαλάσσης. Κακῶς ὅμως τὸ ἄδηλον μέλλον προέβλεψεν ὁ Ξέρξης, διότι ἅμα ὡς ἡ δόξα τῆς ναυμαχίας ἐσπεφάνωσε τὸ λευκὸν μέτωπον τῶν Ἑλλήνων, ὀπλισθέντες οὗτοι διὰ τῶν εὐχάλκων ὀπλῶν τῶν ἐξεπήδησαν ἀπὸ τὰ ἀήττητα πλοῖα καὶ ἐπολιορκήσαν δι' αὐτῶν τὴν νησίδα, ὥστε νὰ μὴ δυνηθῆ νὰ διαφύγη κανεὶς. Καὶ πολλοὺς μὲν αὐτῶν ἐφόνευσαν ρίπτοντες πέτρας, ἄλλους δὲ πάλιν κατέστρεψαν διὰ τῶν τόξων, τέλος δὲ ἐφορμήσαντες ταύτοχρόνως ἐκρωκόπησαν τοὺς ἐν τῇ νησίδι ὑπολειφθέντας εὐγενεῖς τῆς Περσικῆς αὐλῆς.

Τότε δὲ ὁ Ξέρξης, ὅστις, ὡς εἶπον, εἶχε τὴν μεγαλοπρεπῆ ἔδραν τοῦ στρατεύματος ἐστημένην ἐπὶ τοῦ Αἰγάλεω πλησίον τῆς θαλάσσης, ἀνώμωξε μετ' ὀδύνης πικρᾶς βλέπων τὸ βάθος τοῦ κακοῦ καὶ ρίψας ὄξειαν καὶ ἀπελπιστικὴν κραυγὴν διέερηξε τοὺς πέπλους του καὶ ἔφυγε κατησχυμμένος καὶ ἀκόσμως μετὰ τοῦ ὑπολειφθέντος στρατεύματος διερρηγμένην ἔχων τὴν βασιλικὴν γλαμύδα καὶ συντετριμμένον τὸ βασιλικὸν σκήπτρον.

Τοιαύτη εἶνε ἡ καρδιά τῶν ἰσχυρῶν ! Μυριάδες ὀλόκληροι θυσιάζονται κοινῶν βροτῶν καὶ θάπτονται ὑπὸ τὰ κύματα τῆς ἀγρίας θαλάσσης καὶ ὅμως ἀσυγκίνητος μένει ἡ ψυχὴ τοῦ ὑπερηφάνου μονάρχου, ἀδάκρυτος πλανᾶται ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ ἀγερώχου ἀνακτοῦ ! Πλὴν ἔρχονται στιγμᾶί, καὶ ἅς μεταβάλλεται ἡ ψυχολογικὴ κατάστασις τῶν ἰσχυρῶν, τὸ αἶσθημα — τὸ ὁποῖον ποτὲ δὲν ἐφωράθη ὑπακοῦον εἰς τὴν λογικὴν — ἐξίσονει τὴν ψυχὴν τῶν ἐστεμμένων πρὸς τὴν τοῦ κοινοῦ ἀστοῦ καὶ κινεῖ τὴν καρδίαν των μακρῶν τῶν ὑπερφίλων βουλευμάτων αὐτῶν. Σχί-

ζει ὁ Ξέρξης τὴν γλαμούδα του εἰς τὴν θείαν τῆς καταστροφῆς καὶ τοῦ θανάτου τῶν σωματοφυλάκων του καὶ χύνει δάκρυα πικρὰ βλέπων τὸν ἔλεθρον ἐκείνων, οἵτινες ἐγνώρισαν ἐκ τοῦ πλησίον τὴν ἀνθρωπίνην μορφήν τῆς ψυχῆς του.

Ὁ Ἀχιλλεὺς χάριν τῆς προσφιλοῦς Βηρησιίδος γολωθεῖς ἐστρεψε μακρὰν τῶν τειχῶν τῆς Τροίας καὶ πλησίον τῆς θαλάσσης τὰς σκηνὰς τῶν Μυρμηδόνων του, τῶν ὁποίων τόσαι ψυχαὶ ἄλκιμοι ἀντρηπάγησαν διὰ τῶν δευράτιων τῶν Τρώων, χωρὶς καὶ νὰ συγκινηθῇ ἢ ἀτρόμητος καὶ ἀδυσώπητος ψυχὴ του. Ἦρκεσεν ὅμως ὁ θάνατος τοῦ ἀχωρίστου συντρόφου του, διὰ νὰ κλονίσῃ τὴν καρδίαν του· νεφέλη σκοτεινὴ ἐκάλυψεν αὐτὸν ἐπὶ τῇ ἀναγγελίᾳ τοῦ θανάτου τοῦ Πατρόκλου, ἔριψε μὲ τὰς δύο χεῖράς του στάχτην εἰς τὴν κεφαλὴν του, εἰς τὸν θεῖον χιτῶνά του περιεκάθησε μέλαινα τέφρα καὶ ἀνέσπα τὴν ὠραίαν κόμην του ἐξαπλωθεὶς καὶ αὐτὸς εἰς τὴν κόνιν μὲ τὸ πελώριον σῶμά του. Μὴ θέλων πλέον νὰ ζῆ, ἀφοῦ ἀπέθανεν ὁ προσφιλέστατος ἐταῖρος, λησμονεῖ τὴν παλαιὰν πρὸς τὸν Ἀγαμέμνονα ἔχθραν του καὶ ὀρκίζεται ὅτι θ' ἀποθάνῃ, ἀλλὰ θὰ ἐκδικηθῇ τὸν φόνον τοῦ φίλου του καὶ θὰ παύσῃ πλέον τὴν ὀργὴν του, ἥτις ἐγενεν ἢ αἰτία τοῦ θανάτου τοῦ Πατρόκλου. Μαλάσσει τὸν χαλκὸν τῆς ὀργῆς του ἢ θέα τοῦ νεκροῦ καὶ ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ ἀπροσβλήτου ἀρχηγοῦ τῶν Μυρμηδόνων λόγοι φιλοσοφικώτατοι ἐξέρχονται οἱ ἑξῆς :

« Ὡς ἔρις ἔκ τε θεῶν ἔκ τ' ἀνθρώπων ἀπόλοιτο,
καὶ χόλος, ὅς τ' ἐφέηκε πολύφρονά περ χαλεπῆναι,
ὅς τε πολὺ γλυκίων μέλιτος καταλειβομένοιο
ἀνδρῶν ἐν στήθεσσι ἀέξεται ἦύτε καπνός, »

εὐχομένου μὲ συντετριμμένην καρδίαν νὰ ἐξαφανισθῇ ἢ ἔρις καὶ τὸ μῖσος ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς, τὰ ὅποια αὐξάνουν εἰς τὰ

στήθη των ανθρώπων, πολύ γλυκύτερα του μέλιτος, καθώς ο καπνός. Και όμως το μίσος θα εύρισκεται αιωνίως εις τὰ στήθη των ανθρώπων, διότι, καθώς εἶπεν ὁ Οὐγκώ, « τὸ μίσος κοιμάται εις τὸν πυθμένα τῆς πείνης » !

Ἄλέξανδρος ὁ Μακεδών, ὅστις ἦτο ὅμοιος μὲ φλόγα τὴν δύναμιν καὶ τὴν ταχύτητα, προχωρεῖ μέχρι τῶν Ἰνδιῶν, τοποθετεῖ τὰ σπέρματα τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ εις τὰ βόθη τῆς γηραιᾶς Ἀσίας ἀδιαφορῶν διὰ τὰς βραχυτάτας ὁσίας, τὰς ὁποίας ὑφ' ἴσταντο εις τὰς κατὰ τῶν Περσῶν μάχας αἱ Μακεδονικαὶ φάλαγγες καὶ διὰ τὴν τύχην τῶν εὐαρίθμων λεγεῶνων του. Καὶ ὅμως εις τὰ Ἐκβάτανα τῆς Μηδίας, ὅπου ἔσχε τὸ ἀτύχημα νὰ ἀποθάνῃ ἐξ ἀκρισίας ὁ προσφιλέστατος αὐτῷ Ἰππιστίων, θρήνησεν ὡς μικρὸν παιδίον, ἀποδίδει τῷ νεκρῷ τιμὰς ἐξαιρετικὰς καὶ παραδούς τὸν πολυτίμον νεκρὸν εις τὸν Περδίκκην, διατάσσει νὰ κομισθῇ ἐπὶ πολυτελεστάτου ἄρματος εις Βαβυλῶνα καὶ κατὰ τὸ σῶμα ἐπὶ μεγαλοπρεποῦς πυρᾶς, τῆς ὁποίας ἡ διασκευὴ ἀνετίθη εις τὸν διάσημον ἀρχιτέκτονα Δεινοκράτην καὶ ἡ δαπάνη ὠρίσθη, εἰς δώδεκα χιλιάδας ταλάντων !

Ναπολέον, ὁ μέγας ἐκ Κορσικῆς αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων, ἐκπολεμοῦ τὴν Εὐρώπην ὀλόκληρον, ἀκούραστος διασχίζει τὴν Αἴγυπτον, τὴν Ἰταλίαν, τὴν Αὐστρίαν, τὴν Ρωσσίαν καὶ ἄλλας τῆς Εὐρώπης χώρας, θυσιάζει χάριν τοῦ στέμματος κατὰ μυριάδας τὰ τέκνα τοῦ εὐγενοῦς Γαλατικοῦ λαοῦ σύρων ὀπισθεν τοῦ νικηφόρου ἄρματος του τὰς ἀράς καὶ τοὺς ὀλοθυγμοὺς τῶν μητέρων, ἐν τῇ μέτῃ τῆς δόξης διέρχεται ποταμοὺς αἵματος λησιμονῶν τὴν αἰμάσσουσαν καρδίαν τῆς πατρίδος του, τῆς ὁποίας διήνοιξε τὴν πολυτιμότεραν ἀρτηρίαν. Ἀποδίδει στρατιωτικὰς τιμὰς ἀσυνήθεις εις τοὺς ἡρωϊκῶς πεσόντας καὶ παρέργεται ἀδάκρυτος πρὸ τῶν νεκρῶν τῶν στραταρχῶν του. Καὶ ὅμως ἐθρήνησεν ὡς νήπιον τὸν θάνατον τοῦ στρατηγοῦ του Duroc ἡ ὑπερήφανος καὶ γρानιτιώδης ἐκείνη καρδιά.

Φεῦ! πόσον ἀληθεύει, ὅτι ἡ βασιλικὴ χλαμὺς σκεπάζει καθῶς ὁ μυθολογικὸς τοῦ Προμηθέως πέπλος, καρδίαν κατεσκευασμένην ἐπίσης ἐκ πετλοῦ κοινοῦ.

Ἡ λαίλαψ τοῦ τρομεροῦ θανάτου ἐγερθεῖσα ἐν τῷ στενῷ τῆς Σαλαμῖνος λυσσώδης κατασυνέτριψε τοὺς Πέρσας καὶ ὀρθωθείσα ὡς Νέμεσις ἐκδικητικὴ μετέβαλεν εἰς ὄνειρον φρικτὸν τὴν ἀλαζονα εἰσβολήν. Ἡ δουλεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὴν ὁποίαν οἱ Πέρσαι ἐφαντάσθησαν τόσον εὐκολον, ἀπεσοβήθη ὀριστικῶς, ἐπὶ τῶν συντριμμάτων δὲ τοῦ Μηδικοῦ κολοσσοῦ ἀνέθορε μεγαλοπρεπῶς ἡ φαεινότερα τοῦ Ἄστεως ζωή.

Ἡ αὐγὴ τῆς ὀρθοφροσύνης ἐφώτισεν ἔκτοτε ἐπὶ μακρὸν τοῦ ὑπερφιάλου βασιλέως τὴν ὑπερήφανον αὐλήν. Ἡ δουλείος τύχη τῆς Ἑλλάδος ἐκρίθη ἐν τῷ στενῷ τῆς Σαλαμῖνος καὶ τὸ θῦμα τῶν οἰκτρῶν ἀνὰ τὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ ἀδόξων περιπλανήσεων συνῆλθε πλέον συντετριμμένον ἐν τῇ χλιδῇ τῆς ἀπολαυστικῆς Μηδικῆς αὐλῆς.

Ὁ Περσικὸς στεναγμὸς πλανᾶται ἀκόμη ἐπὶ τῶν κυμάτων τοῦ στενοῦ καὶ αἱ χαράδραι τοῦ Αἰγάλειου ἀπηχοῦσι τὸν θρήνον τῶν πεσόντων. Ἐπὶ τοῦ διαφανοῦς κύματος ἐποχεῖται αἰωνίως ἡ ἐπιφάνεια τῶν Σαλαμινομάχων καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας του ὄρμα φρίσσουσα ἡ λευκὴ καὶ ἀνέσπερος δόξα τῶν Ἀθηναίων καὶ λούει τὴν αἰωνόβιον καὶ ἀμάραντον τῆς ἀκτῆς ροδοδάφνην, ἥτις ἔβαψε τὰ ἄνθη τῆς εἰς τὸ αἷμα τῶν μεγιστάνων τῆς χαύλου Περσικῆς αὐλῆς καὶ ἐρρόφησε τὴν ἀρωματικὴν ζωὴν τῆς ἀπὸ τὴν σχισθεῖσαν βυσσίνην χλαμύδα τοῦ Εἰρήξου.

Ἐπαναλαμβάνω τὴν αἵματηρὰν ἐποποιίαν, ἥτις ἔβαψε τὰ νερά τῆς Σαλαμῖνος, ἐξυμνεῖται εἰς τὰς γραμμὰς αὐτὰς ἡ ἔνδοξος ναυμαχία ἔχει τόσον διότι εἶνε αὕτη τὸ κατ' ἐξοχὴν σημαν-

τικὸν γεγονός τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ὅσον διότι ἡ νεωτέρα ἱστορία ἔμεινε πολὺ στεῖρα εἰς γεγονότα ἑνδοξα, ἄσημος σχεδὸν εἰς σελίδας φαινιάς καὶ ἐκπληκτικιάς, διότι ἔμεινε ἄγονος εἰς ἡρωϊσμὸν ὑπερβαίνοντα τὴν ἀνθρωπίνην ἀντίληψιν τοῦ πρὸς τὴν φιλτάτην πατρίδα εὐγενοῦς καθήκοντος.

Ὡ! τίς δὲν θὰ ἠύχετο πράγματι νὰ βυθισθῆ εἰς τὰς ἀτέρμονας ἀναμνήσεις τῆς μεγάλης καὶ ἡρωϊκῆς ἐκείνης ἐποποιίας, νὰ αἰσθανθῆ τὴν ἐμπνευσμένην τοῦ Αἰσχύλου μουσαν, ἥτις ψάλλει τὰ κλέη καὶ τὰ κατορθώματα ἐκείνων, οἵτινες οὐδὲν ἀπολύτως ἐξέωρῆσαν ὑψηλότερον καὶ προσφιλέστερον τῆς πατρίδος, νὰ ἴδῃ ὑφουμένην τὴν σιδηρᾶν πυγμὴν τῶν τρομερῶν ναυτῶν, ἡ ὁποία συνέτριψε τὴν Περσικὴν δύναμιν καὶ κατεκρήμνισεν εἰς τὰ βάθη τοῦ στενοῦ τῆς Σαλαμίνας τὸν ὄγκον ἐκείνου, ὅστις ἠπειλήσεν νὰ ἐρημώσῃ τὴν Ἑλλάδα καὶ ρυμουλκήσῃ ταπεινωμένον καὶ καττρεφὲς τὸ δαιμόνιον πνεῦμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς Μηδικὴν δουλείαν ;

Αἱ πέντε ἡμέραι, φίλτατε, τῆς ἐν τῷ Λοιμοκαθαρησίῳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καθάρσεως παρῆλθον ὡς μία στιγμή, ἀλλὰ στιγμή φαινή, ἥτις ὡς ἀστραπὴ φωτεινὴ σχίζει καὶ ἀυλακόνει τὸν πένητιμον καὶ μολυβδόχρουν οὐρανόν. Ἡ μνήμη τῶν Σαλαμινομάχων ἐτιμήθη παρὰ τῶν ἐνθουσιωδῶν ἑταίρων ἡμῶν ἀφειδῶς καὶ ἀκράτως, κατὰ τὰ ἀρχαῖα καὶ νεώτερα ἐλληνικὰ ἔθιμα, μὲ σπονδὰς ἐπὶ τοῦ Αἰγάλειου, παρὰ τὴν ἠσύχως φλοισβ ζουσαν ἀκτὴν τῶν βαρβάρων καὶ ἐπὶ τῆς εὐσκόου νησίδος τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἐπὶ τῆς ὁποίας εὐρον τόσον οἰκτρὸν καὶ ἄδοξον θάνατον οἱ ἐκεῖ τοποθετηθέντες Πέρσαι μεγιστάνες.

Τὸ ἐπ' ἐμοὶ δὲν θὰ λησμονήσω ποτὲ τὴν νησίδα ταύτην, πρὸς τὴν ὁποίαν πάντοτε διευθύνω ὕγρον καὶ διαπόντιον τὸ βλέμμα μου.

Ο ΠΟΤΑΜΟΣ

Ἐν εἰξεύρω διὰ ποῖον λόγον ἀκριβῶς, συνείθισα ἀνέκαθεν νὰ θεωρῶ τὴν πορείαν τοῦ ποταμοῦ, ὅτι ὁμοιάζει μὲ τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ νομίζω κανεὶς δὲν ἴ' ἀρνηθῆ, ὅτι πράγματι ὑπάρχει βαθεῖα σχέσις καὶ ἀναλογία εἰς τὸ ρεῖθρον τοῦ ποταμοῦ μὲ τὰ βήματα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, διότι ὅσον κανεὶς ἀνέρχεται εἰς τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς ἀμφοτέρων, ἀντιλαμβάνεται ὅτι ἰσχύει ἡ ἰδία ἀρχὴ τῆς ζωῆς καὶ ὅτι ὁ νόμος τῆς ἐξελίξεως — βαθμιαίως καὶ ὁμαλῶς — ἐδημιουργήθη ἐπίτηδες, διὰ νὰ παραστήσῃ τὴν παραγωγικὴν ἄμιλλαν τόσοσιν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ὅσον καὶ τῆς πορείας τοῦ ἀμόρφου καὶ ἀκρατήτου ἐκείνου ἔγκου. Δὲν θέλω νὰ προσθέσω, ὅτι ὁ ἀνθρώπινος βίος θὰ ἦτο ἀδύνατος σχεδόν, ἂν δὲν διέσχίζον τὴν γῆν οἱ ποταμοί, διότι ὑπάρχουν ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ἐν πατριαρχικῇ καταστάσει, τὰ ὅποια ἀντλοῦν τὸ ὕδωρ τῆς ζωῆς των ἀπὸ τὰς χαράδρας τῶν βουνῶν καὶ τὰ δροσερὰ φρέατα.

Ἄλλὰ καὶ πόσον μονότονος φαίνεται μία πεδιάς ὁμαλὴ καὶ ἀπέραντος, ὅταν δὲν διασχίζεται ὑπὸ ποταμοῦ, ὅστις σύρει τὰ νερά του πρὸς τὴν θάλασσαν. Καὶ εἶνε πολὺ χαρακτηριστικὴ ἡ ἔμφυτος σοφία ὄλων τῶν ἐμφύχων ἔντων — ἀπὸ τοῦ σκώληκος μέχρι τοῦ ἀνθρώπου — νὰ τοποθετοῦν τὴν ὑπαρξίν των παρὰ τὸ γλυκὺ ρεῖθρον τοῦ γίγαντος αὐτοῦ, ὅστις πρῶγει σιγὰ σιγὰ τὰς ἀγκάλας τῆς πεδιάδος. Καὶ αὕτη ἡ θάλλουσα ζωὴ τῶν φυλλωμένων ἔντων — ἡ ὅποια ἐδημιουργήθη διὰ νὰ ἀκτινοβολῆ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς ὡς εὐγλωττος σιωπὴ — ἀρῆσκειται νὰ περιβάλλῃ ὡς ζωντανὸν πλάσιον τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ.

Καὶ εἶχον ἀπόλυτον δίκαιον οἱ ἀρχαῖοι "Ἕλληνες γὰρ θεωροῦν τοὺς ποταμούς Θεοὺς, διότι ἡ εὐεργετικὴ ἐπίδρασις των, τὴν ὁποίαν ἔχουν ἐπὶ τῆς φύσεως, ἐβίβλεν αὐτοὺς γὰρ τοὺς λατρεύον. Αἱ ἐντυπώσεις δὲν παρέρχονται τόσον εὐκόλως, ὅταν τὰς αἰσθάνεται τις πολὺ βαθείας, τοιαῦται δὲ ὠρισμένως εἶνε αἱ ἐκ τῶν ποταμῶν προερχόμεναι. Τὰ φυτὰ μαραίνονται, σχεδὸν νεκρόνεται, ἀναζωογονοῦνται ὅμως καὶ ἀναθάλλουν πρῶτον παρὰ τὰς ἔχθρας κατὰ τὴν φαιδρὴν ἀνοιξίν, οἱ ἄνθρωποι δὲ καὶ τὰ ζῶα ὑδρεύονται ἀπὸ τοὺς ποταμούς. Καὶ ὅμως τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ μένει ἀστέρητον καὶ αἰώνιον. Οἱ ποταμοὶ ἐξ ἄλλου ἔθελγον ἢ κατετρόμαζον τοὺς ἀρχαίους, ἐφαίνοντο εἰς τὰ ἔμματα των ὡς ἔντα ὑπερφυσικά, προικισμένα μὲ δύναμιν ἰδιάζουσαν καὶ ζωὴν καὶ κατ' ἀνάγκην ἔγιναν ἀντικείμενα ἰδιαιτέρας λατρείας. Εἰς τὴν Ἀρχαδίαν ἐτελεῖτο λατρεία ὑπὲρ αὐτῶν, ἀπέδιδον θείας τιμὰς πρὸς αὐτοὺς εἰς τὸ Ἄργος, τὴν Βοιωτίαν, Θεσσαλίαν καὶ ἀλλαχοῦ, εἰς τὰς Ἀθήνας δὲ ἐστήθη καὶ ἄγαλμα τοῦ Ἰλισσοῦ ποταμοῦ, πλασθὲν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ δαιμονίου καλλιτέχνου Φειδίου, εἰς τὰ ἀετώματα τοῦ Παρθενῶνος.

Ἴδου ἡ πηγὴ, ἡ ὁποία κελαρύζει μέσα εἰς τὴν ἀφανῆ καὶ ἀρωματικὴν χαράδραν τῆς ραχούλας τοῦ βουνοῦ· δὲν σὰς ὑπενομιρίζει τοὺς ἀλώους κλαυθμηρισμοὺς τοῦ νηπίου; Καὶ τὰ καλάρια νερὰ τοῦ σεμποῦ καὶ ἀνεπιτηδύτου ρυακίου δὲν φέρουν εἰς τὸν νοῦν σας τὴν ἀνόλευτον τοῦ παιδίου χαρὰν, τὸ δὲ στερεότυπον καὶ μονότονον τραγοῦδι τοῦ ποῦ σκοροπᾶ τὴν ἀνατριχίλα στὴν ἰτῆα καὶ τὴν συγκίνησιν τῆς χλόης — αὐτῆς ποῦ ἐμπνέει τὸν ποιητὴν καὶ φαιδρύνει τὸν φιλόσοφον — δὲν ὁμοιάζουν τὰ ἀμέριμνα παιγνίδια, μὲ τὰ ὅποια περιᾶ τὸν καιρὸν του εἰς τὸν κύκλον τῆς χαρᾶς τὸ χαριτωμένο παιδάκι;

Καὶ τὸ ταπεινὸν ρυακίον, ἐνῶ γυρίζει τὸν μῦλον τοῦ χωρίου καὶ ποτίζει τὰ ἀυλάκια τοῦ κηπουροῦ, λούει τὴν αἰωνίαν ὠραιότητα τῆς γῆς, αὐτὸ λαμπρύνει μὲ τὴν φιλοσοφικὴν του ἀπλότη-

τα καὶ τὴν φαινομενικὴν του ὀκνηρίαν τὸ ἰλαρόν της μειδιάμα καὶ πρὶν ἀκόμη ἀπλωθῆ εἰς τὸν ὀρίζοντα τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου ἢ ῥόδιος πορφύρα, παύζει τοῦ Ζεφύρου τὸ πρῶτὸν φύσημα μετὴν γλυκεῖαν τοῦ ρυακίου πνοῆν. Ὁ ἔρωδιος θὰ πλανηθῆ ἐπάνω εἰς τὰ ἀγνὰ καὶ κρυστάλλινα νερά του καὶ τὸ πετροχελιδόνι θὰ κτίσῃ τὴν φιλόστοργον φωλεάν του παρὰ τὸ σιωπηλὸν περιθώριον τῆς γλοερᾶς ὑψηλῆς του. Ἴδου ἡ ἀτολμος προσπάθειά του — νὰ πλανηθῆ καὶ τὸ ρυάκι εἰς τὰ μυστήρια τῆς ζωῆς — ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὁμως δὲν κατορθώνει ποτὲ ν' ἀπομακρυνθῆ καὶ ἰκανοποιῖται ν' ἀναμιγνύτῃ τὸ κελάρυσμά του μετὰ τὰς μυστικὰς τῶν φύλλων ὄνειροπολήσεις.

Θ' ἀφυπνίσῃ πλέον ὀλίγον παρακάτω — τόρα ποῦ ἐμεγάλωσα — τὴν κοιμωμένην φύσιν τὸ σκίρτημα τοῦ ρυακίου, θὰ προκαλέσῃ τοὺς φαιδρούς στίχους τοῦ πτηνοῦ. Θὰ ἐμφυχώσῃ τὴν λεύκην ποῦ ἀπλώνει μετὰ λαχτάρα τὰς βαθείας ρίζας πρὸς τὰ σπλάγχθνα του καὶ θὰ ρίψῃ ὡς ψεκαστῆρ τοὺς δροσεροὺς ἀτμούς του στὸ σιτάρι, τὸ ὁποῖον θὰ θρέψῃ τὰ παραπονεμένα ὄρφανά.

Εἰς τὸ ἐξῆς θὰ γίνῃ ὁδοιπόρος σοβαρὸς καὶ θὰ σκορπίσῃ μετὰ ὀριμότητα ἀνδρικὴν ὁ ποταμὸς τὰ δῶρά του στὰ διψασμένα στέρνα τῆς γῆς καὶ θὰ πλημμυρίσῃ θριαμβευτικῶς, ὁσάκις ἐννοῆσῃ, ὅτι πρέπει νὰ ρίψῃ τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν ζωὴν εἰς τὰς διψαλέας χέρσους, ὅπου τρέχει ἀνυπόμονος, διὰ νὰ συναντήσῃ τὸν ἰδρωτᾶ, τὸν ὁποῖον ἐτοποθέτησεν ἐκεῖ ὁ τιμημένος καὶ ἀκαύραστος γεωργός. Πόσῃν καλλονῇ δὲν προσθέτει ἡ ἐκφραστικὴ σιωπὴ του μέσα εἰς τὴν φύσιν συνεχίζουσα τὰ μυστήρια τῆς ἀληθινῆς ζωῆς ! Δὲν σὰς φαίνεται ὡς μία ἀρτηρία πλατεῖα στρέφουσα τὰ στέρνα τῆς γηραιᾶς γῆς; Κάθε βῆμά του σημαίνει καὶ ἓνα παλμὸν ζωῆς, ἢ ὁποῖα σχεπάζεται μ' ἓνα πέπλον λευκὸν καὶ ἀφθαρτον, χωρὶς καὶ νὰ σημειώσῃ τὴν θύελλαν τῶν συγκινήσεων καὶ πόθων.

Παρατηρήσατε πῶς κυλίζει τὰ νερά του εὐεργετῶν ὅλα χωρὶς

νά περιμένη καμμίαν ἔκφρασιν εὐγνωμοσύνης καὶ τρέχει χωρὶς μεμψιμοιρίαν ὅπου ζητηθῆ ἢ παρουσιά του καὶ θεωρηθῆ σωτηριώδης καὶ χρήσιμος. Καὶ ἀφοῦ ἐκπληρώσῃ ἀλοφύδως τὴν μεγάλην ἀποστολὴν του καὶ τὸν προορισμὸν του, βαδίζει ἀμέριμνος καὶ ὡς φιλόσοφος πρὸς τοὺς ἀγανεῖς κόλπους τῆς θαλάσσης, σύρει τὰ κουρασμένα ἔγγρατά του εἰς τὴν ἄβυσσον τῆς αἰωνιότητος, τὴν ὁποίαν θεωρεῖ ἄσυλον εἰρήνης ἢ σπεύδει ἴσως διὰ νὰ γνωρίσῃ, ἐκεῖ τὰ προβλήματα αὐτῆς. Εἶνε καὶ ὁ ποταμὶς ὀπαθὺς τῆς φιλοσοφικῆς ἐρεύνης καὶ εἰς ὅλον τὸν ὁρόμον του — μάρτυς τῶν συγκινήσεων τῆς ζωῆς — ἀφοῦ ἐδιδάχθη τὰς πικρίας τῆς πεζῆς βιοπάλης, σπεύδει, φορτωμένος εἰς τὴν ράχιν του τὰς περγαμηνὰς αὐτοῦ, εἰς τὰ βάθη τοῦ ὠκεανοῦ — εἰς τὴν μετέρα τοῦ ἀτέρμονος ὕδατος — διὰ νὰ μάθῃ ὅτι ἡ λύπη καὶ ἡ ὀδύνη εἶνε τὸ ἀσφαλὲς καταστάλλαγμα ὅλης αὐτῆς τῆς ὀδοιπορίας, ἢ ὅποια ἀνέκαθεν ὠνομάσθη ζωὴ. Πόσον δίκαιον εἶχεν ὁ Ἕλλην ποιητής, ὁ ὁποῖος ἐζωγράφησε τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν εἰς τοὺς ἐκφραστικούς ἐκείνους στίχους :

« Ποτάμι ταξειδιάρικο, ποτάμι ἀγαπημέρο,
μοιρολογῶντας ποῦ μοῦ πᾶς νὰ βυθιοθῆς καυμένο ;
Ἄχ ! σὰν κ' ἐμᾶς εἶσαι καὶ σὺ ὁποῖος μπροστά βαδίζει,
ὁποῖος βαδίζει πάντα ἐμπρός, ποῦ πάει δὲν γνωρίζει ! »

Η ΜΑΝΤΙΣ

ΤΗΣ ΛΕΩΦΟΡΟΥ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ

Εἰς τὴν μυστηριώδη καὶ ἀχανῆ λεωφόρον, ἡ ὁποία ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα καὶ σιωπηλὰ Βυζαντινὰ ἀνάκτορα φέρεται εἰς τὴν μεγάλην πλατεῖαν τῆς Ἀγίας Σοφίας, μαζευμένη εἰς μίαν γωνίαν κάθηται ρικνὴ καὶ σοβαρὰ ἡ περιζήητος μάντις, ἡ γρηὰ Ἀράπισσα, πέριξ τῆς ὁποίας συνωθεῖται μὲ ἀγωνίαν καὶ εὐλάβειαν τὸ πλῆθος, διὰ τὴν ἀντλήσῃ ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ πίθου τῆς Πανδώρας μίαν ἀκτῖνα φωτεινὴν, ἱκανὴν ν' ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν τὴν ὀδυνηρὰν σκέψιν, ἡ ὁποία τὸν περισφίγγει καὶ λυώνει τὴν ψυχὴν του. Καὶ ἡ ἀνθρωπότης, πάντοτε ἀνήσυχος καὶ νευρική διὰ τὴν αὔριον, τὴν ὁποίαν φαντάζεται θυελλώδη καὶ πλήρη κινδύνων, σπεύδει νὰ διαβῇ τὸ πεζοδρομῖον τῆς λεωφόρου, νὰ περάσῃ τὸ κατώφλιον τοῦ ἀγνώστου καὶ ζητήσῃ ὁδηγὸν πρὸς ἔρευναν τοῦ μέλλοντος.

Ἐρευνα ! Ἐρευνα ! Πόσον εἶσαι προσφιλεῖς εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, τὸν ὁποῖον ποτὲ δὲν ὑπολογίζει ὅτι εἰς τὸ βάθος σου ἀναπαύεται, ὡς ὑποστάθμη βαρεῖα καὶ πικρά, ἡ λύπη καὶ ἡ ἀγωνία ! Ποῖος θὰ ἐννοήσῃ, ὅτι ἡ εὐτυχία εἶνε χίμαιρα εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, ποῖος θὰ παραδεχθῇ τὴν λύπην καὶ στενοχωρίαν ὡς ἀναγκαίαν τοῦ βίου καὶ ἀπαραίτητον συνθήκην ; Καὶ ὅμως ὅλοι ὑπολογίζουσαν εἰς τὴν ἀλλαγὴν τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς των, ὅλοι ἐλπίζουν εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς αὔριον, ὅλοι ἐπιθυμοῦν ν' ἀλλάξουν τὴν θέσιν των καὶ κανεὶς δὲν σκέπτεται, ὅτι ἡ ἀνισότης ἦτο καὶ θὰ εἶνε ὁ αἰώνιος νόμος τῆς φύσεως.

Ἡ δυστυχία, κρινὸν τῶν αἰώνων γνῶρισμα, θὰ ὑπάρχῃ πάντοτε καὶ ἡ σημασία της μὲ τὰ μελανὰ καὶ πένθιμα χρώματά της θὰ αἰωρηθῆται ὑπεράνω τῶν ἀθλιότητων τοῦ κόσμου καὶ θὰ κυματίζῃ τόσον ἐπὶ τοῦ καλλιμαρμάρου μεγάρου τοῦ πλουσίου ὅσον καὶ ἐπὶ

τῆς πενιχρᾶς στέγης τοῦ πτώχου. Ἡ πικρία εἶνε ὁ χυμός, ὅστις κυκλοφορεῖ εἰς τοὺς ἱστούς τοῦ κοινωνικοῦ ὄργανισμοῦ καὶ ἐμποτίζει τὸν ἐγκέφαλον, διὰ τὰ παρουσιάζεται ἡ ἀνθρωπίνη σκέψις μὲ μορφὴν καὶ ἔκφρασιν ἀηδίας καὶ ἀπελπισίας ἢ λυρισμοῦ νευρικοῦ καὶ ἐκπνεύση ἐν τῇ ἀλληλουχίᾳ τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων εἰς κερανοὺς βλασφημίας. Ἡ μεμψιμοιρία σταλάζει πλέον ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα χεῖλη ὡς μία ἔκκρισις φυσιολογική, κανεὶς δὲν εἶνε εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν τύχην του καὶ κατ' ἀνάγκην ὄνειρεύεται καὶ ἀποβλέπει μὲ ἀγωνίαν εἰς τὸ προσεχὲς ἢ μακροῦν μέλλον, τὸ ὁποῖον ὡς ὀπτικὸς τηλεγραφὸς ρίπτει μακρόθεν τὰς λευκὰς καὶ ἀορίστους ἀκτῖνάς του ἐπὶ τοῦ πνεύματος τῆς ἀνθρωπότητος.

Τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ὑπῆρξεν ἀνήσυχον διὰ τὰ προβλήματα τοῦ μέλλοντος ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Καὶ διὰ τὰ ἐμβαθύνη εἰς τὰ σκοτεινὰς πτυχὰς καὶ εἰσδύση εἰς τὰς ἐρεβώδεις τοῦ ἀγνώστου χαράδρας προσέδραμεν εἰς τὴν διάνοιαν ἐκείνων, ὅσοι ἐθεωρήθησαν εἰδικῶς πεφωτισμένοι καὶ ἱκανοὶ εἰς μίαν διαφωτιστικὴν μεσολάβησιν μεταξὺ τῆς ἀνησύχου ἀνθρωπότητος καὶ τῆς ἀγνώστου Τύχης.

Ὁ Κάλχας ἐγγώριζε, κατὰ τὸν ἀθάνατον ποιητὴν :

« τὰ τ' ἔόντα, τὰ τ' ἐσόμενα, πρό τ' ἔόντα ».

Οἱ πλανόδιοι μάντιες μετέβαινον ἀπὸ θύρας εἰς θύραν καὶ προσεπάθουν νὰ καταπειθῶν τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι ἔχουν δύναμιν ὑπερφυσικὴν πρὸς ἐξήγησιν τῶν ἀποριῶν τῆς αὔριον καὶ ὅτι προγινώσκουν τὴν μέλλουσαν ἰδιοτροπίαν τῆς τυφλῆς θεᾶς. Γυναῖκες δέ, ἐκστάσεων ἐπιδεικτικαὶ καὶ μαντικῆς μέτοχοι, ἦσαν περιώνυμοι κατὰ τὴν γηραιὰν ἀρχαιότητα, καθὼς ἡ ἀτυχῆς Κασσάνδρα, ἡ ἐμπνευσμένη Πυθία καὶ αἱ Σιβύλλαι τῶν Ῥωμαίων καὶ προσεπάθουν διὰ λόγων ἐλπίδος ν' ἀφαιρέσουν τὰς ρυτίδας, τὰς ὁποίας ἐχάραξεν ἡ ἀνησυχία ἐπὶ τοῦ πρωτογενοῦς μετώπου τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ χειρομαντία, ἡ τέχνη τοῦ μαντεύειν ἐκ τῶν γραμμῶν τῆς παλάμης, μνημονεύεται ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων.

Ἡ Ἀράπισσα τῆς ὁδοῦ Ἁγίας Σοφίας εἶνε περιώνυμος διὰ τὴν

ἀκρίβειαν καὶ ἐπιτυχίαν τῆς μαντείας της. Εἰς ποίαν μυστηριώδη δύναμιν τοῦ ἐγκεφάλου της χρεωστεῖ τοῦτο, κανεὶς δὲν γνωρίζει. Ποῖον πνεῦμα φωτεινὸν καὶ διορατικὸν πλανᾶται ἐπὶ τοῦ μετώπου ἐκείνου καὶ ποῖοι ἄτμοι ἐμπνεύσεων ἐκπηδῶσιν ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ λαβυρίνθου ἐκείνου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔστησε τὸν τρίποδα τῆς ἐξερευνήσεως τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων, οὐδεὶς δύνάται νὰ μάθῃ. Τὸ μόνον βέβαιον εἶνε, ὅτι θεωρεῖται παρ' ὄλων ὡς μία πηγὴ, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ρεεὶ τὸ λάλον ὕδωρ, συγκινούσιν τὰ πλήθη καὶ δίδον εἰς αὐτὰ ἐξηγήσεις σαφεῖς περὶ τοῦ μέλλοντος Ἐπὶ τὰ χεῖλη της εἶνε κρεμασμένη ἡ εὐτυχία ἢ ἡ δυστυχία τῶν προσερχομένων καὶ ἀπὸ τὰς ὁσπεύδεις χειράς της λαμβάνουν τὴν ἄκραν τοῦ νήματος, τὸ ὁποῖον ὀδηγεῖ εἰς τοὺς ἀκανθῶνας ἢ τοὺς ροδοβριθεῖς λειμῶνας τοῦ βίου.

Χωρὶς νὰ θυσιάσῃ τις εἰς τοὺς θεούς, καθὼς οἱ προσερχόμενοι ποτε εἰς τὴν Πυθίαν, χωρὶς νὰ νηστεύσῃ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ ἀγαθοῦ δαίμονος καὶ τῆς τύχης, χωρὶς νὰ λουσθῇ εἰς τὸν ποταμὸν καὶ νὰ πῆ ἐκ τῶν ἱερῶν πηγῶν τῆς Λήθης καὶ Μνημοσύνης, προσέρχεται ὁ μαντεύμενος ἐκεῖ, ρίπτει τὸ ἀπαιτούμενον νόμισμα εἰς τὴν ἀγαθὴν καὶ ἀκούραστον μάντιν, καθὼς οἱ ἀρχαῖοι εἰς τὴν παραρρέουσαν πηγὴν, διὰ νὰ ἀποσπᾷ τὸν πρόχειρον χρησμόν της. Καὶ ἡ Ἄραπισσα, εὐσυνείδητος εἰς τὴν ἱερὰν ἐργασίαν της, ρίπτει βλέμμα προσεκτικὸν εἰς τὸν μαντεύμενον, τὸν ψυχολογεῖ διὰ μιᾶς καὶ ἀνοίγει τὸ μυστηριῶδες μανδῆλί της, διὰ νὰ συμβουλευθῇ εἰς τὰς ἀπλᾶς πτυχάς του τὰς βουλὰς τῆς Τύχης. Ποῦ νὰ ἐφαντάζετο ἡ σοφὴ καὶ φωτεινὴ τοῦ Πυθαγόρα διάνοια, ὅτι τὰ κουκκία, οἱ κύκμοι — ἀπὸ τοὺς ὁποίους συνεβούλευε τοὺς ὁπαδοὺς του ν' ἀπέχουν ἀπλῶς διὰ μίαν ἀλλόκοτον μορφήν, τὴν ὁποίαν λαμβάνουν κατὰ τὴν βλάστησίν των — θὰ ἐχρησίμευον εἰς τὴν Ἄραπισσαν ὡς στοιχεῖα μαντικῆς, ὡς ψῆφος συμβουλευτικὴ διὰ τὴν λύσιν τῶν ἀποριῶν, τὰς ὁποίας ἀπαντᾷ ὁ ἄνθρωπος ἐν τῷ τραχεῖ ἀγῶνι τοῦ βίου, εἰς κάθε βῆμά του εἰς τὸν στροβίλον αὐτόν, ὅστις ὀνομάζεται κοινωνία.

ΕΚ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

ΕΠΙΚΟΙ ΗΡΩΕΣ

« Ταῖ μεγάλοι ἀλκαὶ σκότον πολὺν ἕμιων ἔχοντι ἑεόμενοι. »

[Πινδ. Νεμ. Ζ' 17].

Η Ορησκεία τῶν ἡρώων, ἰσχύουσα ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Δράκοντος καὶ συστηματοποιηθεῖσα ἀργότερον ὑπὸ τῆς νομοθεσίας τοῦ Σόλωνος, ἐγένετο κτῆμα τοῦ λαοῦ συνδεδεμένον στενωτάτα μετὰ τοῦ βίου του εἰς ὅλας τὰς ἐκφάνσεις αὐτοῦ, διότι ἐπεκράτησε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησιν ἡ δοξασία, ὅτι οἱ ἡρωες ἦσαν ἀμειλικτοὶ μὲν τιμῶροι τῶν ἀσεβῶν, ἰσχυροὶ δὲ προστάται ἐκείνων, ὅσοι ἐπίστευον εἰς αὐτούς. Δὲν ὑπῆρχε δὲ μέρος γῆς ἐν Ἑλλάδι μὴ ἔχον ἢ μὴ θέλον νὰ ἔχη ἡρωα αὐτοῦ. Ὁ ἡρωὺς οὗτος ἦτο ὁ θεῖος προστάτης τῆς χώρας, τὸ προσταυτικὸν πνεῦμα, τὸ συνδεδεμένον πρὸς τὴν ὑπαρξίν αὐτῆς. Κατεστρέφετο ἡ πόλις καὶ ἐδιώκοντο οἱ κάτοικοι, συνῴδευε τοὺς φυγάδας εἰς τὰς κατὰ θάλασσαν πλάνας αὐτῶν· ἀποκαθίστατο εἰς τὰς ἀποικίας, ἃς ἴδρουν· ἐπανήρχετο ἔπειτα μετ' αὐτῶν εἰς τὴν κοιτίδα των. Αἱ δοξασίαι αὗται ἐνυπῆρχον ἐν τινι Ορησκειυτικῷ αἰσθηματι, ὅπερ εὐκόλως κατανοοῦμεν. Ἡ ἰδέα ἔντων ἡμιθέων, ἀλκανάτων καὶ ἰσχυρῶν ἐν τῷ τάφῳ, μεσολαβούντων ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος, συνῆπτε τὸν οὐρανὸν πρὸς τὴν γῆν, ἐπεραίονε καὶ συνεπλήρονε τὴν ἱεραρχίαν τῶν ἔντων. Ἡ ἄπειρος ἀπόστασις, ἢ χωρίζουσα τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῶν θεῶν, ἐπληρώθη. Μεταξὺ τῶν Ὀλυμπίων καὶ τῶν θνητῶν ὑπάρχει διάμεσός τις τά-

ξίς ἐνδόξων ὄντων ἀφάρτων, διφυῶν, τοὺς ὁποίους ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἐγγὺς αὐτοῦ, ἐν τῷ κόλπῳ τῆς γῆς, οὓς ἐπικαλεῖται ἐν ταῖς λύπαις, πρὸς οὓς ἀπευθύνεται τοσοῦτω προθυμότερον, ὅσω ἄλλοτε ἀνῆκον εἰς αὐτόν, εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Ἐφ' ὅσον δὲ βάνει τις εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν, ἐπὶ τοσοῦτον φαίνεται πράγματι, ὅτι οἱ ἥρωες ἀπελάμβανον τὴν πίστιν, ἣν ἀπέδωκεν οἱ θεοί. Ἡ ἀνάγκη νέων ἀντικειμένων λατρείας ἐν λαῷ γηράσαντι, ὅστις γηράσκων ἀπόλλυσι τὸ ἀληθὲς αἶσθημα τῆς ἀρχαίας θρησκείας, ἀρκεῖ νὰ ἐρμηνεύσῃ αὐτό.

Κατὰ τὴν περιφανεστέραν ἤδη ἐποχὴν τῆς Ἑλλην. ἱστορίας, τὴν ἐποχὴν τῶν μηδικῶν πολέμων, ἐν Μαραθῶνι, καθὼς διηγεῖται ὁ Πλούταρχος, πολλοὶ μαχηταὶ εἶδον τὸ φάσμα τοῦ Θησέως, λαμπρὰν περιβεβλημένον πανοπλίαν, νὰ ὁδηγῇ τὰς Ἀθηναϊκὰς τάξεις κατὰ τῶν βαρβάρων. Κατὰ δὲ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν οἱ Ἕλληνες προσευχθέντες εἰς τοὺς θεοὺς ἐπεκάλεσθησαν μεγαλοφώνως τὸν Δία καὶ τὸν Τελαμώνα, συγχρόνως δὲ ἀπεστάλη ναὺς εἰς Αἴγινον, ὅπως ζητήσῃ τὴν προστασίαν τῶν Διακιδῶν. Καὶ πράγματι ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς μάχης ἐπεφάνησαν φάσματα ὀπλισμένα, τὰ ὅποια ἀπὸ τῶν κορυφῶν τῶν νήσων ἐξέτεινον τὰς προστατίδας χεῖρας τῶν ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, δι' ὃ ὁ Θεμιστοκλῆς μετὰ τὴν αἰσίαν ἐκδασιν τῆς ναυμαχίας ἔλεγε : « Δὲν ἐνικήσαμεν ἡμεῖς τοὺς Πέρσας, ἀλλ' οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἥρωες. »

Στησίχορος ὁ ποιητὴς κατηγορήσας τὴν Ἑλένην ἀπώλεσεν αἰφνης τὴν ὄρασιν, μαθὼν δὲ παρὰ τῶν Μουσῶν τὴν αἰτίαν τῆς τυφλώσεώς του ἀνήρρεσε τὰ γραφέντα δι' ἰδιαιτέρου ποιήματος, ἣ δὲ ὠραία Ἑλληνὶς ἀπέδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν ὄρασιν.

Ὁ ἐν τῷ τάφῳ βίος τῶν ἡρώων δὲν εἶνε ἀληθῶς ἢ κατ' ἔμφασιν ὡρὰ καὶ ἄχρους ὑπαρξίς τῶν σκιῶν, ἀλλὰ ζωὴ πλήρης, λαμπρά, ἐν αὐτῷ δὲ εἶνε ἰσχυρότεροι, εἴπερ ποτὲ λαμπρότεροι, ἐνδοξομένοι τὴν νέαν δόξαν, τὴν ὁποίαν ἔδοσαν εἰς αὐτοὺς

ἡ θείησις τῶν θεῶν καὶ αἱ προσφοραὶ τῶν ἀνθρώπων. Ὅταν ἐξέρχονται τῶν καταφυγῶν αὐτῶν, ὅπως ἐμφανισθῶσιν εἰς τὰ ἔμματα τῶν θνητῶν, ἡ ἐμφάνισις αὐτῶν θαμβόνει.

Τοῖουτοτρόπως ἡ λατρεία τῶν ἡρώων ἔλαβε σὺν τῷ χρόνῳ οὐσιωδέστατον χαρακτήρα καὶ ἀπετέλεσεν ἀπαραίτητον ἐξάρτημα ἐν τῇ θρησκείᾳ τῶν ἀρχαίων. Οἱ ὄλβιοι ἡρωες τοῦ Ἡσίοδου δεσπόζουσιν ἐν τῇ ἐποποιίᾳ. Οἱ ποιηταὶ ἐθεώρησαν τοὺς ἡρώας ὡς ἱερὴν δύσιν ἀνθρώποιον καὶ ἐξύμνησαν πολλαχῶς ἀνδρῶν ἡρώων θεῖον γένος, οἱ καλέονται ἡμίθεοι.

Ἡ ἔννοια τῆς ἐπιρροῆς αὐτῶν εὐρύνεται εἰς ὅλον τὸν θρημῶσιον καὶ ἰδιωτικὸν τῶν Ἑλλήνων βίον καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ φιλόσοφοι παρεδόχθησαν αὐτοὺς ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Πανθέῳ καὶ ἐξύμνησαν ὡς ἀξίους θρησκευτικοῦ σεβασμοῦ καὶ ὡς πρότυπα πρὸς μίμησιν, αἱ δὲ θρημῶδεις παραδόσεις περιέβαλον αὐτοὺς μὲ οὐρανίαν καταγωγὴν, τοὺς ἐξύψωσαν εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν θρησκευτικῶν δοξασιῶν καὶ κατέστησαν αὐτοὺς τὸ προσφιλές ἀντικείμενον ἰδιαίτερης τιμῆς. Ἡ λαϊκὴ παράδοσις ἀπέδιδεν εἰς αὐτοὺς τοὺς θριαμβοὺς τῶν μαχῶν καὶ κατὰ τὴν ἀόραστον αὐτῶν πρωτοπορείαν ἀνετρέποντο αἱ ἀδιάσπαστοι φάλαγγες τῶν βαρβάρων.

Ὁ ἡρωϊκὸς κόσμος ἐτροφοδότησεν ἐπὶ μακρότατον χρόνον τὴν ἐλληνικὴν φαντασίαν, αἱ δὲ ποιητικαὶ ἐξάρσεις παρέμειναν ὡς δοξασίαι τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος, δι' ὧν ἐτίμων περιφανέστατα τοὺς ἡρώας τοῦ ἐπικοῦ κύκλου. Ἡ ἀνέσπερος ἀνάμνησις, τὴν ὁποίαν ἀφῆκε βαθύτατα ἐγκεχαρχαγμένην ἐν τῷ μεγαλοουργῷ πνεύματι τοῦ λαοῦ ἡ ἐλληνικὴ ἐποποιία, ἐξηκολούθησε ζῶσα ἐν τῇ φαντασίᾳ αὐτοῦ καὶ ἡ ἐλληνικὴ εὐσέβεια ἐξύμνησε τοὺς ἡμίθεοὺς τοῦ ἐπ.κοῦ κύκλου.

Οἱ ἐθνικοὶ μῦθοι, ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν μεταδιδόμενοι, ἀπέτέλουν μέγα εὐρετήριον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐπεζήτουν πᾶν τὸ δυνάμενον νὰ τέρψη ἅμα καὶ διδάξη. Διὰ τοῦτο καθίστων εἰς τοὺς παιδάς οἰκειοὺς τοὺς μύθους, ἐν οἷς ἔμελλον νὰ ζήσωσι. Τὰ καλὰ

ταῦτα μυθεύματα, δι' ὧν ἐλικίσθη κατὰ τὰ πρῶτα αὐτοῦ ἔτη ὄνειρος, ἐπανεύρισκε θραδύτερον ἐν τοῖς χοροῖς, ἐν τῷ Θεάτρῳ δὲ ἢ τραγωδίᾳ ἐξέθειε· τὴν αὐτὰ ὑπὸ Θέλγουσαν μορφήν.

Ἡ ποιήτης, ἄλλως τε, ἐξεγείρει ἐν τῇ ψυχῇ παλαιὰς ἀνιμνήσεις. Ἡ τύχη ἐνὸς ἔθλους ζωγραφίζεται εἰς τοὺς ἀτλοῦς ὕμνους τοῦ ραψωδοῦ, τοῦ ὁποῖου οἱ ἀτίμητοι στίχοι εὐρίσκουσι φυσικὴν ἰσχὺν εἰς τὴν ἀφελῆ φαντασίᾳ τοῦ λαοῦ, ἀποτελοῦσι τὸ νῆμα, τὸ ὁποῖον ὀδηγεῖ εἰς τὰ βαθύτατα μυστήρια τὰ πλανώμενα εἰς τὴν ὁμίχλην τοῦ ἀπωτάτου παρελθόντος, ἐπομένως εἶνε τὸ ἀσφαλὲς καταφύγιον τῶν παιδαγωγῶν. Ἡ σπουδαιότης τοῦ ποιητοῦ ὡς παιδαγωγοῦ εἶνε ἀναντίρρητος. Ὁ Πλάτων μάλιστα ἀποκαλεῖ τοὺς ποιητὰς «πατέρας τῆς σοφίας».

Αἱ Ὀμηρικαὶ ἀφηγήσεις ἀπετέλεσαν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τὸ θεμέλιον οὐ μόνον τῆς ἐθνικῆς, ἀλλὰ πάσης ἐν γένει ἀγωγῆς. Ἡ μᾶλλον ἐν χρήσει ποιητικὴ συλλογὴ διὰ τὰ σχολεῖα ἦσαν αἱ πρὸς τὸν Ἀγυλλέα ὑποθήκαι τοῦ Κενταύρου Χείρωνος. Οἱ ἀρχαῖοι ἐτίμων πολὺ τὴν συλλογὴν ταύτην, ἥτις ἐν τῇ σχολῇ κατεῖχε θέσιν ἐξείρετον ὑπὸ παιδαγωγικὴν ἔποψιν. Εἶνε δὲ γνωστὸν, ὅτι ὁ Ἀλκιδιδάδης ἐρράπισε γραμματοδιδάσκαλον, διότι ἐν τῷ προγράμματι τοῦ δὲν εἶχεν ἀναγεγραμμένον τὸν Ὀμηρον. Τοιοῦτος ἦτο ὁ θαυμασμὸς τῶν μεταγενεστέρων πρὸς τὸν ἐξοχὸν αἰοδὸν τῶν Τρωϊκῶν συμβάτιων καὶ τὸς σην ἐθιωρεῖτο ἔχων ἐπιρροὴν ἐν τῇ ἐθνικῇ ἀγωγῇ.

Ἀφ' ἐτέρου ὁ θεσμὸς τῶν Ὀμηρικῶν ἀπαγγελιῶν κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Παναθηναίων κατέστησε τὸν Ὀμηρον δευτέρου ποιητὴν, οὕτως ὥστε οὐ μόνον οἱ στίχοι τοῦ κατήντησαν τῶν πλανοδίων ραψωδῶν κοινὸν θέμα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀποσπάσματα τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν ἀπετέλεσαν τὰς βασεῖς διαφορῶν διδακτικῶν δοκιμῶν πρὸς χρῆσιν τῶν παίδων κατὰ τὴν αὐγὴν τῶν ιστορικῶν χρόνων τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Πλάτων ἤδη ὁμολογεῖ — μολο-

νότι δὲν εὐρίσκειτο εἰς ἀγαθὰς σχέσεις μετὰ τῆς ἡθικῆς τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν—ὅτι οὐδὲν βιβλίον κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἀνεγινώσκοντος τόσον, ὅσον ὁ Ὀμηρος. Εἰς τοὺς διαλόγους τοῦ εὐρίσκει τις ἐγκατεσπαρμένην πληθὺν στίχων ἐκ τῶν Ὀμηρικῶν ἀφηγήσεων, εἰς τὰς ὁποίας λαμβάνει πάντοτε μέρος καὶ ὁ σοφώτατος υἱὸς τῆς μαΐας Φαιναρέτης, τοῦ) ὅπερ μαρτυρεῖ τὸ αἰώνιον κύρος τῶν ἡρωϊκῶν μορφῶν, τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν ἐπὶ τῆς διαπλάσεως τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, τὴν ἐξαιρετικὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν κατέχουν τόσον οἱ ἐπικοὶ ἥρωες, ὅσον καὶ ὁ ποιητὴς ἐν τῇ καθόλου ἀγωγῇ, ὥστε νὰ κρίνεται ὡς παγκόσμιος διδάσκαλος καὶ νὰ ὁμολογῆται ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ὅτι ὁ Ὀμηρος « τὴν Ἑλλάδα πεπαίδευεν! ».

Ἐπιχειρῶν λοιπὸν ἐν ταῖς κάτωθι γραμμαῖς νὰ σκιαγραφῆσω τρεῖς ἥρωας τοῦ ἀρχαίου ἐπικοῦ κόσμου, ὁμολογῶ ὅτι ἐθελώρησα τοῦτο θέμα εὐχάριστον — μολονότι δύσκολον — εἰς ἐμέ, ὡφελιμώτατον δὲ εἰς τοὺς ἀναγνώστας μου, ὡς ἐκ τῆς βιβλίου διδασκαλίας τῶν Ὀμηρικῶν χαρακτῆρων καὶ τῶν μεγάλων πράξεων τῶν, αἵτινές εἰσιν ἀποκρυσταλλωμέναι εἰς τοὺς ἀμιμήτους στίχους τοῦ Ὀμήρου καὶ ἄλλων ποιητῶν τῆς γηραιᾶς ἀρχαιότητος. Ἀντὶ δὲ πάσης ἄλλης περιγραφῆς περὶ τῆς ἀξίας καὶ σημασίας τῆς τοιαύτης ἐπιχειρήσεως περιορίζομαι εἰς τὸ νὰ παραλίσω τὴν γνώμην σοφοῦ Γαλάτου, ὅστις κρίνει τὴν Ὀμηρικὴν ποίησιν μὲ τὰς ἐξῆς περικαλλεῖς γραμμὰς :

« Ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσσεια εἶνε ἔργα ζῶντα, ἐν οἷς ἀναζῆ ἐν τῇ χάριτι αὐτοῦ τὸ πνεῦμα ἀρελοῦς φυλῆς παρὰδεδωμένης εἰς τὰς ἐντυπώσεις αὐτῆς. Ὁ Ὀμηρος ἔγραψε τὰ ποιήματά του, ὅπως συναισθληθῶσιν αὐτὰ οἱ ἀκροαταὶ καὶ οἱ τερπόμενοι εἰς τοὺς στίχους του. Ἐὰν ὁ Ὀμηρος ὑπῆρξεν ἡ ἕξι, εἶνε πρόβλημα οὐδαμῶς σχεδὸν ἀτασχολοῦν ἡμᾶς. Βλέπομεν μόνον ἀρχαίαν καὶ μεγαλοπρεπὴ ποίησιν ἀπολλυμένην ἐν σκοτεινῷ παρελθόντι, λαμπρὰν ἀφήγησιν στιχορρηγῆσιν ὑπὸ ἀφελῶν ψυχῶν — αἵτι-

νες παρεδέχοντο ταύτας ὡς ἀληθείας καὶ ἐτέρποντο ἀκούουσαι αὐτάς — ὡς ταχέια φορὰ συνεπιφέρουσα τὰς πνεύματα εἰς τὰς ἰδωδεις χώρας, ἐν αἷς ἐτελείτο ἰδωδης σύλληψις τοῦ βίου, ἐν αἷς ἡ σκέψις μετεμορφῶτο εἰς εἰκόνας, ἐν αἷς ἡ διάνοια καλίστατο ποίησις, ποίησις μάλιστα περιέχουσα ἐν ἑαυτῇ τὸ τέλος αὐτῆς, ἐπειδὴ ἦτο ἡ εὐκρίτης καὶ κεχρωσμένη τῆς συνειδήσεως τῶν γηραιῶν ἐκείνων αἰώνων μορφή. . . . Διὰ τοὺς Ἀθηναίους ὅμως ὁ Ὀμηρος ἦτο πρότυπον, οὐτινος δὲν ἠμφισβήτουν τὴν ὕπαρξιν, ἀλλ' ὑπελάμβανον αὐτὸν σοφόν, ἄδοντα ὅπως ἐμπνέουσι εἰς τοὺς ὁμοίους του τὸν ἔρωτα τῆς ἀρετῆς καὶ ἀπέδιδον αὐτῷ, ὡς καὶ πᾶσι τοῖς ὑπὸ τῶν Μουσῶν εὐνοουμένοις, τὸν ἐσκεμμένον σκοπὸν τοῦ νὰ διαφωτίσῃ καὶ διδάξῃ. Ἐνόμιζον αὐτὸν ἠθικολόγον ἀπαύτως ἀτχολούμενοι νὰ ὁδηγήσῃ τοὺς ἀνθρώπους πρὸς τὴν εὐθεῖαν ὁδόν, οὗ ἡ πάντοτε νεάζουσα σοφία ἤρμοζεν εἰς πάντα χρόνον, ἐξ οὗ καὶ ἡ προθυμία αὐτῶν νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὰ σχολεῖα. »

Αἱ παραδόσεις περὶ τοῦ μακροῦ καὶ καταστρεπτικοῦ πολέμου, τοῦ ὁποῦ θάνατον διετέλεισεν ἡ Τροία, θ' ὡσι πάντοτε ζωηραὶ εἰς τὴν φαντασίαν τῶν ἀνθρώπων. Αἱ διηγήσεις τοῦ ἠδυεποῦς Ὀμήρου δὲν θ' ἀποσιβῶσι ποτὲ ἀπὸ τὴν μνήμην των καὶ τὰ ἔπη τοῦ μεγαλοφυοῦς ποιητοῦ, τὰ ὁποῖα ἐπὶ αἰῶνας ἐφέροντο ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ λαοῦ εἰς τὴν λύρην τῶν ραψωδῶν, οἵτινες «ἐπὶ τὰς θύρας ἰόντες» ἐψαλλον τὰ ἀλάνιστα ἔπη τῆς πατριωτικῆς μούσης, θ' ὡσι τὸ αἰώνιον τῆς ἀνθρωπότητος ἄσμα.

Προβῶμεν ἤδη, μετὰ τὰς εἰρηγητικὰς ταύτας γραμμὰς, εἰς τὴν σύντομον βιογραφικὴν ἀνάλυσιν τῶν χαρακτήρων τῶν ἡμετέρων ἡρώων τοῦ ἐπικοῦ κύκλου, τοῦ Ἀχιλλέως, τοῦ Ὀδυσσεῦς καὶ Αἴαντος τοῦ Τελαμωνίου.

ΑΧΙΛΛΕΥΣ

Ὁ Ἀχιλλεύς ἦτο υἱὸς τοῦ Πηλέως, βασιλέως τῆς Φθίας, ὁστις ἀπέκτησεν αὐτὸν ἐκ τοῦ δευτέρου μετὰ τῆς Νηρηίδος Θέτιδος γάμου του μετὰ τὴν Ἀργοναυτικὴν ἐκστρατείαν. Ὁ Ἀχιλλεύς θεωρεῖται ὡς ὁ ἀνδρειότατος καὶ πρῶτιστος τῶν ἐν τῇ Ἰλιάδι Ἑλλήνων μαχητῶν, πράγματι δὲ εἶνε ὁ τελειότερος τύπος ἥρωος ἐξ ὧσων ἐπλασεν ἡ ἑλληνικὴ φαντασία καὶ ἡ παγκόσμιος ποίησις.

Ἐξαιτίας ἀκόμη ἐπαλλε τὸ ἀκόντιον ἴσον πρὸς τοὺς ἀνέμους καὶ φονεύων κάπρους καὶ λέοντας ἐκόμιζεν ἀσθμαίνων τὰ σώματά των πρὸς τὸν Κένταυρον καί, κατὰ τὸν Πίνδαρον, τὸν ὑσιπέτην ὑμνητὴν τῆς ἀνδρείας, διὰ τὰ ἐκπληκτικὰ του ταῦτα κατορθώματα

τὸν ἐθάμβεον Ἄρτεμις τε καὶ θρασεῖ Ἀθήνα
κτείνοντ' ἐλάφους ἄνευ κυνῶν δολιχῶν δ' ἐρκέων
ποσσί γάρ κρατέσκε.

Ὁ παιδαγωγός του Φοῖνιξ ἐδίδαξεν αὐτὸν τὴν ρητορείαν καὶ διὰ τῆς διδασκαλίας του κατέστησεν αὐτὸν ἄρτιον ὑπὸ πᾶσαν ἐποψιν, πρότυπον καὶ ὑπόδειγμα τῆς Ἑλληνικῆς ἀγωγῆς,

μύθων τε ρητῆρα ἔμεναι πρηκτῆρά τε ἔργων,

ἢ τοῖ ἱκανὸν μὲν νὰ λέγη λόγους καταλλήλους, νὰ πράττῃ δὲ τὰ πρέποντα, ὁ δὲ Κένταυρος τὴν ἰατρικὴν. Ἐλαβε δηλαδὴ ἀνατροφὴν τελείαν, ὡς αὕτη ἐθεωρεῖτο τοιαύτη κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς ἐκείνους χρόνους, κατὰ τὴν ἀπωτάτην ἐκείνην περίοδον τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς, ἣτις δὲν ἐχώριζε ποτὲ τὰς ἀσχίσεις τοῦ σώματος ἀπὸ τὰς τοῦ πνεύματος, τὴν γυμναστικὴν ἀπὸ τὴν μουσικὴν. Τὴν ἀγωγὴν του συνεπλήρωσεν ὁ πατήρ

του Πηλεΐδης, γνωστὴ δὲ εἶναι ἡ μεγάλη συμβουλή του πρὸς τὸν νεαρὸν Ἀχιλλεΐα, δι' ἧς παρώτρυνεν αὐτὸν

Αἰὲν ἀριστεύειν καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων,
δηλαδὴ πάντοτε νὰ ἀριστεύῃ καὶ νὰ προσπαθῇ νὰ φαίνεται
ἀνώτερος τῶν ἄλλων.

Ἐν τῇ πρώτῃ νεότητι ὁ Ἀχιλλεὺς συνεδέθη διὰ στενωπάτης φιλίας πρὸς τὸν Πάτροκλον, υἱὸν τοῦ Μεσιτίου καὶ τῆς Φιλομήλης, ὅστις φονεύσας ἐν τινι ἀγῶνι τὸν υἱὸν τοῦ Ἀμφιδάμαντος κατέφυγε μετὰ τοῦ πατρὸς του εἰς Φθίαν πρὸς τὸν Πηλεΐα ἐκ τῆς πατρίδος του Ὀπούντος τῆς Λοκρίδος.

Ἐπειδὴ ὁ Κάλχας εἶχε μαντεύσει, ὅτι ἦτο ἀδύνατον ἡ Τροία ν' ἀλωθῇ ἄνευ τοῦ Ἀχιλλεΐως, ἡ μήτηρ του Θέτις, ἐννεατῇ ἔντα ἀκόμη τὸν ἔκρυπεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῆς Σκύρου Λυκομίδου μεταμφιέσασα εἰς παρθένον, διότι προσεγγίνωσκεν ὅτι, ἂν μετέβαινεν ὁ υἱὸς τῆς εἰς τὴν Τροίαν, ἔμελλε ν' ἀποθάνῃ ἐκεῖ. Βραδύτερον ὁ Ὀδυσσεὺς τὸν ἀνεγνώρισεν εἰς Σκύρον διὰ τεχνάσματος καὶ κατέπεισεν αὐτὸν νὰ τοὺς παρακολουθήσῃ εἰς τὴν κατὰ τῆς Τροίας ἐκστρατείαν. Καὶ πράγματι ὁ Ἀχιλλεὺς μολοντί ἐγνώριζε τὴν πεπρωμένην μοῖράν του — ὅτι δηλαδὴ, ἂν μὲν ἐπολέμει, ἔμελλε ν' ἀποθάνῃ καταλείπων δόξαν ἀνέσπερον, ἂν δ' ἔμμενεν ἐν τῇ οἰκίᾳ του, θὰ ἔζη μὲν ἐπὶ μακρόν, ἀλλ' ἀδόξως — προὔτιμησε τὴν δόξαν ἀντὶ τοῦ ἀπράγμονος καὶ μακροῦ βίου καὶ μετὰ τοῦ Φοίνικος καὶ Πατρόκλου παρηκολούθησε τὸν Ὀδυσσεῖα καὶ Νέστορα ἐλθόντας νὰ τὸν παραλάβωσι εἰς τὴν ἐκστρατείαν.

Ὠραιότατος, ξανθὸς τὴν κόμην καὶ ἰσχυρὸς, ἀνδρείος καὶ ποδάρκης ἦτο τὸ ἀγλαΐσμα τῶν κατὰ τῆς Τροίας ἐκστρατευσάντων Ἀχαιῶν.

Συνεταράσσετο ὑπὸ ἰσχυρῶν παθῶν ὁ κάλλιστος τῶν Ἀχαιῶν, καὶ τὸ μῖσος, τὸ ὅποῖον ἐκοιμάτο εἰς τὸν πυθμένα τῆς ψυχῆς του, ἐπήδα πάνοπλον καὶ ἀπειλητικὸν εἰς τὸ θυελλῶδες

πνευμά του, τὸ ὅποσον δὲν ἐγνώριζε πλέον τότε οὔτε φιλίαν, οὔτε ἄλλας ὑποχρεώσεις, ἀλλ' ἐπληροῦτο ἀπὸ μνησικακίαν, ἰσχυρογνωμοσύνην καὶ πεισμονὴν ἀθεράπευτον. Εὐόργητος εἰς τὸ ἔπακρον· πλήν ἐνῶ οἱ εὐόργητοι ταχέως λησμονοῦσιν, αὐτὸς οὔτε πρὸ τῆς ἀπειλουμένης πανολιθρίας τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοπέδου ἔστρεψε νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ μόνον ὅτε ἡ προσωπικὴ του φιλοτιμία προσεβλήθη ἐν τῷ θανάτῳ τοῦ φίλου του, ἐξήλθε τῆς σκηπῆς. Ἡ Ἰλιάς ἔχει ὑπόθεσιν τὴν ἀσβεστον ὀργὴν του, ἣτις προὔξεντσε μυρία κακὰ καὶ ἀνεπανορθώτους συμφορὰς εἰς τὰς τάξεις τῶν μαχομένων Ἀχαιῶν.

Ὀργισθεὶς δηλαδὴ κατὰ τὸ δέκατον ἔτος τῆς πολιορκίας τῆς Τροίας διὰ τὴν Βρισηίδα, τὴν ὅποιαν ἤρπασε παρ' αὐτοῦ ὁ ἰσχυρὸς Ἀγαμέμνων, ἀπεσύρθη εἰς τὴν σκηπῆν του. Ἡ καρδίαν τοῦ Ἀχιλλέως ἐντὸς τῶν πυκνομάλλων στεινῶν του διηρέθη εἰς δύο ἀντιθέτους ὁρμάς, ὅτε ὁ Ἀγαμέμνων ἤρπασε τὴν προσφιλεῖ κόρην· ἔσυρε τὸ ξίφος κατὰ τοῦ ἄρπαγος, ἀλλ' ἐκράτησε τὴν βαρεῖαν χεῖρά του ἐπὶ τῆς ἀργυρᾶς λαβῆς καὶ περιωρίσθη εἰς λόγους πικροὺς κατὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος. "Ἐστειλεν ἀμέσως εἰς τὸν ἰδιοτελεῖ ἀνακτα τὴν κόρην, τὴν ὅποιαν εἶχε λάβῃ ὡς λάφυρον, δακρύσας δὲ ἀπεμακρύνθη καὶ ἐκάθησε πλησίον τῆς στυλπνῆς θαλάσσης ἔχων τὰ βλέμματα ἐστραμμένα πρὸς τὸν ἀπειραντον πόντον. Ἡ μήτηρ του ἐξελθοῦσα ἀπὸ τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης τὴν παρηγόρησε διὰ τὴν μαύρην συμφορὰν του. "Ἐκτοτε μὴ συγχωρῶν τὴν πρὸς ἑαυτὸν ἄδικον συμπεριφορὰν τοῦ Ἀγαμέμνονος ἐκάθητο ἐντὸς τῆς σκηπῆς καὶ κατέτροψε τὴν καρδίαν του ἀναπολῶν καὶ πολῶν τὰς συγκινήσεις καὶ τὸν ὄρυβον τοῦ πολέμου. Καὶ ὅμως ἡ ψυχὴ του ἔμεινεν ἄκαμπτος. Ἡ πικρία ἐνισχύει τὴν ἀδιάλλακτον ὀργὴν του καὶ ἡ ἀπογοήτευσις τρέφει τὴν ἀλύγιστον μῆνιν του.

Ὁ Ἀχιλλεὺς ἐν τῇ προκειμένῃ περιστάσει εἶναι λιποτάκτης κατώτερος τοῦ σεμνοῦ Ἀριστείδου, ὅστις ἀντιφρονήσας πρὸς

τὴν Εὐρυβιάδην ἀπεχώρησε μὲν, πλὴν ἠύχθη νὰ μὴ λάβωσι τὴν ἀνάγκην του οἱ Ἕλληνες, ἀνώτερος ὅμως τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὅστις ἀντιφρονήσας πρὸς τοὺς συμπολίτας του ἔφυγε πρὸς τοὺς ἐχθρούς του. Ἐν τῇ παραφορᾷ τῆς ὀργῆς του ὁ Ἀχιλλεὺς θυσιάζει τὸ γενικὸν συμφέρον εἰς τὴν προσωπικὴν του φιλοτιμίαν. Ἰδιοτροπίαί νεανικαί, ἀνάξιαί εἰς διογενῆ ἡγεμονίδην!

Ὁ Ἐκτωρ, ὅστις φοβούμενος τὸν Ἀχιλλεὺς μόνον δὲν ἐτόλμα νὰ προχωρήσῃ πέραν τῶν Σκαιῶν Πυλῶν, εἰσβάλλει τῶρα εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων καὶ προξενεῖ φοβερὰν φθορὰν καὶ μεγίστην σύγχυσιν εἰς τὰς ἐκπεληγμένας καὶ βαρυνυμούσας τάξεις τῶν Ἀχαιῶν. Τὸ στρατόπεδον ἄλλως τε τῶν Ἀχαιῶν παρῖστα ἓνα κυκεῶνα ἄνευ ἀρχῆς καὶ τέλους, μὲ ἀνώτατον μὲν ἀρχηγὸν τὸν Ἀγαμέμνονα, ἀλλὰ πράγματι μηδεμίαν ἔχοντα αὐθεντίαν, μὲ ἀναμιξίεις καὶ ραδιουργίας τῶν θεῶν. Ἦτο μία εἰκὼν τοῦ ὄλου μετέπειτα βίου τῶν Ἑλλήνων, παρ' οἷς ἕκαστος θεωρεῖ ἑαυτὸν ἀνώτατον ἄρχοντα. Ἐν τῷ ἑλληνικῷ στρατοπέδῳ οὐδεμία ἐπεκράτει πειθαρχία, ἕκαστος δὲ τῶν πολεμαρχῶν ἐπολιτεύετο ὡς ἤθελε, τοῦδ' ὅπερ πάντοτε, ἄλλως τε, ἐκράτῃσε κατὰ τοὺς συμμαχικοὺς πολέμους. Τοιοῦτοτρόπως ἐν τῷ ὀμηρικῷ ἡρώφῃ ἀπουσιάζει ὁ κυριώτερος χαρακτήρ, ὁ αὐτοκράτωρ βασιλεὺς, ἢ ἀπόλυτος καὶ κυρίαρχος αὐθεντία, τοῦδ' ὅπερ σαφῶς ἀντιλαμβάνεται καὶ ὁ Ὅμηρος, ὅταν ἀποφαίνεται «εἷς κύρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς». Ἀλλὰ τὸ ὀμηρικὸν ἡρῶον ἀκριβῶς εἶναι ἐν μικρογραφίᾳ ἡ ἑλληνικὴ πολιτεία, ἣτις οὐδέποτε ἔσχε τὸν ὑπέρτατον ἄρχοντα καὶ διὰ τοῦτο ἀπέτυχεν ἡ πραγματοποίησις τῆς ἑλληνικῆς ὀργανώσεως καὶ ἐνότητος.

Ὅλοι πλέον, μηδὲ τοῦ Ἀγαμέμνονος ἐξαιρουμένου, κατανοοῦσιν ὅτι εἶνε ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ ἐξυμνεισθῇ ὁ μὴνίων Ἀχιλλεύς. Ἀποστέλλεται λοιπὸν πρεσβεία, εἰς τὴν ὁποίαν μεταξὺ ἄλλων λαμβάνουσι μέρος ὁ Φοῖνιξ, ὁ Αἴας καὶ ὁ Ὀδυσσεύς, ἵνα παρακληθῇ ὁ μεγαλόψυχος ἀπόγονος τοῦ Αἰακοῦ καὶ παύσῃ τὴν

ὄργην του. Ὁ Ἀχιλλεύς φέρεται πρὸς τοὺς ξένους προσρηγῆς καὶ ἠπιώτατα, διαπνέεται δὲ ὑπὸ τῶν εὐγενεστέρων πρὸς αὐτοὺς αἰσθημάτων ξενίας.

Οἱ ἀπεσταλμένοι εὗρον τὸν Πηλεΐδην νὰ τέρπη τὴν Θυελλώδη καὶ ὀρμητικὴν ψυχὴν του μὲ τὸ ἄσμα καὶ τὴν ἠχηρὰν λύραν, τὴν ὁποίαν εἶχε λάβῃ ὡς λάφυρον κατὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως τοῦ Ἡετίωνος. Ἀπέναντί του ἐκάθητο ὁ Πάτροκλος περιμένων πότε θὰ παύσῃ τὸ ἄσμα, τὸ ὁποῖον ἐξύμνει τὰ ἐνδοξα κατορθώματα τῶν ἀνθρώπων. Ἄμα εἶδεν ὁ Ἀχιλλεύς τοὺς ἀπεσταλμένους, ἐτινάχθη ἔρθιος μαζὺ μὲ τὴν λύραν του, διετήρησε δὲ ἐντὸς τῆς ψυχῆς του φυσικώτατα τὴν φιλοφροσύνην καὶ τὴν μεγαλοφυγίαν του. Ὁ γέρον Νέστωρ προτείνει συνδιαλλαγὴν, ὁ δὲ Φοῖνιξ ἐπιχειρεῖ νὰ κάμψῃ τὴν ψυχὴν του διὰ τῶν ἐξῆς ἐκφραστικῶν λόγων: «Κάμψον, Ἀχιλλεῦ, τὴν μεγάλην ψυχὴν σου· δὲν πρέπει νὰ ἔχῃς ἀσπλαγγχον καρδίαν. Καὶ αὐτοὶ οἱ θεοὶ κάμπτονται καὶ μεταβάλλονται, ἀκριβῶς δὲ διὰ τοῦτο μεγαλυτέρα εἶνε ἡ τιμὴ αὐτῶν, ἡ ὑπεροχὴ καὶ ἡ δύναμις· καὶ ὁμως τούτους καπευνάζουν οἱ ἄνθρωποι μὲ θυσίας καὶ προσφοράς, μὲ σπονδὴν καὶ κνίσσαν. Οἱ δὲ Ἕλληνες θὰ σὲ τιμήσωσιν ὡς θεόν».

Ὁ Ἀχιλλεύς μένει ἀνένδοτος καὶ ἀδιάλλακτος, διότι οἱ θεοὶ ἐνέβαλον εἰς τὰ στήθη του ἀμείλικτον καὶ ὀλεθρίαν ὄργην, ἣτις ἐκράτει τὴν ψυχὴν του μακρὰν τῆς ἐνδοτικότητος. Ἀρνεῖται νὰ συμμετάσχη πλὴσον τῆς μάχης, διότι, ὡς δικαιολογεῖται, εἰς οὐδὲν ἐλογίσθησαν οἱ κόποι του· διατί, ὡς λέγει, οἱ γενναῖοι νὰ κατέρχωνται εἰς τὴν μάχην, ἀφοῦ ἐξ ἴσου πρὸς αὐτοὺς τιμῶνται οἱ ἀναδροί;

Τὸν ἀκριβοδίκαιον ὁμως χαρακτηρισμὸν τοῦ Ἀχιλλέως εὐρίσκωμεν ἐν τῇ ἀγορεύσει τοῦ Ὀδυσσεώς, ὅστις διατυπούμενος ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πατρὸς του Πηλέως — ἐπαινουμένου διὰ τὸ ἦπιον καὶ μειλίχιον τοῦ χαρακτῆρός του — δέον νὰ ὁμολογηθῇ ὡς ὁ

ἀρομοδιώτερος ἐκτιμητῆς τοῦ χαρακτῆρος τοῦ υἱοῦ του. Ἰπηνδυμίζει λοιπὸν ὁ Ὀδυσσεὺς πρὸς τὸν Ἀχιλλεῖα, ὅτι ὁ πατὴρ του Πηλεὺς, ὅτε ἀνεχώρει εἰς τὴν Τροίαν, τῷ εἶχεν εἶπει τὰ ἐξῆς λόγια: « Παιδί μου, τὴν μὲν ἐπικράτησιν εἰς τοὺς πολέμους δίδουν ἡ Ἀθηναῖα καὶ ἡ Ἥρα, ἂν θέλωσι, σὺ ὅμως πρέπει νὰ διατηρῆς ἐντὸς τῶν σπηθῶν σου τὴν πραότητα καὶ μεγαλοψυχίαν. Ἡ πραότης εἶνε προτιμότερα, νὰ ἀπέχῃς δὲ ἀπὸ ἐριδίας, διὰ νὰ σὲ ἐκτιμῶσι περισσότερον οἱ Ἕλληνες. » Τοῦτο δὲ ἀκριβῶς φανερώνει ὅτι ὁ συνετὸς καὶ πρᾶος Πηλεὺς ἤξευρε καλῶς πόσον φιλόνηκος ἦτο ὁ υἱός του, δι' ὃ καὶ συνεβούλευσε νὰ προσπαθῇ νὰ κατευναίξῃ τὸ ἐλάττωμά του αὐτό, τὸ ὁποῖον, ὡς ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς Ἰλιάδος λέγεται, ἐσημείωσε τὴν ἡμέραν τοῦ ὀλέθρου τῶν Ἑλληνικῶν τάξεων.

Ὁ Ἀχιλλεὺς γνωρίζων κατὰ βάλος τὰ τεχνάσματα, τὴν εὐστροφίαν καὶ δεξιότητα τοῦ λόγου τοῦ Ὀδυσσεύς, ὅστις ἠθέλησε νὰ τὴν πείσῃ, ἀπήντησε πρὸς αὐτὸν ἱπποτικώτατα: « Μισῶ ὡσάν τὰς πύλας τοῦ Ἄδου ἐκεῖνον, ὅστις ἄλλα μὲν κρύπτει εἰς τὴν καρδίαν του, ἄλλα δὲ λέγει μὲ τὰ χεῖλη! » Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ὀδυσσεὺς ἔρριψε συγχρόνως πρὸς αὐτὸν τὴν δελεαστικὴν πρότασιν, ὅπως ἐκλέξῃ ὡς σύζυγον μίαν τῶν θυγατέρων τοῦ Ἀγαμέμνονος, « τὴν κόρην, ἀπήντησε, τοῦ Ἀγαμέμνονος δὲν νυμφεύομαι, οὐδ' ἂν πρὸς τὴν χρυσὴν Ἀφροδίτην ἤθελον ἀμιλλᾶσθαι κατὰ τὸ κάλλος, κατὰ δὲ τὰ ἐργόχειρα πρὸς τὴν λαμπρόφθαλμον Ἀθηναῖαν ».

Ἡ πρὸς τὸν Ἀχιλλεῖα πρεσβεία ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ τῆς καὶ αἱ ἀνύστακτοι προσπάθειαι τῶν ἀπεσταλμένων συνετρίβησαν μοιραίως πρὸ τῆς ἀδιαλλάκτου ἐπιμονῆς τοῦ κροχλωμένου ἥρωος. Οἱ Τρῶες ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ ἀτρομήτου Ἑκτορος εἰσβάλλουσιν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἀπωθοῦνται πλεον ἐπὶ τῶν πλοίων. Ὁ Πάτροκλος βλέπων τότε τὴν συμφορὰν, ἤτις μαστίζει τὰς φάλαγγας τῶν Ἀχαιῶν, ἐστάθη πλη-

σίον τοῦ Ἀχιλλέως χύνων δάκρυα πικρὰ ὡς πηγή, ἥτις καταρρέουσα ἀπὸ βράχου κατωφεροῦς καὶ ἀπροσβάτου χύνει ὕδωρ ζοφρόν. Ὁ Ἀχιλλεὺς τότε μαλίσσεται καὶ ἐνδίδει ἐν μέρει. Πρὸ τῆς συντετριμμένης ψυχῆς τοῦ παιδικοῦ φίλου του ἐνδίδει αὐτός, ὁ μὴ ὑποχωρήσας εἰς τὰς παρακλήσεις καὶ σοφὰς συστάσεις τῶν γερόντων καὶ τὰς δειλαστικὰς προτάσεις τῶν ἰσχυρῶν. Εἰς τὴν ψυχὴν του ὠμίλησεν ἡ φωνὴ τῆς εἰλικρινοῦς φιλίας. Ἐπιτρέπει λοιπὸν εἰς τὸν Πάτροκλον ν' ἀντιταχθῆ μετὰ τῶν Μυρμιδόνων κατὰ τῶν Τρώων δίδων αὐτῷ συγχρόνως τὰ ἴδια ὅπλα. Ὁ Πάτροκλος διέρρηξε τὰς φαλαγγας τῶν Τρώων καὶ ὤθησεν αὐτὰς μακρὰν τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων. Ὁ Ἔκτωρ ὅμως ἐνόησας τὴν πλάνην του ὀρμᾶ κατὰ τοῦ Πατρόκλου καὶ φονεῖ αὐτόν. Ὁ νεκρὸς τοῦ Πατρόκλου ἐσυλήθη καὶ τὰ περίφημα τοῦ Ἀχιλλέως ὅπλα γίνονται κτῆμα τοῦ φεβεροῦ Ἔκτορος. Ἡ αἵματηρὰ αὕτη τραγωδία διέσχισε βαθύτατα τὴν ὀρμητικὴν ψυχὴν τοῦ Ἀχιλλέως, ὅστις ἐπὶ τῇ ἀλγεινῇ θιᾶ τοῦ νεκροῦ τοῦ παιδικοῦ φίλου του ὠμοσε ἐκδίκησιν φοβερὰν κατὰ τοῦ φονεῖος τοῦ ἐταίρου του. Κατὰ τὴν παράκλησιν τῆς Θέτιδος ὁ Ἡφαιστος κατεσκευάσεν αὐτῷ νέα ὅπλα. Ἐνδύθεις δὲ ταῦτα ὁ Ἀχιλλεὺς ὀρμᾶ ὡς θύελλα κατὰ τῶν Τρώων, ἡ πνοὴ τοῦ Ἄρειος ἐμψυχώνει τὸ τόξον του, νικᾷ καὶ διώκει αὐτούς, φονεῖ τὸν Ἔκτορα διὰ τῆς λόγχης καὶ σύρει αὐτὸν νεκρὸν τρεῖς περὶ τὰ τεῖχη τῆς Τροίας Ὄριαμβευτικῶς προσδεδεμένον εἰς τὸ νικηφόρον ἄρμα του.

Τότε πλέον κηδεύει τὸν Πάτροκλον, ἐνῶ ἡ πόλις τῆς Τροίας στερηθεῖσα τοῦ περιφανεστέρου ἡρώος τῆς Ὀργηνῆ ὡσὺν ἔλη ἢ ὑψηλὴ Τροία κατεκαίετο διὰ τοῦ πυρὸς ὀλόκληρος. Τὸ σῶμα τοῦ Ἔκτορος θίλει πρὸς ἐκδίκησιν νὰ ρίψῃ εἰς τοὺς κύνας καὶ τὰ ἔρνεα, ἀλλ' ὁ γέρον Πρίαμος ἔρχεται τὴν νύκτα πρὸς αὐτόν, γονυπετεῖ καὶ φιλεῖ τὰς ἀνδροφόνους χεῖρας τοῦ Ἀχιλλέως καὶ παρακαλεῖ αὐτὸν ὀρμώτατα νὰ τῷ ἀποδώσῃ τὸν υἱόν του. « Ἐνθυμήσου, τῷ λέγει, τὸν πατέρα σου, ὅστις ὅμοιος

πρὸς ἐμὲ τὴν ἡλικίαν, εὐρύσκειται εἰς τὸ κατώφλιον τοῦ γήρατος. Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν ἀκούων σε ζῶντα χάρις καὶ ἐλπίζει μίαν ἡμέραν νὰ σὲ ἴδῃ ἐπανερχόμενον ἀπὸ τὴν Τροίαν, ἐγὼ ὁμως εἶμαι δυστυχῆς, διότι ἀπολίσσας εἰς τὰς μάχας τὰ πλεῖστα τῶν τέκνων μου ἔχασα πρὸ ὀλίγου ἐκεῖνον, ὅστις ἔσωζε τὴν πόλιν ὑπερασπιζόμενος τὴν πατρίδα του. Σεβάσθητι, Ἀχιλλεῦ, τοὺς θεοὺς καὶ ἐλέησον ἐμέ, ὅστις ὑπέφερα τόσα, ὅσα οὐδεὶς μέχρι τοῦδε τῶν ἀνθρώπων ἄλλος καὶ ἔστυρα μέχρι τῶν χειλέων μου χεῖρα, ἣτις ἐφόνευσε τοὺς υἱούς μου». Τοιαῦτα εἶπεν. Ἡ καρδιά τοῦ ἵπποτικοῦ ἥρωος διεγείρεται εἰς οἶκτον, λαθῶν δὲ ἐκ τῆς χειρὸς τὸν φοβισμένον καὶ δυστυχεῖ γέροντα, ὅστις γονυπετῆς πρὸ τῶν ποδῶν του ἔκλαιε πικρῶς τὸν Ἔκτορα, τὸν καθίζει, ἐνῶ δὲ καὶ αὐτὸς ὀρηγεῖ τὸν πατέρα του καὶ τὸν Πάτροκλον, παρηγορεῖ τὸν ἰκέτην Πρίαμον λέγων : « Ἀτυχεῖ γέρον, τῶ ἔντι πολλὰ κακὰ ἔπαθες. Ἀλλὰ πῶς ἐτόλμησες νὰ ἔλθῃς μόνος εἰς τὰ πλοῖα τῶν Ἀχαιῶν ἐνώπιον ἀνδρός, ὅστις ἐφόνευσε τοὺς καλύτερους υἱούς σου ; Πράγματι ἔχεις σιδηρᾶν καρδίαν. Ἀλλὰ κάθησον καὶ ἄς ἀφήσωμεν τὴν λύπην νὰ ἴσυχάζῃ εἰς τὴν ψυχὴν. Δὲν ὑπάρχει καμμία ὠφέλεια ἐκ τῶν θρήνων, ἐπειδὴ τοιοῦτοτρόπως οἱ θεοὶ ἀπεφάσισαν, ἵνα οἱ ἄνθρωποι ζῶσιν εἰς τὸν κόσμον λυπούμενοι, μόνοι δὲ αὐτοὶ εἶνε ἀφρόντιδες καὶ ἄλυποι». Ἀποδίδει κατόπιν τὸν νεκρὸν τοῦ Ἔκτορος εἰς τὸν γέροντα Πρίαμον, τὸν ὁποῖον προπέμπει μετὰ μεγάλης τιμῆς.

Ἡ ψυχὴ τοῦ Ἀχιλλέως εἶνε πράγματι ἀγαθὴ, ἀλλ' ἀκατέργαστος. Ἡ ἀγαθότης του καταφάνεται ἐν τῇ πρὸς τὸν Πρίαμον συμπεριφορᾷ του, καθὼς τὸ ἀκατέργαστον ἐν τῇ πρὸς τὸν νεκρὸν τοῦ Ἔκτορος ἀνάνδρῳ διαγωγῇ του. Οὕτω δὲ ὁ υἱὸς τοῦ Πηλέως εἰς τὰς σελίδας τῆς Ἰλιάδος παρουσιάζεται ὡς ἥρωος πρωτόγονος, σύμβολον ἰδιόρρυθμον, χάραστων μὲ τὴν ἄρμα του τὴν βαθεῖαν αὐλακκα τοῦ μίσους καὶ προκαλῶν τὸ δάκρυ καὶ τὴν συμφορὰν.

Τρέψας δὲ ἀκολούθως τοὺς Τρώας εἰς φυγὴν καὶ ἐνῶ ἐμελλε νὰ εἰσβάλλῃ εἰς τὴν Τροίαν, φονεύεται παρὰ τὰς Σχαιᾶς Πύλας ὑπὸ τοῦ Πάριδος τῆ βοηθείᾳ τοῦ Ἀπόλλωνος. Μάχη ἰσχυρὰ καὶ πεισματώδης συνήφθη πέριξ τοῦ νεκροῦ τοῦ Ἀχιλλέως, ὃν ἐκόμισεν περὶ τὰς ναῦς ὁ Αἴας. Εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων ἀνοίγεται ὀρθῆνος ἀτελεύτητος. Τοῦ ὀρθῆνου συμμετέσχον ἀναδύσαι ἐκ τῆς θαλάσσης ἡ Θέτις καὶ αἱ Νηρηίδες, ὡς καὶ αἱ Μοῦσαι ἀπὸ τοῦ γηραιοῦ Ὀλύμπου. Διήρκεσε δὲ ὁ ὀρθῆνος ἡμέρας δεκαεπτὰ, ὅτε δὲ κατὰ τὴν δεκάτην ἐβδόμην ἡμέραν ὁ νεκρὸς ἐτέθη ἐπὶ τῆς πυρᾶς, ἡ Θέτις ἀρπάσασα τὸ σῶμα μετήνεγκεν αὐτὸ εἰς τὴν νῆσον Λευκὴν.

Ὁ θάνατος τοῦ Ἀχιλλέως εἶνε ἀξίος τοῦ χαρακτῆρός του. Φονεύεται ἔχι ἀπὸ ἰσότημον μαχητὴν, ἀλλ' ἀπὸ τὴν γυναικώδη Πάριν. Ἀκριβῶς δὲ ὁ ποιητὴς ἐπειδὴ θεωρεῖ τὸν θάνατον τοῦτον ἀτιμωτικὸν διὰ τὴν Ἀχιλλεῖα, θέτει ὡς ἀόρατον αὐτουργὸν τὸν Ἀπόλλωνα.

Αἱ ἐν τῇ Ἰλιάδι πολύνεκροι μάχαι φέρουσι τὴν κύρωσιν τῆς ἀνδρείας τοῦ Ἀχιλλέως, οὕτω δὲ οἱ στίχοι τοῦ ἀθανάτου ραψωδοῦ, οἵτινες ἐφαλλον τὴν ἀπαράμιλλον ἐπιβολὴν τοῦ κλέους του, εἶνε συγχρόνως τὸ βιβλίον τῆς ζωῆς τοῦ ἑλληνικοῦ ἠρωϊσμοῦ. Ὁ Ἀχιλλεὺς εἶνε τὸ λευκὸν καὶ περίβλεπτον εἶδωλον τῆς φαντασίας τοῦ λαοῦ, παραμένει εἰς τὰς παραδόσεις αὐτοῦ τὸ ἰδεῶδες τοῦ ἥρωος, ὅστις ἀνεπιφυλάκτως ὀρμαῖ εἰς τὴν μάχην καὶ ἀκάθεκτος, εἶνε ὁ τύπος τοῦ παληκαριοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ μούσα ἀφιερώνει ὅλην τὴν μελιχρότητα τῶν στίχων τῆς, τοῦ τολμηροῦ μαχητοῦ, ὅστις κατέρχεται εἰς τὴν μάχην, ὡς εἰς πανήγυριν, μὲ τὸ ἄσμα εἰς τὰ χεῖλη. Εἶνε ἡ σιδηρὰ μορφή, ἣτις ἐπιστρέφουσα Ὀριαμβευτικῶς μετὰ τὴν μάχην ἀξιούται μὲν τῆς ὑπερτάτης τιμῆς τοῦ νὰ ἴδῃ κατεδαφιζόμενα τὰ ὑπερήφανα τῆς πόλεως τείχη, πίπτουσα δὲ ἠρωϊκῶς ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης γεραίρεται ὑπὸ τῶν ἐτερχομένων γενεῶν καὶ ἐξυμνεῖ-

ται ὑπὸ τῆς γλυκυστόμου λύρας τοῦ αἰδοῦ. Εἶνε τέλος ὁ ἀκη-
λίδωτος ἡρωϊσμός, ὅστις ἀπολύει καὶ ἐξασκεῖ γοητεῖαν ἐπὶ τῆς
φαντασίας τοῦ λαοῦ.

Α Ι Α Σ

Ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Σαλαμίνος Τελαμῶνος καὶ τῆς Περι-
βοίας ἔλθων καὶ αὐτὸς ἐπίκουρος τοῦ Ἄγαμέμνονος εἰς τὸν Τρωϊ-
κὸν πόλεμον ἀνείλκυσε ἀμέσως τὰ πλοῖά του εἰς μέρος ἐπικινδυνό-
τατον, εἰς τὴν ἐσχατιὰν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοπέδου ὡς ἀκρόπολις
καὶ προφυλακή, διότι εἶχε πεποθήσειν εἰς τὴν ἀνδρείαν του. Εἰς
τὰς Ὀμηρικὰς ἀφηγήσεις ὁ Αἴας παρουσιάζεται τελειότατος τύπος
πολεμικῆς ἀρετῆς, δεινὸς καὶ ἀκατανίκητος μαχητῆς, μὲ καρδίαν
λέοντος. Καὶ αὐτὸς ὁ ἀντίπαλός του Ἔκτωρ τὸν θαυμάζει καὶ
συγχαίρει διὰ τὸ ἀνάστημα, τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν σύνεσιν ὡς ὑπέρτα-
τον τῶν Ἀχαιῶν, διὰ τοὺς ποιητὰς δὲ καὶ λογογράφους τῆς ἀρχαι-
ότητος παραμένει ὁ αἰώνιος τύπος τῆς ἀρετῆς καὶ ἀνδρείας, τὸ θεῖον
πρότυπον τοῦ μαχητοῦ. Ἡρίστευσε ἐν τῇ κατὰ τοῦ Ἐκτορος πε-
ριωνύμφῳ μονομαχίᾳ, καθ' ἣν ὁ ἀνδρεῖος Ἔκτωρ κτυπηθεὶς ὑπὸ τοῦ
Αἴαντος μὲ πελωρίαν πέτραν ἔπεσε κατὰ γῆς αἰμόφυρτος, καθὼς
πίπτει δρυὸς κτυπηθεῖσα ὑπὸ τοῦ κεραυνοῦ τοῦ Διός. Ὁ τιτάνιος
ἐκείνος ἀγὼν ἔληξεν εἰς θαυμασμόν τῶν παρестώτων καὶ παρακο-
λουθούτων τὴν φοδερὰν μονομαχίαν, καθ' ἣν οἱ δύο ἰσῆθεοι ἀντί-
παλοι ἀπεχωρίσθησαν ἐξ ἴσου τετιμημένοι καὶ ἀνταλλάξαντες δῶρα
καὶ ἐνθύμια. Διεκρίθη ἐπίσης καὶ κατὰ τὴν μάχην « ἐπὶ ταῖς
ναυσὶ » καὶ παρὰ τὸν νεκρὸν τοῦ Πατρόκλου.

Ὁ ἄμεμπτος πολεμιστῆς ἦτο συγχρόνως καὶ εὐσεβέστατος ἄν-
θρωπος· κατερχόμενος εἰς τὴν μονομαχίαν παρῶρμησε τοὺς συντρό-
φους του νὰ προσευχηθῶσιν εἰς τὸν Δία, ὥρμησε δὲ μετὰ ταῦτα
κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ὁμοίως πρὸς τὸν ἐκπληκτικὸν Ἄρην, μὲ μειδιάμα
εἰς τὸ σοβαρὸν πρόσωπόν του καὶ κρατῶν ἀσπίδα ὡς πύργον εἰς
τὰς ἀπροσίτους καὶ στιβαρὰς χειράς του.

Κάλλιστος, ὠραιότατος, μεγαλόσωμος, εὐρύνωτος, καὶ πελώριος ἦτο τὸ ἰδεῖσθαι τῷ ἀγωνιστῷ ἐν τῇ μάχῃ· πρωταγωνιστῆς ὦν οὐδέποτε ἤττηθη, δι' ὃ καὶ δικαίως ἀποκαλεῖται Ἔρως τῶν Ἀχαιῶν. Ὑψηλός, ὑπερέχων τῶν λοιπῶν Ἀργείων κατὰ τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς εὐρεῖς ὤμους, ἦτο τὸ προπύργιον τῶν Ἀχαιῶν.

Ὁ ἀνδρειότατος τῶν Ἑλλήνων μετὰ τὸν Ἀχιλλεῖα ἦτο ὁ ἄξιος καὶ ἐπικινδυνότατος ἀντίπαλος τοῦ Ἑκτορος. Ὅτε δὲ ὁ παρωργισμένος Ἀχιλλεὺς ἀπεσύρθη εἰς τὴν σκηνὴν του, ἔμεινε τότε ὁ Αἴας ὁ πύργος τῶν Ἀχαιῶν καὶ μόνος ποτὲ ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τοὺς Ἑλληνας τραπέντας· εἰς φυγὴν ἐκάλυψε κατὰ νῶτα παρωτρύνων αὐτούς, ὅπως ἐπανεέλθωσιν εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης καὶ βροντοφωνῶν, δι' ἐκ τῶν φιλοτίμων ἀνθρώπων περισσότεροι ἐν τῇ μάχῃ σώζονται παρὰ φονεύονται, τῶν δὲ τρεπομένων εἰς φυγὴν οὔτε δόξα, οὔτε δύναμις γίνεταί.

Ὁ Αἴας πρὸ πάντων ἐπρομάχησε καὶ τοῦ νεκροῦ τοῦ Πατρόκλου ἐν στιγμῇ, καθ' ἣν ὁ Ἑκτωρ εἰσῆλασεν ἄγριος ὡς νύξ καὶ ἔλαμπεν ἐκ τοῦ φοβεροῦ χαλκοῦ, τὸν ὅποιον ἦτο ἐνδεδυμένος, οἱ δ' ὀφθαλμοὶ του ἤστραπτον ἐκ τῆς θερμῆς τοῦ πολέμου. Ἀλλ' αἱ χεῖρες τοῦ Αἴαντος λαμβάνουν τὸ δόρυ μὲ ὀρμὴν καὶ γίνονται ἀκράτητοι, ἡ δύναμίς του ἐξεγείρεται καὶ οἱ πόδες του πετώσι πρὸς μάχην· καθὼς δὲ ἔταν ποταμὸς ἐξογκύζων ἀπὸ βρόχινα ρεύματα καὶ πλημμυρήσας κατέρχεται ἀπὸ τὰ βουνὰ εἰς τὴν πεδιάδα καὶ παρασύρει πολλὰς ὄρυς ξηρὰς, καὶ πολλὰς δ' ἐπίσης λεύκας καὶ πολλὸ θολωμένον φέρει νερὸν εἰς τὴν θάλασσαν, τοιοῦτοτρόπως ὁ ἐπιφανὴς Αἴας διέτρεχε κλονίζων τὴν πεδιάδα καὶ καταρρίπτων ἄνδρας καὶ ἵππους.

Ἀπαξ μόνον ἐν τῇ μάχῃ ὑπεχώρησε πρὸ τῆς σκληρᾶς ἀνάγκης, παρασυρθεὶς πλησίον τῶν τειχῶν καὶ εὐρεθεὶς μόνος ἀπέναντι μηρμυκίᾳ ἀντιπάλων, μὲ βαρυσταλάσαν καρδίαν, συχνογυρίζων ὡς ταῦρος, παρατηρῶν ἀγρίως, βαδίζων μὲ βήματα μεγάλα καὶ σιωπῶν.

Ὁ Αἴας εἶνε ὁ αἰώνιος τύπος τῆς ἱπποτικότητος καὶ ἀρετῆς, «I' ieros sans peur et sans reproche» ὡς λέγουσιν οἱ Γάλλοι δι' ἰδικόν των ἥρωα.

Μετὰ τὴν μάχην εἶνε πάντοτε ἀγαθὸς καὶ προσηνής, μεγάλουμος καὶ ἄδολος. Εἰλικρινής καὶ ἄκακος παρακαλεῖ τὸν Ἀχιλλεῖα μὲ παιδικὴν ἀφέλειαν ν' ἀπορρίψῃ τὴν ἔχθραν του, λησμονήσῃ τὴν ὀργὴν του καὶ ἀναλάβῃ τὸν κατὰ τῶν Τρώων ἔντιμον ἀγῶνα. Ὁ Ἀχιλλεὺς γνωρίζων τὸν ἀνεπιτήδευτον χαρακτήρα τοῦ Αἴαντος καὶ τὴν ἀφέλειαν τῆς ψυχῆς του ἀπαντᾷ μὲν πρὸς αὐτὸν ἀρνητικῶς, πλὴν ἠπίως καὶ ἄνευ θυμοῦ.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀχιλλεῶς κατὰ τοὺς ἐπικηδείους ἀγῶνας, τοὺς ὀποίους ἡ Θέτις ἐτέλεσεν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ προσφιλοῦς υἱοῦ τῆς, ἀπεφασίσθη νὰ δοθῶσι τὰ ὄπλα αὐτοῦ εἰς τὸν ἀνδρειότατον τῶν Ἑλλήνων τὸν προκινδυνεύσαντα πρὸς διάσωσιν τοῦ σώματος τοῦ Ἀχιλλεῶς καὶ τῶν ὄπλων του. Ἀνταγωνισταὶ τοῦ φοβεροῦ χαλκοῦ τοῦ υἱοῦ τῆς Θέτιδος ὑπῆρξαν ὁ Αἴας καὶ ὁ Ὀδυσσεύς, ὅστις καὶ προὔμιθῃ ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ. Τότε ὁ Αἴας μὴ δυνάμενος πλέον ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ του νὰ ζῆ καὶ φρονῶν ὅτι ὁ εὐγενὴς ἢ πρέπει νὰ ζῆ ἀξιοπρεπῶς ἢ οφείλει καλῶς καὶ ἐντίμως νὰ ἀποθάνῃ, ρίπτεται ἐπὶ τοῦ ξίφους του καὶ αὐτοκτονεῖ· ἀκολουθήσας δὲ τοιούτο-τρόπως τὴν ὁδὸν τῆς φαεινῆς ἀρετῆς, πιστὸς εἰς τοὺς καθιερωμένους τύπους αὐτῆς, ἔπεσεν εἰς τὸ κύμα τοῦ ἕδου μὲ τὸ ὑψηλὸν καὶ εὐγενὲς πεπρωμένον του.

Ἡ Εἰμαρμένη ἐσχωρεῖ συνήθως ὡς στοιχεῖον ἀπαραίτητον εἰς τὸν ἐπιμοχθον βίον τῶν τετιμημένων ἡρώων ἐν τῇ διαπάλῃ τῆς κοινωνίας, ἡ δὲ δυστυχία ὠρίσθη καὶ ἐπεδικάσθη ὡς κυριαρχῶν πλανήτης ἐν τῇ περὶ τῶν ἐξόχων καὶ διακεκριμένων ἀτόμων. Ὅτω δὲ ὁ ἀμεμπτος πολεμιστῆς, ὁ ἄλκιμος καὶ ἀτρέμητος ἀρχηγὸς παρορᾶται ἐν τῇ κρίσει τῆς κοινωνίας, ἥτις ἐνδίδει καὶ ὑποχωρεῖ εἰς τὰς εἰσηγήσεις τῆς πανουργίας καὶ τῆς εἰσηγήσεως τὴν ἐλαστικότητα καὶ ληζμονεῖ εἰς τὰς κρίσεις τῆς τὴν ἀνδρείαν καὶ ἀρετὴν, τῆς ὁποίας ἡ βεβαία ἀμοιβὴ εἴμαρται νὰ εἶνε ἡ παραγνώρισις καὶ κληρὸς ἀσφαλῆς ἡ δυστυχία. Τοιαύτη ἡ κρίσις τῆς κοινωνίας, ἥτις ὑπάρχει τὴν ἀνδρείαν καὶ αὐτὴν τὴν ἀρετὴν νὰ πληρῶνῃ τὴν συνήθη φόρον τῆς ὑποτελείας εἰς τὴν εὐφύιαν καὶ τὰ τεχνάσματα τῆς εὐγλωττίας. «Ἀγαθοῖσι μισθὸς οὗτος» καθὼς λέγει μετὰ λυρισμοῦ

ὁ Πίνδαρος. Ἄλλὰ μήπως κατὰ τὴν περιφανεστέραν ἐποχὴν ἢ κοινὴν γνῶμην τοῦ Ἰστυεράνου Ἄστως δὲν δίδει τὸ κώνειον εἰς τὸν Σωκράτην, μήπως ἢ πόλις ἢ ἀναγράφουσα εἰς τὸ σκληρὸν ὄστρακον τὴν ἔξορίαν τοῦ δικαίου Ἀριστείδου, δὲν χειροκροτεῖ πανδημῶς τοὺς ἀσυστόλους σοφιστάς ; Ἄ ! ἢ αὐτὴ καὶ στερεότυπος ἐπανάληψις τῶν χυδαίων συνθηκῶν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῆς ἐκτιμήσεως καὶ τῶν προτιμήσεων. Οἱ αἰῶνιοὶ ἐπιτήδειοι θὰ δεσπύζωσι πάντοτε καὶ θὰ ἐπιπλεύσωσι γοητευτικῶς ἐπὶ τῆς ὀλισθηρᾶς ἐπιφανείας τῆς κοινωνίας, ἢ δὲ σαγηνευτικὴ κολακεία, ὡς μαγεία καὶ αὔρα ὄρσοερά, θὰ λικνίζῃ τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ προκαλοῦσα τὸν βαθὺν σπαραγμὸν τῆς ἀρετῆς. Ἡ σκληρὰ τραγωδία τοῦ Αἴαντος εἶνε ὁ μοιραῖος ἐπίλογος τῆς ζωῆς τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, εἶνε τὸ καταστάλαγμα τοῦ βίου τῶν προνομιοῦχων πνευμάτων, εἶνε τέλος ἢ ἔξαιρετικὴ ἀφετηρία, ἀφ' ἧς ὀρμάται ἢ ἠθικὴ δύναμις, ἧτις ἐξαπλοῦται ὡς πνεῦμα ἐπιβάλλον τὰς ἐντυπώσεις τοῦ ἐπὶ τῶν ὑπερηφάνων βράχων. Ὁ Αἴας ἀποθνήσκει δυστυχῆς καὶ παραγνωρίζεται — καθὼς ὅλοι οἱ τίμιοι ἄνθρωποι εἰς τὸν κόσμον — εὕρισκων τὴν γλυκεῖαν ἀνάπαυσιν εἰς τὰς ἀνοθεύτους ἐμπνεύσεις τοῦ χαρακτῆρός του, εἰς τὰς ἀγνάς σκέψεις του. Βεβαίως ἔάν, καθὼς λέγει ὁ Πίνδαρος, ἐγνώριζον οἱ ἄνθρωποι τὴν ἀλήθειαν, δὲν θὰ ἐνέπηγεν ὁ κρατερὸς Αἴας, χολωθείς διὰ τὰ δπλα, τὸ γυμνὸν ξίφος εἰς τὰς σάρκας του !

Ὅτε δὲ ὁ Ὀδυσσεὺς κατὰ τὰς περιπλανήσεις κατήλθεν εἰς τὸν Ἄδην, εἰς τὸν μέγαν ὀμφαλὸν τῆς εὐρυκόλπου γῆς, πέραν τοῦ τόπου ἔνθα δύει ὁ ἥλιος — ἔνθα « αἰγεῖροι μακρὰ καὶ ἰτέαι ὀλεσίκαρποι » κατὰ τὸν ποιητὴν — καὶ ὁ ἀσφοδελὸς, τὸ φυτὸν τῶν νεκρῶν, φύεται ἐπὶ τοῦ ἀγνώμονος ἐδάφους μετὰ τῆς λοιπῆς πενθίμου βλαστήσεως καὶ τῶν ἀγώνων δένδρων καὶ — χωρὶς νὰ διεισδύσῃ μέχρι τῆς κοιτίδος τῶν ὑπογείων θεοτήτων — ἐπεκαλέσθη τὰς ψυχὰς τῶν νεκρῶν, μεθ' ὧν συνωμίλησε, μόνον ἢ ἀδυσώπητος ψυχὴ τοῦ Αἴαντος ἔμεινε σκληρὰ ὡς χάλυψ καὶ ἐστάθη μακρὰν αὐτοῦ. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἐζήτησε παρὰ τῆς ψυχῆς τοῦ Αἴαντος νὰ καταπαύσῃ τὸν θυμὸν, πλὴν αὕτη οὐδὲν ἀποκριθεῖσα ἀπήλθε κεχολωμένη εἰς τὸ Ἔρεβος. Ὅποια πράγματι εὐγενῆς ἐκδίκησις διὰ τῆς περιφρονήσεως καὶ σιωπῆς !

Ὁ Αἶας ἀνέφικτος εἰς ἡρωϊκὴν αὐταπάρνησιν, ὑποχωρεῖ εἰς τὰ ὕπατα συμφέροντα τῆς φυλῆς, ἐσάκις ταῦτα κινδυνεύουσιν, ἐνῶ τὸν ἀντίον δ' Ἀχιλλεύς ἐπιμένει θεραπεύων τὸν ἐγωϊσμόν του, τὸν ὀπίον θεωρεῖ ἀπραδίαστον καὶ πρὸ τοῦ βεδαιῖου καὶ ἐγγυτάτου ἀκόμη κινδύνου ἐκείνων, μεθ' ὧν συνεξεστράτευεν. Οὕτω δὲ δύναιται νὰ θεωρηθῇ ὁ Αἶας ὡς ὁ γνησιώτερος τύπος τοῦ ἀληθοῦς ἥρωος, ἡ στεφανωμένη ἀρετῇ, ἣτις στηρίζει τὴν ἀξίαν της εἰς τὴν ἀγαθότητα τοῦ χαρακτήρος καὶ τὴν γενναιοδότητα τῆς μάχης. Διαφαίνεται λοιπόν, ὡς φωτεινὰ μαρμαρυγαὶ λαμπροῦ ἄστρου, εἰς τὴν προῖστορικὴν ὁμίχλην ὁ τελειότερος ἀνθρώπινος χαρακτήρ καὶ ἀνκλάμπει κατὰ τὴν αὐγὴν τοῦ πολιτισμοῦ ἡ ἀρετὴ ὡς τραγωδία τῆς σκέψεως. Ἡ ἀνάγκη μιᾶς ἰδέας εὐγενοῦς κυριαρχεῖ εἰς τὸ ἀνέθετον τοῦ Αἶαντος πνεῦμα, καθοδηγεῖ αὐτὸν εἰς τὰς πράξεις του καὶ τὸν χειραγωγεῖ ἐν τῇ πορείᾳ τῶν ἐπιπέπων ἀγώνων καὶ ἀτρότων κόπων, εἰς τοὺς ὀπίους ἐπὶ τέλους θριαμβεῖ διὰ τῆς ἀρετῆς. Αἰνούμενος ἐν τῷ κύκλῳ τῶν εὐγενεστέρων συναισθημάτων ἐμμένει εἰς τὰς ἡρωϊκὰς ἀποφάσεις του ὡς ὁ μυθολογούμενος Ἡρακλῆς, ὅστις ἀκολουθήσας τὴν ὁδὸν τῆς σοδαρᾶς Ἀρετῆς κατέστη Ὀλύμπιος καὶ εὐνοούμενος τῆς ἀεθλοῦς ἠθικῆς, ἐνῶ ὁ ἀσιατικῶς καὶ ἐν τῇ χλιδῇ ραστώνειαν ἡγεμονίδης Πάρις ἐπισύρει διὰ τῆς ἀκολάστου διαγωγῆς του τὴν συμφορὰν τῆς πατρίδος του.

Ἡ δημιουργικὴ φαντασίᾳ τοῦ ἀθανάτου ραψωδοῦ, ἣτις ὑπὸ ἀναλυτικὴν μορφήν καὶ ἕξιν παριστᾷ τὰ ὑψηλὰ γεγονότα ὡς ἐπίσημα ἔγγραφα τοῦ παρωχημένου καὶ θαυμαστοῦ ἐκείνου πολιτισμοῦ—τοῦ ἀστράπτοντος εἰς τὰς δέλτους τοῦ ποιητοῦ—μᾶς παρουσιάζει εἰς τὰς ἀφελεῖς σελίδας του τὸν Αἶαντα ἐν τῷ ἐπιτελείῳ τῶν ἡρώων ὡς συνετὸν οἰκογενεῖάρχην, μεμετρημένην καὶ συνετὴν ἀνδρείαν, ὡς πρότυπον ἐν γένει τοῦ φυσικοῦ καὶ ἠθικοῦ τῶν Ἑλλήνων μεγαλείου, ὡς μίαν τέλος ἀρτηρίαν μεγάλην, εὐρυθμον, σφύζουσαν μὲ νεάζουσιν πάντοτε ὁρμὴν εἰς τὰ μυστήρια τῆς μεγάλης κοινωνικῆς ζωῆς.

Ο Δ Υ Σ Σ Ε Υ Σ

—οοφφ—

Ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς ἦτο υἱὸς τοῦ Λαέρτου, βασιλέως τῆς Ἰθάκης καὶ τῆς Ἀντικλείας, θυγατρὸς τοῦ συνετοῦ Αὐτολύκου. Γεννηθεὶς ἐν Ἰθάκῃ ἀπεκλήθη Ὀδυσσεὺς ὑπὸ τοῦ πάππου του Αὐτολύκου. Κατὰ τὴν πρώτην του ἀκόμη νεότητα ἔδωκε δείγματα ἀδρὰ τῆς ἀνδρείας καὶ φρονήσεώς του, διότι κατὰ τινα μὲν ἐπίσκεψιν παρὰ τῷ πάππῳ του ἐπληρώθη ὑπὸ κάπρου, νεώτατος δὲ ἐστάλη ὑπὸ τοῦ πατρὸς του εἰς Μεσσήνην, ἵνα ζητήσῃ ἀποζημίωσιν παρὰ τῶν Μεσσηνίων, οἵτινες ἔκλεψαν ποίμνια πατρικὰ ἐξ Ἰθάκης. Ἐκεῖ συνήνησε τὸν Ἴφυτον, ἀναζητοῦντα τοὺς ἵππους του, λαβὼν δὲ παρ' αὐτοῦ ὡς ξένια τὴν περιφημον τόξον του ἔδωκεν αὐτῷ ξίφος καὶ λόγχην. Ἡλικιωθεὶς ἀπέκτησε τὴν Πηνελόπην σύζυγον ὡς ἐπαθλον ἐν τινι ἀγῶνι δρόμου.

Ὅτε ἐκηρύχθη ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος, ὁ Ἀγαμέμνων μετὰ μεγάλῃς δυσκολίας τὸν ἐπεισε νὰ τὸν παρακολουθήσῃ εἰς τὴν Τροίαν. Ἀφῆσας δὲ εἰς Ἰθάκην τὸν Τηλέμαχον νήπιον εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς περιφρονος Πηνελόπης ἦλθεν εἰς τὴν Τροίαν ὀδηγῶν ἐπὶ δώδεκα πλοίων τοὺς Ἰθακησίους, τοὺς Κεφαλλῆνας, τοὺς Ζακυνθίους καὶ ἄλλους νησιώτας.

Ὁ Ὀδυσσεὺς εἶχεν ὄργανισμὸν θαυμασίον κατὰ τὴν ἀνοχίην. Εἰς τὰς συνελύσεις τῶν Ἀργείων ὡς ἐκ τοῦ παραστήματός του εἶχε πρόσθετον ἐπιβολὴν· ἐνῶ δὲ ὄρθιος ἦτο χαμηλότερος τοῦ Μενέλαου, καθήμενος ἦτο ὑψηλότερος αὐτοῦ καὶ καθῶς παρατηρεῖ ὁ Ὅμηρος

στάντων μὲν Μενέλαος ὑπείρεχεν εὐρέας ὤμους

ἄμφω δ' ἐξομένῳ γεραρώτερος ἦεν Ὀδυσσεύς,

διότι ὁ κορμὸς του ἐν σχέσει πρὸς τοὺς πόδας καὶ τοὺς μηρούς ἦτο μεγαλύτερος. Ὄρθιος λοιπὸν δὲν ἦτο ἐπιβλητικὸς, ὡς ἦτο

ὁ Ἀγαμέμνων, ὁ Μενέλαος καὶ ὁ Αἴας, μάλιστα δὲ ἐφάνετο κάπως ὡς κρῖος ἡμερος, ἀδέξιος καὶ ἄφρων ἀκόμη, κατήμενος ὅμως ἦτο ἐπιβλητικώτατος καὶ μεγαλοπρεπῆς καὶ ὑπερεῖχεν ὅλων τῶν ἄλλων ἀρχηγῶν.

Κατὰ τὸν πόλεμον διεκρίθη ἐπὶ τόλμη καὶ ἀνδρεία, ἦτο κερτακώτατος εἰς τὰς τολμητικώτατας τῆς μάχης καὶ τοξότης περίφημος, ἡ δὲ μεγάλη ψυχὴ τοῦ προθυμοτάτου εἰς ὅλους τοὺς κινδύνους καὶ κόπους. Ἀγανακτήσας ἐν τινὶ μάχῃ διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀγαθοῦ ἐταίρου τοῦ Λεύκου ἐτήθησεν ἔμπροσθεν τῶν προμάχων καὶ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τοὺς Τρῶας, οἵτινες, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ Ἑκτορος, ὑπεχώρησαν ἀτάκτως. Γενναῖος πολεμιστῆς καὶ θαρραλὸς παρώτρυνε τοὺς ἐταίρους εἰς τὴν μάχην λέγων, ὅτι μόνον οἱ δειλοὶ φύγου εἰς τὸν πόλεμον, τὸ δὲ παληγαὶ στέκεται μὲ ὄχιρος καὶ κερταρεῖα εἴτε κτυπήσῃ, εἴτε κτυπηθῇ.

Ὁλος ὁ βίος τοῦ Λαερτιάδου διέρρευσε καὶ διεκρίθη διὰ τὴν φρόνησιν καὶ εὐφύαια, καὶ δὲ σελίδες τῆς Ὀδυσσεΐας καὶ Ἰλιάδος γέμουσι παραδειγματῶν καὶ ἐπεισοδίων τοιούτων καὶ τοσούτων, ὥστε ν' ἀπορῆ τις ποῖα νὰ ἐκλέξῃ πρὸς περιγραφὴν ἀνταξίαν τοῦ ἐξόχου Ἰθακῆσίου ἥρωος. Δεξιώτατος ἄνθρωπος καὶ ἐμπειρότατος σύμβουλος, ἴσος, καλῶς λέγει ὁ Ὀμηρὸς, μὲ τὸν Δία κατὰ τὴν φρόνησιν, ἐφυρετικώτατος, εὐφύεστατος, ἐπιτηδειότατος εἰς ἐπινοήσεις, εὐγλωττος, σοφὸς, τολμηρὸς μετὰ περισκεψείας πάντοτε καὶ ἐπιφυλακτικότητος καὶ πονηρίας ὑπῆρξεν ὁ διοργανωτῆς καὶ ὁ κύριος μοχλὸς ὅλων τῶν κατοπτρεύσεων, κατασκοπεύσεων καὶ διαπραγματεύσεων, εἰς τὰς ὁποίας ἐκρίνετο ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἰδιόζουσαν ἀγχίνοιαν καὶ τὴν ἐξαιρετικὴν εὐστροφίαν τοῦ πνεύματός του. Εἰς ὅλας δὲ ἐν γένει τὰς δυσκόλους περιστάσεις εἰς αὐτὸν οἱ Ἕλληνες προσέτρεχον καὶ εἰς τὰ συμβούλια τῶν Ἀργείων ἀρχηγῶν, μεταξύ τῆς τόλμης τῶν σωβινιστῶν καὶ θερμολογίμων καὶ τῆς πτοήσεως καὶ ἀμφιβολίας τῶν

συντηρητικῶν, αὐτὸς ἐκράτει τὴν μέστην πλάστιγγα καὶ αὐτοῦ ἢ ψῆφος πάντοτε ἀπερᾶσιζεν.

Ὁ ποικιλόφρων, ὁ πολύμητις, ὁ πολυμήχανος, ὁ «βουλάς ἐξάρχων ἀγαθὰς Ὀδυσσεύς» ἤτο ἡ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἐγγειρήματος τῆς ἐπὶ τὸ Ἴλιον ἐκστρατείας. Πρὸ τῆς ἐνάρξεως ἀκόμη τοῦ πολέμου ἤρχισε τὸ στάδιόν του. Ἐπειδὴ δηλαδὴ, κατὰ τὰ κύπρια ἔπη, ὁ Κάλχας προεῖπεν, ὅτι ἡ Τροία δὲν θὰ ἐκυριεύετο ἄνευ τοῦ Ἀχιλλεύου, ἡ μήτηρ του θέτις ἔφερεν αὐτὸν εἰς τὴν Σκυρον καὶ τὸν ἐκρυψεν, ὡς εἶπομεν, ὑπὸ γυναικεῖον ἐνδυμα μετὰ τῶν θυγατέρων τοῦ βασιλέως Λυκομήδους. Ὁ Ὀδυσσεύς παρουσιασθεὶς εἰς τὴν αὐλήν τοῦ Λυκομήδους ὡς ἔμπορος ἐξέθηκε διάφορα κοσμημένα γυναικεῖα, ἀσπίδα καὶ λόγχην· κατόπιν ἐσχλίσσε καὶ ἐκρούσε τὰ ὄπλα. Εἰς τὸν θόρον τοῦτον ὄρμη ὁ Ἀχιλλεύς, ὡς ἐὰν διέσχιζε τάξεις ἐθρικής, ἀρπάσας δὲ τὰ ὄπλα ἔσχισεν ἀμέσως τὴν γυναικεῖαν ἐσθήτην, τὴν ἔφριεν. Ἀναγνωρισθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσεύος ἠναγκάστη νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸ αὐτοῦ καὶ ἀτέρευται μετὰ τῶν λοιπῶν ἀρχηγῶν εἰς τὸν πόλεμον. Ἐὰν λοιπὸν δὲν ἤτο ὁ Ὀδυσσεύς—ὅστις εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἤρχισε τὸ στάδιόν του ὡς ἔμπορος—τίς θ' ἀνεγνώριζε τὸν Ἀχιλλεῖα, ἵνα τὸν ὀδηγήσῃ εἰς Τροίαν καὶ ἄνευ τοῦ Ἀχιλλεύου τίνα θὰ εἶχε σημάσια, ποίας τῆς περιπετειᾶς καὶ ποῖον τὸ τέρας ἀρχὰ γὰρ ἡ πολυμήχανος ἐλληνικὴ ἐπιχείρησις;

Ἄμα ὡς ἤρχισεν ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος, ὁ Ὀδυσσεύς ἐπεχείρησεν εἰσελθὼν εἰς τὴν Τροίαν μετὰ τοῦ Μενελάου, νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἄνευ αἱματοχυσίας ἀπόδοσιν τῆς Ἑλένης, ἀλλὰ ματαίως, διότι οἱ Τρῶες ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐνέδωκαν εἰς τὰς σοφὰς συστάσεις του.

Ἐν γένει δὲ ὅπου ἤτο ἐνδοθεὶς μέλη, ἡ ἐργασία τοῦ πνεύματος, ἐκεῖ προϊστάτο ὁ Ὀδυσσεύς. Ἐπρεπε νὰ ἐπιστρέψωσι τὴν Χρυσίδα, διὰ νὰ δυσωπήσωσι τὸν ἱερέα τοῦ Ἀπόλλωνος; Τῆς

πρεσβείας προίσταται ὁ Ὀδυσσεύς. Παρέστη ἀνάγκη νὰ κατευ-
νάτωσι τὴν ὀργὴν τοῦ Πηλεΐδου καὶ νὰ τὸν πείσωσι ν' ἀναλάβῃ
τὴν ἐν τῷ στρατεύματι θέσιν του ; Πέμπεται πρεσβεία, ἣν συγ-
κροτοῦσιν ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ σεβασμίου γέρατος καὶ παιδαγω-
γὸς τοῦ Πηλεΐδου Φοῖνιξ, ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς σωματικῆς ρώ-
μης καὶ ἀρετῆς Αἴας ὁ Ταλαμώνιος καὶ ὁ ἐκπροσωπῶν τὸ ἀγγί-
στροφον πνεῦμα, ὁ «ἐτερον μὲν κεύθων ἐνὶ φρεσσί,
ἄλλο δὲ λέγων», ὁ διπλωμάτης—διὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν
σύγχρονον ὄρον—Ὀδυσσεύς. Καὶ τὴν λόγον λαμβάνει πρὸ τοῦ
Ἀχιλλεύου οὐχὶ ὁ Φοῖνιξ πρῶτος—διότι δὲν ὑπῆρχεν ἀνάγκη
πειθῶς, ἀφοῦ ἦσαν πεπεισμένοι περὶ τοῦ ἀδυσωπήτου τῆς πει-
σμονῆς του—ἀλλ' ὁ Ὀδυσσεύς, διότι ὑπῆρχεν ἀνάγκη ἀπάτης.
Ἐἶπομεν δὲ ἤδη ὅποιαν ἔδωκεν ἀπάντησιν πρὸς τὸν Ὀδυσσεῖα ὁ
Ἀχιλλεύς.

Πείθονται οἱ Ἕλληνες, ὅτι ἄνευ τοῦ Φιλοκτήτου καὶ τῶν
Ἡρακλείων βελῶν του εἶνε τῶν ἀδυνάτων ν' ἀλωθῇ ἡ Τροία ;
Πάλιν τῆς πρεσβείας τῆς πρὸς τὸν Φιλοκτήτην μετέχει ὁ πολυ-
μήχανος Ὀδυσσεύς.

Ἐνὶ λόγῳ ὅπου ἦτο ἐνδεδειγμένη ἡ κολακεία, ἡ θωπεία, ἡ
μειλιχία λαλιὰ ἢ ὁ δόλος, ἡ πανουργία καὶ ἡ μηχανορραφία,
ἐκεῖ ἐπρωταγωνίστει ὁ Ἰθακήσιος ἥρωας. Ὁ δὲ Δούρειος ἵππος,
ἐν ᾧ ἀπεκρυσταλλώθη ὀλόκληρον τὸ ἐφευρετικὸν καὶ δαιμόνιον
πνεῦμά του, τὸ ἐγγχείρημα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον καὶ ὡς σύλληψις
καὶ ὡς ἐκτέλεσις ἐπέτυχε, διότι αὐτὸς τὸ ἐμάειυσε, τὸ ἐχάλκευσε
καὶ τὸ ἐξέτελεσεν, ἀνήγαγε τὴν πολὺπλαγκτον νησιώτην εἰς τὸ
κορυφωμα τῆς ἀκμῆς καὶ τῆς δόξης του.

Ἄνευ αὐτοῦ βεβαίως δὲν θὰ ἐπιπτε ποτὲ τὸ ἀπόρθητον Ἴλιον·
τούτου δ' ἐνεκα δικαίως αὐτὸς ἠξίωσε νὰ τῷ δοθῶσι τὰ ὅπλα
τοῦ Ἀχιλλεύου.

Οὐδεὶς τῶν συγχρόνων του ἠδύνατο νὰ ἐρῆσῃ πρὸς αὐτὸν ὡς
πρὸς τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν εὐχλωπτείαν. Ἦτο ῥήτωρ πρῶτος τά-

ξίως, οὐχὶ μὲν γλυκύτατος καὶ μετὰ σπουδῆς ἀγορεύων, ὡς ὁ Μενέλαος — ὅστις ὅμως ἔλεγε πενήχρᾳ κατὰ τὸ νόημα — ἀλλὰ μετὰ φωνῆς σθιναρᾶς καὶ πυκνᾶ, ὡς χειμερίας νιφάδας, ἐκστομίζων τὰ νοήματα. Ὡς ἀγορητῆς — ὁμολογεῖ δὲ τοῦτο καὶ ὁ ἐν τῷ ἐχθρικῷ στρατοῦ τῆς Ἀντήνωρ — ἦτο ἀπαράμιλλος καὶ οὐδεὶς ἄλλος βροτὸς ἠδύνατο νὰ συναγωνισθῇ πρὸς αὐτόν :

« Ὅτε, λέγει ὁ Ἀντήνωρ, ἤρχιζοι νὰ πλέκουσι λόγους καὶ σκέψεις, ὁ μὲν Μενέλαος ὠμίλει ταχέως, ὀλίγα μὲν, ἀλλὰ γλυκύτατα, διότι ἦτο μὲν ὀλιγολόγος, ἀλλ' ἐπιτυχῆς τοῦ σκοποῦ, ἀν καὶ ἦτο νεώτερος, ἀλλ' ὅτε ὅμως ἠγείρετο καὶ ὠμίλει ὁ συνειτώτατος Ὀδυσσεύς, κατ' ἀρχῆς μὲν ἴστατο ἔχων τὰ βλέμματά του προσηλωμένα εἰς τὸ ἔδαφος καὶ τὸ σκῆπτρον, οὔτε πρὸς τὰ ὀπίσω οὔτε πρὸς τὰ ἐμπρὸς κλίνων, ἀλλ' ἀκίνητος ὡς ἄνθρωπος ἄπειρος καὶ ἀμαθῆς ἤθελέ τις μάλιστα εἶπει, ὅτι εἶνε παράφορος, ἄφρων. Ἀλλ' ὅτε τέλος ἐξῆγεν ἀπὸ τὰ στήθη του φωνὴν δυνατὴν καὶ λόγους ὡς τὰς χειμερινὰς νιφάδας πυκνοῦς, οὐδεὶς ἄλλος ἄνθρωπος ἠδύνατο νὰ φιλονεικῆσῃ μὲ τὸν Ὀδυσσεῖα. Καὶ δὲν ἐξεπληττόμεθα τότε βλέποντες τὴν μορφήν αὐτοῦ τόσον ὠραίαν ».

Τὸ καλλίστευμα ὅμως τῆς ρητορικῆς του δεινότητος εἶνε ἡ πρὸς τὸν Ἀχιλλεῖα ὁμιλία του, ἣτις παρέμεινε μὲν ἄκαρπος εἰς ἀποτέλεσμα, πλὴν ἀλλ' ὅμως πρόκειται ἀμίμητον παράδειγμα καὶ πρότυπον ἀγορεύσεως, ἐν ᾧ καὶ ἀπορεῖ τις τί πρῶτον νὰ θαυμάσῃ, τὴν πυκνότητα τῶν νοημάτων μᾶλλον ἢ τὴν λογικὴν σειρὰν καὶ τεχνικὴν διάτξιν τῶν ἐπιχειρημάτων, τὴν εὐστοχίαν τῆς ψυχολογικῆς διαγνώσεως τοῦ πείσμονος Πηλεΐδου μᾶλλον ἢ τὴν εὐμηχανίαν, δι' ἧς καταγαγὼν τὸν λόγον σαφῶς καθορίζει εἰς τὸν Ἀχιλλεῖα, ὅτι πολιτευόμενος ὡς πολιτεύεται βλάπτει οὐχὶ τὸν Ἀγαμέμνονα κυρίως, ἀλλὰ τοὺς Παναχαιοὺς, ἦτοι τὴν Ἑλληνικὴν πατρίδα!

Τὰ κατόπιν ἐν τῇ Ὀδυσσεΐα ἀναφερόμενα μηχανεῦματα τοῦ

Ὀδυσσεύς, αἱ δεκαετῆς μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας περιπλανήσεις του, ἀποτελοῦσαι τὸ εὐρύτατον θέμα καὶ τὸν κύριον πυρῆνα, πέραν τῶν ὑπόων κλῶθεται τῆς Ὀδυσσεύς ἢ ὑπόθεσις, εἶνε γνωστότατα καὶ συμπληροῦσι τὸν χαρακτηρισμὸν του χρησιμεύοντα πρὸς ἀρίστην κατανόησιν τῆς ψυχολογίας τοῦ πολυμηγάνου Ὀδυσσεύς.

Ἀποπλεύσας τῆς Τροίας ἐπλανήθη ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν Ἰσμαρον, πόλιν τῶν Κικόνων ἐν Θράκῃ. Θελήσας δὲ κατόπιν νὰ περιπλεύσῃ τὸν Μαλέαν, παρεσύρθη ὑπὸ τρικυμίας καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν χώραν τῶν Λωτοφάγων ἐν τῇ Λιβυκῇ ἀκτῇ. Μετὰ πολλὰς ἄλλας περιπλανήσεις εἰς χώρας μυθικὰς καὶ ἀστηρίκτους γεωγραφικῶς ἔφθασεν εἰς τὴν χώραν τῶν Κυκλώπων, ἔνθα ἐτύφλωσε τὸν περίφημον υἱὸν τοῦ Ποσειδῶνος Πολύφημον, δι' ὃ καὶ ὁ Ποσειδῶν καταδιώκει αὐτὸν ἕκτοτε ἀμειλίχτως καὶ κωλύει τὴν εἰς τὴν πατρίδα ἐπάνοδόν του. Ἐκ τῆς νήσου τοῦ Αἰόλου ἀκολούθως ἔρχεται εἰς τὴν χώραν τῶν Λαιστρυγόνων. Διαμένει κατόπιν ἐπὶ ἓν ἔτος ἐπὶ τῆς νήσου Διάιης παρὰ τῇ γοήσῃ Κίρκῃ, κατὰ συμβουλήν δ' αὐτῆς πλεύσας εἰς τὸν Ὀκεανόν, εἰς τὴν ἀπωτάτην δύσιν, ἔρχεται εἰς τὰ τεμένη τῆς Περσεφόνης καὶ τὰ φρικτὰ τοῦ Ἄδου προφυλαία, διὰ νὰ εὕρῃ τὴν ψυχὴν τοῦ Τειρεσίου καὶ ἐρωτήσῃ αὐτὴν πῶς δύναται νὰ ἐπανακάμψῃ εἰς τὴν πατρίδα του. Τότε δὲ ἀπὸ τὸ Ἐρεβος τὸ βαθύτατον ἀνήλθον πρὸς αὐτὸν αἱ σκιαὶ τῶν ἡρώων καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ Τειρεσίου.

Ἡ θεὰ Ἀθηνα — ἡ φρόνησις — ἐπαναφέρει ἐκάστοτε τὰς ἐκλείπουσας δυνάμεις του κατὰ τὰ ναυάγια καὶ ὀδηγεῖ τὰ βήματά του πρὸς ἀποφυγὴν τῶν παρουσιαζομένων κινδύνων. Ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ πλανωμένου Ὀδυσσεύς διαφαίνεται ἐν γένει ὁ χαρακτήρ τοῦ ναυτιλλομένου καὶ ἡ γόνιμος φαντασία τοῦ ναυτικού, ὅστις γνωρίζει τὰς ἀβύσσους τῆς θαλάσσης καὶ τοὺς κινδύνους τοῦ κύματος. Ἡ φρόνησις τοῦ Ὀδυσσεύς εἶνε καταστάλαγμα τῆς περιπετειώδους πάλης μετὰ τῶν κυμάτων, τῆς θα-

λασσίας συμφορᾶς, ἀπεικονίζει δὲ τὴν φυσικὴν τάσιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, τὸ ὁποῖον παρ' ὅλας τὰς δοκιμασίας, αἵτινες κωλύουσι τὰς ἐνεργείας του, ἐξακολουθεῖ τὴν πορείαν τῆς προόδου καὶ ἐξελιξέως του. Ὁ Ὀδυσσεὺς ὑπῆρξε σοφός, διότι ἡ θαλάσσα δι' αὐτὸν δὲν ἔκρυπτε μυστήρια· εἶνε ἡ εἰκὼν, ἣτις ὀφείλει τὴν ἀρχὴν τῆς ἐν τῇ ποιήσει τῆς ρύσεως.

Ὡ ! Ποσάκις εἰς τὰς τρομακτικὰς υπερπληυνήσεις του, ἐν τῷ μέσῳ τόσων προφανῶν κινδύνων, δὲν ἐκαλύφθη, ὑπὸ τῆς μελαίνης φρίκης τοῦ φοβεροῦ κύματος ! Καὶ ὅμως ὑπεράνω τῶν ἀπειράντων ρυσθῶν καὶ τοῦ ἄβροῦ, ὅστις καλύπτει τὴν ἀτέρμονα τῆς θαλάσσης ράχιν, εἰς τὸ φρύαγμα τοῦ κυρτοῦ κύματος καὶ τὸν μυκηθμὸν τῆς ἀγρίας θαλάσσης, παλαίων μὲ τὸ γυμνὸν στῆθος του πρὸς τὴν μανίαν τοῦ κύματος καὶ τὴν ἀθῆστον ὀργὴν τοῦ Ποσειδῶνος, ὅστις

πάσας ὀρόθνηεν ἀέλλας παντοίων ἀνέμων

κατ' αὐτοῦ, ἀπέριπτεν, ὡς ὁ ἀνατέλλων ἥλιος, τὰ ὑγρὰ σπάργανα τῆς θαλάσσης ἀπὸ τὸ σῶμά του καὶ ἐπήδα ἔξω ἀπὸ τὸ σκοτεινὸν λίκνον τῆς τρικυμίας ἀπειζῶν μακρὰν τὸν εἰρηρικὸν ὀρμίσκον, τὴν λευκὴν ἄμμον τοῦ ἐλικσιδοῦς κολπίσκου, ὅπου ψυχορραγεῖ τὸ κύμα καὶ ἀναπαύεται ἡ μειδιῶσα γαλήνη, ὅπου λούεται ἡ παρθενικὴ λευκότης τῶν Νηρηίδων, αἵτινες ἐξερχόμεναι ἀπὸ τὴν φωτεινὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης πλανῶνται καὶ παίζουσιν ἐπὶ τῶν ὑγρῶν ἀναδιπλώσεων αὐτῆς.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὁ Ὀδυσσεὺς εἶνε ὁ γνήσιος τύπος τοῦ πρὸς τὴν φύσιν παλαίοντος ἀνθρώπου διὰ τῆς εὐφυΐας καὶ τῶν ἐφευρέσεων, ὅστις κατορθώνει ν' ἀποσπᾷ ἀπ' αὐτῆς τὰ μυστήρια — τὰ ὁποῖα κρύπτει ζήλοτύπως — καὶ ἐπιχειρεῖ πάσῃ δυνάμει νὰ κατακτήσῃ αὐτήν, ἐξερχόμενος ὅμως τῶν προσιτῶν ὀρίων καὶ ἐπεμβάνων εἰς τὴν κυριαρχίαν αὐτῆς, διὰ τῶν κεκτημένων μεθόδων, τιμωρεῖται δεινῶς ὑπὸ τῶν ἀγνώστων στοιχείων τῆς

φύσεως. Εἰς τὴν φρίκην τοῦ κύματος — ὅπου ἐπιγε τὴν ἀπελπίσιαν του — προβάλλει ἡ κεφαλὴ τοῦ ναυαγοῦ, ὡς βεβαίως τῆς ἀνατολῆς τῆς γαλήνης, ἥτις ὁ ἀπλώση ἀφρεύτως τῆς εἰρηρηνικῆς προσπαθείας τῆς ἐπὶ τῆς ἐρήμου ἀκτῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἀνήρησεν νέα ἀποικία μεταφυτεύουσα εἰς ἄγνωστον παραλίαν τὰ σπέρματα τοῦ ἀθηροῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ὑπεράνω τῶν νόμων τῆς φύσεως πλανᾶται τὸ ἀκούραστον πνεῦμα τοῦ ναυαγοῦ ταλαιπωρούμενον εἰς τὰ ὑγρὰ δεσμά του καὶ ἐπὶ τῆς ἀπλῆς καὶ προχέρου σχεδίας τοῦ Ὀδυσσεῦς κυματίζει ἡ σημαία τῆς μελλούσης προσόδου καὶ ὀρθοῦνται αἱ φωταῖαι ἀπόψεις τῆς μεταγενεστέρης ἀνθρωπίνης ζωῆς, τῆς ὁποίας διέκρινεν ἐν τῇ προϊστορικῇ οὐμίγλῃ ὁ διαφυγὴς νοῦς τοῦ μεγάλου ποιητοῦ, κατέκτησε δὲ μετὰ πάροδον ἀναριθμήτων αἰώνων ὁ ἀνήσυχος καὶ προσδευτικὸς ὀργανισμὸς τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ἡ Ὀδυσσεΐα εἶνε ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ μελλοντος τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, εἶνε τὸ εἰσαγωγικὸν βιβλίον εἰς τὴν ἐπιστήμην, εἰς τὰς μεθόδους καὶ τὰ μέσα, τὸ ἀρχεῖον τῆς μεταίχθυσεως τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ἥτις ἀπὸ τῆς Ὀμηρικῆς ἀκόμῃ ἐποχῆς γυνοῦται ἀκράτητος καὶ ἐναγκαλιζομένη τὴν αἰώνιαν καὶ ἀσπέρρευτον νεότητα τῆς θαλάσσης κυριαρχεῖ εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Συμφύρατε τὰ ὄνειρα τοῦ ναύτου καὶ ἔχετε τὴν εἰκόνα τοῦ Ὀδυσσεῦς. Μεταγχολικὴ ἐνασχόλησις, ὄνειρα ἐπίπονα καὶ δύσμορφα, ζωηρὰ αἰσθησις πάντων τῶν γεννωμένων ἐν τῇ θαλάσσει φαινομένων, ἄπαυστος ἀνησυχία, κίνδυνος αἰώμιος, διηρηκὲς θάλασσαν, μέλλον ἀβέβαιον, μεγάλη τῆς Βίμαρμένης ἐντύπωσις, καθὼς λέγει ὁ Renan.

Κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν του εἰς τὸ βυθλίον τοῦ Ἄδου ἔμαθον ὁ Ὀδυσσεὺς παρὰ τοῦ Τειρεσίου, ὅτι ἡ ὀργὴ τοῦ Ποσειδῶνος ἦτο ἡ αἰτία τῶν δυσχερειῶν τῆς ἐπιστροφῆς του εἰς τὴν πατρίδα, ὅτι ὅμως θὰ ἐπιτύγχαιεν ἐπὶ τέλος αὐτὴν, ἂν ἄφρινεν ἀβλαβῆ τὰ ποίμνια τοῦ Ἥλίου, τὰ ὁποῖα ἤθελον εὔρει ἐπὶ τῆς νήσου

Τρινακρίας. Λαβὼν τὴν πληροφορίαν ταύτην ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κίρκην, ἥτις τῷ ὑπέδειξε τὰ μέσα τῆς αἰσίας ἐπιστροφῆς του.

Ἀμέσως τότε ἐπλευσεν εἰς τὰς νήσους τῶν Σειρήνων, ὅπου ἔδυσσε διὰ κηροῦ τὰ ὄτα τῶν συντρόφων του, ἵνα μὴ δελεασθῶσιν ὑπὸ τῶν θελκτικῶν ἁσμάτων τούτων, αὐτὸν δὲ προσέδεσαν κατ' ἀπαίτησίν του οἱ ἐταῖροι εἰς τὸν ἴσθμὸν τοῦ πλοίου. Αἱ Σειρήνες, αἱ ἐκ προσωποῦσαι τὴν γλιδὴν καὶ ἠδονὴν ἐν τῇ ἀτωπότη μυθολογίᾳ, πειρῶνται διὰ τῶν ὀλεθρίων θελγῆτρων καὶ τῆς γοητείας τῆς παρθενικῆς καὶ γνοῶδους καλλονῆς των νὰ τὸν προσελκύσωσι, πλὴν ὁ πολῦτερος Ὀδυσσεὺς διὰ τῆς ἐγνωσμένης σωφροσύνης του ἀποκρούει τὴν ἀπατηλὴν καὶ δελεαστικὴν ἀπόλαυσιν, ἥτις ἐγκρύπτει τόσους κινδύνους, ἀπαρᾶλλάκτως καθὼς ἢ στιλπνὴ ἐπιφάνεια τῆς θαλάσσης καὶ ἢ ἄπιστος γαλήνη κρύπτει πλησίον τῆς γλοερᾶς καὶ μειδιώσης παραλίας τὰς ὑφάλους, τὸ βέβαιον ναυάγιον καὶ τὸν θάνατον, καθὼς ἢ γοητευτικὴ καὶ ἔκπαγλος καλλονὴ σκεπάζει τὸν κίνδυνον τοῦ σκληροῦ ὀλέθρου, τὴν φρικιαστικὴν ἄδυσσον τῆς καταστροφῆς.

Διελθὼν ἀκολούθως τὸ τρομερὸν στενὸν μεταξὺ Σκύλλης καὶ Χαρύβιδος ἤλθεν εἰς τὴν νῆσον Τρινακρίαν. Οἱ σύντροφοί του ἀπήτησαν παρὰ τοῦ Ὀδυσσεῦς ν' ἀποβῆ εἰς αὐτὴν, ὑπεβλήθησαν ὅμως εἰς ὄρκον, ὅτι δὲν θὰ ἔσφαζον οὔτε βοῦν, οὔτε ἀρνίον. Ἐνῶ ὅμως ἐκοιμάτο ὁ Ὀδυσσεὺς, οὔτοι βιαζόμενοι ὑπὸ τῆς πείνης ἔσφαξαν τοὺς ὠραιότερους βοῦς, δι' ὃ κατὰ παράκλησιν τοῦ Ἥλιου κατὰ τὸν ἀπόπλουν των ὁ Ζεὺς κατεκεραύνωσε τὸ πλοῖον καὶ ἐπνίγησάν πάντες πλὴν τοῦ Ὀδυσσεῦς, ὅστις διεσώθη ναυαγὸς εἰς Ὠγυγίαν, τὴν νῆσον τῆς νύμφης Καλυψοῦς, θυγατρὸς τοῦ Ἄτλαντος.

Ἡ ὠραία νύμφη Καλυψὼ ἐπιθυμοῦσα σφόδρα νὰ τὸν κρατήσῃ διαρκῶς πλησίον τῆς καὶ ἐρώσα αὐτοῦ ἐμμανῶς ὑπόσχεται εἰς αὐτὸν ἀθανασίαν καὶ αἰωνίαν νεότητα. Ἡ ἔνθερμος ὅμως καὶ ἀγνή ἀγάπη τοῦ Ὀδυσσεῦς πρὸς τὴν φιλότατην πατρίδα του —

τῆς ὁποίας καὶ καπνὸν ἀναθρώσκοντα ἤρχει νὰ ἴδῃ μακρόθεν διὰ νὰ ἰκανοποιηθῇ — καὶ ἡ ἀφοσίωσις πρὸς τὴν προσφιλεῖ σύζυγον τὸν ἀπειμάκρουναν ἀπὸ τὰ γοηπευτικὰ θείλητρα τῆς ὠραίας νύμφης καὶ τὰς πλεχτάνας τοῦ μυστηριώδους ἀντροῦ τῆς ἀπαρηγορήτου Καλυψοῦς.

Ἡ προστάτης τοῦ Ἀθηναῖ εὐσπλαγγισθεῖσα τέλος αὐτὸν πείθει, ἐν τινι τῶν θεῶν συνελύσει, τὸν Δία νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐπάνοδον τοῦ Ὀδυσσεύς. Πέμπεται λοιπὸν ὁ Ἑρμῆς πρὸς τὴν Καλυψώ, διὰ ν' ἀφήσῃ τὸν Ὀδυσσεά, ὅστις κατασκευάσας σχεδῖον ἔφθασε μετὰ πολλὰς δυσχερείας ναυαγὸς εἰς τὴν νῆσον τῶν Φαιάκων, εἰς μίαν ἔρημον ἀκτῆν, ὅπου συνήντησεν αὐτὸν ἡ Ναυσικᾶ, ἡ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως Ἀλκινόου καὶ τῆς Ἀρήτης. Ἡ φρόνησις καὶ ἡ υπερτάτη κοινωνικὴ ἀρετὴ τοῦ πολυμηγάνου καὶ πολυπείρου Ἰθακησίου καταφαίνεται κατὰ τὸν χαρακτηριστικώτατον διάλογον αὐτοῦ μετὰ τῆς λευκολένου καὶ χαρισιστάτης κόρης τῶν Φαιάκων, τῆς αἰθερίας Ναυσικᾶς, πρὸς τὴν ὁποίαν ἀποτείνεται μετ' ἄκρου σεβασμοῦ καὶ λεπτοτάτης εὐγενείας εὐλαβούμενος τὴν ἐν τῇ μονήρῃ ἐξοχῇ παρουσίαν τῆς παρθένου· παρακχλῶν δὲ τὴν Ναυσικᾶν, ὅπως τὸν ὀδηγήσῃ εἰς τὰ φιλόξενα δώματα τοῦ πατρὸς τῆς, δίδει αὐτῇ τὴν ἐκφραστικωτέραν εὐχὴν : « Τρῖσευδαίμονες εἶνε, λέγει, ὁ πατήρ καὶ ἡ σεβαστὴ μήτηρ σου, τρῖσμακάκερς οἱ ἀδελφοί σου. ὦ! πόσον ἀρὰ γὰρ λαχταρᾶ καὶ τέρπεται ἡ ψυχὴ των, ὅταν βλέπωσι τέτοιο ἓνα χαριτωμένον κλωνάρακι νὰ παίρῃ μέρους εἰς τὸν δημόσιον χορὸν. Ἄλλ' ὁ εὐτυχέστερος ἄνθρωπος εἶνε ἐκεῖνος, ὅστις, ἀφοῦ σὲ σκεπάσῃ μὲ τὰ γαμήλια δῶρα, θὰ σὲ ὀδηγήσῃ ὡς νύμφην εἰς τὸ σπίτι του ! Εἰς σὲ εἶθε οἱ θεοὶ νὰ δώσωσι τόσα, ὅσα λογαριάζει ἡ ἀφελὴς καὶ ἄκακος ψυχὴ σου, σύζυγον καὶ οἶκον καὶ συζυγικὴν ὁμοφροσύνην ἀνέφελον καὶ διαρκῆ εὐτυχίαν. Διότι δὲν ὑπάρχει, πράγματι, εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἀγαθὸν καλύπτει-

τερον καὶ προτιμότερον ἀπὸ τὴν ὁμοφροσύνην, ἔταν ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ ὁμοφρονοῦντες κυβερνῶσι τὸν οἶκόν των ! »

Εἰς τοὺς ἀληθεῖς καὶ ἐκφραστικούς τούτους στίχους ἐποικωδομεῖται καὶ γενικεύεται ὁ σκοπὸς τοῦ ποιητοῦ τῆς Ὀδυσσεΐας. Ἡ κοινωνία ἐδράζεται — ὡς ὀφείλει ὁμολογουμένως — ἐπὶ τῆς σωματικῆς καὶ ἠθικῆς ἀριότητος, ἐπὶ τῆς συζυγικῆς ἀμοιβαιότητος καὶ ἐμπιστοσύνης. Ἡ ἀρετὴ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, εἶνε ἢ πιστὴ θεράπαινα τοῦ ὑψηλοῦ σκοποῦ καὶ τῆς μεγάλης ἀποστολῆς τῆς οἰκογενείας, αἱ παρὰ δόσεις τοῦ οἴκου παραμένουσι λευκαὶ καὶ ἄσπιλοι, ἢ δὲ πρόοδος καὶ ἡ ἠθικὴ τῆς κοινωνίας εὐρωστία εἶνε ἐξησφαλισμένα ἐν τῷ προσώπῳ τῶν πολιτῶν ἐκείνων, τοὺς ὁποίους διαπνέει τὸ ὑγιὲς φρόνημα τῆς οἰκογενειακῆς μορφώσεως καὶ τὸ πολύτιμον ἄρωμα τῆς πραγματικῆς ἀνατροφῆς, ὡς οὐσιώδη γνωρίσματα εὐ ἡγμένης πολιτείας.

Βοηθεῖα τῶν Φαιάκων ἐπανέρχεται τέλος, μετὰ εἰκοσθετῇ ἀπουσίαν, ὁ Ὀδυσσεὺς εἰς τὴν Ἰθάκην, οἱ δὲ ὑπὸ τῶν ταλαιπωριῶν τῆς τριχυμίας καὶ τῶν στερήσεων τῆς ξενιτείας καταπεπονημένοι πόδες του ἐπάτησαν τὸ πάτριον ἔδαφος. Τίς πλέον δὲν θὰ ἤλπιζε νὰ ἔσυχάσῃ παρὰ τὴν ἐστίαν του, νὰ ἀναπαυθῇ εἰς τοὺς κόλπους ἀφωσιωμένης συζύγου, νὰ ἐπανίδῃ εὐτυχεῖς τοὺς γονεῖς του, νὰ ἐναγκαλισθῇ καὶ κατασπασθῇ τέκνα λατρευτά; Φεῦ! Ἡ Εἰμαρμένη ἐπεφύλασεν εἰς τὸν κακόμοιρον ἰαυαγὲν ἔδυνηράς ἐκπλήξεις! Ὁ γέρον Λαέρτης διήρχετο ὀλιβερωῶς τὰς ἡμέρας τοῦ γῆρατός του ἀπομεμονωμένος εἰς τὴν ἐξόχην καὶ βρέχων τὸν ἄρτον του μὲ τὰ πικρὰ δάκρυα τῆς ἀπωλείας τοῦ ἐξόχου υἱοῦ του. Τὴν συνετὴν καὶ ὠραιότητα Πηνελόπην περιεστοίχιζον οἱ αὐθάδεις μνηστῆρες κατατρῶγοντες τὰ ὑτάρχοντα τοῦ πλανωμένου ἄρχοντος καὶ ἐποσθαμιῶντες τὴν χεῖρα τῆς ἐναρέτου συζύγου μετὰ τοῦ θρόνου τοῦ Ὀδυσσεῶς. Ὁ Τηλέμαχος ἀπηλιτισμένος ἐξηκολούθει ἀκόμη νὰ πλανᾶται πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ πατρὸς του.

Ἡ ψυχὴ τοῦ ναυαγοῦ ἐρρίγεται εἰς τὰ στήθη του καὶ πόνος ἀμέτρητος καὶ χαλεπὸς διέσχίζει τὴν καρδίαν του διὰ τὰ συμβαίνοντα. Καὶ ὅμως ὁ Ὀδυσσεὺς οὔτε ἀποκάμνει, οὔτε ἀποθαρρύνεται. Πρὸ τοῦ καταφρονεῖν κινδύνου μεταμφιέζεται εἰς ἐπαίτην καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Τηλεμάχου καὶ τοῦ ἀρχαίου καὶ πιστοῦ ὑπέρτερου Εὐμάχου ἐθανάτωσεν ὅλους τοὺς αὐθάδεις μνηστήρας. Τότε δὲ ἀποκαλύπτεται πλέον μεγαλοπρεπῆς — κατόπιν λουτροῦ καὶ μετὰ βασιλικῆς ἀμφιέσεως — εἰς τὴν Πηνελόπην καὶ σφίγγει εἰς τὰς ἀγκάλας του τὴν περίφρονα καὶ ἀφωσιωμένην σύζυγον καὶ ἀναζητεῖ τὸν γέροντα πατέρα του, ὅστις ἀποθνήσκει εὐτυχῆς πλησίον τοῦ φρονίμου υἱοῦ του.

Ὁ μάντις Τειρεσίαιος εἶχε προείπει εἰς αὐτὸν ἡσυχον θάνατον, ὅτι θὰ ἀπέθνησκει δηλαδὴ ἐν λιπαρῶ γήρατι εὐτυχῆς καὶ ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ του. Καὶ πράγματι μόνος σχεδὸν ὁ Ὀδυσσεὺς ἐκ τῶν ἐπὶ τὸ Ἴλιον ἐκστρατευσάντων ἡρώων ἐπέζησε καὶ ἀπέθανεν εὐτυχῆς ἐπὶ τῆς κλίνης του. Ὁ Πάτροκλος καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς φονεύονται ἐν Τροίᾳ. Ὁ Αἴας αὐτοκτονεῖ. Ὁ Ἀντίλοχος φονεύεται. Αἴας ὁ Λοκρὸς ἀπέθανε κατὰ τὸν πλοῦν. Ὁ Μενέλαος ἐπέστρεψε μετὰ πολυετῆ πλοῦν εἰς Σπάρτην. Ὁ Ἀγαμέμνων ἐπιστρέψας εἰς Μυκήνας ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Αἰγίσθου καὶ τῆς ἀπίστου συζύγου αὐτοῦ Κληταιμνήστρας.

Δόλιος λοιπόν, μηχανορράφος, ἀγγίνους, ὀξύρους, ἀλλὰ καὶ ἐμβριθῆς, γενναῖος, ὑπομονητικὸς, ἀπτόητος, ἀλλὰ καὶ συμφεροντολόγος, ἐγωιστῆς ἄνευ προλήψεων εἶνε ὁ γνήσιος τύπος τοῦ Ἑλληνοῦ, ὅστις ἀπεικονίζεται ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ὀδυσσεῦς τόσον πιστῶς ὑπὸ τοῦ ἡδυνεποῦς καὶ ἀθιαίου ἀιοδοῦ, τοῦ Ὀδυσσεῦς, ὅστις ἐμφανίζεται ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς σκηνῆς καὶ ἀρχίζει τὸ στάδιόν του ὡς ἔμπορος ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Λυκομήδους καὶ τελειώνει αὐτὸ ὡς ἐπαίτης ἐν τῷ οἰκίῳ μεγάρῳ, δίδων οὕτω τὴν πιστὴν καὶ ἀπαράμιλλον καὶ ἀποκαλυπτικὴν εἰκόνα τοῦ νεωτέρου Ἑλληνοῦ, ὅστις ἀκαταπόνητος καὶ ἀπτόητος πλανᾷται εἰς

τάς ἐλώδεις τοῦ Μισσισιπι, ἔχθας ἢ τὰς ἀπροσίτους τῶν Ἄν-
 δεων δευράδας, εἰς τὰς στέππας τοῦ Καναδά ἢ τὴν ἄμμον τοῦ
 Σουδάν, εἰς τὰς αὐχμηρὰς χώρας τῆς Κεντρῴας Μαύρης Ἠπέ-
 ρου ἢ τὰς τραχείας ἐκτάσεις τῆς ἠρωϊκῆς ἐστίας τῶν Βόερος ὡς
 πλανόδιος πωλητής, διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ λευκὸν ὄνειρόν
 του, τοῦ νὰ προικοδοτήσῃ τὴν πατρίδα του μὲ ἄσυλα τοῦ Ἄ-
 σκληπιοῦ καὶ μέγαρα εὐαγγῆ καὶ καλλιμάρμαρα πεμένῃ τῶν
 Πιερίδων παρθένων καὶ ἐνισχύσῃ τὴν προσφιλεῖ ἐστίαν του μὲ τὰ
 ἐφόδια ἐκεῖνα, τὰ ὅποια κρίνονται ὡς δυνάμενα νὰ παγιώσωσι
 τὸ ἠθικὸν καὶ ἀνέσπερον μεγαλεῖον τῆς πατρίδος του.

Εἰς τὰς σελίδας τῆς Ὀδυσσεΐας καὶ τῶν περιπλανήσεων τοῦ
 ἐξ Ἰθάκης ἥρωος ἐποχεῖται ἡ ἀπτόητος, ἡ ἐρευνητικὴ, ἡ φιλό-
 πονος, ἡ φιλόπατρις καὶ ὀργῶσα μορφή τοῦ νεωτέρου Ἑλληνος
 κρατοῦσα εἰς τὰς στιβαρὰς χεῖράς τῆς τὴν τιμημένην καὶ πολύ-
 πτυχον σημαίαν μὲ τὴν ἀθάνατον ἐπιγραφὴν : Ἐμ πρὸς, ἐμ-
 πρὸς ὁ τολμηρὸς (~~πάντα~~) θριαμβεύει !

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Β' ΤΟΜΟΥ